

**MENAS, DIZAINAS IR MENINIS UGDYMAS:
KŪRYBIŠKUMO LAVINIMO METODAI IR PATIRTYS**
9-osios tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga

Mokslinis komitetas

Pirmininkė

Prof. habil dr. Raimonda Brunevičiūtė, Kauno Medicinos akademija, Lietuva

Nariai

Prof. habil dr. Nijolė Petronėlė Večkienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Dr. Marina Teofilova, Veliko University „St. Cyril and St. Methodius“, Bulgaria

Dr. Reyhan Demir Bagatir, ADU Educational Faculty Department of Fine Art Education, Turkija

Dr. Inta Klasone, Liepojos universitetas, Latvija

Doc. dr. Raimonda Simanaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Doc. dr. Sigita Saulėnienė, Kauno kolegija, Lietuva

Doc. dr. Nijolė Zinkevičienė, Kauno kolegija, Lietuva

Doc. dr. Rima Jasnauskaitė, Kauno kolegija, Lietuva

Autorių kalba neredaguota.

Leidinio sudarytoja

Doc. dr. Sigita Saulėnienė

Maketavo

Aurimas Mickus

Viršelio dizainas

Kristijonas Telksnys, Gintarė Jarašienė

TURINYS

KŪRYBIŠKUMO RAIŠKOS NAUJOVĖS MENO EDUKACIJOJE

CHANGES IN PROFESSIONAL GROWTH IN ARTS EDUCATION IN PRACTICE 11

Inta Klasone, Ineta Klasone

THE IMPACT OF A VISUAL ARTS STUDIO ON THE DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL WELL-BEING OF A PERSONALITY 23

Gunta Krastiņa

INCREASING THE CREATIVITY THROUGH SPECIFIC ACTIVITIES OF THE AESTHETIC AND CREATIVE DOMAIN IN THE EARLY CHILDHOOD EDUCATION 29

Gianina-Ana Massari, Adelina Apostol

MIND YOUR STEP, OR THE PITFALL AS AN OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT 35

António Meireles

INTERPRETACIJOS METODAS MENINIO STIKLO EDUKACIJOJE: BALTIJOS ŠALIŲ STIKLO MENO MOKYKLŲ TARPTAUTINIO SIMPOZIUMO IR PARODOS ATVEJIS 39

Raimonda Simanaitienė

56-OSIOS VENECIJOS BIENALĖS APŽVALGA 45

Sigutė Bronickienė, Stella Justina Kasperavičienė

MENINIŲ EDUKACINIŲ PROGRAMŲ KŪRIMAS BIBLIOTEKOSE 52

Jolanta Kanapickaitė, Vilma Ambrasiūnienė

MENINIO UGDYMO GALIMYBĖS MOKYKLOJE

VADOVO VEIKLOS FUNKCIJŲ RAIŠKOS TYRIMAS MOKYKLOS KAITOS KONTEKSTE 63

Algimantas Bagdonas

KŪRYBIŠKUMAS IR MENINĖ SAVIUGDA 73

Skirmantė Kaziūnaitė

SKAITMENINĖ KARTA KEIČIA MOKYTOJŲ UGDYMO METODUS. INTEGRUOTAS KŪRYBINIS PROJEKTAS „LAIŠKAS DONELAIČIUI“ 78

Digna Navikienė, Laila Varnas

KURYBIŠKUMO UGDYMO GALIMYBĖS UNIVERSITETUOSE IR KOLEGIJOSE

NUOTOLINĖS STUDIJOS – KŪRYBIŠKUMO RAIŠKA RENGIANČIAMS PEDAGOGAMS	87
<i>Nijolė Bankauskienė, Ramunė Masaitė</i>	
KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS „NESĄMONINGUMO LABORATORIJA: NUO IDĖJOS IKI OBJEKTO“	94
<i>Edita Sabockytė-Skudienė, Alevtina Ščėpanova</i>	
DABARTIS KAIP PRAEITIES SIMBOLIŲ PAVELDAS: PROJEKTO „APJUOSKIM PYNĖM SAVO KRAŠTĄ...“ IŠLIEKAMOJI REIKŠMĖ	106
<i>Marijona Sinkevičienė, Rūta Narvydienė, Jelena Simonova</i>	
KŪRYBIŠKUMO UGDYMO GALIMYBĖS INOVATYVIŲ 3D TECHNOLOGINIŲ PROCESŲ KONTEKSTE.....	110
<i>Dovilė Vilkienė, Gerūta Sprindytė</i>	
IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROBLEMATIKA	
ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ SENSOMOTORIKOS UGDYMO/-SI GALIMYBĖS DAILĖS VEIKLOJE.....	117
<i>Inga Andriejauskaitė, Jolanta Stūronaitė</i>	
PATYČIŲ PROBLEMA PRIEŠMOKYKLIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖSE	124
<i>Rita Bulaitytė, Algimantas Bagdonas</i>	
VAIKŲ TURINČIŲ SPECIALIUOSIUS UGDYMO/-SI POREIKIUS GRUPIŲ INTEGRAVIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE.....	134
<i>Aušra Grabliauskienė, Asta Kochanskienė, Raimonda Sadauskienė</i>	
IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS LAVINIMO/-SI GALIMYBĖS PROJEKTO VEIKLOJE TAIKANT EKOLOGINIO UGDYMO NUOSTATAS	140
<i>Daiva Gulbinauskienė, Stanislava Listopadskienė</i>	
VAIKŲ FANTAZAVIMAS ŽAIDŽIANT	147
<i>Rita Pūtvienė</i>	
VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO ATS(IS)KLEIDIMAS ANKSTYVUOJU TEATRO MENU	153
<i>Jūratė Švaplėnienė, Regina Kulbokienė</i>	
TYRINĖJIMAI, EKSPERIMENTAI, ATRADIMAI KAIP UGDYMO/-SI METODAS PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PAŽINTINEI KOMPETENCIJAI UGDYTI/-S	160
<i>Lina Vaišvidienė, Asta Kochanskienė</i>	
ŠIUOLAIKINIŲ ŽAISLŲ ĮTAKA ELGESIO IR EMOCIJŲ TURINTIEMS VAIKAMS.....	167
<i>Birutė Vyšniauskienė, Asta Kochanskienė, Raimonda Sadauskienė</i>	

STENDINIAI PRANEŠIMAI

MENE ATSISPINDI PILIETIŠKUMAS 177

Ramunė Grikštaitė

NEFORMALUS TECHNOLOGINIS UGDYMAS AUGINA KŪRYBINIUS SPARNUS.....180

Audra Paulauskienė, Jolita Ječienė

KŪRYBINIAI DARBAI

Rasa Bareikienė

METŲ LAIKAI 187

Sigutė Bronickienė

SPALVOTAS PASIANSAS.....188

Danguolė Čachavičienė

ATOSLŪGIS.....189

Ed Van Dijk

UNFINISHED – NEUŽBAIGTAS 190

Ed Van Dijk

RAUDONA – RED 191

Raimonds Gabaliņš

THE MYSTERY OF SOUND.....192

Jolanta Vilija Galdikaitė

KERAMIKINIAI OBJEKTAI 193

Lolita Grabauskienė

ŽALČIO ŽVILGSNIS 194

Sigita Grabliauskaitė

NOSTALGIJA ŽAISLAMS 195

Jolanta Grigienė

VIDURVASARIO TYLA.....196

Gintarė Jarašienė

IMPRESIJOS I, II 197

Jolita Jasevičienė

VIDUS.....198

Ilona Kalibatiene

RUGSĖJO POKŠTAS.....199

<i>Skirmantė Kaziūnaitė</i>	
MAKRORITMAS	200
<i>Rima Keturkienė</i>	
MANO MIESTAS	201
<i>Inta Klasone</i>	
CATCHING DREAM I.....	202
<i>Inta Klasone</i>	
CATCHING DREAM II	203
<i>Aldis Kļaviņš</i>	
MY OUTGOING TIME	204
<i>Julija Klevinskaitė-Gleiksner</i>	
SURVILŲ LELIJOS	205
<i>Irina Kostina</i>	
PELĒDŲ KALNAS	206
<i>Akvilina Kripaitytė</i>	
DEKORATYVINIS INDAS	207
<i>Mārtiņš Krūmiņš</i>	
AUGUST AND OCTOBER	208
<i>Ilona Kristina Leporda</i>	
KRIOKLYS	209
<i>Ilona Kristina Leporda</i>	
TARPEKLIS	210
<i>Lolita Malinauskienė</i>	
BALTOS MINTYS	211
<i>Irena Mikuličiūtė</i>	
ŠVIESA IR ŽMONĒS	212
<i>Eimantas Narvydas</i>	
KONKURSAS.....	213
<i>Artūras Rimkevičius</i>	
JAPONIJOS DVELKSMAS	214
<i>Aivars Rozenbahs</i>	
LIFE.....	215

<i>Aivars Rozenbahs</i>	
SILEND	216
<i>Lolita Rūgytė</i>	
ŽENKLAI - 3	217
<i>Birutė Sarapienė</i>	
REALUS NATIURMORTAS.....	218
<i>Sigita Saulėnienė</i>	
PAJŪRIO NUOTAIKA.....	219
<i>Marijona Sinkevičienė</i>	
PAJŪRIO MIŠKAS.....	220
<i>Solvita Spirgė-Sėne</i>	
GET LOST	221
<i>Raimondas Šimkevičius</i>	
OBJEKTAS ĮPAKAVIMAI	222
<i>Birutė Šležienė</i>	
INVERSUS	223
<i>Gražina Šutienė</i>	
LAIKO DIAGNOZĖ.....	224
<i>Ingrida Vaitkienė</i>	
ŠVIESTUVAS LĖKIAI	225
<i>Arūnas Vaitkus</i>	
BELAUKIANTI.....	226
<i>Rasa Vaitkutė-Žemaitienė</i>	
MERGINA SU ŠALIŲ	227
<i>Lauma Veita</i>	
FORECAST	228
<i>Nora Vilmane</i>	
TOUR DE SARDEGNA I,II,III	229
<i>Džintra Vīriņa</i>	
GREY DAY	230

**KŪRYBIŠKUMO RAIŠKOS
NAUJOVĒS MENO EDUKACIJOJE**

CHANGES IN PROFESSIONAL GROWTH IN ARTS EDUCATION IN PRACTICE

Inta Klasone,

Liepaja University, Latvia

Ineta Klasone,

Liepaja Children and Youth centre, Liepaja University, Latvia

Annotation

At present, in Latvia also the arts education is searching the innovative strategy for its optimization and modernization in the context of 21st century. These trends are taken into account elaborating Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030. This shows a new direction for education and the training institution, becoming an integral part of society and an agent positive change instead of segregated institution, which operates in isolation from surrounding environment. In general, it covers a complex range of issues that are closely linked to national development and development of the society of future. This raises some topical research issues with the aim to minimize the gap between the arts education and social development processes of 21st century. The modelling of arts education requires from the pedagogue the specialized knowledge and skills. Largely the quality of studies depends from the pedagogue's teaching skills and ability to model the arts studies. The question about changes in arts education in contemporary context is a complex issue and open for discussions.

Keywords

Art education, art pedagogue, education, professional growth.

Introduction

Education is an important component of any country. The wholesome educational process creates the fundament of basic social knowledge, its enrichment and development of each person's abilities and talents to the highest degree (Latvija un..., 2010). The changes have accrued not only in

economy and political sphere, but also in culture, education and science and in everyday life of people. At present, in Latvia also the arts education is searching the innovative strategy for its optimization and modernization in the context of 21st century. The above mentioned is reinforced by transformation of socio-culture, humanitarian crisis and revision of basic cultural values (Alijevs, 2005). It is now recognized that Latvian education system is not flexible enough. Nowadays, when any technological competence, the ability to integrate different skills and competences, creativity as well as openness to international and intercultural cooperation gain greater importance, also the arts education is marked by significant changes in its implementation process in order to be able to prepare people for life-long work under changing circumstances.

Innovative economy demands development of new skills and competences as well as consistent enrichment of the knowledge and skills. These trends are taken into account elaborating Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030 simultaneously accumulating specific skills and qualifications that determine individual's ability to join labour market and to develop successful professional career, in education - to pay attention to individual's talents, emotional and social intelligence and personal development process. The four strategic principles of its implementation are the following: creativity as one of the key aspects in state's development; tolerance for developing a positive society; cooperation for responding quickly and flexibly to new situations; and participation for finding optimal solutions in different situations promoting social cohesion and

awareness (Latvijas ilgtspējīgas..., 2010). Also Strategic Guidelines of European Union that determine the cooperation of European countries in the sphere of education and training for the next decade highlights the development of general skills as well as the need for cultural awareness and creativity in the education of future (Mākslas izglītība..., 2009).

The above mentioned relates to the mission of Liepāja University that it is a symbol of education, science and culture of Liepāja and Kurzeme region that provides with competitive, internationally recognized varied education. The LiepU develops innovative research, ensures sustainability of society development, economic knowledge development in Latvia as a lawful partner in European Union (Liepāja University, 2016). Liepāja University is the institution of higher education and science that implements academic and professional study programs, as well as deal with science, research and artistic creativity. In this context it is important to make the study programmes more attractive for students and lecturers from foreign countries. This shows a new direction for education and the training institution, becoming an integral part of society and an agent positive change instead of segregated institution, which operates in isolation from surrounding environment. In general, it covers a complex range of issues that are closely linked to national development and development of the society of future. Similar opinion was expressed by J.A. Student, the well-known researcher of Latvian history of pedagogy, who emphasized that the teacher is an educator of whole surrounding community (Students, 1998).

The following can be considered as the new qualities in theory and practice of arts education: the transformation of education process, implementation of appropriate curriculum, improvement of teachers' competence, and widening, deepening and harmonization of education of each personality. Efficient and flexible content of higher education becomes an important factor in the development of competitiveness and the human value system. Currently, due to experience of various countries, the diverse models and approaches have been developed for implementing the arts education. In this process it is important for educators to be able to follow the latest social developments constantly im-

proving their professional skills and evaluating its impact on the study process.

As a new feature for education of 21st century is the finding that the specific knowledge of the field often gets out-of-date already during the study process, therefore the focus must be on acquiring the fundamental knowledge, which is more persistent, and on development of information acquisition skills, self-education and lifelong learning issues. This, in turn, becomes impossible if the pedagogue, who is engaged in implementation of arts education, lacks understanding of contemporary trends of arts or professionalism for implementing the pedagogical process in order to balance the fundamental knowledge with processes that take place in contemporary arts in interdisciplinary perspective. This raises some topical research issues with the aim to minimize the gap between the arts education and social development processes of 21st century.

Methods

Object of the research: understanding of art education in contemporary context within the implementation of the studies of art in Liepāja University (Latvia). Subject of the research: opportunities of the effective study process in contemporary context: Professional growth of the art teachers in the context of modern cultural situation.

Aim of the research: to investigate the understanding of effective teaching process and define the problem aspects of the changes in the implementation of arts education in contemporary context. Methods of the research: theoretical analysis of art historians, pedagogical, philosophical, psychological literature, documents and strategic guidelines; qualitative data acquiring methods: structural students' and teachers surveys.

Characteristics of change in arts education

The word "education" includes different activities in higher educational establishments, different teaching styles and is rooted in a particular socio-cultural soil. For centuries arts education was obtained in artists' studios, where the master handed on his/her experience to the pupils. During the Renaissance period a new system was developed for portraying people and surrounding environment,

which required special knowledge about perspective, anatomy and other fields. Therefore in 16th century, first in Italy but later also in other European countries, the Art Academies were established with emphasis on antique arts and wildlife studies. In 19th-20th century, St. Petersburg Academy of Arts was popular among Latvians, as well as Stiglitz's Central School of Technical Drawing, St. Petersburg's School of Imperial Society for Promoting Arts, Kazan and Penza's Art Schools. The first art education school in Riga was established in 1872, which was Riga Trade Union Evening School (Aldersons, 2011).

Currently in the world, due to experience of various countries, in general education system different arts education models and approaches have been developed for training professional artists and art teachers as well as for encouraging creative social capacity with self-expression and self-reflection opportunities. A. Smite characterizes education as important agent of change, emphasizing that education prepares people for life in knowledge-based, tolerant, multicultural and rapidly changing society (Šmite, 2004). Lectures give the practical examples based in real facts and events, master classes prove the practical skills, in exhibitions the artwork is presented for evaluation. One can agree with the opinion of P. Bendikšens, the expert of management and business ethics, that there are three fundamental fields at the basis of all study programmes: work with the society, financial provisions and organizational development (Bendikšens, 2008). According to educational scholar R. Aliyev, education means acquisition of beliefs, values and landmarks in educational institutions during the social life (Alijevs, 2005). The author describes education as a comprehensive process during which we become conscious about the objectives and values of our society. This can be related also to the sphere of arts education. After Bologna Declaration (1999), the transformation of arts study programmes was started in search for appropriate place for higher education in the information society. This includes the mobility of students and lecturers, involvement in international projects, and search for new distance learning opportunities. A. Smite avers that changes in education are the sign of development under the influence of

particular circumstances. (Šmite, 2004). R. Aliyev states that on one hand this was a call for equalization of education systems and co-operation, but on the other hand a call to preserve the national traditions and variety of education systems and policies.

Latvian national renewal is the time for social stratification, transition to a different pattern of life, questioning old identities and constructing new individual and collective identities. On this background, the social character and societal impact of culture and arts are highlighted, also the culture-based images and symbols that can both help and hinder the process of formation of new identities and the self-esteem of the nation and the state. (Latvija un..., 2010).

Thinking of arts education it is important to consider the specifics of contemporary arts. Philosopher E. Freiberga states that art has many forms, but the art classification techniques, which were important in the past, have lost their topicality (Freiberga, 2000). Taking into account the specific situation of contemporary art, when thematically the philosophical knowledge of the era merges with aesthetic and artistic ideas, the highlighting of the boundaries of a genre in contemporary art processes becomes a debatable issue. This is an opinion of art scholar H. Demakova who is predicting that in the future highly developed people will study and create the arts alongside engineering or agronomy (Demakova, 2007). Whereas, artist M. Ratniks in contemporary art sees the blurring of boundaries between the art and the different, emphasizing the need to cooperate with specialists from other fields, mentioning inventors, politicians, police people and other professionals (Demakova, 2007). This can be complemented by the thought of P. Bendikšens who says that art allows us to find out what is the world like in its contradictions and unrestrained rampage (Bendikšens, 2008). Educating future artists and art teachers, the emphasis is laid on acquisition of various art technologies and development of one's opinion in the process of perceiving and creating the work of arts. H. Demakova suggests that a good artist is able to create new meanings, many parallel strings around one large trunk, which is grown in carefully calculated emotional direction (Demakova, 2007). Also V. Agejevs claims that in the form of arts the

author reveals the artistic reflection of the artist's world (Agejevs, 2005).

The above mentioned influence the evaluation of existing higher education arts programmes, their transformation and development of the new programmes. Implementing the arts education, the following contradictions can be mentioned: balancing of the global and local phenomena; identification of global and individual, understanding of traditional and the modern; development of knowledge and abilities, evaluation of spiritual and material. The preparation of licensing and accreditation documents gives some contribution towards the international perspective of arts study programmes, which includes a comparative analysis of similar programs in the local and European context and allows to see the perspectives of development. Nowadays, the development of new arts study programmes and adjustment of existing ones is understood as a topical and important task. As one of the major components for qualitative implementation of arts study programmes is effective work of the pedagogue.

The characteristics of effective work of the pedagogue

As it is stated in Sustainable Development Strategy of Latvia, the paradigm change in education will gradually change the character of the pedagogue's work. A pedagogue should be a knowledgeable and talented personality which helps, inspires, connects various spheres, cooperates and organizes. As it is stated by philosopher R. Aliyev, according to the ideas of I. Kant, the main task in education is to teach to think that the student could successfully utilize all obtained knowledge. (Alijevs, 2005). In the professional standard of visual arts teachers there are several important aspects stated, which can be related to the necessary skills of arts teacher. The ability to communicate, motivate, inspire and trust, as well as to understand the educational and emotional needs of students are acknowledged as significant. The pedagogue must be able to choose such forms of activities that direct students towards productive achievement. At the same time the teacher him/herself should be involved in the art creation process to be able to inspire the students to implement their ideas moving away from the traditional borders.

Each pedagogue must understand that the work with the students is directed towards the development of potential skills that have not yet been developed. Cooperation, understanding and creativity are essential preconditions for qualitative implementation of the study process. A diverse combination of skills is needed for a successful teaching. Fulfilment of arts education substance can be achieved if the pedagogue has the deep knowledge in visual arts; understands the students' skills and features of character; knows how to select the information and integrate it in the study process; understands the social and cultural identity; understands the students' knowledge and applies the adequate instruction; uses an appropriate evaluation system; performs systematic self-assessment of his/her work, evaluates the effectiveness of the programme; collaborates with other teachers and other arts institutions, associations and unions; knows how to apply the latest technologies in the study process; continuously works towards improvement of professional qualifications (13 Qualities..., 2010).

The effectiveness of educator's work largely affects young people's knowledge, skills and abilities, which they form on the basis of previously obtained knowledge. Effective teacher integrates knowledge of various fields. In the book *How People Learn: Brain, Mind, Experience and School* it is stated that effective pedagogue must have a clear operational strategy for teaching a study course, a focused approach for assessing the results and the ability to provide support to student's questions (Bransford et al. 2000, pp. 19–21).

There are three basic steps for effective implementation of the pedagogical process: 1. The pedagogue advances students' professional development on the basis of their knowledge, skills and abilities. This is a consistent reflective relationship, thus contributing to changes in the learning process in order to mature young people's thinking. 2. The pedagogue teaches a course in depth, using a diverse range of examples with appropriate content. Thus, based on the facts, content, concepts and procedures the teacher promotes students' growth and development of thinking. In this context evaluation serves as a tool for the development of a new teaching experience in accordance with the course objectives.

3. Teacher encourages students to integrate the cognitive processes and skills acquired in practice in various fields using a multidisciplinary perspective. The implementation of these sequential steps contributes to the development of higher thinking of youth, which includes self-esteem, control over thought processes, understanding and planning of specific tasks, assessment of growth. This approach has research-based self-study orientation that in future young people would be able to independently plan their activities and control their own knowledge and skills.

The professionalism of any pedagogue is influenced by respecting several principles. One of them is teaching oriented towards assessment of learning results. This approach contributes to development of existing potential and is based on analysis of the standard and objectives of the study program in conjunction with presentation of students' work results. This assessment gives grounds for the teacher to realize what should be taught in order to build a student-oriented teaching process, also allows identifying better the necessary teaching resources. Student achievements can significantly affect the teachers' perception of meaningful implementation of the study process. The mutual cooperation of pedagogues in the process of problem-identification, problem-solving and implementation of changes is of great importance. It is important that interaction of teachers do not stay only in a narrow circle, but is enriched by understanding of the work-related processes outside the school environment. Educator's awareness about the most significant research studies on effective teaching and learning powerfully influences the research-based learning process. An important aspect of teachers' professional development is cooperation with employers, identifying the quality of obtained education and its relevance in contemporary context.

The parameters of innovative potential of the pedagogue are developed by A. Šmite, and they can be attributed to the arts teacher: creative ability to generate and develop new ideas, to project and model ideas in the practice; cultural and aesthetic education that includes intellectual and emotional development and high level of pedagogue's culture; openness to the new, non-standard thinking, toler-

ance, breadth and flexibility of thinking. (Šmite, 2004). The professional development of each pedagogue is an on-going systematic multi-stage process in a long-term perspective. But the institutions are responsible for supporting the pedagogues by modelling good teaching practice. Professional development is both collective and individual responsibility (Sabol, 2006).

Characteristics of professional growth

Outside of direct teaching work there is a broad enough range of possibilities for professional growth. Newspapers, magazines, books, workshops, seminars, discussions in electronic environment – these are only a few examples for self-development. Magazines and newspapers hold more practical information; introduce to the theoretical and practical research studies. The practice without the theory is of minor importance; therefore the educators need to balance both theory and praxis. The range of books used for research includes from manuals to complex multi-volume editions. Arts teacher must always obtain new information about arts and arts education. Educational institutions organize seminars, symposia, plenaries and different types of workshops in specific areas, which also significantly affect the teachers' development. The activity of art museums organizing educational events and artwork collections is a rich resource for perfection of arts education. As it is stated by Doctor of philosophy E. Freiberga, the art institutions in its way perform the task of sacralization of arts, forcing these institutions to become the temples for worshipping arts, thus creating not only a social and economic divide, but also the differences in taste. These are museums that store the values that have obtained historical evidence and the praises of most outstanding personalities of previous centuries (Freiberga, 2000).

Other possibilities bring acquisition of new information on the Internet. Study of foreign experience shows that most countries have professional associations for artists. The association members meet at least once a year, if necessary several times. Attendance of conferences allows its members to exchange the ideas, evaluate curriculums, obtain new ideas and learn from each other has established a good practice of publishing magazines, newspa-

pers, leaflets and books. Every year the association is organizing a conference that lasts at least five days, holding workshops, lectures and other art-related activities. Such national conferences provide an important contribution to the professional development of the teachers. As it is stated in National art education association guidelines in America each pedagogue firstly has to strive for qualitative implementation of the pedagogical process and for reaching the positive results; secondly it is important to demonstrate his/her professional competence through pedagogical work in the process of arts education. The National Art Education Association (NAEA) mission is to advance visual arts education to fulfill human potential and promote global understanding (National Art...,2016).

Characteristics of youth in contemporary context

A. Šmite suggests that in order to think about human resource development, teachers need to discern our young people, their ideals, values and life skills in their current activities. (Šmite, 2004). The arts teacher J. Anspaks adds to this thought saying that everyone has the opportunity to choose one's own future and implement one's potential in accordance with the traditions and culture, to capture lifelong learning opportunities in order to expand their range of knowledge, improve skills and develop attitudes for adapting to a changing and dynamic world (Anspaks, 2004). Currently, young people use the Internet significantly more than other groups of people. The Internet offers a variety of functions, such as e-mail, possibility to solve, practical issues, use of information resources, etc. The media expert A. Rožukalne concludes that Internet helps to maintain such sense for young people: when some information will be required, they will find it and read it, watch it or listen to it, and they will use the option to create the preferred content "on demand" (Rožukalne, 2011). In his research also H. Gudjons has focused on topical youth issues. He believes that young people form the creative layer of culture, which is a distributor and promoter of emerging trends in the midst of people from older generations, as well as in emerging cultural constellations. The author suggests that in comparison with other

issues of youth personal development, this stage can be characterized as adaptation to the work environment. This raises complex issues, because the work life has reached an abstract and inconceivable position, which is characterized by a large amount of knowledge necessary for professional qualification. The gradual convergence of generational borders can be observed and at the same time the intensity of conflicts raise between the young people and adults. The higher education studies can help the young person to be able to protect oneself in the work environment. The problematic question is: whether the universities are able to provide it (Gudjons, 2007)?

In this situation it is important to understand the young people's understanding of values. Such questions become topical: why do young people want to study and how do young people study? H. Gudjons stresses that the main criterion for the values in contemporary context is utility in the sense of solidarity, humanity, communication, interest in the other person, ecological lifestyle without excluding the other tendencies. Keeping in mind youth age as a complex phase of personal development, teaching of youth requires emphasis on learning through competence exchange and interaction, rather than through single-sided activities. Shaping young people's pedagogy, H. Gudjons emphasizes that this has become a leading trend: the youngster must choose the best possible direction for which he or she holds responsibility. On the other hand, the pedagogue must be truthful, must respect young people's differences and accept their company. (Gudjons, 2007). Therefore it is possible to relate the basic dimensions of education emphasized by H. Gudjons to arts education. One of them is a practical dimension which can be understood as acquisition of certain educational content which significantly affects interests and motivation. The time dimension is important that arts education nowadays would obtain a meaningful content, also the social dimension and communicative interaction in the study process, as well as education based scientific research that forms self-understanding. It also states that the combination of emotions and reason makes the studies significant in educational institutions. One of the task-solving techniques may be a continuous follow-up of contemporary tendencies, expanding the

basic knowledge and basic skills of the pedagogues and the students, making the necessary changes in study process oriented towards of human education and development.

Changes in implementation of arts study programmes in Liepaja University (Latvia)

The analysis of Arts study programmes reveals changes in arts education in Liepaja University (Latvia) in chronological order (see Table 1

and 2). Analysis is performed according to the curriculum from 1990 to 2016, licence and accreditation material and analysis of annual self-evaluation reports in Liepaja University.

The implementation of higher education arts study programmes in Liepaja University has started in 1990 with the programme “Applied Art” (Liepājas Pedagoģijas..., 2004) . As the result it can be concluded that:

- in 1997, following the contemporary tenden-

Table 1. Implementation of higher education (Bachelor) study programme in Arts in Liepaja University (1990 – 2016)

	Study programme	Year of designing	Year of accreditation or licencing	Year of transforming or closing	Length of studies	Qualification or/and degree to be awarded
1.	Applied Art	1990	-	1999 (transformed)	4 years	Teacher of manual work and history of culture
2.	Teacher of Applied Art, Designer	1999	2000	2007 (transformed)	4 years	Teacher of manual work, Designer
3.	Teacher of Visual Plastic Art, Art Manager	1997	2000	2007 (transformed)	4 years	Teacher of Visual Plastic Arts, Art Manager
4.	Art of Visual Communication	1999	2003	2005 (closed)	4 years	Designer of Visual Communications
5.	Art Events Management	1999	2003	2003 (closed)	4 years	Manager of Arts Events
6.	Computer design	2002	2003	2011 (transformed)	4 years	Bachelor degree of Computer designer, computer designer
7.	Art	2006	2007	2013 (closed)	4 years	Bachelor degree of Art Secondary school Visual Arts, teacher
8.	New media art	2008	2009		3 years	Bachelor degree of Arts
9.	Product Design	2009	2009	2011 (transforme)	4 years	Bachelor degree of Arts, Product designer
10.	Design	2011	2011	2013 (changed)	4 years	Bachelor degree of Arts, Computer designer/Product designer/Interior designer
11.	Photography	2013	2013	2016 (transformed)	4 years	Bachelor degree of Arts, Art photographer
12.	Design	2011	2013	2016 (changed)	4 years	Bachelor degree of Arts, Computer designer/Product designer/Interior designer/ Photographer

cies, the new programme „Teacher of Visual Plastic Art, Art Manager” is developed;

- from 2002, bachelor degree is awarded in Computer Design speciality, but in Arts – from 2007;
- along with art teacher training gradually non-pedagogical professional study programmes are introduced (Computer Design (2002), Arts Event Management)
- Bachelor study programme „New Media art” was developed in 2009, analysing the situation in new media art and arts education in Latvia, experience and developments in new media art education in Europe, as well as taking into account the opinion of students, employers, professional organizations and regional interests. The graduates of the Bachelor study programme have the possibility of continuing studies in Master’s study programme “New Media Art” and „Art”.
- Bachelor study programme „Design” was developed in 2011 taking into account the current situation in Latvia and in the national economy, as well as, for the purpose of economizing resources and finance, the below mentioned study profiles have been incorporated into the study program – Computer Design, Product Design, Interior Design, Photographer.

Master level studies have started in 2008, in the study process preserving the balanced interaction between traditional art and modern trends in arts and media education.

Thinking of sustainability of arts education, the doctoral level programme „New Media Art” was elaborated, in which the first students had enrolled

in 2013.

The descriptions of the final requirements of the Bachelor and Master study programmes are developed to meet the qualification framework of Europe’s Higher Education space and life-long education qualification framework

Analysis allows to conclude that from the very beginning arts education has undergone transformation in accordance with national education standards, curricula and educational content, following the dominating trends and ensuring the sustainability of arts education implementing the study programmes on all levels. Besides the changes in art education, the problem aspects of professional pedagogue’s work become visible. One of the aspects that ensure effective teaching is a continuous professional development acknowledging its impact on students’ growth.

To identify the professional profile of academic staff involved in implementing arts education in Liepaja University, the questionnaire was developed, modified by Ph. D. R. Sabol. The questions were in three stages: 1) creation of profile; 2) involvement in professional growth activities; 3) Evaluation and meaning of obtained knowledge. In this article, the research study results will be reflected only partly, emphasizing the amount of time that is devoted for the perfection of pedagogical activity and evaluation of the gained experience.

Creation of profile: on the question: how many hours a week you spend for you professional development? The following results were obtained. According to questionnaires, the most of the pedagogues spend 1 – 2 hours a week for their professional development. The reply “from 5 – 12 hours”

Table 2. Implementing Master level studies in Liepaja University

Nr.	Study programme	Year of designing	Year of accreditation or licensing	Year of transforming or closing	Length of studies	Qualification or/and degree to be awarded
1.	Art	2008	2013	2016 (will be changed)	1,5 years	Master degree of Arts
2.	New media art	2010	2013		2 years	Master degree of Arts

was used much more seldom. In the process of change the pedagogue adjusts his/her time for further education to the rhythm of life, possibilities and the chosen form for professional development.

Involvement in professional growth activities: on the question: When have you attended professional development sessions? the following information was obtained: Respondents certify that most of the pedagogues try to work on their professional growth in educational establishments (due to financial reasons), and also at summer time when art teachers attend plenaries and symposia – exhibitions. On the question: Generally, how frequently do you use knowledge and skills from professional development experiences? Respondents certify that 50% use Occasionally, 33% Almost always, 17% Infrequently.

In order to clarify the need for professional development, the teachers were asked – why they attend or do not attend events that promote professional development. Evaluation and meaning of obtained knowledge:

- I feel my professional development experiences have made me a better teacher. Answers: 33 % are strongly agree, but 67 % agree.
- I feel my professional development experiences have helped my students be better learners. Answers: 67 % agree, 16 % undecided, 17% not applicable;
- The quality of my students' work has improved because of things I learned in my professional development experiences. Answers: 50 % agree, 33% undecided, 17% strongly Agree;
- My school district provides beneficial professional development experiences for me. Answers: 50% Undecided, 33% disagree, 17% agree;
- I am responsible for my own Professional development. Answers: 50% strongly agree, 17% Undecided and Disagree, 16% Agree;
- I use the internet to support my Professional development. Answers: 67% strongly agree, 17% disagree, 16% undecided;
- I would participate in a web-based course for my professional development. Answers: 50% strongly agree, 30% Agree, 10% undecided and

strongly disagree;

- I have had professional development experiences that are organized around real problems of practice. Answers: 60% agree, 20% strongly agree and undecided.

The majority of teachers believe that the involvement in professional development activities improves the quality of work, improves the content of studies and that new information is received. Inability to cover financially the selected training activity and the distance from the place of residence is listed as the main factors that hamper the perfection of qualifications. The teachers admit that acquired experience is important and helps to become a better teacher, it is related to the praxis and consequently helps also the students to improve their performance. Most of the teachers use the internet resources for improvement of their work and would love to participate in continuing education courses offered in the online environment. Only a small part of respondents state that professional experience has not been useful in their teaching practice.

To identify young people's motivation to study, how young people are studying and what are their needs, another survey was developed for students of arts study programmes, in age group 19 - 22. Obtained results are shown in Fig. 1, 2 and 3.

Figure 1. What motivates students to learn?

Type of motivation	Number of respondents	Answers (%)
To receive a diploma	47	9
To improve the knowledge	47	22
To develop thinking	47	7
To acquire professional skills	47	22
To achieve the goal	47	5
To get something new	47	4
To improve themselves	47	11
To obtain resources for survival in the future	47	2
To confirm the interests	47	7
To meet new friends	47	7

The responses show that during the study process most of the students want to widen their knowledge and gain professional skills in the chosen profession. Only the small part of respondents believes that the obtained knowledge will just help them to survive in future.

Figure 2. How do students learn?

Mode of study	Number of respondents	Answers (%)
Individual	47	20
In group	47	10
Intensive	47	13
In free time	47	3
Using internet	47	28
Using library	47	5
Asking for advice	47	10
With pleasure	47	3
With interest	47	5
Visiting exhibitions	47	3

The responses show that most of the students use internet resources and mostly study individually on their own. Only a small present of students use their spare time for education.

Figure 3. What are students needs?

Type of students needs	Number of respondents	Answers (%)
To acquire education	36	4
To get results	36	2
To improve themselves	36	8
To acquire new skills	36	6
Teachers' creativity	36	6
Modern teaching methods	36	10
Communicative teachers	36	4
Interested teachers	36	12
Knowledgeable teachers	36	6
Understanding teachers	36	12
Creativity in study process	36	8
Better cooperation	36	6
Financial support for studies	36	16

Responses indicate that young people need financial support for covering tuition fees, only then comes the need for a knowledgeable teacher interested in his/her students and applying contemporary work forms and methods in the study process.

The research results show that in Liepaja University the art pedagogues must perfect the aspects of effective teaching: employing modern teaching methods, integrating contemporary arts processes in the study process, demonstrating a greater interest and understanding of students, employing information technologies and latest techniques, stimulating creativity and encouraging innovations in the midst of students. The survey shows the insufficient qualification development which is often influenced by insufficient financial support.

The modelling of arts education requires from the pedagogue the specialized knowledge and skills. Largely the quality of studies depends from the pedagogue's teaching skills and ability to model the arts studies. This shows the great responsibility of teacher in formation of the world view of the present and future society, in reasoning and assessing necessary life skills, which are essential for intellectual and emotional development of a human person. The question about changes in arts education in contemporary context is a complex issue and open for discussions.

Conclusions

Taking into account the global trends, nowadays the art education in Latvia experience dynamic changes and are exposed to new challenges that ask to find new solutions and possibilities. Changes in arts education take place maintaining the link with previously implemented study processes, gradually moving to a new level. The important factor in contemporary context is: providing young people with the possibilities to obtain specific interdisciplinary competencies in the sphere of arts, that they are able to enter the labour market and create a successful professional career.

Changes in art education in contemporary context requires a continuous improvement of pedagogical work and a pedagogue has to be a diverse, talented personality, which helps, inspires, connects various areas, cooperate, provide guidance and have

management skills. This shows the need for a realistic further education training programs, ensuring financial support for the professional pedagogues in all directions of art education, that he/she can develop their competence, mastery and implement a highly qualitative education process.

In contemporary context the art education is significantly influenced by information and communication technologies. Use of information technologies has become an important educational space, making the world more open to cooperation, other cultures and values. Particularly amongst the young people Internet has become an essential information resource and a living space that must be taken into account by every teacher for qualitative implementation of arts education.

Substantial experience has been acquired during implementation of art studies at Liepaja University, famous professionals in Latvia and Liepaja are involved in implementation of studies, and visiting lecturers from abroad are invited to deliver individual study courses. At the same time we need to take into account small amount of students, unclear national economic situation in general. Cooperation with educators and governmental and nongovernmental institutions facilitating development of the national economy may be considered as an important opportunity. Certain threats may come from insufficient amount of subsidised study places in the study division Art; insufficient amount of finances for purchase of the latest technological equipment and other resources, and for regular update of the study environment.

Literature

- Agejevs V. (2005). *Semiotika*. Rīga: Jumava
- Aldersons J. (2011). *Mākslas un kultūras vārdnīca ar interneta atslēgvārdiem* (2011). Rīga, Zvaigzne ABC.
- Alijevs R. (2005). *Izglītības filozofija. 21. Gadsimts*. Rīga: Retorika
- Gudjons H. (2007). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga, Zvaigzne ABC.
- Anspaks J. (2004). *Mākslas pedagoģija. Rīga, RaKa*
- Bendiksens P. (2008). *Ievads kultūras un mākslas menedžmentā*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds
- Bransford J., Donovan S., Pellegrino W. (2000). *How People Learn. Brain, Mind, Experience, and School*. Washington, National Academy Press
- Demakova H. (2007). *Latvijas laikmetīgā māksla un starptautiskais konteksts*. Rīga: Satori ¼
- Freiberģa E. (2000). *Estētika. Mūsdienu estētikas skices*. Rīga Zvaigzne ABC
- Latvija un latviskais. Nācija un valsts idejās, tēlos un simbolos*. (2010). Zinātne, Jelgavas tipogrāfija
- Latvijas ilgstējīgas attīstības stratēģija 2030* (2010). Retrieved from: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_lv.pdf
- Liepājas Pedagoģijas akadēmija 2004*. (2004). Talsi, Talsu tipogrāfija.
- Mākslas izglītība un kultūrizglītība Eiropas skolās* (2009). Retrieved: from http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/113LV.pdf.
- Liepaja University*. (2016). Retrieved from: <https://www.liepu.lv/en/8/mission>
- Mākslas izglītība un kultūrizglītība Eiropas skolās* (2009). Retrieved from: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/113LV.pdf.
- National Art Education Association*. (2016). Retrieved from: <https://www.arteducators.org/about>
- Professional Learning in Effective Schools. The Seven Principles of Highly Effective Professional Learning* (2005). Retrieved from: <http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/teachlearn/teacher/Proflearningineffectiveschools.pdf>
- Rožukalne A. (2011). *Kas? Kur? Kāda? Mūsdienu mediju auditorija*. Rīga: SIA „Jelgavas tipogrāfija”
- Sabol R. (2006). *Professional Development in Art Education: A Study of Needs, Issues, and Concerns of Art Educators*. Retrieved from: http://www.arteducators.org/research/sabol_pro_dev_report.pdf 2006
- Stephens P. (2008). *Commitment to Professional Growth & Development*. Retrieved from: <http://www.artresourcesforteachers.com/files/STSG508.pdf>
- Students J.A. (1998). *Vispārīgā pedagoģija, II: Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā*. Rīga: RaKa.

Šmite A.(2004). *Izglītības iestādes vadība. I DAĻA. Pedagoģs. Organizācija. Pārmaiņas.* Rīga, RaKA

Šmite A. (2004). *Izglītības iestādes vadība. II DAĻA. Misija. Funkcijas. Konceptija. Plānošana.* Rīga, RaKa.

13 Qualities of an Effective Art Teacher (2010).
Retrieved from: <http://education.arts.ufl.edu/13-qualities-of-art-teacher>

THE IMPACT OF A VISUAL ARTS STUDIO ON THE DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL WELL-BEING OF A PERSONALITY

Gunta Krastiņa,
Liepāja University, Latvia

Annotation

Participation in a visual art studio is one of the ways of creating a person's emotional well-being. The paper shows what problems the society's views have about visual arts classes. The role of art in modern society is also explained herein. Emotional well-being is inseparable from contemporary positive psychology whose integral part is to do research together with teachers to develop methods that can be used in practice in a class environment. Visual art is a subject that can orientate the student towards the positive and creative, where the students can gain emotional satisfaction about their creative work and benefit from subsequent success in the entire learning process as such. Visual art classes are not just simple, they not only teach how to draw this or that object; they help the student find emotional satisfaction and creativity in a broader sense. This does not mean that the pedagogical methods used in teaching should be abolished in visual arts, in fact, it is the opposite - these methods should be improved with the newest findings in positive psychology about strengthening a person's emotional well-being. This paper includes a study about a regional visual arts studio that is attended by about a third of all primary school age students in that parish. The research looks at the students' mood while in the art studio, their explanations of their feelings about why they attend the arts studio.

Keywords

Well-being, personality, visual art studio, art, education.

Visual art and personality

“Only art with its methods shows, generalises and systemises the accumulated aesthetic experiences. It explores and evaluates various phenomena and events in life. Art has an all-encompassing, universal, non-replaceable place in a person's and society's, a nation's and all of mankind's life” (Anspaks 2006, 24).

Every child encounters visual art early on. Only few children will have never gotten some pencils and paper to just play around with in early childhood. The parents are doing it intuitively because “art creates an especially elated mood and develops a certain level of feelings and this is very needed in the development of every personality” (Anspaks 2004, 20). Therefore it can be said that art is the first step in the child's attempts to learn about the world and show his findings. By giving students the opportunity to draw, it allows them to understand and learn other subjects better and they become more creative in the whole learning process. As Anspaks (2004, 119) points out, art helps a person to experimentally lean into new forms of knowledge and develop new ways of thinking. If it can be said with some level of certainty that in the pre-school and primary school ages the students accept drawing, sculpting, application and other visual art methods as organic and self-explanatory whereas at later stages the students' emotional attraction distances itself from visual arts. The question of why that happens should be raised. J. Anspaks(2004, 55) suggests that this could be to do with the fact that in traditional pedagogy and education the fact that joy is the central part of personality development is for-

gotten. This means that at later stages in education, starting from primary school, no special attention is paid to the fact that visual art classes at school is not just one of the many subjects taught in school but that this subject is the one that could give the most towards the students' positive emotional development thus helping to overcome challenges in other subjects like science. Art helps to avoid confusion about the progression of a student's life.

Pre and primary school students are very open to all activities related to art, no matter if it's drawing, singing or dancing, but the more advanced they become at reading, writing and maths, the more art is pushed aside and parents often wonder why art classes are needed at school at all. That way the student is relatively swiftly moved towards the pragmatic and exact world where art is just a form of entertainment. Unfortunately, our contemporary society has little understanding about the impact of art on a personality. Art gives a unique perspective towards personality development in the future of the student like no other subject could.

The more society believes that the main education pathways should lead towards exact sciences, that students should study these "absolutely needed" subjects so that they have a chance in the job market, we as a society tend to forget the most important - emotional well being. Education should create personalities, not just good workers. (Anspaks 2004, 262). Adults often forget that the young people of today who have had fewer chances to express themselves artistically and have been raised as just good future specialists might become emotionally stunted personalities. Art gives experience, aids imagination and creates joy. This joy, created by artistic activities will expand the students inner creativity and freedom of expression is any future profession. It could be said that ideally, a person should never stop learning art and developing their art skills all through their life.

Thus it can be seen that in the past people did not discuss or talk about art as a means of developing well-being. Well-being is a personality's content feeling (eudaimonic movement - the belief that happiness is the greatest goal in a person's life and the guiding principle of their actions (IK, 2016). Often when an adult is asked: "Do you like to draw?" the

answer will be negative in most cases. But if the question is changed to "did you like to draw as a child?" will garner mainly positive answers.

Further, if asked when the liking to draw ended, people often say that something negative happened during art classes - the teacher was unjustly critical about a drawing, bad grades, negative comments. The student remembers this as a personal attack as an artwork is a deeply personal recreation of their feelings on paper. As this is such an intimate and sensitive issue, any criticism is seen as harsh or even misunderstood. Practical experience makes one agree with Anspaks (2004, 159) that later it is impossible to overcome the childhood trauma that ended the wish to explore and create beauty. It can be concluded that well-being during visual arts classes is the main goal; the perfect execution of a work and accordance to standards should not be a priority. Of course, this is hard to achieve as the study curriculum of visual art sets certain tasks and goals just like any other school subject. Student well-being is not mentioned in the curriculum; therefore it is the teacher of visual art who has to teach in a way that while the technical complexities are taught, the students' well-being is also developed while doing these tasks. If the students are not given this important component - well being during visual art classes, they will lose their joy of creating, but it is joy that drives creativity and development that leads a student towards more success, and an eagerness to explore and do more and see the interesting world around. Students should develop their creative skills because creativity exists in every area of life. In a way, progress is determined by people's individual creative abilities in all walks of life (Tainena 2008, 63). Perhaps, if the student is freed from negative criticism about their artistic expressions, if the student receives a lot of joy during art class, the student might work much more efficiently and emotionally positively in other classes.

This could be given as an answer to those who think visual arts as a subject with little importance as it is obvious that they do not understand the goals that need to be achieved in this subject. The student should not only learn various art techniques in art classes, the student should also experience joy - which is not used in the teaching process as it is

not a pedagogical term. Pragmatism in class cultivates a narrow view of practical needs, strengthens materialistic views and diminishes the importance of aesthetic and ethic values (Anspaks 2004, 276). All the aforementioned, however, does not in any way or form deny the need to have a curriculum in art that is used in teaching. The teacher of visual art must find ways how to teach the curriculum so that the students get a sense of well-being from class, that their psycho-emotional state is emotionally positive and that they can use these positive feelings to work better in subjects that require a lot of effort, memory training and fulfilling a high number of tasks. "Positive psychology looks at subjective well-being, or personality and life well-being, that is directly tied to creative potential and the search for a personality's stronger abilities, stressing the positive emotions and personality development" (Svence 2008, 25). Researchers V. Hibner and L. Grasmane (2000, 35) stress that to achieve creative work of students during class, they need first of all, psychological and practical readiness for work, the work needs to trigger multi-faceted activities of the psyche and increase the creative potential and positive motivation.

This highlights the role of the teacher in developing the students' well-being. Successful learning the tasks set in the curriculum is the teacher's primary goal in the teaching process. Approaches to how to teach differ in Europe and Asian countries. For example, in the Chinese culture, the student is required to have brilliant grades in all subjects, their emotional well-being is not taken into account at all, achievements are the only things that matter. They adhere to the way of thinking that "if you like something, it doesn't mean you will achieve success in it. If you will not make a dedicated effort, you will achieve nothing. Most people only focus on what they like (Čua 2014, 220).

The Chinese do not praise students for their achievements, but point out failures. "Chinese parents demand perfect grades because they believe the child can achieve these. If that does not happen, these parents blame a lack of effort. Therefore, for mediocre grades the child will be harshly criticised, punished and shamed. The Chinese think that the child is strong enough to endure the shaming and get

better (Čua 2014, 62). The aforementioned strongly contrasts with the contemporary methods of teachings and child rearing in Europe. However this extreme example about Chinese parenting practices raises the question: what is the most important - the student's well-being or ideal comprehension of the curriculum via increased studying and practicing? The answer to such a question won't be definitive as excellent and good learning results are based upon the student's emotional state - attitude towards studying and systematic work and training, targeted learning and repetition of information learned. Society often tells students that visual art as subject should not be taken as seriously as other subjects at school, it is forgotten that it is, indeed, visual art that helps the student to learn other subjects indirectly by developing the student's inner sense of freedom, emotional elation that furthers the educational process. An important meaning of education is to give people freedom of thought and creativity that is needed to develop their talents and determine their life. Children and teenagers intuitively seek out opportunities to create emotional comfort and gain mental satisfaction. It is possible that it is the reason why they visit different extracurricular activities - singing, dancing, drawing and do many other things. Sometimes these activities are suggested by their parents, but a student will not attend activities that do not create emotional fulfilment in the form of joy.

Study about an art studio funded by a parish municipality

Facts: X parish in 2012 founded an art studio with the future prospect of turning it into an art school. The parish primary school has 70 students. Every September, around 30 students sign up for the art studio and 20 of them regularly attend it through the school year. The studio is attended by students of various ages at the same time, there are no age-divided groups. The studio is open 4 times per month, 2,5 hours at a time. The art studio has funding from the parish council, so all needed art material costs are covered. Students can participate in the art studio free of charge. Attendance is not mandatory, it is free choice of the students whether to attend or not, there is no grading. Students of all art skill

levels can attend the studio, there are no selections based on skill.

20 students participated in this survey, aged 6 to 15.

All students answered the following questions:

1. Where do you like to draw best?

From their answers it can be concluded that the vast majority (85%) like drawing the most at the studio. Only a few like to draw at school or home. That could be explained by the fact that there is a wide array of art materials available at the studio for drawing, sculpting etc. The students spend time at the studio in a pleasant environment together with their friends and classmates in a safe and supportive environment. Each time there is a different art activity so there is no boredom. Students are not shamed if they do not reach a certain standard, the teaching at the studio is individual and adapted to their skills and motivation. This increases the students' wish to create and increases creativity.

2. For how long have you attended the studio?

The studio has been open for 4 years so far. 35% of all surveyed students have attended the studio for 4 years, another 35% have attended for a year, 20% for two years, 10%- for 3 years. The number of students who have attended the studio for four and one year respectively are the same. This shows that the studio has a stable place in the students' after school activity list and interest in art activities does not decrease, it is at a steady level.

3. What do you like about the art studio?

The students mostly mention that they like everything about the art studio. however, they also point out what they like the most. And that is the fact that the studio has everything they need to create art - tools, paints, paper, etc. They also stress that they can creatively express themselves here and that the activities are fun and the atmosphere is good.

4. what do you dislike about the art studio?

The students note that there is nothing at the art studio that they dislike. The greatest indicator for the fact that they like everything about the art studio is the fact that the students come to the activities even though they are not mandatory and they can stop attending the studio at any time you wish. There were some insignificant additions to the an-

swers, like that they cannot figure out how to proceed with the task given, some mention that there is too much drawing, that it is sometimes complicated to draw the day's task. Others would like to have to sculpt or make something than draw. However, all these objections are minor, it does not mean that the students find any serious dislikes about the way the studio operates.

5. What would you like to do at the art studio?

The majority of the students want to draw at the studio. but there are students who would rather like to makes something - objects, paper crafts, cards etc. Students who would like to draw also would like to make something sometimes, but the making of something is not their dominant activity, it is more a change of activities once in a while.

6. Do you like to draw?

This question was answered positively by 100% of the respondents. This answer is very logical and objective, because if they disliked drawing they would choose to not attend the studio.

7. What do you like to draw more - a task set by the teacher or a work of your own fantasy?

65% of students claimed that they would prefer to draw a work based on their own fantasy or idea. 35% of students say that they prefer to draw the task set by the teacher. The students responded to this question while protecting their creative freedom. However, that does not mean that the students want to always draw what they have thought of. When looking at the students' works for the purpose of this research, it can be said that the drawing where they had to follow the task set by the teacher was done quite close to the given standards, but where they were allowed to draw whatever they liked did not give the expected result. The students mostly drew characters and objects that had been drawn before, the works were not done in bold colours or lines, there was a lack of fantasy to the composition. It could be concluded that when students are told to draw, without a set topic - objects, actions, then the students get confused about the work and about how to proceed and they cannot produce works with characters of their own imagination but only something they have drawn before. Excellent fantasy works were made when the students were given the task to draw a fairy tale that was read to them and

the further events in the fairy tale were up to the imaginations of the students. In this case freedom of expression and fantasy elements could be found. That did not apply to all works, but the majority.

8. Do you like drawing in a small or big group? And why?

The majority of the students would like to work in a small group - 75%. Their reasoning for that is that if there are many students there is so much noise it is impossible to concentrate. This is an objective request as 20 students participate in the activities at the studio. However, since there are no significant discipline issues during the activities, this group size does not impact each individual's ability to work as they want. This number of students makes paying individual attention to each student difficult but not impossible. The students come to the studio after classes in school where classes end at different times for each age and thus the students arrive when they can and begin their work even if more students are coming later. This makes teaching a little more complicated for the teacher as the set task has to be repeated several times, but this can be done because the students arrive with a positive motivation to express themselves artistically.

9. Do you draw at home regularly?

More than half of all students, 60% also draw at home. Previously there was some homework given at the art studio. But it was found that the students already have a lot of school tasks, many also attend music school, sports and therefore it is not realistic to set additional tasks to draw something as this might cause a dislike to drawing itself. However, the students often bring the works they have created at home to the studio to show them and get comments.

10. What motivates you to draw?

The vast majority of students (85%) convincingly answer that it is their own initiative. This voluntary work is very happily seen at the studio as the students build the foundations of their creative personalities, no matter what profession they might choose later.

11. Do you want your future life to be linked with art?

The majority answered positively that they would like to have their life linked with art in some

way. It can not be yet foreseen how their lives will unfold, but it is significant that art has already given them positive feelings and visions about their future.

12. Do you think that you draw well?

Most students - 70% think that they draw well. From a teacher's practical perspective this is not true, some draw better than others. As is the objective reality of life, only few of the students are naturally artistically gifted. These answers reflect the students' subjective evaluation of their abilities and do not reflect their real skills. It is very positive to note that they do not have negative feelings about their abilities. The motto of the studio is - do and you will be able to achieve it. This "I do and I can" has been subconsciously taken by the students and they believe in their abilities and artistic talent.

13. Have you learned something new in the art studio?

Nearly all students answer that they have. The art studio has not set a definite goal to always teach something new. Indeed, the focus is on the skills and knowledge that the students already have learned in school being put to use in the art studio in their creative works. The goal is to not force something new that is learned, but to free their inner creativity in their works without being afraid of mistakes and failures. Therefore, the studio believes that every mistake can be turned to an advantage. This motto gives the students a feeling of security and so their artistic ability is not limited, but stimulated towards experimenting.

14. What would you like to change in the art studio?

The students answer unanimously that they do not want to make any changes. They only mention that they would like even more activities in the studio. Therefore the initial goals of the studio project have been reached. The students voluntarily come to activities in the studio despite a large workload in school.

15. If there was no art studio, would you still continue to draw actively?

Most students, 75% said that they would. This means that they do not want to abandon their artistic abilities and see themselves as a creative personality in the future.

16. *Do you feel good at the art studio?*

All students answer positively to this question. There it has been achieved that when a student voluntarily attends the activities and performs certain tasks the student gains positive emotions and mentally enriches them. This is important for a healthy personality development that will have ability to freely express themselves in any future profession. Many students point out that the teacher never scolds them and that they like the teacher. Therefore, it shows that a student's well-being depends on good, heartfelt, encouraging contact with the teacher. The students especially praise the good atmosphere in the art studio, there is no negative competition, and all that matters is free creativity.

17. *How would you like the teacher to improve the activities?*

The students do not have definitive demands for changes. Some want to be allowed to make something instead of drawing, whereas others think there is not enough drawing. but as the studio's activities are logically balanced, there are no demands to change or improve something in the way the activities at the studio happen.

Conclusions

The results of the survey clearly show that visual art, regardless of the age, skill and ability level of the student is very appealing as a subject. This was achieved by making the students' well-being a priority. Now that the art studio enters its fifth year of activity it is clear that the student number does not decrease, they attend the studio voluntarily and without being forced to.

The students' answers clearly point out that they feel good at the studio and learn something new there. Thus the most important - emotional well-being of the students is achieved. It was mainly achieved through positive atmosphere during the activities, with encouragement to experiment, fantasise and trying something new.

Students pay attention towards the teacher's attitude towards them, that they are not scolded for mistakes, but instead helped and encouraged. The student receives encouragement and understand at the studio, they do not need to worry that they might do something wrong and that helps them to open up

creatively and emotionally.

All the aforementioned clearly describes that visual art is important to contemporary students. This is achieved by giving the student positive motivation to act and by using the correct method for motivation - encouraging student well-being during the activities.

Literature

Anspaks 2004 – Anspaks, J. Mākslas pedagoģija. 1. daļa. Mākslas pedagoģijas teorijas un prakses pamatu veidotāji. Rīga: RaKa, 2004.

Anspaks 2006 – Anspaks, J. Mākslas pedagoģija. 2. daļa. Metodoloģija, teorija, prakse. Rīga :RaKa, 2006.

Čua 2014 – Čua, E. Tīģermātes cīņas himna, Rīga: Zvaigzne ABC, 2014

Hibnere un Grasmāne 2000 – Hibnere, V. un Gramane, L. ‘’Bērna vizuālā darbība’’, 2.daļa, Mākslas pedagoģija,Rīga: RaKa, 2000

Svence 2009 – Svence, G. Pozitīvā Psiholoģija,Rīga: Zvaigzne ABC, 2009

Tainena 2008 - Tainena, B.Jūsu bērns spēj domāt kā ģēnijs, Rīga: Kontinents, 2008

IK 2016- Izglītība un Kultūra. ‘Kas ir pozitīvā psiholoģija, un cik nepieciešama tā ir Latvijā? Available at <http://www.izglitiba-kultura.lv/raksti/kas-ir-pozitiva-psihologija-un-cik-nepieciešama-ta-ir-latvija>

INCREASING THE CREATIVITY THROUGH SPECIFIC ACTIVITIES OF THE AESTHETIC AND CREATIVE DOMAIN IN THE EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Gianina-Ana Massari, Adelina Apostol,

Faculty of Psychology and Education Sciences, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania

Annotation

Our research has as basis some studies focused on five perspectives: the role of a playing program on creative thinking in early childhood, the effect of the pupils group on the development of children's creativity, developing the figural creativity, on studying skills in drawing and painting at preschoolers, and the role of artistic activities on education of preschoolers' creativity. The research goal aimed to see if the effectiveness of specific activities of the aesthetic and creative domain could estimate the level of fluency, flexibility, originality and elaboration, and to encourage the creative expression of a preschool group. The tracked variables were: fluency, flexibility, originality, making level, and effectiveness in encouraging creative expression of preschoolers. To measure the creativity of children we have used in this research an adapted form of a psychological tests battery, called „School desk“ and „Drawings - Half-disk“. Also, we present some possible specific activities to aesthetic and creative domain that can stimulate the creativity of preschoolers: musical activities; drama activities; visual-plastic activities; modeling activity. The paper ends with recommendations of developing activities to stimulate the creativity through specific activities for the creative and aesthetic domain in the early childhood education.

Keywords

Creativity, aesthetic domain, early childhood, education

General aspects

The creativity has been approached as a process, as a product and as potential structural dimension of personality. Torrance (1963) defines creativity as the process of modeling certain ideas or hypotheses, testing these ideas and communication results. The creativity as a product is characterized by novelty, originality, usefulness, applicability. The creative personality is characterized by skills and attributes, such as fluidity, flexibility, elaboration, originality, sensitivity to the problems and redefinition. Fluidity is that possibility that involves productive and creative thinking to imagine in a short time a large number of ideas, images and situations. Flexibility is the spontaneous or adoptive ability to easily change the view, the approach to a problem, the direction of thinking, according to the requirements of the new situation. Elaboration is the ability to develop unusual ideas and solutions. Originality is the expression of novelty with the hint of the unusual nature of responses and solutions. Sensitivity to the problems is the ability to easily observe new phenomena and problematic situations. Redefining refers to the ability to use in a new and unusual manner an object or a part of it.

Research framework

Providing a favourably learning environment and an educational process centered on creative learning help to develop the creative potential of a child. Stimulating the creative potential of children is one of the main priorities of education in the world. The current education puts great emphasis on training the ability of creative thinking.

Numerous studies were aimed to stimulate the creativity of preschoolers and its modalities. Our research has the foundation some studies focused on five perspectives: the role of a playing program on creative thinking in early childhood, the effect of the pupils group on the development of children's creativity, developing the figural creativity, on studying skills in drawing and painting at preschoolers, and the role of artistic activities on education of preschoolers' creativity.

To emphasize the effect of a playing program on creative thinking of preschool children, we stopped at an article, written in 2011, by Maite Garaigordobil and Laura Berruenco from Pais Vasco University of Spain. The sample included 86 participants aged 5-6 years. In pre-test there were no differences between boys' and girls' creativity. Before and after administration of the program were applied two assessment tools: Torrance Test of Creative Thinking (Torrance, 1990) and Scale of creative behaviors and personality traits (Garaigordobil & Berruenco, 2007). The program consists of a weekly session of play for 75 minutes and takes place during the school year. A game session is divided into three phases. It starts with an opening phase (5 minutes) in which the group members sit in a circle on the floor, thinking of creative-cooperative games. It follows the development phase sequence playback (60 minutes) in which are chosen and carried two to three games. The adult provides instructions and participants play. The session ends with a closing phase (10 minutes) in which children must reflect and talk about what happened in the session (their feelings, their participation rejections, compliance, cooperation). The conclusion is a reflection exercise in which players experience verbalises positive aspects and problems that have arisen and the solutions to them. Teachers have noticed a significant increase in the number of creative behaviors and personality traits of participants, such as the formulation of multiple (and unusual) questions, intellectual curiosity, new solutions to problems; inventing new games and toys; a sense of humor and an attitude of openness to new experiences. The results showed that the program significantly increased the verbal creativity (fluency, flexibility, originality), the graphic creativity (development, fluency, origi-

nality), and creative behaviors and personality traits. Thus, the role of such a program in cognitive, moral children is important.

Regarding the second dimension, the effect group plays on the development of the creativity, we based on the research, conducted in 2011, by Cobra Emami Rizi, Mohammad Hossein Yarmohamadiyan and Abed Gholami which has the next two assumptions: the difference between the degree of creativity of children who have been trained with games and those who have not been trained with this approach, and the difference between the degree of verbal creativity of children who have been trained with games and those who have not been trained with this approach. To measure the creativity of 60 children investigated, it was used the Jean Luis Salie test. It was found that child centered methods and teaching the witnessed game have an important factor in child development and stimulate creative thinking. Researchers believe that games during the childhood are the most effective on learning process by stimulating the imagination, independence, self-esteem and creativity. This approach positively influence the children's performance in that it is given to the needs, interests and ability.

About the third dimension, developing the figural creativity, we can mention a study of Zudzie-wicz Dorota, Dorota and Maciej Karwowski Oledzki, from 2012. They have verified the effectiveness of a doodle-book program on developing 4- to 6 year-old children's figural creativity. The main hypothesis was that such programs effectively stimulates the creative imagination and divergent thinking of *4- to 6 year-old children*. Books with smears are sets of tasks designed to stimulate the artistic imagination and creative thinking. The child task is to complete a design in accordance with his own idea. All tasks have an opening character, and the instructions suggest a variety of possible responses, encouraging therefore the creative work. The study which involved a total of 128 children aged 4 to 6 years had as task the completion the initial data so that the final result to be in the form of interesting designs. To measure the fluency, flexibility and originality, it has been used TTCT for divergent thinking (Torrance, 1974). The test contains an A4 sheet that displays 20 identical circles. The child's task is to

add elements to the examined circles to finish with an interesting figure. The research has shown the positive effects of the program on development of creative imagination and divergent thinking in children aged 4 to 6 years. It has been shown that using books with smears it is possible to stimulate the creative abilities from an early age, and it can serve as useful methods for developing creativity among children for using at home and at school.

On the fourth dimension, in 2012, Maria Eliza Dulamă, Mihai Bogdan Iovu and Andreea Rus were made study on drawing and painting skills of preschool children. This research started from the assumption that children can easily develop skills if they are supervised by a competent person in the visual arts. The research objectives were designing, organizing and carrying out those activities that aim to develop the preschoolers' skills of painting and learning new painting techniques with little time resources. To the initial test each child drew an image for 30 minutes. The authors rated the overall appearance and composition. Each design has been classified as follows: skill (how to use the materials); development (accurate execution); flexibility (the qualitative differences between children's drawings); synthesis (general appearance of the compositions). The researchers used techniques of painting and drawing, such as: painting by folding paper („Butterfly“ and „Sun“), painting using toothpaste („Blooming tree“), finger painting („Leaf“), painting using points, wet painting with salt, painting by pulling a wet thread, finger painting („Field of Flowers“) painting by blowing colors („Flowers“), and wet on wet painting („Clouds“). It was a review on the progress made by children in developing specific skills in drawing and painting.

For the fifth dimension, the role of art activities in creativity education of kindergarten children, we can mention the research conducted by Simona Șofron, in 2010, which is focused on the effect of cultivation children's creativity on their performance in artistic activities. The formative intervention program consisted of three activities based on artistic education techniques: drawing, painting and modelling. The criteria to be followed in order to classify the children based on obtained scores were: respecting the use of the proposed technique, the

manifestation of originality on the work, the aesthetics of the work, observance of the theme. The children of the experimental group achieved better results at modelling than in painting and drawing. All three embodiments of artistic activities are loved by the children, but modelling allows the child to come into a direct contact through the sense of touch with working material and therefore the performances obtained with this kind of activity are slightly larger. The results of the drawing and painting were at the same level.

Methodology research

Our research goal aimed to see if the effectiveness of specific activities of the aesthetic and creative domain could estimate the level of fluency, flexibility, originality and elaboration, and to encourage the creative expression of preschool group.

The tracked variables were: fluency, flexibility, originality, making level, and effectiveness in encouraging creative expression of preschoolers.

The research was conducted in two kindergartens (13 and 18) from Iasi, during the second semester of the school year of 2013-2014. After discussions with teachers and parents, we have selected 16 children in these two kindergartens from Iasi to increase the creativity through specific activities of the aesthetic and creative domain in the early childhood education. So, from the Kindergarten number 13 we have worked with 8 children: two boys and six girls, and from the Kindergarten number 18 we have selected other 8 children: two boys and six girls.

About the description of the instruments, we have to specify that there were used adapted forms for each instrument. To measure the creativity of children we have used in this research an adapted form of a psychological tests battery, called „School desk“ and „Drawings - Half-disk“.

For the „School desk“ instrument there was applied the Improvements test. This first test „Improvements of the school desk“ covers the intellectual factors such as fluency, flexibility and originality. Children must look and try to offer as many enhancements and improvements that might bring to the image that represents a school desk. The producing factor had no impediment and it could be

introduced any changes and as many. Testing kindergarten children and we know that they could not write their answers, we ask them to verbalize their ideas, and we have registered them.

Regarding the second instrument, "Drawings - Half-disk" is used to isolate and estimate the ability of elaborating, a hardly cognitive factor that could be surprised by other tests. In addition, it recovers another way of expression/locution besides the verbal expression. The elaboration involves a person to come up with clarifications details, sometimes with surprising detailings. A board is showing to children, board which contains the process of obtaining a half-disk. They are required to draw as many pictures and as much variety, including every time the half-disk. It will be considered only those images which contains the half-disk.

Research results

At the first test ("Improvements of the school desk") from the whole sample of children, three children got a weak level, other 3 children achieved a normal weak level, another 3 children achieved a good normal level, six of them have achieved a normal level and only one child obtained a solid good level.

It was noticed that at the first test, one child were obtained a weak level, other 3 children got a normal weak level, and at the second test the children achieved better results, only one of them getting weak.

For example, the answer of the M.A. subject of 6 years old („the desk should be blue and made from iron, it should be lighter and have a button that when you press to turn into a machine, to have scent like in a car and move on the wheels. to have a computer, drawers for things and a remote to gather“) have got the next scores for the: fluency: score = 10, class 7; flexibility: score = 9, class 8; originality: score = 30, class 6; creative thinking: score = $7 + 8 + 6 = 21$, class 7; which it means a „good“ qualification. The score obtained (21) to creative thinking achieve a „good“ level, which demonstrates that his creative thinking is well developed. Another example

The answer of the R.S. subject of 6 years old („the desk should be blue and have a computer game“) have got the next scores for the: fluency:

score = 2, class 2; flexibility: score = 1, class 2; originality: score = 5, class 3; creative thinking: score = $2 + 2 + 3 = 7$, class 2; which it means a „very poor“ qualification. The score obtained (7) to creative thinking achieve a „very weak“ level, which demonstrates that his creative thinking is less developed.

At the second test "Drawings - Half-disk", from 16 children, 1 child obtained a weak level, 2 of them achieved a normal level, one child achieved a normal good level, 3 of them obtained a solid good level, 7 children got a very good level and two children achieved an outstanding good level.

At the second test of drawings („Half-disk“), the scores were analysed and calculated concerning the elaboration task on a performed drawing of each subject.

For example, the framing „normal weak“ was given to a child for a productive situation, in which several ideas are proposed but they are repeated. The child stops on them, detailing them, but it represents the same information several times. Another example is for the framing „particularly good“ that was given to a child that had only two drawings, but these drawings were showed very well the details, which proves a great capacity for elaboration. It is not important the quantity, but especially the quality.

The two tests confirm our first hypothesis that specific activities of creative and aesthetic domain have a greater efficiency in estimating the level of fluency, flexibility, originality and elaboration.

After applying these two tests, it showed that children have a good creative thinking (test of enhancements), especially a good capacity of elaboration (test of drawings).

Given that from the whole sample of children, only one of them obtained a weak level, we consider that is confirmed our second hypothesis though that the specific activities of the aesthetic and creative domain have a greater efficiency in encouraging the creative expression of the preschooler than other activities in kindergarten.

Activities to increase the creativity through specific activities

The game is the most important framework for

the assimilation of the reality without constraints or sanctions, to resolve the emotional and intellectual balance of self in dealing with the reality, but also to stimulate the creative potential. Along with the imitative game, the designing game and creation game contribute to combining the movements, to the discovery of multiple uses of objects, to imitation and simplified reproduction the patterns and behaviors of involved action in life situations, by adding new data of emotions and desires. Besides the ability to play and learn through play, the child has the ability to create. The game of the child is not a maker product, but a new and original product through which reveals the objective reality, social and cultural development in relation to itself and in relation to other children. Not only the imagination is involved into creative activity of the child, but also important elements of ideation, figuration capabilities (play), skills and abilities which are best evidenced in the activities of the aesthetic and creative domain. Below we present some possible specific activities to aesthetic and creative domain that can stimulate the creativity of preschoolers:

- musical activities: spontaneous creation of a song on lyrics, developing a story on a song, musical rhythmical improvisation in the form of questions and answers, the dramatization of a musical work, choosing and linking images to a melody or some fragments of songs;
- drama activities: the drama play „How do you see me/them?“, Artists and models, Domestic appliances - mime group;
- visual-plastic activities: Sewing ... drawings, Create a story, Continue the pad, Folded Drawing, Coated objects;
- modeling activity: A scene of a story.

Through the activities of aesthetic and creative domain, the child selectively and in a specific way reflects on the reality. Through these activities, the preschooler assimilates the reality to its self, on balancing the relations with nature, with others and with himself. Using the language of lines, colors, graphic signs, the child recreates a universe which impressed him.

Conclusions

In the early childhood education, the teacher must have the ability to understand children, to live together strong feelings, to create situations that enrich the child's mind with certain representations and habits, to transform the job into a beautiful miracle.

From the didactical point of view, we can remind some methods that could stimulate the individual and group creativity: the research project, brainstorming, brainwriting, Philips technique 6-6, dreaming technique, mosaic method, starbursting, panel, thinking hats, Batelle-Bildmappen-Brainwriting, PAPSA - Perception-Analyzing-Production-Selection-Application, case-study, round table, group interview, House, the Magic Mirror Technique etc.

To stimulate the creativity through specific activities for the creative and aesthetic domain in the early childhood education is recommended to focus on activities like:

- training the working skills for making drawings, painting and modeling;
- establishing connections between the different elements of language, shapes and objects from the environment (nature, art, and social);
- stimulation of expressivity and creativity through drawing, painting and modeling, working with clay, and using other art media;
- working with materials that have been adapted or modified to meet their needs;
- building the capacity to intercept the sound and music;
- building the capacity for expression through music;
- knowing the great values of national and universal musical creation;
- talking and exchanging ideas with each other during activities;
- taking the children to field trips;
- providing plenty of materials to engage in and explore;
- giving ample time to engage in what they explore and manipulate concepts/ideas with keen interest;
- using alternative assessment methods (portfolios, observations, anecdotes, record keeping), and, of course, encouraging to be creative.

Educating the creativity in the early childhood education involves a set of educational actions that have to develop the spontaneity, perseverance, will, tenacity, independence of thought, epistemic non-conformity, openness to experience, responsiveness to problems, willingness to change the situations, creative motivation, various interests and concerns, development and anticipation capacity, rich emotional background etc.

Literature

Dulamă, M.E., Iovu, M.B., Rus, A. (2012). The study of drawing and painting abilities in preschool children, *Acta Didactica Napocensia*, vol. 5 (3): 23-30.

Dziedziewicz, D., Oledzka, D., Karwowski, M. (2013). Developing 4- to 6-year-old children's figural creativity using a doodle-book program, *Thinking Skills and Creativity*, vol. 9: 85– 95.

Garaigordobil, M., Berrueto, L. (2011). Effects of a Play Program on Creative Thinking of Preschool Children, *The Spanish Journal of Psychology*, vol. 14 (2): 608-618.

Rizi, C. E., Yarmohamadiyan, M. H., Gholami, A. (2011). The Effect group plays on the Development of the Creativity of Six year Children, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol. 15: 2137–2141.

Stoica – Constantin, A., Caluschi, M. (1989a). *Ghid practic de evaluare a creativității Secțiunea I*, Universitatea Al. I. Cuza Iași, Centrul de Științe Sociale.

Stoica – Constantin, A., Caluschi, M. (1989b). *Ghid practic de evaluare a creativității Secțiunea a II-a*, Universitatea Al. I. Cuza Iași, Centrul de Științe Sociale.

Șofron, S. (2010). Rolul activităților artistico-plastice pentru educarea creativității preșcolarilor, *Romanian Journal of Education*, vol. 1 (3-4): 31 – 46.

MIND YOUR STEP, OR THE PITFALL AS AN OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT

António Meireles,
Polytechnic Institute of Bragança, Portugal

Annotation

Structures of drawing in the depiction of forms are crucial to establish a solid ground to work creativity within Art and Design Education. It was identified a problem regarding the use of structures not encouraging or even allowing creativity to be developed, and proposed a set of activities with specific difficulties allowing a different approach to drawing structures and thus enhancing creativity.

Introduction: Research aim

In the context of drawing classes at the School of Education at the Polytechnic Institute of Bragança, Portugal, was identified the need to open frames of operation within drawing, presenting here an ongoing research of devices and methods that provide specific difficulties to the normal depicting process. These difficulties offer an opportunity to open drawing processes to new fields of action and expression, thus contributing for creative development of the enrolled students.

We do not walk minding every step that we take, because that would make walking a very difficult

task, if not impossible. We have to assume that the ground where we stand and move is solid enough, that there isn't a pitfall in our path, that nothing odd will stand between where we are and where we want to be, or that nothing will fall from the sky, just to give a few examples of what we expect not to encounter when walking. In Art and Design Education there is a parallel to this situation in the path of student development, as both students and teachers have to assume there are sound structures to work from, and that the path of learning is a clear and open road. One problem is when some structures present themselves not as instrumental, but as teleological, becoming an end and not the means to acquire something, mining the learning process by leaving just a small gap for new information, if any.

A very simple example lays in depicting forms, using mostly data from the knowledge that we have of them, rather than collecting new data from perception, or in few words, drawing not what we see, but rather what we know. As in every action that we do, we use a mix of knowledge and perception, adapting one to the other in order to get what is needed to accomplish a task. If the objective is to draw a specific form, the problem is when knowledge overlaps perception, compromising the task. This happens often in adults not used to draw, that when asked to do so, retrieve ancient memories, and apply a general structure, more than collecting new data^[1]. This way, the drawing of a specific male model tends to be the one of a general male, or even a general human figure. In another level, some students present

Picture 1. A bulldozer toy as a drawing media

¹ Memory tends to simplify, generalize and abbreviate (Edwards, 2001)

some difficulties in overcoming structures of drawing, not to obtain a new form, but to try a new structure. These latter are the subjects of this research, attempting to open structures of thought and action, rather than closing on the ones they know to work.

More than a problem of directing the drawer's attention to the form, it is required to direct the drawer's attention to the process, addressing clearly the need for new experiences, by making them more conscious, understandable, restraining the use of a fits-for-all structure and refraining the fear of failure.

Explanation

Some devices were collected for the purpose of enhancing the openness of drawing structures, addressing particular aspects of drawing. Their aim is quite simple, as the student must try to depict given objects overcoming the inherent difficulties laid upon by each device. These difficulties are the pitfall of the title, as they present themselves as something odd that prevents the usual stroll around the drawing structures that the students know for long. Before the start of these activities the students are told of the contents, aims and particularities of each exercise, making the process as explicit as possible. There is no specific time to accomplish the tasks, and the students are free to start wherever they want and follow their own order, providing they accomplish all the tasks. At the end there is a reflection upon the developed activities.

The first objective of the several activities is to figure out how to do it, rather on what to do, putting the weight of the activities on the use of the different devices, requiring the fulfilment of a task, rather on the creativity to figure out what to do. The second and more important objective of the use of these devices is to open new paths of drawing, as it is absolutely required to work outside the current structures of drawing to fulfil the provided tasks, thus opening new grounds for the future.

The devices and methods of their use are various, including things such as a big glove or a toy that come from our daily life, giving them a stranger and more suitable use for the established purposes. They are also playful, providing a ludic aspect to the rather complex issues in stake.

Four groups of two activities were conceived regarding four aspects of drawing: observation; global control of media; fine motor skills and role of the support.

Observation activities regard visual perception, questioning what is something as normal as breathing and providing new frames of operation.

- The *mirror*² uses one as the mean to collect data from an object placed at the back of the student. The student must hold the mirror to see the object, providing a shifting viewpoint. Using this simple device, observation is enhanced as it is more difficult to collect data, because the object is only present at the expense of the mirror's position and orientation in space, changing not only the position of the object, but also its size. Whenever the object is seen and drawn, one has to adjust the observation through the mirror, trying to acquire a stable reference.

- The *blindfold* is a pair activity in which a blindfolded student draws an object described by other student. In the end of the drawing they must change, in order to get the experience of the two tasks. The blindfolded student follows instructions, having to trust everything said, as he/she don't have a way of knowing what and where is being drawn beyond motor memory. The viewer must overcome his/hers own viewpoint in order to give valuable instructions, verbalizing something that is often not fully rationalized in a normal depicting task. As the draughtsperson, one has to develop a haptic domain of space, confronted at the end by visualizing.

Global control of media provides difficulties related to the overall control of the operating media regarding the relationship established with the support, namely paper.

- The *bulldozer* is a radio-guided bulldozer toy in which has been attached a device that holds a pencil in the shovel. This allows controlling the movements of the pencil, up and down, raising and lowering it when needed, move it to the left or the right, aided by the increased movements of the vehicle. This drawing device was projected to offer a differed approach to the act of drawing, as it needs

---

2 Somehow related to Claude's Glass, a glass or mirror painted with sepia tones in vogue in the eighteenth century, reflecting a given scene with chromatic and tonal characteristics of Claude Lorrain's work (Clark, 1965; Schama, 1995)

learning to be operated.

- The *dog leach* is a simple device consisting of a string attached to the back of a felt pen marker. Being the length of the string of at least 40 cm, the operator holds it and draws using the possible movements. The use of this device is very complex, as every movement is amplified, being very difficult to control the drawing.

The two activities in the group of fine motor skills aim at providing difficulties related with the use of hands and fingers in drawing.

- The *glove* implies the use of a welding glove, very large and thick to depict a detailed object in a small drawing. As fine motor skills are padded by the glove, to accomplish the task requires commitment and adaptation.

- The *clamp* consists of four connected clamps in which one holds another, this holds another and the last holds the pencil. The student must hold the first clamp to depict the given object, overcoming the shifting movements of the clamps.

The role of the support consists of two activities that demand a different conception of drawing using actively the support as an actual drawing media more than a passive surface.

- The *weirdograph* is a simple wireframe structure that holds a felt pen marker. This structure is operated in a card box, which is the only thing the operator can move. The drawing is made by small touches or by movements of the box, moving the *weirdograph* and thus the pen over a sheet of paper. This is a very complex device to use, needing the movement of the support rather than the operating media.

- The *suction pad* is a very simple drawing device that attaches a felt pen marker to a window. The drawing is made moving a sheet of paper over the felt pen marker, using the light that the window provides and the translucency of the sheet to see what is being drawn.

Conclusions

It can be said without great margin of error that everyone can draw. This doesn't mean that everyone reaches high levels of proficiency and expression in drawing, for that depends of different circumstances, such as personal suitability, training, or

context. When high levels of proficiency in drawing are attained, sometimes that has the cost of leaving small space for evolution, and this is lethal in Art and Design Education, as student's evolution is the core of this vital activity in the society. Of course that evolution, adaptability and interest must be part of the students DNA, but they cannot be overlooked at the cost of leaving some valuable people behind.

The aim of this paper is to share an ongoing research trying to deal with problems regarding the use of structures of drawing in depicting forms. These structures sometimes are used as recipes that provide an answer that rather encloses the student's ability to develop new ways of dealing with these structures and even with new structures. Creativity needs structures to be developed, but not in the degree of enclosing its paths.

Overcoming the specific difficulties of the presented activities provides a way to deal with new structures. The activities comprehend difficulties of different degrees, aiming at four aspects of depiction in drawing: observation; global control of media; fine motor skills and role of the support.

The research results are rather promising, as the enrolled students state at the end of the exercises that are more open to different ways of drawing, showing it on the upcoming drawing exercises where new structures of drawing are needed. The creativity in stake is not directly related to the birth of ideas or forms, but rather on the processes requiring an open-minded approach, necessarily flexible to consider, try and make choices that differ from what is already known and proven (Runco, 1999).

As an ongoing research it is in a rather early state, being currently developed personal inquiries at the end of the activities in order to evaluate the degree of their effectiveness, trying to verify a relationship with the development of subsequent exercises.

Literature

Clark, K. (1965). *Paisagem na arte*. Lisboa, Ulisseia

Christian Rattemeyer, C. (Ed) (2013). *Vitamin D2: New perspectives in drawing*. Phaidon

Edwards, B. (2001). *Drawing on the right side of the brain*. London, Harper Collins Publishers.

Maslen, M. & Southern, J. (2011). *Drawing Projects: An Exploration of the Language of Drawing*. Black Dog Publishing

Runco, M. &, Pritzker, S. (1999). *Encyclopedia of Creativity*. Academic Press

Sale, T. & Betti, C. (2011). *Drawing: A contemporary Approach*. Cengage Learning

Sawdon, P. & Marshall, R. (Ed) (2012). *Hypermedia. Beyond the lines of Contemporary Art*. London: Tauris

Schama, S. (1995). *Landscape and Memory*. London, Fontana Press

INTERPRETACIJOS METODAS MENINIO STIKLO EDUKACIJOJE: BALTIJOS ŠALIŲ STIKLO MENO MOKYKLŲ TARPTAUTINIO SIMPOZIUMO IR PARODOS ATVEJIS

Raimonda Simanaitienė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje analizuojamas interpretacijos metodas, susietas su senųjų epochų bei istorinių stilių stiklo meno kūriniių inspiracijomis šiuolaikinėje stiklo menininkų kūryboje. Šis metodas (kaip esminė simpoziumo bei parodos koncepcija) buvo pritaikytas Estijos dailės akademijos prof. Marės Saarės suorganizuotame edukaciniame renginyje, kuris įvyko 2015 metų vasarą Olustverės (Estija) vietovėje. Renginyje dalyvavo grupė Baltijos šalių aukštųjų mokyklų stiklo specialybės dėstytojų ir studentų. Sėkmingo metodo pritaikymo dėka buvo įgilintas stiklo meno istorijos pažinimas ir pasiekta naujų originalių kūrybinių rezultatų.

Raktiniai žodžiai

Aukštosios meno mokyklos, Baltijos šalys, interpretacija, edukacija, Olustverė, metodas, paroda, simpoziumas, stiklo menas.

Įvadas

2015 metų vasarą, laimėjus Lietuvos Švietimo manų paramos fondo konkursą, pavyko gauti stažuotę Taline, Estijos dailės akademijoje. Šios stažuotės tikslas buvo gilinti Lietuvos ir Estijos stiklo dailininkų ryšius, plėsti šios srities žinias. Taigi teko nuodugniau susipažinti su Estijos stiklo dailininkų kūryba ir parodine veikla. Galima teigti, jog šį kartą įdomiausi šios srities atradimai įvyko ne pačioje Estijos dailės akademijoje (kuri, beje, dar nuo tarpukario garsėja stipria meninio stiklo edukacija), bet provincijoje – šalies centrinėje dalyje esančiuose Järvakandžio ir Olustverės miesteliuose. Järvakandį vietiniai vadina Estijos stiklo meno širdimi, nes čia nuo seno veikia stiklo gamykla (tiesa, pastaruo-

ju metu daugiau užsiimanti stiklo taros gamyba ir turinti tik nedidelį eksperimentinį stiklo cechą). O etnografinėje sodyboje įsikūręs stiklo muziejus iki šiol renka įvairius istorinius eksponatus, demonstruoja stiklo gamybos būdus bei šiuolaikinės stiklininkystės parodas (1, 2 pav.).

1 pav. Jarvakandi muziejus, Estija

2 pav. Jarvakandi muziejus, Estija

Mano stažuotės metu Järvakandyje bendruomenės įrengtoje „Hetke galerijoje“ įvyko žymiau-

sių Estijos stiklo menininkų paroda „Moment“.

Joje darbus eksponavo tokie garsūs autoriai, kaip Ivo Lill, Eve Koha, Mare Saare, Peter Rudaš, Rait Prääts, Sofi Aršas, Tiina Sarapu bei daugelis kitų (3 pav.). (Viso čia matėme apie trisdešimties vedan-

3 pav. Sofi Aršas kūrinys parodoje Moment

čių Estijos stiklo dailininkų kūriniai.) Tai atskleidė svarbų bruožą, jog estų menininkai nevengia kultūrinių renginių provincijoje. Skatindami platesnius meno pažinimo procesus, patrauklius renginius organizuoja ir regioninėse, netgi itin mažose vietovėse.

Nuo Järvakandžio pavažiavus maždaug 50 km atsiduriame Olustverės vietovėje. Šis miestelis pasižymi dar palankesne kultūrinio turizmo situacija ir infrastruktūra bei atvykstančiam lankytojui gali pasiūlyti įvairių įdomybių. Nedidelė gyvenvietė (joje priskaičiuojama apie 450 gyventojų) šaknimis ir architektūros paveldu remiasi į 17 amžių. Olustverė garsėja viena geriausiai Estijoje išlikusia ir bendruomenės bei svečių reikmėms naudojama dvaro sodyba, kurią supa romantiškas angliško stiliaus parkas. Sodybos visumą sudaro 19 amžiaus rūmai ir visame parko plote išsidėstę plytiniai bei akmeniniai pastatai (tarnų gyvenamieji namai, pievinė, galvijų, arklidžių statiniai, spirito varykla ir kt.). Visas šis kompleksas iš pagrindų renovuotas ir sėkmingai funkcionuoja kaip turizmo, žemės ūki-

bei amatų centras. Centrinuose rūmuose yra įrengtas muziejus, koncertų salė. Gyvuliams skirtuose pastatuose auginami arkliai, paukščiai, puoselėjama parko aplinka. Spirito varyklos pastatas nūdien yra pilnai restauruotas ir pritaikytas amatams: jame įrengtos meno galerijos salės, veikia atviros keramikos ir stiklo dirbtuvės. Kadangi gretimai dvaro yra žemės ūkio mokykla, tai šios dirbtuvės sėkmingai išnaudojamos ir edukaciniams tikslams: minėtoje mokykloje yra mokoma ir stiklo pūtėjo bei keramikos formuotojo specialybių (4, 5 pav.).

4 pav. Olustvere mokomųjų stiklo ir keramikos dirbtuvių pastatas - buvusi spirito varykla

5 pav. Olustvere. Stiklo dirbtuvės

Olustverės dirbtuvių galerijinėse erdvėse 2015 vasarą veikė paroda „Interpretacijos“, kurioje kūrinius rodė net šešių meno institucijų stiklo specialybės studentai. Šio projekto sumanytoja Estijos dailės akademijos stiklo katedros vadovė, profesorė Mare Saare Olustverėje organizavo simpoziumą ir parodą. Čia buvo sukviesta tarptautinė bendruomenė - įvairių, daugiausiai Baltijos šalių mokyklų stiklo specialybės dėstytojai ir studentai. Taigi šio straipsnio tikslas ir būtų minėto renginio pagrindu išanalizuoti čia atsiskleidusį interpretacijos metodą, kuris naudojamas kaip edukacijos priemonė, gilinant bei plečiant studentų stiklo istorijos žinias ir skatinant jų kūrybiškumą. Siekiant tinkamai išryškinti pro-

jekto esmę straipsnyje naudojamosi istoriniu, lyginamuoju ir formaliosios analizės tyrimo metodais.

Projekto analizė

Olustvėrėje vykusių edukacinių veiksmyų pagrindas buvo paskatinti jaunuosius menininkus kuo giliau pažinti stiklo meną ir kūryboje remtis į pasaulinės stiklininkystės šaknis. Studentų improvizacijos turėjo gimi išstudijavus praeities stiklo reiškinius. Projekto koncepcijoje Mare Saare rašė: „turime milijonus įvairių kūrinių, kuriuos per penkis tūkstančius metų pagamino stiklo kūrėjai. Kiekvienas darbas neabejotinai turėjo tam tikrą atsiradimo priežastį. Manau, kad senieji stiklo meistrai buvo panašūs į mus – smalsūs, eksperimentuojantys, plečiantys medžiagiškumo ribas. Jų techniniai laimėjimai nesirėmė patikrintomis mokslinėmis žiniomis, juolab, kad tobulas apdirbimo priemonės turime tik nūdien. Visgi įvairiuose praeities stiklo kūriniuose matome sėkmingai išreikštus svarbiausius dalykus: funkcionalumą, dekoratyvumą, religingumą, meniškumą... Parodos „Interpretacija“ tema kviečia renginio dalyvius susirasti istorinio stiklo objektą ir dar kartą sufokusuoti dėmesį į jį įgyvendinant rezonansinį stiklo kūrinių. Tai mus skatina istoriją pažinti naujoje šviesoje, šiuolaikiniame kontekste.“ (Be abejonės, man, kaip stiklo istorijos dėstytojai ši pozicija taip pat labai priimtina.)

Parodoje dalyvavo dvidešimt vienas meninio stiklo studentas iš skirtingų kraštų (Alžyro, Airijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Suomijos). Visgi juos susiejo Baltijos šalių geografija, nes dalis tolimesnių kraštų studentų Taline mokėsi pagal Erasmus programą. Taigi čia labiausiai atsispindėjo visų trijų Baltijos valstybių ir Vroclavo dizaino akademijos jaunųjų kūrėjų bei jų mokytojų patirtys. Parodoje eksponuojamiems studentų darbams vadovavo Mare Saare, Eeva Käsper, Piret Ellamaa, Caroline Madden, Beata Mak-Sobota, Valmantas Gutauskas, Inguna Audere bei kiti dėstytojai. Jaunieji autoriai savo interpretacijoms pasirinko itin plataus istorinio intervalo objektus. Daugelį jų sudomino stiklininkystės aukso fondo - senojo Egipto bei antikinės Romos darbai, bet kai kurių studentų dėmesys nukrypo ir į viduramžių, renesanso, baroko bei 19-20 amžių stiklo menininkų pasiekimus. Naujieji kūriniai buvo įgyvendinti,

reaguojant į praeities meistrų naudotus vizualinius vaizdinius, ženklus, formas ar technikas.

Projekte dalyvavę studentai ekspozicijai pateikė kūrybinės interpretacijos aprašą ir inspiracijos šaltinio – istorinio stiklo kūrinio nuotrauką, todėl parodą tapo įdomu stebėti ir vizualine estetinė, ir edukacine prasme. Skaitant stiklo menininkų komentarus, tapo aišku, kodėl jie pasirinko vieną ar kitą inspiracijos objektą. Tekstai suteikė istorinių žinių apie stiklininkystės raidą, o kartu padėjo išsiaiškinti, kokie konkretūs objektai aktualūs šiuolaikiniams stiklo kūrėjams, koks jų požiūris į senąsias vertybes, kokias stiklo estetiškes bei technologines ypatybes išskiria ir pabrėžia įvairių šalių studentai. Taigi norėtusi pristatyti bent keletą iš jų.

Iš Alžyro atvykusi Saïda Bayoucefi pastoviai studijuoja Lisabonoje, bet vieną semestrą ji praleido Taline. Savo įkvėpimo šaltiniu pasirinko Sirijos mečetėse viduramžiais naudotas stiklo lempas, kurios būdavo gausiai dekoruojamos arabiškais raštmenimis. Paprastam stebėtojui šis aukso, sidabro bei emalio dažais sukurtas raštas atrodo tarsi užburiantis ornamentas. Bet, pasak Saïdos, islame tokia lempa yra tiesioginė nuoroda į Alachą. Apie tai teigiama jos apraše, kur pasiremiamas ir Korano mintimis: „Dievas yra rojus ir žemės šviesa! Meldžiantis ši šviesa žmogui asocijuojasi su švytinčia lempa. Kita vertus, lempa yra iš stiklo, o stiklas čia spindi tarsi nuostabi žvaigždė...“ (6, 7, 8, 9 pav.).

6 pav. Saïdos Bayoucefi inspiracijos šaltinis - Sirijos lempa, viduramžiai

7 pav. Saida Bayoucefi, Alzyras, triptikas I

8 pav. Saida Bayoucefi, Alzyras, triptikas II

9 pav. Saida Bayoucefi, Alzyras, triptikas III

Stiklo menininkės iš Latvijos Vikos Šulcos inspiracijos šaltiniu tapo kamėjos. Autorė savo aiškinamajame tekste rašo, kad „graikų ir romėnų skulptūriniai portretai buvo gausiai naudojami antikos juvelyrikoje. Kartu šie dirbiniai atliko atvaizdo įprasminimo (savotišką dabartinės fotografijos) funkciją. Kamėjoms daryti naudotas skirtingų rūšių akmuo arba stiklas, pagrįstas kontrastingu spalviniu portretinio atvaizdo ir jo fono sprendimu. Žinoma,

mano kamėjos yra moderni praeities versija kūrinio vizualiaja, kompozicine, funkcinė prasme, o taip pat ir tuo, jog jos įgyvendintos kita - liejimo technika.“ Vis dėlto Vikos Šulcos atlietose plokštėse, akivaizdžiai „žaidžiama“ išsaugota skulptūrinio portreto idėja ir aukšto reljefo bei plokštės fono kontrastu.

Joanna Kasperkiewicz iš Vroclavo dizaino akademijos interpretacijai pasirinko diatretos indą. Diatretos gausiausiai darytos Galijos teritorijoje 1 – 4 mūsų eros amžiais ir yra laikomos vienu gražiausių Romos imperijos stiklininkystės pavyzdžiu. Tai tradicinės dubens arba puodynės formos indai, iš išorės apsupti ažuoliniu stikliniu karkasu. Šie indai buvo skirti proginiam naudojimui, o juose patalpinti reljefiški užrašai išbaigdavo diatretos dekorą. Jaunoji menininkė teigė, jog savo dirbinį ji norėjo pagaminti pūtimo į medinę formą būdu, išlaikant diatretos indo formą ir atkreipiant dėmesį į indo paviršiaus tekstūrą.

Lietuvių stiklo kūrinių kolekciją sudarė penkių Vilniaus dailės akademijos Kauno fakulteto stiklo studentų - Gerdos Targanskytės, Ritos Griškonytės, Jolitos Jakštaitės, Karolio Gibovskio ir Andriaus Keturkos - darbai. Karolis Gibovskis susidomėjo viena sudėtingiausių stiklininkystės technologijų - filigranu, darytu Venecijoje. Venecija jau nuo viduramžių epochos garsėjo ypatinga stiklo formų ir technikų derme. Funkcinis ir dekoratyvus stiklas čia buvo gaminamas Murano saloje, kurioje meistrai turėjo puoselėti ir saugoti įvairias stiklo įgyvendinimo paslaptis. Baltais ir spalvotais stiklo siūlų „nėriniais“ persmelkti venecijiečių filigraniniai indai renesanso ir baroko epochose tapo viena geidžiausių prekių Europos aristokratų namuose. Karolio pasirinktas vazos originalas, žinoma, yra kur kas sudėtingesnis, kupinas puošnių detalių, tačiau žiūrovui svarbu tai, kad ir studento indo interpretacijoje taip pat matomos išsiskleidusios filigrano gijos. Andrius Keturka susidomėjo garsiu Romos laikų kūriniu – mitologiniais siužetais dekoruota dvisluoksniu stiklo Portlando vaza. Tiesa, jaunasis menininkas nusprendė šį garsų pavyzdį interpretuoti savaip: indą „apgaubė“ persišviečiančiu stiklo kubu, vazos vaizdinį tarsi „įkalindamas“ neapibrėžtame laike (10, 11 pav.). Studentės Jolitos Jakštaitės „dygliuoti“ indeliai taip pat rėmėsi gumbuotų romėniškų bokaliukų prototipu.

10 pav. Portlando vaza, Romos imperija

11 pav. Andriaus Keturkos kūrinys, inspiruotas
Portlando vazos

Ritos Griškonytės kūrinį įkvėpė ankstyvosios gotikos (Saint Denis bažnyčios Prancūzijoje) vitražai. Tiesa, autorė nesiekė konkretaus vitražo vaizdo reprodukcijos. Savoje plokštėje „Journey“ („Kelionė“) ji netgi nepasitelkė vitražinės technikos. Senojo vitražo ir naujo kūrinio sąsajos čia pasireiškė per analogiškus spalvinius sąskambius ir plokštumoje išdėliotus kompozicinius akcentus bei stiprią šviesos įtaką stiklui.

Įdomius meninius sprendimus parodoje patei-

kė estų menininkės Astra Aavik, Maarja Mäemets, Svetlana Gurevitš, Sigrid Luitsalu. Pavyzdžiui, Svetlana Gurevitš susižavėjo kiniečių Qing dinastijos stiklo dirbiniais, tačiau jos pačios plokštėje „Mitologija“ sąsaja su kinų tabako indeliais išliko tik abstraktaus dekoru lygmenyje. Astra Aavik graikų dubenėlyje išvelgė šiuolaikinės dizaineriškos kompozicijos versiją ir pasirinko paprastą geometrinę formą.

Dar viena Estijos dailės akademijos studentė Sigrid Luitsalu apraše teigė: „mano kūrinys inspiruotas Romos imperijoje 1 m. e. a. pagaminto indo. Ši stiklo lėkštė buvo sudaryta iš keturių vienodų sekcijų, sulydant spalvotą purpurinį, geltoną, mėlyną ir balkšvą stiklą. Įvairių spalvų stiklo kombinavimas jau buvo žinomas Romoje, bet šis pavyzdys dar įdomus tuo, jog čia į stiklo masę kruopščiai įlydyti realistiški diademų vaizdiniai. Šia prasme tai savotiškas antikinės stiklininkystės šedevras.“ Simpoziume Sigrid sukūrė keletą spalvotų stiklo lėkštelių, kurias aiškino taip: „Visų pirma, aš buvau inspiruota romėniško indo kolorito, todėl norėjau sukurti keturių skirtingų spalvų indus. Naudodama trapią *pâte de verre* stiklo techniką galėjau jiems suteikti švelnumą ir peršviečiamumą. Kurdama supratau tai, kad man visuomet patikusios senųjų civilizacijų ir rytų kultūros turi sąsaukų ir su mano gimtąja estiška kultūra. Tai atsiskleidė palyginimuose su estų tautinio kostiumo ženklais, ornamentika, spalvų dermėmis.“

Išvados

Apibendrinant, norėčiau pabrėžti, kad edukaciniam kūrybiniam procesui pasitelktas inspiracijų metodas padarė didelę įtaką simpoziume dalyvavusių studentų profesiniam tobulėjimui, įtakoję tolesnes parodines idėjas. Žinoma, inspiracijų metodo analogų studijuojant vaizduojamąjį meną, ypač tapybą, žinome nemažai. Tarkime, mokant XX a. tapybos patirties neretai pasitelkiamas tapybos autorių darbų kopijų ar originalų kūrybinis interpretavimas. Visgi stiklo mene tai nėra dažnas (greičiau fragmentiškas) dalykas, nes čia interpretacijų metodą sąlygoja sudėtingas technologinis procesas, medžiagiškumas. Taigi, metodo panaudojimas šiuo atveju tapo originalus, ilgas ir įdomus procesas su kūrybingais rezultatais. Daugybė asociacijų sukėlusios ir skirtingas istorines patirtis atskleidusios jaunųjų

stiklo menininkų paroda buvo puikiai įvertinta ir kitų šalių kolegų: 2015 metų rudenį ji eksponuota Lenkijoje (Olštynė) ir Latvijoje, garsiaame Mencendorfo senojai meno muziejuje Rygoje.

Literatūra

Charleston J. R. The History of Glass. London: „Tiger books international“, 1992.

Interpretation: catalogue. Produce by Mare Saare. Tallinn: Estonian Art Academy, 2015.

Layton P. Glass Art. University of Washington. Press. Seattle, 1996.

Kämpfer F. Viertausend Jahre Glass. Dresden: Verlag „Der Kunst“, 1966.

Simanaitienė R. Stiklo meno patirtys Estijoje. www.kamane.lt, 2015.07.09.

Stiklo specialybės studentų kūrinių anotacijos.
<http://www.mencendorfanams.com/>
http://www.olustvere.edu.ee/wordpress/?page_id=1881

<http://www.visitestonia.com/en/jarvakandi-glass-museum>

<http://www.visitestonia.com/en/olustvere-manor>

Summary

Naturally, various travels and new experiences and impressions coincide with the summer time. In July I was able to get thoroughly acquainted with the Estonian glass artists' work and their exhibition activities. I can claim that this time, the most interesting discoveries of this field did not happen in Tallinn, at the Estonian Academy of Arts (which is famous, since the interwar period, with its strong artistic glass education) but in the province – Olustvere and Järvakandi in the central part of Estonia.

The annual Estonian glass artists' exhibition „Moment“ was currently exhibited at a recently established gallery in Järvakandi. This discloses a very important feature – Estonian artists do not avoid cultural events in the province. To promote the wider processes of art knowledge they organize interesting events also in regional and very small areas.

Olustvere has a very favorable situation for cultural tourism and infrastructure. The history and architectural heritage of this small village goes back

to as early as the 17th century. Olustvere is famous in Estonia for the best preserved manor, which is used for community and guests' needs. The manor homestead is surrounded by a romantic English-style park.

Exhibition „Interpretation“ had been recently opened at the art gallery of Olustvere Manor. While organizing the event the initiator of the project, Professor at the Estonian Academy of Arts Glass Department Mare Saare, sought to encourage young artists to look more profoundly into the history of the art of glass and lean onto the roots of world's glass-work while creating.

Works presented in the exhibition belong to glass specialty students who come from eight different art institutions in Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Ireland, Slovakia, Slovenia and Portugal. All students participating in the exhibition presented a description of creative interpretation and the source of inspiration – a photograph of the historical glass piece, thus it was interesting to observe the exhibition not only in a visual and aesthetic sense but also in an educational sense. Reading the comments of glass artists, it became clear why they chose one inspiration object or the other. Texts provided historical knowledge about the evolution of glass-making and also helped to clarify what specific objects are relevant to contemporary glass artists, what their attitude towards the old values is and what aesthetic and technological characteristics students from various countries highlight and emphasize.

56-OSIOS VENECIJOS BIENALĖS APŽVALGA

Sigutė Bronickienė, Stella Justina Kasperavičienė,
Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje pristatoma kas dvejus metus vykstanti 56-oji Venecijos bienalė, laikoma pačia prestižiškiausia šiuolaikinio meno paroda pasaulyje. Straipsnyje apžvelgiama 56-ojo vaizduojamosios dailės renginio, kurio tema „*Visos pasaulio ateitys*“ („*All the World's Futures*“) tendencijos ir šiuolaikinės dailės vystymosi atspindžiai. Straipsnyje pristatomi įdomesni meniniai projektai ir jų koncepcijos. Išsamiau panagrinėtas Lietuvos meninis projektas „Muziejus“.

Tikslas - apžvelgti 56-osios Venecijos bienalės parodas, pateikti apibendrinimus.

56-osios Venecijos bienalės „*Visos pasaulio ateitys*“ („*All the World's Futures*“) dalyviams teko atsakyti į klausimus, kokią vietą istorijoje užima mūsų epocha, ar yra prasmė kalbėti apie istorijos vystymąsi arba progresą apskritai, ir, svarbiausia, kas laukia žmonijos vėliau. Tokią bienalės temą pasiūlė pagrindinio bienalės projekto kuratorius rašytojas ir meno kritikas *Okwui Enwezor* iš Nigerijos, gerai žinomas meno pasaulyje kaip stambių tarptautinių parodų kuratorius.

Į 56-ąją Venecijos bienalę jis pakvietė 136 menininkus (iš kurių 84 dalyvauja pirmą kartą) iš 53 šalių.

Plati parodos tema suskaidyta į tris dalis arba, anot kuratoriaus, teminius bienalės filtrus: „*Netvarkos sodas*“ („*Garden of Disorder*“), „*Gyvumas. Epinė trukmė*“ („*Liveliness: On Epic Duration*“) ir „*Kapitalo skaitymai*“ („*Reading Capital*“).

Tuos filtrus galima interpretuoti kaip dėmesį socialinėms, politinėms ir egzistencinėms temoms.

„*Netvarkos sodas*“ - projektai nagrinėjantys ekologines problemas sugestijuojantys socialines struktūras ir santykius, kur nesilaikoma hierarchinio galios modelio, įsiklausoma į daugiabalses bendruomenes. „*Gyvumas. Epinė trukmė*“ - projektai skirti dainavimo fenomenui, žmogaus balso galimybėms, nuoroda į žmonių, gyvūnijų ir augalijos pasaulių bendrumą, ilgalaikes sugyvenimo (ir sunaikinimo) strategijas. „*Kapitalo skaitymai*“ - šios dalies projektai lydimi fundamentalaus Karlo Markso veikalo įrašų skaitymų - kritiška vartotojiškos ideologijos, žmonių ir aplinkos suprekinimo, darbo reikšmės analizė. Beje, šie skaitymai, lydimi profesionalių aktorių deklamuojamų Kapitalo fragmentų įrašų, panašių į bažnytinę oratoriją, vyko visus penkis bienalės mėnesius (tikriausiai, tai būtų galima vadinti 56-osios bienalės išskirtinumu).

Pirmą kartą meno vadybininkai, filosofai ir teoretikai pabandė pasukti marksistinę teoriją šiuolaikiniu-ideologiniu diskursu, bet užmegzti gyvą aktualią diskusiją jiems nepavyko - publika, užklydusi į puikiai įrengtą auditoriją centrinėje salėje, tingiai pasiklausiusi minutę kitą „protingų“ kalbų, traukdavo toliau. Ir tai suprantama. Užstrigti keturioms valandoms nuobodaus klausymo yra per didelė prabanga, nes priešakyje laukia begalės įdomybių. Tačiau, kaip besistengtum, kaip besikubėtum, visko per keturias dienas vis tiek nepamatsi. Tenka pasikliauti kolegų bendražygių rekomendacijomis, menotyrininkų vertinimais ir savo nuojautomis. Tačiau, apie bienalę rašančių dailės kritikų nuomonės kardinaliai skiriasi vertinant vieną ar kitą kūrinį.

56-oji bienalė kažkuo netikėtu ar nauju neišsiskyrė. Ir vėl buvo visko daug: spalvingo, įvairaus,

daugiau ar mažiau sudėtingo, lengviau ar sunkiau suprantamo arba ir visai nesuprantamo, kol neperskaitai konkretaus projekto anotacijos. Bet joms perskaityti reikia daug laiko ir gero užsienio kalbų žinojimo. Dar kartą tenka įsitikinti, kad prieš važiuojant į tokio lygio ir apimties parodą, reikia gerai paruošti namų darbus arba grįžus studijuoti parsivežtą literatūrą, ieškoti atsakymų internete.

Šios bienalės (kaip ir ankstesnių) vyraujančios, nuolat žmoniją jaudinančios ir aktualios temos - klimato atšilimas, ekologija, gamtos ir žmogaus santykiai, gyvenimo ir mirties paralelės, erotika, politinės, socialinės aktualijos, istorinės paralelės. Kiek daugiau nei ankstesnėse bienalėse daugiau kūrinių, skirtų sunkaus, vergiško darbo temai. Dokumentiniai filmai, videoinstaliacijos, archyvinės fotografijos nuo nuteistųjų griovių kasėjų Luizianoje, Walker Evans depresijos eros nuotraukų iki nigeriečio Emeka Ogboh garso įrašų su Afrikos pabėgėlių atliekamu Vokietijos himnu, surinkta amerikiečio džiazmeno Džeison Moran darbininkų ir kalinių dainų kolekcija.

Okwui Enwezor parodoje, kaip ir lig šiol, sąrašas garsių, visame meno pasaulyje žinomų vardų, tokių kaip: Bruce Nauman, Hans Haacke, Cris Ofili, Georg Baselitz, Olaf Nikolai, Gerri Edkins, taip pat yra daug mažai žinomų vakarų pasauliui menininkų iš Vidurio rytų, Afrikos, Azijos.

Jei prieš dešimtmetį stebino instaliacijos, koliažai, optinių defektyvių efektų, įvairių netradicinių medžiagų panaudojimas, ir visa tai atrodė super modernu, tai šiandien tai tapo norma, tradicija, ir todėl dažnai nebeįdomu. Kad ir *Didžiosios Britanijos* atstovės Sarah Lucas instaliacija (I scream DADDIO). Britanijos dailės *enfant terrible*. Bet šiandien, būdama 53-ties Sarah Lucas seniai nebe *enfant*, ir netgi ne Young British Artist – taip vadinosi jungtinis jaunųjų radikalų judėjimas prieš dvidešimt metų, kuriam priklausė ši menininkė. Ir tai, ką ir kaip kūrė tada, būdama jauna, keistai atrodo šiandien.

Visose anksčiau matytose bienalėse tekdavo matyti erotizuotą, balansuojančių ties pornografijos riba, projektų, instaliacijų. Šiomet Sarah Lucas instaliacija šokiruoja atvirai vulgariais vaizdais. Prie įėjimo į šį paviljoną turėtų būti užrašas N18 ir įspėjimas jautresnių nervų ir puritoniškiems žmonėms

neužteiti. Menininkė yra pagarsėjusi savo skulptūromis, kuriomis atvirai kalba apie šiuolaikinės visuomenės pernelyg didelį domėjimąsi seksu, prievarta, mirtimi. Naudodama pačius nekalčiausius daiktus, tokius kaip čiužinys, daržovė, kojine, baldas, baltiniai, autorė sugeba sukurti gana nepadorius, nestokojančius humoro objektus, bylojančius apie žmogaus vaizduotės stereotipus, įsivaizdavimus apie seksą ir vyro bei moters santykius.

Klaidžiojant tarp begalės įvairiausių objektų ir instaliacijų, pasigendi gero tradicinio dailės kūrinio: skulptūros, grafikos, piešinio, tapybos. Todėl atgaila akiai ir sielai tampa Centriniam Giardini paviljone, bienalės kuratoriaus sprendimu, rodoma Japonijos menininko, anksti išėjusio anapilin, *Tetsuya Ishida* (1973-2005) siurrealistinė tapyba, kai kuo primenanti Šarūno Saukos stilistiką bei nuotaiką. Tetsuya Ishida paveiksluose vaizduojami išimtinai vyrai arba berniukai liūdnomis tuščiomis akimis, žvelgiantys kažkur į nieką. Paveikslų siužetas atvirai parodo technologijų įtaką žmogaus vidiniam gyvenimui, gyvo bendravimo stygių užpildo izoliacijos, vienišumo, nerimo krizė. Per dešimt kūrybinės karjeros metų menininkas nutapė 186 drobes. Po jo mirties buvo rasta daug nerodytų ir nepublikuotų darbų.

Beje, kartais ir įprastinė instaliacija gali būti labai iškalbinga. *Serbiją* atstovaujantis *Ivan Gribanov* su kūriniu „Mirusių Nacijų Organizacija“ (United Dead Nations) tuščioje salėje rodo krūvas sumaigyty purvinų, jau nebeegzistuojančių valstybių, skudurų - vėliavų. Ant tuščių paviljono sienų balti bareljefiniai tų valstybių pavadinimai, gimimo ir mirties datos: Tarybinė socialistinių respublikų sąjunga (1922-1991), Jugoslavijos federacinė respublika (1945-1992), Vokietijos demokratinė respublika (1949-1989), Arabijos suvienytoji respublika (1958-1971) ir t.t. Viskas lakoniška, išraiškinga, įtaigu ir informatyvu, žiūrovui nereikia gaišti laiko ieškant papildomos informacijos.

Lenkijos paviljone per visą sieną lenktame ekrane keistas vaizdas: tropiniame kaime tarp vietinių gyventojų, bliaunant ožkoms, atliekama profesionaliai pastatyta Stanislav Moniuško nacionalinė lenkų opera „Halka“, atliekama penkių Poznanės operos teatro solistų ir Haiti sostinės Port-au-Prince muzikantų. Įdomi šio projekto, kurio autoriai lenkų

dailininkai - JAV gyvenantis *Kristianus Tomaševkij*, žinomas kaip *C.T. Jasper* ir *Joanna Malinowska* - istorija. Haityje yra Kazale kaimelis, kuriame gyvena lenkų palikuonys, kurių protėviai XIX amžiaus pradžioje priklausė Napoleono armijai ir buvo imperatoriaus išsiųsti malšinti vergų sukilimo. Bet, lenkams perėjus į sukilėlių pusę ir Haičiui laimėjus revoliuciją, 1804 metais naujoji valdžia, nepaisydama neapykantos baltiesiems kolonizatoriams, suteikė lenkams naujai susiformavusios valstybės „garbingų juodaodžių piliečių“ vardą. Per du šimtmečius tarp vietinių asimiliavęsi lenkai save vadina „Le Polone“ ir išsaugojo lenkišką vardų šaknį. Būtent šiems žmonėms, jų draugams, kaimynams ir buvo atvežtas šis spektaklis.

Japonijos paviljone pristatyta menininkė *Chiharu Shiota* su kerinčia gigantiška instaliacija „The Key in the Hand“ (2 pav. apačioje). Kūrinyje panaudota 50 tūkstančių senovinių raktų, kantriai sujungtų plonais raudonos spalvos siūlais. Tokį kiekį raktų jai pavyko surinkti pasitelkus visagalį internetą. Menininkė kreipėsi į visus, kas turi nereikalingų raktų, jai atsiųsti paštu. „Raktai - įprastas ir reikalingas daiktas, ginantis mūsų brangius žmones ir svarbius vietas. Raktai įkvepia mus atverti duris į nežinomus pasaulius. Raktai turi tapti bendravimo portalu šimtams žmonių, tiek dalyvaujančių rengiant projektą, tiek atėjusiems jo pažiūrėti“, - sakė autorė.

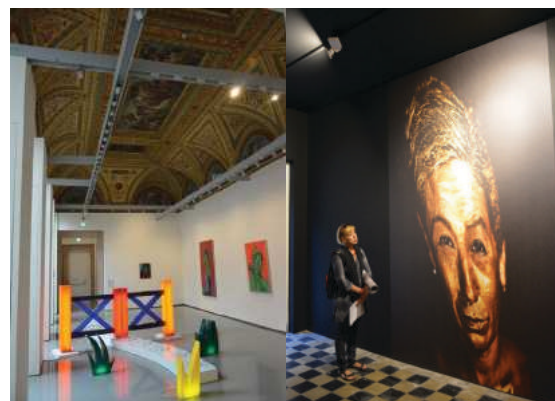
Radikaliai konceptualus Austrijoje gyvenančio iranietis *Adam de Neige* (*Beneath the flow*) sumanymas. Autorius savo darbus patalpino keturiose, vandeniui nepralaidžiose, dėžėse ir jas nugramzdino keturiose Venecijos lagūnos vietose. Bienalės lankytojai turėjo galimybę nuplaukti į tas vietas kateriu ir stebėti vandenį virš paskandintų ir todėl nematomų jo darbų, mąstydami apie meno laikinumą arba amžinumą...

Korėjos paviljone stebina skaitmeninė videoinstaliacija, iliustruodama pasaulio ateitį.

Vietnamietiškos kilmės menininkas *Danho Võ* performansais ir objektais, plėtojančiais konceptualizmo tradicijas, *Danijos paviljone* surengė parodą, pavadintą „*Mothertongue*“ („Gimtoji kalba“).

Punta della Doganoje esančioje Francois Pinault kolekcijoje paroda „*Slip of the Tongue*“ („Kalbos klaida“). Šioje parodoje eksponuojami patys netikėčiausi, tarpusavyje lyg nederantys objektai:

viskio dėžė, XV a. Nukryžiuotojo skulptūra, medinio barokinio angelo galva, „Egzorcisto“ scenarijus, kėlė daug klausimų ir minčių. Vė ekspozicijose skoningai dera delikatumas ir nešvankybės.

1 pav. *Martial Raysse* (Prancūzija) *Palazzo Grassi* (kairėje); *Ekspozicija Arsenale* (dešinėje)

JAV meną atstovaujanti *Joan Jonas* savo projekte video instaliacijomis, piešiniais, įvairiais objektais per savo svajones, prisiminimus, išgyventas istorijas iliustruoja islandų rašytojo, Nobelio premijos laureato, Chaldoro Laksnessa tekstus. Paviljone nuo gausos mažų filmuotų spektaklių, namų filmų (pasivaikščiėjimai paplūdimiu, žaidimas su šunimi, vaikai, bitės, žuvis, žvaigždės) sukasi galva, ir lyg nieko nesupranti, bet negalima nejausti sukurtos tam tikros liūdesio, švelnumo nuotaikos, ilgesio nuojautos.

Šveicarijos paviljone *Pamela Rosenkranz* (*Our Product*) uoslę dirgina keistokas kvapas ir nemaloniai nuteikia dideliame aukštame rezervuare gurguliuojantys rausvi suskystinti kosmetikos produktai. *Rosenkranz*

kūryba pasižymi savitais metodais: prieš pradėdama dirbti, naudoja vaistinius preparatus, stimuliuojančius seksualinį susijaudinimą, savo kompozicijose menininkė naudoja medicininės medžiagos (pvz., tirpstančius chirurginius siūlus).

Baltai steriliame *Vengrijos paviljone Szilard Cseke* (*Sustainable Identities*) tingiai skaidriuose vamzdžiuose ridinėjasi didžiuliai balti rutuliai.

Žaismingumu ir pozityvia energetika žavėjo *Prancūzijos paviljone* demonstruojama *Celeste Bourrier-Mougenot*, pagal išsilavinimą muziko, audioinstaliacija (*Revolutions*).

Australijos menininkės Fiona Hall projektas

(Wrong Way Time) daugelio vertinamas, kaip vienas geriausių šių metų bienalėje.

Norvegijai atstovaujanti *Camille Norment* savo kūriniumi (Rapture) šiaurės šalių paviljone su išvartytais milžiniškais langų rėmais, siekė pažadinti lankytojų jusles leisdama dvylikos moterų kvėpavimo garsų įrašus. Garso banga gali griauti ir kurti - čia tuščia erdvė tampa skaidria garso meditacijos vieta. Tačiau šiame paviljone, kažkurioje praėjusioje bienalėje, jau teko matyti analogišką instaliaciją. Tik tada patalpos erdvės buvo užpildytos aliumininiais durų rėmais. Ir, apskritai, daug kartų lankantis Venecijos bienalėse, negali nepastebėti pasikartojimų (o gal mėgdžiojimo?) - tai ir gulintys su šaknimis išrauti medžiai, rezervuarai su vandeniu, neoniniai augalai, voratinklius primenantys virvių tinklai palubėse. *Australai* šiemet atvėrė savo paviljono duris rodydami nieką, kaip prieš keliolika metų pasielgta Čekoslovakijos paviljone, jai iširus.

Rusiją su instaliacija „Žalias paviljonas“ (Zelionyj paviljon) šiemet reprezentavo *Irina Nakhova*, pirmoji menininkė, viena atstovaujanti Rusijai per 100 metų (2 pav. viršuje). Autorė pasišovė nudažyti paviljoną žaliai, taip kaip buvo suprojektuota paviljono autoriaus architekto *Aleksėjaus Ščiusevo* 1914 metais, bet, uždraudus vietos valdžiai, turėjo apsiriboti butaforinėmis sienomis. Spalvos *I.Nakhovos* projekte simbolizuoja dvi pagrindines svarbiausias rusų meno istorijoje spalvas: revoliucinę raudoną ir persitvarkymo žalią. Menininkė savo idėja primena žiūrovui apie socialines abstraktaus meno aspiracijas. Pačių žymiausių *A.Ščiusevo* architektūros paminklų (įskaitant *Lenino mauzolėjų*) elementų video instaliacijų projekcijos, tarytum skaitmeninių rekonstrukcijų matrica. Instaliacijoje „Istorijos kirminas“ pinasi asmeninių ir valstybės archyvų fotografijų fragmentai. Ši faktų architektūra tarsi sumenkinama žeminančiais vaizdais ir alegorijomis - besiraitantys kirminai ir kiti elementai liudija apie istorinių įvykių tragizmą. „Reikia atminti savo šeimos (menininkės senelis 1937 metais, *Stalino* represijų metu, buvo sušaudytas) ir savo šalies istoriją, per ją aš stengiuosi suprasti Tarybų Sąjungos ir Rusijos istoriją apskritai. [6]

Kita rusų menininkė *Natalija Peršina Jaki-manskaja* (slapyvardis *Gliuklia*) *Arsenale* pristatė projektą „Rūbai demonstravimui prieš falsifikuotus

Vladimiro Putino rinkimus, 2011-2015“. Šmaikštus, pašiepiantis komentaras parodant aktualią politinę situaciją Rusijoje.

2 pav. *Irina Nakhova* (Rusijos paviljonas), *Giardini* (viršuje); *Chiharu Shiota* (Japonijos paviljonas), *Giardini* (apačioje)

Šiais metais *Olandijos* vizitinė kortelė - *Herman de Vries* su projektu „Būti, visada būti“ (To be always to be). Autorius, atsiribojęs nuo aktyvaus dalyvavimo tarptautiniame judėjime *Zero*, gyvena mažame Bavarijos kaimelyje ir renka herbariumus, kuria augalų, akmenų asambliažus tarsi tos vietos portretus. *Olandijos* paviljone autorius taip pat pateikė panašų *Venecijos* portretą, be to, norintiems jis siūlo kelionę į baisią *Lazaretto* salą, kur tolimoje praeityje, maro epidemijų metu, buvo plukdomi ligoniai ir kuri lyg šiol liko negyvenama.

Į *Graikijos* paviljoną menininkė *Marija Papadimitriju* („*Agrimika*“) perkėlė savo pačios krautuvėlę, prekiaujančią laukinių žvėrių iškamšomis, kailiais ir odomis.

Vokietijos ir *Korėjos* paviljonuose pristatomos hipnotizuojančios skaitmeninės videoinstaliacijos.

Nekonkursinėje *Venecijos* bienalėje buvo surengtos meno pasaulio mega žvaigždžių *Martial Raysse* (*Prancūzija*) (1 pav. kair.) ir *Jaume Plensa*

(Ispanija) parodos. Džiugino grupinė kviestinių menininkų paroda „Personal Structures - Crossing Borders“ rodoma puikiuose prestižiniuose Palazzo Bembo ir Palazzo Moro rūmuose.

Naujojo realizmo, popart, artpovera atstovo *Martial Raysse* (Prancūzija) didelė darbų kolekcija eksponuota puošniuose Palazzo Grassi rūmuose.

Tikrai išpūdingas reginys pasitinka Šv. Jurgio (Basilica di San Giorgio Maggiore) saloje. Vieno garsiausio šiuolaikinio Ispanų menininko *Jaume Plensa* kūrinys (*Together*) – didelė moters (ar mergaitės) galva ir ją laiminanti, aukštai arkoje iškelta, ranka priešingose bažnyčios interjero erdvėse (4 pav.). Galva padaryta iš storos metalinės vielos (kaip tinklas), todėl permatoma ir neužgožianti bažnyčios interjero. Atvirksčiai, kūrinys atrodo toks lengvas ir paslaptingas, tartum vizija ar sakralus miržas. Galima numanyti, kaip techniškai sudėtinga padaryti tokį objektą ir žavėtis bei mėgautis keliamu išpūdžiu, tarsi viskas atsirado meistrui lengvai mostelėjus ranka.

Vienuolyno koridoriuje, prieblandoje, per visą jo ilgį driekiasi eilė šio autoriaus iš balto marmuro preciziškai iškaltų, neįprastų proporcijų, mergaičių galvų. Menininkas meistriškai pritaikė niekur dar nematytą optinės deformacijos efektą.

Su japonams būdinga minimalistine estetika Šv. Jurgio salos kiemelyje, po atviru dangumi garsus japonų menininkas *Hiroshi Sugimoto* pristatė instaliaciją „Glass tea house“.

3 pav. Kosovo ekspozicija (*Arsenalas*)

Šiais metais (kaip ir ankstesnėse bienalėse) didelės tarptautinės stiklo meno meistrų parodos „Glasstress 2015. Gotika“ džiugino keliose ekspozicijose Venecijoje bei Murano saloje.

4 pav. *Jaume Plensa* (*Together*) Ispanija. Basilica di San Giorgio Maggiore

56-osios Venecijos bienalės apdovanojimai

Tarptautinė žiuri - Naomi Beckwith (JAV), Sabine Breitwieser (Austrija), Mario Codognato (Italija), Ranjitas Hoskote (Indija) ir Yongwoo Lee (Pietų Korėja) - skyrė apdovanojimus.

Pagrindinį svarbiausią Venecijos bienalės prizą *Auksinį liūtą* už geriausią nacionalinį paviljoną gavo *Armėnijos* paviljonas „Armėniškumas / Haiyutioun, šiuolaikinis armėnų diasporos menas“, įsikūręs San Lazzaro degli Armeni saloje ir lig šiol veikiančiame vienuolyne (5 pav.). Šis meninis projektas skirtas paminėti šimtąsias armėnų genocido metines. Jame diasporos menininkai armėnai gilindamiesi į vietos specifiką atskleidė savo skausmingą istorijos etapą, turtingą savo tautos kultūrinį paveldą.

Auksiniu liūtu už ilgalaikį asmeninę atsakomybę pabrėžiantį performansą, atskleidžiantį kintantį verčių sistemų charakterį, kaip geriausia tarptautinės parodos „Visos pasaulio ateitys“ menininkė, įvertinta amerikietė konceptualistė *Adrian Piper* (g. 1948). *Auksinį liūtą* už gyvenimo nuopelnus gavo *Elas Anatsui* (Gana), o *auksinį liūtą* už tarnystę menui – *Susanne Ghez* (JAV). Juos apdovanoti pasiūlė bienalės kuratorius O.Enwezoras. *Sidabrinu liūtu* kaip geriausias jaunas tarptautinės parodos „Visos pasaulio ateitys“ menininkas apdovanotas korėjietis *Imas Heung-Soonas* (g. 1969) už jaudinantį videofilmą, atskleidžiantį nesaugią Azijos moterų darbo aplinką. Dokumentiška filmo „Fabriko kompleksas“ forma derinama su dirbančių moterų įtraukimu į pasakojimą. *Garbės diplomu* apdovanotas ir JAV paviljonas, pristatantis garsios performansų ir videoinstaliacijų menininkės *Joan Jonas* projektą „Jie

ateina pas mus be žodžių“.

5 pav. San Lazzaro degli Armeni sala

Šiais metais *Lietuvos paviljonas*, su meniniu projektu pavadintu „Muziejus“, buvo įsikūręs atskirame, erdviame Zenobio rūmų sodo pastate. „Muziejus“ - Vilniaus dailės akademijos Nidos meno kolonijos komandos (dr. Vytautas Michelkevičius, Rasa Antanavičiūtė ir Daina Pupkevičiūtė) parengtas menininko D. Liškevičiaus (g. 1970 Kaune) projektas (6 pav.). Tai ilgametis tęstinis menininko tyrimas, susidedantis iš meno kūrinių bei sukolekcionuotų idėjų ir artefaktų iš sovietmečio bei šiuolaikinės kultūros. D. Liškevičius su subtiliu humoro jausmu, įterpdamas ir autobiografinių motyvų, interpretuoja neseną kolektyvinę sovietmečio istoriją, ją perkurdamas sudėlioja netikėtą „archeologinę“ kolekciją, kurioje už kiekvieno objekto glūdi ir asmeninė, ir kolektyvinė patirtis, kviečianti žiūrovą į kelionę laiku. „Muziejus“ nagrinėja patriotiškumą, kultūrinę izoliaciją ir Vakarų vertybių paiešką sovietmečio Lietuvoje. Pasak jo, „menininko surinkta daugiasluoksnė kolekcija it elipsinė laiko kilpa nukelia mus į netolimą praeitį, kvestionuoja dabartį ir nerimątingai žvalgosi į kultūrinių ir geopolitinių įtampų pilną ateitį“. „Nors „Muziejus“, regis, yra vieno atvejo meninis tyrimas, tačiau jis aktualus ne tik gilinantis į sovietinį totalitarinį režimą, bet ir kaip savitas požiūris į hegemonines dabarties galias, jų kuriamą viešąjį diskursą ir santykį su kūrėjo laisve. „Muziejų“ galime laikyti ir naujojo patriotizmo versija, siūlančia iš naujo įvertinti šiuolaikinių demokratijų kuriamus nacionalinius mitus ir mėginimus legitimuoti nacionalines valstybes“, – sakė V. Michelkevičius.

Menininkas atskleidžia komplikotos Lietuvos politinės, socialinės ir kultūrinės istorijos įvykius pasakodamas apie revoliucines 1960-1980-ųjų asmenybes: paskutinį Lietuvos partizaną Antaną Krau-

jelį, Kaune susideginusį disidentą Romą Kalantą ir Bronių Maigį, 1985-aisiais apniokojusį Rembranto paveikslą „Danaja“ (1636 m.) Ermitažo muziejuje Sankt Peterburge, idealizuotų kultūros veikėjų (tokių kaip Jeanas-Paulis Sartre’as) biografijas, ištrina trapias ribas tarp subjektyvaus ir objektyvaus pasakojimo. Dainiaus Liškevičiaus „Muziejuje“ nuolat budėjo gidai iš Lietuvos, padėję žiūrovams suprasti susipynusias istorijas ir jų kontekstus. Išleistas specialus vadovas po paviljoną ir suvenyrų kolekcija, kurią kartu su menininku kūrė dizainerės Sandra Straukaitė ir Laura Grigaliūnaitė.

6 pav. Lietuvos paviljonas

Lietuva Venecijos bienalėje dalyvauja nuo 1999 m. Lietuvą atstovavę menininkai - Mindaugas Navakas, Eglė Rakauskaitė, Svajonė ir Paulius Stanikai, Deimantas Narkevičius, Jonas Mekas (2005 m. specialusis žiuri prizas), Nomedas ir Gediminas Urbonai (2007 m. specialusis žiuri prizas), Žilvinas Kempinas, Darius Mikšys (2011 m. specialusis žiuri prizas), R. Malašauskas (2013 specialusis žiuri prizas).

Venecijos bienalė – didelis, spalvingas, margas, daug energijos ir laiko reikalaujantis renginys. Tai, kas pamatyta, norisi vėl prisiminti, permąstyti, įvertinti, padaryti vienokias ar kitokias išvadas. Venecijos bienalės teikiami įspūdžiai ir informacija ne

tik kelia estetinį ir emocinį pasitenkinimą bei lavina meninį skonį, bet ir leidžia plačiau suvokti šiuolaikinio meno kontekstą, skatina mąstyti, papildomai domėtis, sužinoti, tobulėti. Visa tai kompensuoja patirtą nuovargį ir kelionės nepatogumus. Įgyta šioje parodoje patirtimi ir informacija galima dalintis su visais, kuriuos domina kūryba ir šiuolaikinio meno vyksmas.

Išvados

56-osios bienalės išskirtinumas – parodos kuratoriaus Okwui Enwezor valia, penkis bienalės mėnesius vykę Karlo Markso veikalo „Kapital“ skaitymai (kritiška vartotojiškos ideologijos, žmonių ir aplinkos suprekinimo, darbo reikšmės analizė).

Pirmą kartą Venecijos bienalės istorijoje meno vadybininkai, filosofai ir teoretikai pabandė pasukti marksistinę teoriją šiuolaikiniu ideologiniu diskursu ir užmegzti gyvą aktualią diskusiją.

Meno kūrinių ir kuratorių pasirinkimas yra strateginis ne tik meno pasaulio, bet ir šalies reprezentavimo ir šalies įvaizdžio formavimo klausimas.

Venecijos bienalėje eksponuojami kūriniai – pasaulio realiųjų, problemų, meninių pokyčių veidrodys.

Daugelio bienalės kūrinių meninę idėją sunku suprasti nesusipažinus su juos lydintia informacija.

Norint suvokti daugelio bienalės kūrinių visumą, būtina betarpiškai pamatyti, išgirsti visą jų kontekstą (pasakojimas apie bienalę, foto medžiagos demonstravimas gali perteikti tik meninio projekto fragmentus).

Apie bienalę ir atskirų šalių paviljonus, meninius projektus, rašančių įvairių šalių dailės kritikų nuomonės dažnai skiriasi.

Kaip ir ankstesnėse bienalėse, šioje taip pat aki-vaizdžios daugelio šiuolaikinių menininkų pastangos patraukti, nustebinti, ne retai šokiruoti.

Literatūra

Венецианская биеннале: перепроизводство искусства? http://www.bbc.com/russian/society/2015/05/150509_venice_biennale_review_kan

56-я Венецианская биеннале: путеводитель. <http://www.artguide.com/posts/806>

Venice Biennale: the world is more than enough. <http://www.theguardian.com/artanddesign/2015/>

[may/11/venice-biennale-all-the-worlds-futures-review](http://www.theguardian.com/artanddesign/2015/may/11/venice-biennale-all-the-worlds-futures-review)

Lietuvių muziejuje Venecijoje – ir J.P.Sartre'as, ir R.Kalanta. <http://kultura.lrytas.lt/daile/lietuviu-muziejuje-venecijoje-ir-j-p-sartre-as-ir-r-kalanta.htm>

56-oji Venecijos bienalė: ko negalima praleisti. <http://kultura.lrytas.lt/daile/56-oji-venecijos-bienale-ko-negalima-praleisti.htm>

The art newspaper Russia. The Russian Pavilion and other Russian projects at the 56th Venice Biennale.2015 05 09 - 2015 11 22

Sigutės Bronickienės, Rimanto Bronicko fotografijos iš asmeninio archyvo.

Summary

The article presents the 56th Venice Biennale which takes place every two year. This event is considered to be the most prestigious contemporary art exhibition in the world. The article gives an overview of the 56th contemporary art event by the theme „All the World's Futures“ and the tendencies of contemporary art development reflections. The article presents the most interesting art projects and their concepts. Lithuanian art project „Muziejus“ (Museum) is examined in more detail.

MENINIŲ EDUKACINIŲ PROGRAMŲ KŪRIMAS BIBLIOTEKOSE

Jolanta Kanapickaitė,

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Socialinių mokslų kolegija, Lietuva

Vilma Ambrasiūnienė,

Vilniaus Gabijos gimnazija, Lietuva

Anotacija

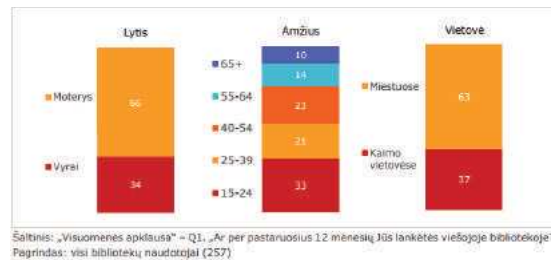
Straipsnyje pristatomos švietimo ir bibliotekos tarpusavio sąveikos galimybės, meninių edukacinių programų kūrimo svarba bibliotekų veikloje, patiekiamos edukatoriaus bibliotekoje sampratos jungtys, analizuojama Lietuvos bibliotekų naudotojų profilis, biblioteka kaip meno inkubatorius, galimų edukacinių programų pavadinimai, projekto „Bibliotekos pažangai 2“ meninės edukacinės programos. Straipsnio tikslas – aptarti meno edukacijos programų kūrimo galimybes bibliotekų veikloje.

Raktiniai žodžiai

Edukatorius bibliotekoje, meninės edukacinės programos bibliotekoje.

Bibliotekų naudotojų profilis

Naudojimosi biblioteka dažnumas: apklausos duomenimis 2013 m. pabaigoje – 2014 metais viešojoje bibliotekoje lankėsi ketvirtadalis (25 proc.) visų suaugusiųjų Lietuvos gyventojų. Nustatyta, kad bibliotekos paslaugomis dažniau naudojasi moterys ir jaunimas: bibliotekomis teigė besinaudojančios beveik trečdalis (32 proc.) moterų ir mažiau nei penktadalis (18 proc.) vyrų. Bibliotekomis daugiausia naudojosi 15–24 metų amžiaus respondentai (49 proc. šios grupės atstovų, palyginti su maždaug penktadaliu 25 ir vyresnio amžiaus asmenų). 25 proc. Lietuvos bibliotekų naudotojų yra moksleiviai ir studentai. Pagrindinės vartotojų/skaitytojų/lankytojų grupės viešosiose bibliotekose (2) (žr. 1 paveikslą). Apibendrinant galime teigti, kad dažniausiai Lietuvos bibliotekas lanko 15–24 metų amžiaus asmenys.

Šaltinis: „Visuomenės apklausa“ – Q1. „Ar per pastaruosius 12 mėnesių jūs lankėtes viešojoje bibliotekoje?“
Pagrindas: visi bibliotekų naudotojai (257)

1 pav. Lietuvos bibliotekų naudotojų profilis, 2014

Švietimas ir biblioteka

Sutelkusios didelius informacinius išteklius ir turėdamos išvystytą infrastruktūrą, prieinamą visiems gyventojams, bibliotekos yra bendruomenių švietimo centrai. Bendruomenių ugdymo misijos svarbą patvirtina tyrimo rezultatai. Nustatyta, kad trys ketvirtadaliai bibliotekų naudotojų daugiau skaito dėl to, kad jiems prieinama viešoji biblioteka, o vienas iš dešimties bibliotekų naudotojų bibliotekoje dalyvauja neformaliuose mokymuose. Nemažas susidomėjimas pastebėtas ir elektroninėmis knygomis. 28 proc. visų bibliotekų naudotojų sakė, jog skaito jas vienokiu arba kitokiu formatu, o apie du penktadalius (38 proc.) – kad skaitytų arba skolinėtų elektronines knygas viešosiose bibliotekose, jei tik būtų įmanoma. Šiuo metu elektroninėmis knygomis daugiausia naudojosi ir jų skolinimusi iš viešųjų bibliotekų itin domėjosi jaunesnio amžiaus grupės (44 proc. 15–24 metų amžiaus jaunuolių šiuo metu skaito elektronines knygas, o 45 proc. jas skolinę, jei būtų įmanoma). Bibliotekos technologijų naudotojų taip pat klausta, ar jie naudojami viešosios bibliotekos teikiamomis elektroninėmis paslaugomis, pavyzdžiui, elektroninėmis duomenų bazėmis. Daugiau nei trečdalis (35 proc.) sakė, kad 2013 m. jomis

naudojosi. Vienas iš dešimties (9 proc.) bibliotekų naudotojų teigė, kad naudojosi bibliotekos siūlomomis neformaliojo mokymo paslaugomis (kursais, mokymo būreliais, kvalifikaciniais užsiėmimais). Tai gana mažas rodiklis, kuris galėtų būti priežastis švietimo funkcijas plėsti bibliotekų veikloje. Studentams ir moksleiviams biblioteka tarnauja kaip vieta namų darbų užduotims atlikti – taip teigė beveik pusė šios grupės respondentų. Du trečdaliai studentų ir moksleivių sutiko, kad dėl naudojimosi bibliotekos priemonėmis pagerėjo jų mokymosi rezultatai. Trečdalis visų bibliotekos naudotojų (210 000 žmonių) sakė, kad dėl naudojimosi biblioteka yra geriau pasirengę gauti darbą. Beveik septyniems iš dešimties (68 proc.) bibliotekų naudotojų yra svarbu, kad viešosiose bibliotekose būtų prieinama mokomoji medžiaga suaugusiems, o daugiau nei pusė (55 proc.) manė, jog svarbu pateikti tokią medžiagą vaikams (pagal „Ateities bibliotekos. Praktinių seminarų suvestinė ir įžvalgos“ angl. Future Libraries. Workshops Summary and Emerging Insights) (1). Taigi, apibendrinant galime teigti, kad bibliotekose svarbu plėsti neformaliojo mokymosi paslaugas (kursais, mokymo būreliais, įvairiais edukaciniais renginiais, kvalifikaciniais užsiėmimais). Atlikto 2013-2015 metais stebėjimo metu suklasifikuoti bibliotekose vykdomi tokie edukaciniai kūrybiniai projektai ir/ar edukaciniai renginiai:

- Savišvieta viešojoje bibliotekoje
- Filmų vakarai
- Parodos (virtualios parodos)
- Koncertai
- Paskaitos
- Ilgalaikiai mokymai (pvz. Informacinio raštingumo mokymai)
- Knygų pristatymai
- Kūrybinės dirbtuvės
- Knygų mainai
- Akcija Knygų Kalėdos
- Renginiai mieste (pvz. keliaujanti biblioteka)
- Susitikimai su įžymiais žmonėmis
- Bibliotekos dokumentinis paveldas internete
- Renginių ciklai pvz. „susitikime bibliotekoje!“
- Naudingi internetiniai šaltiniai mokslui ir laisvalaikiui populiarinimas
- Planšetiniai kompiuteriai Tavo poreikiams:

fotografuok, filmuok, redaguok; bendrauk, dalinkis; skaityk el. knygas.

- Mokymai apie paiešką el. kataloge ir mokslinėse duomenų bazėse
- Lietuvių dailė, informacijos šaltiniai ir paieška
- Edukaciniai-kūrybiniai žaidimai „(At)pažink dailininką“
- Protmūšiai bibliotekose
- Tiesioginės internetinės video transliacijos
- Apskritojo stalo diskusijos

Lietuvos bibliotekų sektoriuje yra šeši edukaciniai centrai. *Pirmasis edukacinis centras* yra Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas ir Mokslinės komunikacijos ir informacijos centras (MKIC). Vykdo bibliotekų darbuotojų (neturinčių profesinio išsilavinimo) mokymus programa „Bibliotekininkystės pagrindai“ ir kt. *Antrasis regioninis edukacinis centras* yra Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka. Centro veika yra formuoti savo aptarnaujamos teritorijos (Panevėžio ir Utenos regiono) savivaldybių viešųjų bibliotekų darbuotojų, dalyvausiančių kvalifikacijos kėlimo mokymuose, kontingentą ir organizuoti kvalifikacijos kėlimo seminarus savo aptarnaujamoje teritorijoje. *Trečiasis regioninis edukacinis centras* yra Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka (Alytaus ir Vilniaus regiono savivaldybių viešųjų bibliotekų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo Sistema). *Ketvirtasis regioninis edukacinis centras* yra Kauno apskrities viešoji biblioteka (Kauno ir Marijampolės regionas). *Penktasis regioninis edukacinis centras* yra Šiaulių apskrities Višinskio viešoji biblioteka (Šiaulių ir Telšių regionai). *Šeštasis regioninis edukacinis centras* yra Klaipėdos apskrities viešoji I.Simonaitytės biblioteka (Klaipėdos ir Tauragės regionai).

Atlikto 2013-2015 metais stebėjimo ir bibliotekų veiklos vertinimo nustatyta, kad meninės edukacinės programos dažniausiai vykdomos tarp bibliotekų ir vaizduojamosios dailės, teatro, kino, muzikos, fotografijos. Didžiausią edukacinių programų dalį sudaro su knygomis ir informaciniais šaltiniais susiję renginiai (pvz. skaitymo skatinimo edukaciniai renginiai). Nepastebėta renginių susijusių su moderniu dizainu, moderniu šokiu ar architektūra. Atlikto 2013-2015 metais stebėjimo ir bibliotekų veiklos

vertinimo nustatyta, kad bibliotekos bendradarbiauja su leidėjais, muziejais, archyvais, mokykloms/universitetams/kolegijomis, rašytojais, menininkais (dailininkais, aktorais, muzikantais), politikais, kitais žymiais žmonėmis.

Eduktorius bibliotekoje

Vinco Grigo tyrimo problema susijusi su bibliotekininko kaip edukatoriaus veikla. Yra skiriamos keturios su bibliotekininko edukatoriaus ugdymo problematika susijusias tyrimų kryptis: bibliotekininko edukatoriaus veiklos apibrėžtis; bibliotekininkų edukatorių pasirengimo užsiimti ugdymo veiklomis lygis; bibliotekininkui edukatoriui būtinų gebėjimų visuma; bibliotekininko edukatoriaus ugdymo būdai. Darbe apgintas teorinis bibliotekininko-edukatoriaus poreikio besimokančios visuomenės kontekste pagrindimas, apimantis bibliotekininko edukatoriaus sampratą, vaidmenį ir gebėjimų visumą, kurie yra strateginių visuomenės švietimo nuostatų dalykas, todėl turi būti įvertinti organizuojant besimokančios visuomenės formavimą Lietuvoje (3). Puikus bibliotekininko edukatoriaus pavyzdys yra Trakų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje dirbanti Rasa Pavilionienė veda meno užsiėmimus vaikams ir suaugusiems. Taigi, galime teigti, kad bibliotekininkas kaip edukatorius, gali atsiskleisti ir įsitvirtinti nauja bibliotekine-edukacine kompetencija bibliotekų veikloje.

Meninių edukacinių programų kūrimas bibliotekoje

Pastaraisiais metais bibliotekoje meninių programų kūrime dažnai figūruota tokia tema kaip „vartotojiškumas“, Eko dizainas, rūšiavimas, kūrybinės dirbtuvės su žymiais dailininkais, iliustratoriais, rašytojais, aktorais (teatro, dailės, muzikos sinerginė veikla bibliotekose). Sukurti edukacinę programą, kad ji būtų įdomi, o svarbiausia aktuali, nėra lengva. Edukacinės programos kūrimas yra ilgas procesas. Pirmiausia bibliotekininkas-edukatorius turi nuspręsti, ką ir kokio amžiaus lankytojui jis norėtų papasakoti. Tada idėja aptariama skyriuje ir, jeigu ji pasirodo tinkama, edukatorius pradeda kurti edukacinę programą: renka medžiagą bibliotekoje ir archyve, konsultuojasi tariasi su dizaineriais ir dailininkais dėl kūrybinių edukacijų įgyvendinimo

galimybių, su ūkio skyriaus darbuotojais dėl reikiamų priemonių gamybos. Edukacinę programą sudaro dvi dalys – teorinė, ir praktinė. Parengiamas edukacinės programos metodinis aprašas, kuriame nurodomi programos tikslai, eiga. Parengta nauja edukacinė programa pristatoma komisijai, aptariam, recenzuojama, tada viešinama. Taigi, edukacinės programos kūrimas turi pereiti kelis etapus nuo idėjos iki jos įgyvendinimo. Edukacinių programų tinklėlių galima suskirstyti pagal tematiką, praktines užduotis ir amžiaus grupes. Pagal temą programos skirstomos į istorines, muzikines, etnologines, o pagal praktinių užduočių pobūdį – į kūrybines, kūrybines vaidybines ir žaidybines. Kuriant programą, stengiamasi ją taikyti vieno amžiaus dalyviams. Tačiau galim sukurti ir aprobuoti užduoties sudėtingumo lygį, ir tada galima siūlyti ir įvairaus amžiaus dalyviams. Edukatoriai bibliotekose į savo veiklą stengiasi pritraukti ir įvairių dalykų mokytojus. Iš aprašytų programų matyti, kad pas mus lankosi pradinių klasių, istorijos, muzikos, dailės, technologijų mokytojai. Dar viena populiarė grupė – tai anglų kalbos pedagogai, nes kelias programas edukatoriai gali vesti ir anglų kalba. Tai labai paranku mokytojams, kurie turi integruotas kelių dalykų pamokas. Šeimos renkasi ir kitas edukacines programas, kuriose reikia kurti ar žaisti. Dar vienas būdas pritraukti šeimas ir suaugusiuosius – tai įvairios kūrybinės dirbtuvės. Kelis kartus per metus rengiame kūrybinių užsiėmimų ciklus, orientuotus į parodas arba kalendorines šventes. Edukatoriumi gali būti bibliotekinio ar edukologinio išsilavinimo asmuo. Tokios meninės edukacinės programos nėra profesionaliojo meno, bet labiau mėgėjiško meno apraiškos. Pavyzdžiui, Šiaulių apskrities P. Višinskio viešoji biblioteka daug dėmesio skiria ir *meno andragogikai*. 2015 m. savo naująjį sezoną pradeda suaugusiųjų kūrybinės raiškos „PALETĖ“. Vadovai tapytojas prof. A. Visockas ir dailininkė – keramikė doc. A. Visockienė. Skelbiant naujų narių priėmimą teigiama, jog „pagrindinis studijos tikslas – įdomiai praleisti laisvalaikį, atsipalaiduoti nuo kasdinių rūpesčių, įtampos darbe, kurti savo malonumui. Išankstinio pasiruošimo nereikia. Vadovai teigia, kad „mokymės piešimo, tapybos, grafikos, kompozicijos pagrindų, susipažinsime su skirtingų epochų dailininkų darbais. Užsiėmimų metu bus derinami

teoriniai ir praktiniai užsiėmimai“.

Pristatysime keletą įdomesnių edukacinių programų bibliotekų erdvėje. Šiaulių apskrities P. Višinskio viešoji biblioteka vykdo projektą „Skaitymas kitaip“ – populiarina kūrybinį skaitymą. Graži iniciatyva bibliotekose, sukurti „Neformaliojo vaikų švietimo programos bibliotekose“. Ši iniciatyva apima visą neformalaus ugdymo tinklą (ugdymo kryptis (pagal NVŠ ugdymo krypčių klasifikatorių) muzika, dailė, šokis, teatras, sportas, techninė kūryba, turizmas ir kraštotyra, gamta-ekologija, saugus eismas, informacinės technologijos, technologijos, medijos, etnokultūra, kalbos, pilietiškumas. Galimi edukacinių programų bibliotekos erdvėje pavyzdžiai:

- karate
- animacinių filmų kūrimas
- lyderystės pamokos suaugusiems
- keramika
- gitara, fleita
- baltų menas
- emocinio intelekto lavinimas
- joga
- stalo futbolas
- folkloro studija
- susitelkęs (focused) žongliravimo būrelis
- emocinio intelekto ir kūrybiškumo ugdymas šokiu
- pajudėkime linksmi
- žaidžiu ir mokausi anglškai
- atrask save dailėje
- IT projektų vadyba ir komandinis darbas
- gerųjų vaiko savybių atskleidimas ir puoselėjimas pasitelkiant dainavimo, šokio, ritmikos meną,
- išlaisvink kūrėją savyje
- muzika – saviraiškos priemonė asmenybės formavimui
- savęs pažinimo ir raiškos ugdymo programa
- žygeiviai
- piešimas šviesa: kūrybinės fotografijos kursai
- meno terapija
- gamta - visų namai
- jaunujų šaulių ugdymo programa
- lėlių teatriukas anglų kalba
- nepažinti krašto istorijos turtai

- judrieji žaidimai
- gatvės šokiai
- viešojo kalbėjimo pagrindai (anglų kalba)
- skautai

Biblioteka kaip meno inkubatorius. „Biblioteka kaip inkubatorius“ (angl. The Library as Incubator Project) (www.libraryasincubatorproject.org), tai toks projektas kurio savanoriai dalyviai – įvairių sričių menininkai ir bibliotekininkai – pradėjo internetiniame dienoraštyje dalytis idėjomis, pavyzdžiais, patarimais, interviu medžiaga ir pan. Tai leido bibliotekoms, užsiimančiomis kultūriniais ir meniniais projektais, pasisemti įkvėpimo ir skleisti gerą patirtį. Praėjus penkeriems metams nuo projekto pradžios jo pradininkai fiksuoja naują reiškinį, sparčiai plintantį JAV bibliotekose, – reziduojančius menininkus. Pavyzdžiui, bibliotekoje vykdomas interaktyvus projektas „Idomybių kabinetas“ (angl. Cabinet of Curiosities), kurio metu lankytojai galėjo atsinešti ir viešai pademonstruoti jiems svarbius objektus, paaiškinant jų reikšmę. Bibliotekoje reziduojantys menininkai teigia, kad kūrėjo egzistavimas gali tapti itin izoliuotas, o buvimas studijoje – užimti didžiąją gyvenimo dalį. Bibliotekoje reziduojantys menininkai supranta, jog reikalinga kita išraiškos erdvė už studijos ribų. Rezidavimas bibliotekoje suteikia kūrėjui galimybę užmegzti tiesioginį kontaktą su žmonėmis ir pasauliu bei tampa vienu iš būdų kurti viešojoje erdvėje. „Bibliotekos kaip inkubatoriaus“ projektas ne tik populiarina įvairaus pobūdžio menininkų ir bibliotekų bendradarbiavimą, bet ir paskatino įdomaus leidinio pasirodymą. 2014 m. leidykla „Coffee House Press“ išleido knygą „Menininko biblioteka: srities vadovas“ (angl. The Artist's Library: a Field Guide), kuri parengta remiantis projekto metu sukaupta metodine ir empirine medžiaga. Leidinyje išskirtos rekomendacijos, kaip įtraukti menininkus į bibliotekų veiklą:

- siūlyti menininkams patrauklias programas, projektus, „provokacijas“ ar galimybę kurti bibliotekoje;
- užtikrinti nuolatines ir tinkamas sąlygas laisvai kūrybinei veiklai bibliotekose;
- išnaudoti bibliotekų fondus (teikti menininkams specializuotas bibliografų paslaugas, supažindinti su meninei veiklai aktualiais bibliotekos ištekliais ir kolekcijomis ir pan.);

- suteikti bibliotekos erdvę meninei saviraiškai (pvz., kviesti vietos meno kolektyvus rengti bibliotekose perklasas ar repeticijas, organizuoti koncertus po bibliotekos darbo valandų ir kt.)(4).

Tinkamas pavyzdys iliustruojantis menininkų dalyvavimą bibliotekų meninių edukacinių programų veikloje yra 1 paveikslėlyje pavaizduota šiuolaikinė menininkė „performerė“ Amanda Palmer (6). Aštuonis mėnesius nėsčia menininkė Amanda Palmer atlieka performansą Niujorko viešojoje bibliotekoje. Šiuo performansu siekia supažindinti vaikus su kūnu, moters kūno transformacija nėštumo metu, sudominti vaikus šiuolaikiniu performanso menu (žr. 2 paveikslą).

2 pav. Amanda Palmer atlieka „performansą“ viešojoje bibliotekoje skirtą vaikų edukacijai

„Bibliotekos pažangai 2“ projektas ir meninės edukacinės programos

Įgyvendindamos bendruomeninius projektus, bibliotekos plečia savo paslaugų spektrą, atnaujina infrastruktūrą ir kuria partnerystes su verslu, vietos valdžios institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis bei kitomis bibliotekomis. Šiuo metu net 45 Lietuvos viešosios bibliotekos kartu su partneriais įgyvendina Martyno Mažvydo bibliotekos inicijuojamo projekto „Bibliotekos pažangai 2“ ir Kultūros ministerijos iš dalies finansuojamus projektus, orientuotus į vietos bendruomenių gyvenimo kokybės gerinimą. Šios iniciatyvos padeda bibliotekoms

pritaikyti savo veiklą prie kintančių vietos bendruomenių poreikių ir spręsti joms aktualias problemas inovatyviais metodais. Viešosios bibliotekos kartu su partneriais iš viso pateikė 57 bendruomenių projektų paraiškas finansavimui gauti. Projektu „Bibliotekos pažangai 2“, siekiama įtvirtinti biblioteką kaip „trečiąją erdvę“, kurioje įvairaus amžiaus žmonės, pasinaudodami bibliotekų siūlomomis paslaugomis ir technologijomis, gali realizuoti savo kūrybinius ar mokymosi poreikius. Visos finansuojamos bibliotekos tyrė vietos bendruomenių poreikius ir rašė projektus, kurie turėtų prisidėti prie *aktualių problemų sprendimo – verslumo skatinimo, nedarbo lygio mažinimo, gyventojų švietimo, sėkmingos specialiųjų poreikių grupių integracijos į visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą, nutolusių bendruomenių atskirties mažinimo ir pan.* Ypač daug dėmesio finansavimą gavusiuose projektuose skiriama jaunimui – remiantis tyrimais, bibliotekoms vis dar sudėtinga skatinti šios tikslinės grupės atstovus lankytis bibliotekoje ir naudotis siūlomomis paslaugomis. Todėl projekto rėmuose yra pakankami daug dėmesio skiriama ir edukacinių meninių programų kūrimui. Pristatysime pagrindinius projektus kurie susiję su meno edukacija.

Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos įgyvendinamas projektas „*Išmanioji biblioteka jaunimui*“ prisideda prie kitos šiuo metu itin aktualios problemos – imigrantų integracijos – sprendimo. Viena iš projekto, siekiančio užtikrinti geresnes vietos jaunimo turiningo užimtumo galimybes, veiklų yra darbas su užsieniečiais, kitos rasės jaunuoliais, besimokančiais Alytuje. Per bibliotekos organizuojamus įvairių kultūrų pristatymus, parodas, renginius, skirtus kalbos barjerui įveikti ir kt. bus siekiama kitataučius įtraukti į laisvalaikio praleidimą kartu su vietiniais alytiškiais ir taip padėti jiems integruotis į vietos bendruomenę. „*Išmanioji biblioteka jaunimui*“ sukurs jaukią ir saugią erdvę jaunimui, bus ugdomos jų saviraiškos galimybės, tobulinami asmeniniai gebėjimai.

Panagrinėsime Šiaulių regioną. Šiaulių miesto savivaldybės viešosios bibliotekos „Saulės“ filiale atidarytas Komiksų centras. Laisvalaikio užimtumo erdvė pietinėje miesto dalyje įkurta įgyvendinant projektą „*Komiksų erdvė bibliotekoje*“. Biblioteka Šiauliuose yra ta vieta – kūrybinė erdvė – ku-

riuje skatinant skaitymą, galimos įvairios veiklos. Viena jų – Komiksų centro įrengimas bibliotekoje. Čia įkurta, įrengta atskira 63,72 m² erdvė komiksų centro veikloms Šiaulių miesto savivaldybės viešosios bibliotekos „Saulės“ filiale (K. Korsako g. 10, Šiauliai) bei mobilios komiksų skaityklos su reikiama kompiuterine įranga įkurtos bibliotekos „Šaltinėlio“ (Trakų g. 20a), Rėkyvos (Energetikų g. 7), Lieporių (Tilžės g. 36) filialuose, išsidėsčiusiuose skirtingose Šiaulių miesto dalyse. Projekto tikslas – sukurti patrauklią erdvę – Komiksų centrą – Šiaulių miesto vaikams ir jaunimui, pritraukiant visus bendruomenės narius, įdomiai ir turiningai leisti laisvalaikį, realizuoti savo idėjas, ugdyti kūrybiškumą, formuoti teigiamą požiūrį į skaitymą, panaudojant informacines technologijas. Projektu siekiama populiarinti komikso žanrą Lietuvoje, kaip priemonę, padėsiančią nagrinėti opias visuomenės problemas, formuoti teigiamą požiūrį į skaitymo skatinimą ir sudaryti sąlygas kūrybingos bendruomenės formavimuisi, informacinio ir skaitmeninio raštingumo lygio augimui ir kokybiško laisvalaikio plėtrai. Čia lankytojai mokysis pasakoti įvairias istorijas komikso pavidalu. Projekto tikslinė grupė – vaikai ir jaunimas, centro veikloje galės dalyvauti ir suaugusieji, norintys išmokti komikso meno. Įrengus Komiksų centrą Šiaulių miesto savivaldybės viešojoje bibliotekoje, bus siekiama spręsti jaunimo ir vaikų užimtumo erdvių trūkumo problemą, suteikiant platesnes galimybes vaikų ir jaunimo laisvalaikio praleidimui, užimtumui po pamokų. Komiksų centre bus galima susipažinti su komiksų piešimu, kūrimu, šio proceso niuansus pristatys specialistas. Taip pat bus organizuojami konkursai ir renginiai komiksų tematika. Visoms šioms veikloms bus pasitelkiamos naujausios technologijos – planšetės, sumanioji TV, kompiuteriai ar interaktyvios lentos.

Kitas edukacinis projektas jaunimui ir vaikams, regiono bibliotekose yra Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje projekto „*Mobili inovatyvių technologijų laboratorija jaunimui*“ mokymai. Projekto metu jaunimas mokysis 3D grafikos modeliavimo, kurs virtualius trimačius 3D modelius, spausdins juos 3D spausdintuvu, konstruos robotus ir juos programuos, iPad planšetėmis kurs filmukus, mokysis pritaikyti „papildytą realybę“ mokymuisi, kurs ir pritaikys praktikoje QR kodus.

Mokytojai ir bibliotekininkai bus mokomi naudotis mobilios laboratorijos įranga, vesti edukacinius užsiėmimus jaunimui.

Kitas įdomus edukacinės krypties Biržų rajono bibliotekos projektas yra kino studija. Projektas „*Kaimas kine, kinas kaime*“ yra skirtas Biržų rajono jaunimui nuo 16 iki 29 metų. Šio projekto pagrindinė veikla – mokymai, kurių metu jaunuoliai sužinos, kaip rengti scenarijus, fotografuoti, filmuoti, imti interviu, rinkti dokumentinę medžiagą, ją sisteminti, kurti trumpametražinius filmus. Projekto metu Biržų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje veiks kūrybinės dirbtuvės. Jose kino kūrimo meno mokinsis 5 bendruomenių – Meilūnų, Nemunėlio Radviliškio, Pačeriaukštės, Papilio, Vabalninko – bei Biržų miesto jaunimas. Kūrybinių dirbtuvių metu bus kuriami 6 trumpametražiniai filmai, parodantys vietos bendruomenių savitumą. Profesionalų komanda jaunuolius kino kūrimo teorijos paslapčių mokinti pradeda jau lapkritį.

Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešosios bibliotekos projektas „*Bendruomenės „HUB‘as“ bibliotekoje „Atrask savo saviraiškos kodą“*“. Projekto tikslas: skatinti bendruomenės asmenų kūrybinę saviraišką ir motyvaciją, tobulinant esamas ir kuriant naujas edukacines, neformalaus ugdymo paslaugas bibliotekoje. Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos Šylių filiale, vykdamas projektą „Bendruomenės „HUB‘as“ bibliotekoje „Atrask savo saviraiškos kodą“, vyko edukacinis užsiėmimas „Šiaudų sodas – kas tai?“.

„*Virvelinės keramikos edukacija Kintų bibliotekoje*“. Kintų bibliotekoje vykdamas projektą „Bibliotekos pažangai 2“, surengta virvelinės keramikos edukacinė popietė „Kūrybiškumo kodas: Veju veju virvelė“ Kintų pagrindinės mokyklos 1-2 klasių mokiniais (mokytojos Vida Viršilienė ir Irena Šerkienė). Popietę vedė vietos amatininkė, keramikė Šalnė Valčiukienė.

Birštono viešoji biblioteka pradėjo vykdyti projektą „*Interaktyvi biblioteka – erdvė kūrybai ir atradimams*“. Projekto tikslas – prisidėti prie kryptingo Birštono savivaldybės jaunimo kūrybiškumo, mokymosi, verslumo, bendruomeniškumo ir socialinių įgūdžių ugdymo, kuriant inovatyvias paslaugas jaunimui. Projekto veiklos ir renginiai vyksta Birštono viešojoje bibliotekoje. Bibliotekoje jau įkurta:

„Draugų (bendravimo) erdvė“, kurioje jaunimas gali leisti laisvalaikį kartu, bendrauti, organizuoti diskusijas, viktorinas, žaisti stalo žaidimus, skaityti knygas, panaudojant el. knygų skaitykles. „Mokymosi erdvė“ aprūpinta nauja kompiuterine technika su programine įranga, reikalinga kalbų ir įvairių mokslo sričių mokymosi įgūdžiams lavinti. „Kūrybos erdvė“, kur įrengtoje skaitmeninėje laboratorijoje, aprūpintoje nauja kompiuterine ir programine įranga, reikalinga foto, video ir audio medžiagos tvarkymui, multimedijos technika, vyksta įvairios interaktyvios veiklos, skatinančios kūrybinį bei novatorišką jaunimo mąstymą. „Kino ir konferencijų erdvė“, kurioje organizuojami mokymai, pristatantys interaktyvaus ekrano galimybes, integruotas dailės bei muzikos pamokas, jaunimas mokomas rengti ir pristatyti pateiktis.

Klaipėdos apskrities viešosios Ievos Simonaitytės bibliotekos projektas „*Bendradarbiaujančios ir kuriančios bendruomenės – krašto pažinimui*“. Gautas dalinis finansavimas: gerinti Klaipėdos regiono ir Plungės rajono visuomenės skaitmenines kompetencijas, įtraukiant bendruomenes į skaitmeninio turinio apie krašto kultūrą bei istoriją kūrimą ir naudojimą. Skatinti bendruomeniškumą ir bendrą veiklą dalijantis kultūrine ir istorine atmintimi, bendromis vertybėmis, stiprinant kultūrinio tapatumo jausmą.

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos projektas „*#MŪSUŲKRAŠTAS: Alytaus ir Vilniaus bendruomenių tapatumo ugdymas*“. Tikslas: ugdyti Vilniaus regiono bendruomenių tapatumą panaudojant turinį apie Alytaus ir Vilniaus kraštą, atsižvelgiant į bendruomenių kultūrinius ir socialinius poreikius.

Vilniaus miesto savivaldybės centrinės bibliotekos projektas „*Mes Knygų s@loje*“. Projekto tikslas: per interneto erdvėje sukurtą biblioterapinį žaidimą, spręsti socialinės rizikos vaikų ir jaunimo psichosocialines problemas, stiprinant jų psichinę sveikatą.

Pastebėta, kad naujaisi švietimo Lietuvoje tyrimai „Prioritetinių MTEP ir inovacijų raidos krypčių nustatymas Lietuvoje“ (5) atlikti modernios ugdymosi technologijų ir procesų, skatinančių kūrybiškos ir produktyvios asmenybės tapsmą, kalba apie sumanią specializaciją. Analizuojant sumanią spe-

cializaciją kaip ateities perspektyvą pastebėta vienareikšmiška tendencija, kad neformalaus švietimo interaktyvios, patirtinės edukacinės sistemos ir technologijos gali pasitarnauti ir bibliotekai, o taip pat ir daugiau dėmesio teikiant meno edukacijai.

Išvados

Bibliotekos keičiasi: plečiamos bibliotekų paslaugos, atnaujinama infrastruktūra, ypatingą dėmesį skiriant jaunimo laisvalaikiui, mokslui ir pažangai. Inovatyvios veiklos, adaptuotos metodikos, naujosios kompiuterinės ir aplinkos technologijos – visa tai sudaro puikias sąlygas kokybiškam integruotam formaliam ir neformaliai jaunimo ir suaugusiųjų ugdymui bibliotekose. Kiekvienoje Lietuvos bibliotekoje randa savo vietą edukatorius-bibliotekininkas, kurio gali tapti menininkas ar meno mokytojas. Atsinaujinusi biblioteka yra gera vieta dailės edukacijai.

Literatūra

Ateities bibliotekos. Praktinių seminarų suvestinė ir išvalgos. Future Libraries. Workshops Summary and Emerging Insights [interaktyvus]. 2015 lapkričio 9 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://publications.arup.com/Publications/F/Future_Libraries.aspx

Bibliotekos žmonės. Lietuvos bibliotekų apklausa 2014 m. 2015 lapkričio 9 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://3erdve.lt/media/public/Ataskaitos/8_lithuania_report_global_libraries_2014.pdf

Grigas Vincas. Daktaro disertacija (rankraštis) „Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo modelis besimokančioje visuomenėje“. Vilniaus Universitetas, 2013

Krauls-Ward Ineta. Bendruomenės įtraukimo į kultūrinį gyvenimą projektai bibliotekose. 2015 lapkričio 12 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://3erdve.lt/naujienos/bibliotekos-uzsienyje/552-bendruomenes-itraukimo-i-kulturini-gyvenima-projektai-bibliotekose>

Prioritetinių MTEP ir inovacijų raidos krypčių nustatymas Lietuvoje. 2015 lapkričio 12 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mosta.lt/lt/sumani-specializacija/prioritetai>

Palmer Amanda. 2015 lapkričio 12 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą:<http://explore.brainpickings.org/post/127197556233/amanda-palmer-eight-months-pregnant-and>

Summary

Art education programs in libraries

Libraries are changing: expanding list of services, updating infrastructure, with particular emphasis on youth leisure, science and progress. Innovative activities and adapted art methodology, the new computer technology and the environment, all of which provide perfect conditions for high quality formal and non-formal youth and adult art education in libraries. Each Lithuanian library finds its place for the educator-librarian, who can become artist or art educator. The library is a perfect place for art education.

MENINIO UGDYMO GALIMYBĖS MOKYKLOJE

VADOVO VEIKLOS FUNKCIJŲ RAIŠKOS TYRIMAS MOKYKLOS KAITOS KONTEKSTE

Algimantas Bagdonas,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje pateikiama vadovo veiklos funkcijų analizė, remiantis nagrinėta mokslinė literatūra bei atliktu tyrimu. Pateikiami požiūriai į dabartinę mokyklos reformos etapą, kaitos proceso vertinimai, siejant kaitą su veiksmingu vadovavimu bei vadybinių žinių taikymu edukaciniame procese. Nagrinėjama kaita pirmiausia siejama su naujais elgesio būdais, siekiant keisti mąstymą, po to organizacinę struktūrą, bei mokymo medžiagą. Atskleidžiamas vadovo veiklos funkcijose matyti tokių funkcijų raišką kaip: vizijos ugdymas drauge su darbuotojais, besimokančios organizacijos kūrimas, skatinamojo vadovavimo pasireiškimas. Išryškinama, kad vadovo veiklos efektyvumą kaitoje lemia: kompetencijos tobulinimas, geras išsilavinimas, efektyvi komunikacija, organizacijos lūkesčių identifikavimas, atmetant tokias kategorijas, kaip lytis ar amžius. Tyrimo rezultatai patvirtina nuostatas apie naują vadovavimą: vadovavimo galimybių yra daug, jos pasiekiamos daugeliui. Atlikto vadovo veiklos funkcijų mokyklos kaitos kontekste tyrimo rezultatai parodo, kad Lietuvos mokyklų vadovai, nors ir veikdami autokratiniais metodais, nebūdami pakankamai lankstūs, pripažįsta bei remiasi savo veikloje naujosiomis vadovo veiklos funkcijomis, iššauktomis kaitos proceso iššūkių. Naujų funkcijų taikymas sąlygotas ir mokyklos bendruomenės poreikių.

Raktiniai žodžiai

Vadovavimas, vadovavimo ypatumai, lyderystė, kaita, pokyčiai, bendruomenė.

Įvadas

Organizacija įprasta laikyti individų grupes, tam tikrais būdais veikiančias kartu, siekiant bendro tikslo. Organizacija ir vadovavimas – tai du neatsiejami dalykai. Vadovavimas – tai procesas, telkiantis žmones ir jiems padedantis siekti tikslų. Vadovavimas žmonėms išryškėja per vadovų priimamus sprendimus, tikslų ir atsakomybių perdavimą ir šių sprendimų vykdymo kontrolę. Žmonių telkimas sėkmingai realizuoti tikslus – vienas iš lyderio bruožų. R. Želvys (2001) lyderį apibūdina kaip grupės narį, kuriam kiti grupės nariai pripažįsta teisę daryti sprendimus, susijusius su grupės veikla. Lyderystė – žmonių poveikio menas, veikiant įtikinimu arba pavyzdžiu laikytis tam tikros veiksmų krypties. Viena iš vadovo veiklos funkcijų laikoma lyderio funkcija. J. Adair (1998) nuomone, kaita ir vadovavimas – tai dvi susijusios koncepcijos. P. Jucevičienė (1996) nurodo, kad tik vadovavimas atspindi vadovo formalaus statuso nusakomą funkciją, o lyderiavimas išreiškia grupėje pripažinto žmogaus – lyderio veiklą telkiant žmones užsibrėžtam bendram veiklos tikslui pasiekti. J. Navickaitė (2012) išryškina mokyklos vadovą kaip transformacinį lyderį, tobulėjančią ir skatinančią kitų mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą. D. Žvirdauskas (2007) apibūdina lyderį kaip asmenį, gebantį pasinaudoti įvairiomis vadovavimo formomis, taip motyvuojant savo pasekėjus. V. Tarvydienė, A. Skaržauskienė (2005) lyderystę analizuoja kaip gebėjimą valdyti pokyčius, motyvuojant ir nukreipiant. M. Fullan (1998), Everard ir Morris (1997), R. Želvys (2001) sėkmingą švietimo organizacijos kaitą sieja su lyderiavimu arba švietimo vadovų charakteristikomis. R. Jucevičius,

P. Jucevičienė, B. Janiūnaitė ir kt. (2003) akcentuoja strateginio mokyklos valdymo svarbą, pabrėždami aplinkos svarbą strategijai projektuoti ir įgyvendinti. Moderni organizacija kelia iššūkius vadovams, ieško efektyviausio darbo stiliaus, skatina peržiūrėti vadovų atliekamas funkcijas, todėl kiekvienas lyderis, siekiantis pripažinimo ir veiklos efektyvumo, turėtų atsižvelgti į organizacijos keliamus reikalavimus, nes nebepakanka tradicinių vadovavimo funkcijų ir stilių – juk postmodernioji visuomenė iš esmės kitokia, nei iki šiol buvusi. Svarbius lyderystės aspektus, susietus su mokykla kaip organizacija, mokyklos bendruomene ir organizacijos palaugų kokybe analizavo L. Earl, S. Katz. (2011), B. Fidler (2006), pabrėžia lyderio asmeninių savybių, kompetencijų ir gebėjimo mokyti sąsajas. Kaitos sąlygomis atsiranda poreikis tokių vadovų, kurie turi viziją savo mokyklos, suformuotos ir išugdytos glaudžiai bendradarbiaujant su mokytojais, mokiniais ir tėvais. Mokyklos vadovas turi tokią viziją kurti, tiesti į ją kelius, o prireikus ją remti. Organizacija, kuri moko ir kuri turi vadovą, atsidavusį mokyklos vizijai bei misijai, yra gerai tvarkoma organizacija. Naujoji vadovavimo samprata apibūdina vadovą kaip bendradarbiaujantį, savo organizacijos viziją turintį, demokratinį, valdžia besidalinantį vadybininką. J. Navickaitė (2012) nagrinėja mokyklos vadovo lyderystės fenomeną, grindžiamą transformacinės lyderystės teorija, pabrėžiant, kaip reiškiasi mokyklos vadovo transformacinė lyderystė Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose: ar savo bendruomenėje mokyklos vadovas gali būti transformaciniu lyderiu ir kokios jo transformacinės lyderystės apraiškos pasireiškia stipriausiai.

Tokia vadovavimo samprata susiformavo, vykstant valdymo decentralizacijos bei valstybės demokratėjimo procesams. Į švietimo sistemą besiskverbiantys laisvos rinkos elementai, atėję iš verslo pasaulio, įtakoja ir vadovo veiklą, nes kuriasi švietimo įstaigos, kaip paslaugas tiekiančios organizacijos įvaizdis. Mokyklos klientais tampa vietos bendruomenė (moksleiviai ir jų tėvai), kuriems tarnauja mokytojai, o mokyklos vadovo klientai ne tik moksleiviai ir tėvai, bet ir mokyklos personalas. Tokio vadovo samprata pakankamai nauja mūsų visuomenėje, todėl reikia analizuoti tokią *mokslinę problemą*: kokios vadovo veiklos funkcijos turi iš-

ryškėti mokyklos kaitos kontekste, siekiant patenkinti naujus postmoderniosios visuomenės edukacinius poreikius?

Tyrimo objektas – mokyklos vadovo atliekamos funkcijos švietimo organizacijoje.

Tyrimo dalykas – švietimo organizacija, veikianti nuolatinės kaitos.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vadovo atliekamų funkcijų raišką mokyklos kaitos kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

- Pagrįsti kaitos proceso, veikiančio švietimo įstaigas, ypatumus.
- Išryškinti tradicinio požiūrio į vadovo veiklą neatitikimą kaitos reikalavimams.
- Atskleisti naujas vadovo funkcijas kaitos sąlygomis.
- Iširti vadovo veiklos funkcijų raišką mokyklos kaitos kontekste.
- Išsiaiškinti, kokių savybių turintiems vadovams geriau sekasi valdyti pokyčius.

Tyrimo metodologija remiasi tokiomis nuostatomis:

- Mokyklų direktoriai atlieka svarbiausią vaidmenį kaitos procese. Jie tarpininkauja tarp vyriausybės ir pedagogų ir privalo užtikrinti, kad abi pusės liktų patenkintos ir jų interesai būtų suderinti. Jie turi „iš viršaus“ inicijuojamus pokyčius priimti, interpretuoti ir transformuoti taip, kad jie sutaptų su mokytojų „iš apačios“ keliamomis iniciatyvomis (M. Fullan, 1998).
- Mokyklos vadovo veikla turi tiesioginės įtakos mokyklos veiklos efektyvumui (Cotton, 1995, Sammons, 1995).
- Vadovo-lyderio atliekamų funkcijų kokybė - tai vadovo, gebančio suburti žmones sėkmingai veiklai ir turinčio jų pripažįstamą autoritetą, asmens ypatumai. Vadovavimas yra ne individui suteiktos pareigos, bet funkcija, kurią vykdyti gali padėti daugelis darbuotojų (L. Earl, S. Katz, 2011).
- Efektyvus vadovas kaitos kontekste buria besimokančią organizaciją, dirbančią įvairiais metodais, bendradarbiaujančią, laukiančią grįžtamojo ryšio. Kaitos kontekste tie, kas nesimoko, nelieka vadovais (L. Stoll, D. Fink, 1998).
- Mokyklų vadovai – pagrindinė jėga, kurianti motyvuojančias vizijas (A. Hargreaves, 1998).

- Sėkmingą funkcionavimą kaitos kontekste apsprendžia gebėjimas mokytis ir sudaryti sąlygas mokytis kitiems, mokėjimas dirbti grupėmis, komunikaciniai sugebėjimai, palankios organizacijos kultūros kėlimas (R. Želvys, 2001).
Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas - išanalizuoti vadovo atliekamų funkcijų raišką bei mokyklos, patiriančios kaitą, situaciją.

- Anketinė apklausa (raštu), kurios tikslas - sužinoti vadovų bei mokytojų nuomones apie vadovavimo ypatumus, atliekamas funkcijas, tradicinių ir naujų funkcijų sąsajas vadovo darbe.

Kaita ir vadovavimas

Kaita tapo įprastu ir nuolatiniu reiškiniu šiuolaikiniame pasaulyje. Tai yra viena iš esminių postmodernistinės visuomenės charakteristikų (M. Fullan, 1998). Kaita reikalinga, kad organizacija gyvuotų, nes priešingu atveju, jeigu, kintant aplinkai, organizacija neprisitaikys ir neatsinaujins, ji bus priversta žlugti. Kaita traktuotina kaip organizacijos veikla, nukreipta į tobulėjimą, apjungiant visas jos struktūras, žmogiškuosius išteklius. *Kaitos procese žmonės ir organizacijos tobulėja, diegia naujas mintis, idėjas savo veikloje, keičia savo mąstymą, požiūrį į įvairiausių gyvenimo reikškimus.* A. Hargreaves (1999) teigia, kad kaitos esmę sudaro pokyčiai, kuriuos švietimo darbuotojams tenka diegti. M. Fullan (1998) teigia, kad švietimo santykis su kaita yra sudėtingas, nes savo prigimtimi švietimas yra viena konservatyviausių socialinių institucijų. Tai susiję su pagrindine švietimo funkcija – perduoti žmonijos patirtį, puoselėti kultūrą, vykdyti jaunosios kartos socializaciją. Taigi tradiciškai mokyklų paskirtis yra išlaikyti esamą padėtį, o ne inicijuoti kaitą. Šiandien mokykla, susidūrusi su nuolat kintančiu dabartiniu gyvenimu, išgyvena itin sudėtingą situaciją. Mokykla, norėdama sėkmingai atlikti socializacijos funkciją, turi neišvengiamai keistis kartu su ją supančia aplinka. M. Fullan suformulavo principus, nusakančius kaitos proceso sudėtingumą. Dalyvaujant pokyčių procese, reikia būti pasirėngusiam netikėtumams, sunkumams, turėti viziją, derinti centralizaciją ir decentralizaciją remiančias jėgas, vertinti grupę ir kiekvieną individą. A. Hargreaves (1997) anali-

zuoja švietimo darbuotojų veiklos ypatumus kaitos kontekste, formuluoja nuostatas, kurios papildo ir išplečia Fullan pateikto požiūrio į kaitą sampratą. R. Želvys (2001) mano, kad dalis Lietuvos pedagogų ir mokyklų vadovų mąsto kiek kitaip, nei M. Fullan ar kiti kaitos teoretikai. Tai sąlygoja jų ilgametę patirtis, dirbant nekintamoje aplinkoje. Tam, kad galėtų kūrybiškai atsiskleisti ir inicijuoti pokyčius, mokytojai ir vadovai turi būti teoriškai pasirėngę, įgiję reikiamų žinių ir įgūdžių, informacijos apie kaitos vadybą, pokyčių valdymą, ugdymo turinio kaitą. stinga pastovumo, nes pokyčių pastovumui reikia nuolatinės situacinės paramos (R. Želvys, 2001).

M. Fullan (1998) nurodo naują lyderio – vadovo, veikiančio kaitos sąlygomis, – ateities uždavinį: kurti mokymosi organizacijas. Lyderis gali panaudoti nepasitenkinimą esama padėtimi ar net jį sukelti tam, kad sutelktų organizaciją bendrai veiklai. Tai proga pateikti darbuotojams savo viziją. Jei ji priimtina organizacijai – ji tampa visų vizija. Naujasis požiūris į vadovavimą mokymosi organizacijoms paremtas subtilesnėmis ir svarbesnėmis užduotimis. L. Stoll (1998) nurodo, kad geras vadovavimas – vienas esminių sėkmingai gyvuojančios mokyklos bruožų. *Koks vadovavimas laikytinas geru ir efektyviu? Ar geri vadovai stengiasi išlaikyti tęstinumą, ar imasi pokyčių? Kas yra geri vadovai – efektyvūs vadybininkai, prižiūrėtojai, administratoriai ar autoritetai? Ar geri vadovai dalijasi valdžia su kitais?* Susiduriama su nauja vadovavimo sąvoka, kai senąjį administracinį vadovavimą keičia vadovavimas mokantis ir mokant. M. Fullan (1998) teigia, kad kaita geriau priimama, kai ji kyla organizacijos viduje arba kūrybiškai pritaikoma organizacijos reikmėms. Rizikinga pradėti pertvarką iš karto visoje organizacijoje. Mažesnės struktūros lengviau priima naujoves, propaguoja jas ir ilgainiui priverčia keistis didesnes struktūras. Pirmiausia turi keistis žmonių požiūriai, nuostatos, o tik po to formalios struktūros. Darbuotojams nesuvokus struktūrinių pokyčių būtinybės, jie sukelia sumaištį, neapibrėžtumą ir konfliktus. Mokykloje vykstančiais procesais dažnai būna nepatenkinti tėvai, mokiniai bei daugelis mokytojų. Pakeisti vieną žmogų ar jį įtakoti lengviau negu visus kitus. Todėl, ieškant būdų keisti vadovavimo principus, iš esmės ieškoma raktų į visos švietimo įstaigos tobulinimą. D. Hopkins

(1987) pabrėžia svarbą taip vadovauti mokykloms, kad mokytojai jaustųsi priklausą veiksmingoms darbo grupėms, mėgtų savo darbą ir manytų bei jaustų, kad dirba ne veltui. Iš D. Hopkins pateiktų tyrimų išaiškėjo, kad geriausių mokyklų vadovai ne tik stengiasi išsaugoti iš praeities paveldėtas tradicijas, bet ir imasi kurti naujas, pažangesnes. Kaip teigia J. Navickaitė (2012), mokyklos vadovas – transformacinis lyderis tobulėja pats, skatina kitų mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą, tačiau nedrąsiai dalijasi savo lyderyste su kitais ir ne visada imasi naujų lyderių auginimo savo mokykloje.

Vadovauti tobulinant organizacijos kultūrą yra kurti elgesio normas, kurios apibrėžia svarbiausius mokyklos siekius ir principus. Tai reiškia, kad kuriama institucija, kuria žmonės tvirtai pasitiki, kurios dalimi jaučiasi esą ir kuriai yra ištikimi. Visa tai suteikia prasmės darbui, kurį jie dirba, daro jį reikšmingą. D. Hopkins (1987), apibendrinamas įvairių autorių atliktus gerų mokyklų tyrimus, svarbiu efektyvios mokyklos bruožu laiko vadovavimo kokybę. *Geros mokyklos turi gerus vadovus*. Švietimo vadovai tiesiog bombarduojami informacija, technologijomis, naujomis koncepcijomis. Iškylo problema, kaip susidoroti su informacijos pertekliumi ir greitai kintančių įvykių raida. Kaip teigia Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B. ir kt. (2003), mokyklos strateginio vystymo klausimai, sprendžiami kuriant mokyklos strategiją, reikalauja tarpdalykinių žinių – vadybos ir edukologijos sintezės. Naujoji vadovavimo samprata (W. Benis, B. Nanus, 1995) apibūdina vadovą kaip bendradarbiaujantį, savo organizacijos viziją turintį, demokratinį, valdžia besidalinantį vadybininką. E. Stones (1994) vadovo veiklą nagrinėja kaip vadovavimą sau pačiam, vadovavimą mokytojams, vadovavimą moksleiviams, vadovavimą organizacijai, vadovavimą kaitai. Geri direktoriai jaučia kaitos procesą, ragina mokytojus kurti bendrą viziją ir, vadovaudami pavyzdžiu, formuoja kultūrinės vertybes. Šio modelio vadovai ne tik valdo struktūrą, jie imasi kultūros, kad skatintų mokyklą augti. Sėkmingi vadovai, pasirinkdami veiksmus, remiasi labai aiškiais principais ir įsitikinimais. Skatinantys vadovai ir profesiniu, ir asmeniniu atžvilgiu skatina patys save. Jiems būdinga: optimizmas, pagarba, pasitikėjimas, išankstinis nusiteikimas.

Vadovo veiklos funkcijų analizė

Nickson (1982) pagrindinėmis vadovo veiklos funkcijomis laiko: planavimą – t.y., plano tam tikram darbui atlikti sudarymą; organizavimą – žmonių ir resursų šiam darbui organizavimą; vadovavimą darbą atliekantiems žmonėms; kontrolę – darbo eigos lyginimą su laukiamu rezultatu ir reikalingų pataisų įgyvendinimą. A. Indriūnas (1971) skiria tris vadovo veiklos funkcijas: planavimą, kontrolę, reguliavimą. Tuo tarpu K. Miškinis (1982) mokyklos vadovo veikloje numato tokias funkcijas: planavimą, vidaus darbo kontrolę, koregavimą ir reguliavimą. Autoriai, nagrinėję vadovo veiklos funkcijas iki 1990 m. (A. Indriūnas, K. Miškinis), daugiausia dėmesio skiria planavimui ir kontrolei. Tai aiškintina tuo, kad griežtai centralizuotoje totalitarinėje visuomenėje vadovams nebuvo galimybių pasireikšti kaip organizatoriams, vadybininkams ir lyderiams, nes šios funkcijos apima tokią veiklą kaip užduočių ir resursų paskirstymas, atsakomybės nustatymas ir įgaliojimų paskirstymas, organizacijos propagavimas: tai buvo daroma centralizuotai ir neleidžiama atskirų mokyklų vadovams. Greta pagrindinių funkcijų (planavimo, organizavimo, motyvavimo, koordinavimo, kontrolės) išskiriamos ir integruojančios vadybinės funkcijos: problemų analizė, tikslų planavimas, sprendimų priėmimas, komunikavimas (R. Jucevičius, 1996). Visos jos turi būti realizuojamos, vykdant planavimą, organizavimą, motyvavimą, koordinavimą, kontrolę, todėl gali būti traktuojamos kaip pagrindinių funkcijų dalis, bet galima šias integruojančias funkcijas laikyti ir visai savarankiškoms vadovo veiklos funkcijomis. J. Stoner (2000) pagrindines (klasikines) vadovo veiklos funkcijas apibūdina taip: *planavimas* (vadovai, remdamiesi logika ir metodais, iškelia tikslus ir numato veiksmus); *organizavimas* (vadovai paskirsto ir suderina darbus, valdžią, išteklius, kad būtų pasiekti organizacijos tikslai); *vadovavimas* (vadovai nukreipia, veikia, motyvuoja darbuotojus, siekdami svarbiausių tikslų); *kontrolė* (vadovai įsitikina, kad organizacija juda užsibrėžtų tikslų link). P. Jucevičienė (1996) išskiria tris vadovo gebėjimų grupes: techninius, žmogiškuosius, conceptualiuosius. B. Everard (1984) teigia, kad vadovas: žino, ko nori ir daro, kad tai įvyktų; kontroliuoja išteklius ir

užtikrina, kad jais būtų tinkamai naudojamasi; skatina dirbti veiksmingai ir nuolat ieško būdų tobulėti; atsako už organizacijos, kurioje veikia, veiklą; kuria aplinką, skatinančią žmones tobulėti.

Pasak D. Burton (2009), vadovavimas bus neefektyvus, jei nesirems lyderiavimu. Kaip nurodo B. Fidler (2006), vadovams aktualus *strateginis mokyklos plėtros valdymas. Vadovavimas mokyklos tobulinimo strategijai – būtinas lyderystės veiklos etapas. Svarbu realizuoti strateginio planavimo modelį, pabrėžiant patį procesą ir praktinę jo naudą. Daugiausia dėmesio vadovas skiria idėjų generavimui, komunikavimo ir pokyčių vadybai, personalo darbo organizavimui, kad visi turėtų galimybę dalyvauti strateginiame planavime. Vadovas turėtų realizuoti savo lyderystę tokiu aspektu, kad būtų pabrėžiamos veiklos, kurios sudarytos taip, kad palengvintų darbuotojų diskusiją apie strateginę analizę ir strateginį pasirinkimą.* L. Earl, S. Katz. (2011) pastebėjimu, nemažai mokyklų lyderių susiduria su vadinamąja „duomenų dilema“. Duomenimis nepasitikima, jų bijoma, o nemažai lyderių neturi tinkamų įgūdžių, kad galėtų sumaniai ir veiksmingai jais naudotis. Lydyrustė kelia iššūkius ir mokyklų bendruomenių nariai, kurie nori pasinaudoti sukaupta informacija ugdymo proceso gerinimui, nes duomenys nėra vien skaičiai ir statistika – jie gali tapti veiksminga priemone (netgi galingu katalizatoriumi), padedančia mokykloms diegti pokyčius. Skeptišką požiūrį pakeitę pasitikėjimu, išmokę pažaboti informacijos galią ir įgudę našiai naudotis duomenimis, mokinių pažangos siekiantys mokyklų lyderiai gali sukurti mokykloje aukštą analizės kultūrą. Pasak W. Bennis ir B. Nanus (1995), *naujasis vadovas* įpareigoja žmones veikti, paverčia savo pasekėjus lyderiais, o lyderius – permainų varomąją jėgą. Autoriai mano,

kad naujasis vadovas yra organizatorius, bebaimis rizikuotojas ir svajotojas, kuris vadovauja „eidamas šalia“ ir įkvepia ištikimybę ir pareiškumą. Šis reiškinytis vadinamas „pertvarkančiuoju vadovavimu“. M. Fullan (1998) teigia, kad vidurinio-sios grandies vadovai atlieka svarbiausią vaidmenį kaitos procese. Tais atvejais, kai mokyklų vadovų požiūris į naujoves yra neigiamas arba neutralus, labiau tikėtina novacijos nesėkmė. Šie vadovai užtikrina, kad procesas vyktų „iš viršaus“ ir „iš apačios“. Jie tampa tarpininkai tarp vyriausybės, kuri inicijuoja reformą, ir pedagogų, kurie pokyčius įgyvendina ir turi garantuoti, kad abipusiai interesai būtų suderinti. *Kyla klausimas - kokių sugebėjimų privalo turėti vadovai, siekiantys efektyvaus funkcijų atlikimo? Kaip turėtų keistis vadovo atliekamas funkcijos, atsižvelgiant į kaitos keliamus reikalavimus? Kodėl vadovo funkcijos apskritai turėtų keistis? Kokia eilės tvarka turėtų būti atliekamos vadovo funkcijos ir ar vadovas turi teisę turėti manevro laisvę, nustatyti funkcijų svarbą ir keisti užduočių atlikimo eigą? Teorinė kaitos analizė leidžia teigti, kad XXI amžiaus organizacija iš esmės skiriasi nuo prieš tai buvusių tiek savo struktūra, tiek vadovavimo ypatumų raiška, tiek savo padėties išoriniame pasaulyje nustatyme.* Apibendrinus įvairių autorių (M. Fullan, A. Hargreaves, J. Stones, R. Želvio) rekomendacijas, vadovo veiklos funkcijos galėtų būti skirstomos į keletą grupių: strategines, asmenines, metodines, socialines (žr. 1 lentelę). *Toks vadovo veiklos funkcijų skirstymas galėtų būti naudojamas vadovų praktikų veikloje, nes apima įvairiausių veiklos aspektus, labiau atsižvelgia į kaitos konteksto reikalavimus, nei tradiciniai planavimas, organizavimas, vadovavimas ir kontrolė.*

1 lentelė. Vadovo veiklos funkcijų pasiskirstymas

Strateginės	Asmeninės	Metodinės	Socialinės
Gebėjimas vadovauti kaitai ir ją organizuoti – numatyti ir kurti ateitį	Gebėjimas, esant reikalui, keisti mokyklos kultūrą	Tinkamos komunikacijos užtikrinimas, kai informacija prieinama visiems asmenims	Palankaus klimato kūrimas – labiau pabrėžiami pagyrimai ir apdovanojimai, o ne bausmė ir kontrolė.
Aiškios mokyklos vizijos sukūrimas – naujų ilgalaikių kryptių nustatymas	Gebėjimas kurti instituciją, kuri darbuotojai pasitiki ir jaučiasi jos dalimi	Mokymosi darbo vietoje sąlygų užtikrinimas	Tėvų įtraukimas į bendrą veiklą

Organizacijos padėties išoriniame pasaulyje nustatymas	Gebėti parodyti pasikeitimų rezultata kaip būsimą kiekvieno naudą Išskirtinės asmeninė kompetencijos tobulinimas	Darbuotojų kompetencijos išvalga	Mokyklos, kaip kultūros židinio formavimas
Ryšių su partneriais užmezgimas ir valdymas	Paskirstyti ir suteikti įgaliojimus	Atviros organizacijos kūrimas.	Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais
Žmogiškųjų išteklių pritraukimas ir sąjungininkų ieškojimas. Personalo atranka ir valdymas	Įtraukti kuo daugiau žmonių, priimančius sprendimus	Gebėjimas darbuotojams įkvėpti entuziazmą ir optimizmą, kurie įpareigoja komandų kūrimą.	Bendravimas ir bendradarbiavimas su esamais ir buvusiais darbuotojais.
Lyderystės sklaida ir kitų lyderių ugdymas organizacijoje ir bendruomenėje	Užtikrinti darbuotojų saugumą pasikeitimų metu.	Vadovas atsakingas už komandų vadovų rengimą – tampa vadovų vadovu.	Bendravimas ir bendradarbiavimas su esamais ir buvusiais moksleiviais.

Tyrimo duomenų apibendrinimas ir interpretacija

Atliekant vadovo veiklos funkcijų tyrimą mokyklos kaitos kontekste, buvo parengtos dvi anketos, kurių tikslas – išryškinti naujųjų vadovo atliekamų veiklos funkcijų ypatumus kaitos kontekste. Anketos sudarytos, modifikuojant Du Brin, R. Želvio, B. Everard ir G. Morris darbuose pateiktus klausimynus, pritaikant juos nagrinėjamos temos kontekstui. Viena anketa skirta mokyklų vadovams (direktoriams ir pavaduotojams), antroji – pedagogams. Visus anketų klausimus galima suskirstyti į keturis blokus: *požiūris į kaitos procesą, mokyklos reformą, vadovų bei mokytojų vadybinę kompetenciją; vadovų nuomonė apie kaitos modelius, vadovavimo organizacijai modelius, vadovų lankstumą, požiūrį į konfliktus, tradicines vadovo funkcijas bei mokytojų nuomonė apie vadovavimo stilius; mokytojų ir vadovų požiūris apie naujas vadovo veiklos funkcijas kaitos kontekste; vadovų ir mokytojų nuomonių analizė, kokias savybes bei kompetencijas turintys asmenys labiau sėkmingai galėtų atlikti naujas vadovo funkcijas.* Vadovo veiklos funkcijų mokyklos kaitos kontekste tyrimas atliktas 2015 m. Buvo pasirinkta dešimt ugdymo įstaigų. Anketoje apklausoje dalyvavo 190 respondentų – 40 vadovų (direktorių bei pavaduotojų) ir 150 pedagogų.

Atlikus vadovo veiklos funkcijų kaitos konteks-

te tyrimo analizę, galima daryti šiuos apibendrinimus:

Pirmojo klausimų bloko, kuriuo siekta išsiaiškinti požiūrį į kaitos procesą, mokyklos reformą, vadovų bei mokytojų vadybinę kompetenciją, atsakymai išryškino:

- Švietimo reforma vadovų vertinama didžiąja dalimi vidutiniškai, nežymus procentas vertina reformą sėkmingai arba nesėkmingai. Mokytojų dauguma vertina nesėkmingai. Tai didelis negatyvių vertinimų skaičius, verčiantis visus, nuo kieno priklauso švietimo reformos klausimų sprendimas, gerai apmąstyti, kas daroma šiuo klausimu skubotai ar netinkamai. Mokytojų praktikų nuomonė šiuo klausimu - svarbi.
- Dabartinė Lietuvos mokyklų padėtis vadovų atsakymuose vertinama vidutiniškai, tuo tarpu beveik pusė mokytojų mokyklų padėtį vertina blogai. Toks didelis neigiamų atsakymų skaičius verčia susirūpinti ne tik švietimo sistemos administratorius, bet ir moksleivius bei jų tėvus, siekiant išsiaiškinti mokytojų nerimo priežastis.
- Švietimo situacija iš esmės į gerąją pusę keisis greitai – taip mano daugiausia kaip pusė vadovų ir mokytojų. Toks optimistinis požiūris į mokyklos ateitį traktuotinas specifine pedagoginės bendruomenės veiklos misija ir tuo pačiu leidžia manyti, kad mokyklos bendruomenė tei-

giamai žiūri į pokyčius, tik pageidauja daugiau savalaikės informacijos ir procesų koordinavimo.

- Absoliuti dauguma apklaustųjų teigia, kad mokyklos reforma vyksta iš viršaus ir labai nežymus procentas palaiko nuomone, kad reforma vykdoma vienodai iš viršaus ir iš apačios. Taigi šis atradimas turėtų būti svarus argumentas švietimo administratoriams, siekiantiems švietimo kaitos efektyvumo.

- Tenka konstatuoti, kad dauguma apklaustųjų nepritaria dabartinei mokyklos reformos kryptčiai. Tyrimas atliktas tuo metu, kai visuomenėje vyksta plati diskusija šiuo klausimu, taigi ši nuomonė ir atsispindėjo atsakymuose. Galima teigti, kad dauguma atsakiusių turėjo omenyje mokyklų tinklo optimizavimo ir profiliavimo klausimus.

- Nors ir nepritardami dabartiniam reformos etapui, didžioji dauguma mano, kad mokyklos kaita yra būtina. Šis teiginys nuteikia optimistiškai, nes rodo vadovų ir mokytojų lankstumą ir naujovių siekimą.

Antrojo klausimų bloko atsakymai, kuriais siekta sužinoti vadovų nuomonę apie kaitos modelius, vadovavimo organizacijai modelius, vadovų lankstumą, požiūrį į konfliktus, tradicinės vadovo funkcijas bei mokytojų nuomonę apie vadovavimo stilius, nurodo:

- Vadovai mano, kad kaita pirmiausia susijusi su naujais elgesio būdais, kas patvirtina teiginį, jog pirmiausia turi keistis mąstymas, po to struktūra. Taip pat manoma, kad kaitoje svarbu ir naujos mokymo medžiagos bei organizacijos struktūros pokyčiai.

- Vadovai labiausiai palaiko normatyvinį perauklėjimo kaitos modelį, kurio strategijos nukreiptos į praktikų grupės nuostatas, ir nuomones, šis būdas įgyvendinamas dirbant grupėje, pabrėžiamas abipusis asmenų bendravimas. Antroje vietoje jėgos prievartinis modelis, kuris yra direktyvus ir autokratiškas, mažiausiai svarbus yra racionalusis empirinis modelis, vykdomas vienpusiškai, per paskaitas ir knygas. Vadovų praktikų nuomone, ypač efektyvus yra grupinio darbo, abipusio asmenų bendravimo būdas.

- Vadovams priimtinausias atviros organizacijos modelis, kuris skatina vadovus telkti organizacijos darbuotojus bendros vizijos įgyvendinimui ir būdingas viso gyvenimo mokymosi paradigmai bei besimokančios organizacijos kūrimui. Šis modelis derina socialinės aplinkos poveikį su vadyba organizacijos viduje. Nemažai vadovų remia kultūrinio pliuralizmo modelį, suprantamą kaip pastangas formuoti asmenines ir profesines žmonių vertybes, kad jos neprieštarautų organizacijos politikai, kad padėtų remti lyderius t.y. manipuluotų kultūra, siekiant organizacijos tikslų. Struktūrinio funkcinio vadovavimo modelį pasirinko vos keletas vadovų. Tai tradicinis racionalus modelis, pabrėžiantis vaidmenis, jų diferencijavimą ir hierarchines struktūras. Vyresnieji vadovai nustato organizacijos tikslus, telkia paramą jiems įgyvendinti ir užtikrina, kad visi žengtų „koja į koją“. Taigi, nors mokytojai vadovus apibūdino kaip autokratus, patys avdovai tokį modelį nelaiko pagrindiniu.

- Pedagogai, vertindami savo vadovus, didžiąja dalimi juos apibūdino kaip autokratinio stiliaus vadovus, truputį mažesnis emokratinų vadovų procentas bei visai nežymus liberalių vadovų skaičius. Autokratų vadovų gausa neturėtų stebinti, kadangi tai buvo priimtinausias ir efektyvus stilius totalitarinės visuomenės kontekste. Galima būtų pageidauti, kad vadovai, veikdami kaitos kontekste bei įgyvendindami naujas funkcijas, labiau remtųsi demokratišku vadovavimo stiliumi. Nenorintiems keisti vadovavimo stiliaus link demokratinio bus pakankamai veikti pastovios kaitos sąlygomis, nes bus sunku telkti komandas, organizuoti grupinį darbą, motyvuoti žmones bei tapti įgalinančiu vadovu.

Trečiojo klausimų bloko atsakymai į klausimus apie tiek mokytojų, tiek vadovų požiūrį apie naujas vadovo veiklos funkcijas kaitos kontekste gana dažnai sutampa arba yra panašūs, nors kai kuriais atvejais ir skiriasi. Skirtumas traktuotinas skirtinga patirtimi, išsilavinimu, bendravimo būdais:

- Strateginės funkcijos laikomos labai svarbiomis. Vadovai labiau pabrėžia vizijos kūrimą, o mokytojais svarbesnis aspektas žmoniškųjų

išteklių pritraukimas.

- Vadovams svarbiausioji metodinė funkcija – besimokančios organizacijos kūrimas, mokytojai svarbiausia funkcija laiko efektyvią komunikaciją. Atviros organizacijos kūrimas ir komandų rengimas vadovų ir mokytojų atsakymuose vertinami vienodai svarbiai.
- Kalbėdami apie socialines funkcijas, ir vadovai, ir mokytojai pageidautų sėkmingo tėvų įtraukimo į bendrą veiklą, kas liudija apie dar menką tėvų dalyvavimą mokyklinės bendruomenės veikloje. Labai svarbia funkcija laikomas palankaus klimato kūrimas, nors mokyklos, kaip bendruomenės kultūros židinio formavimas ir vadovų ir mokytojų laikomas mažiau svarbia funkcija. Tai aiškinama tuo, kad kultūrinės funkcijas turėtų atlikti kitos institucijos, nes mokykla tiesiog perkrauta įvairių veiklų gausa.
- Palyginus atsakymus apie pagrindines naujas vadovo funkcijas, galima daryti išvadą, kad trys vienodai traktuojamos tiek vadovų, tiek mokytojų – vizijos turėjimas, žmogiškųjų išteklių pritraukimas, tėvų įtraukimas į mokyklinės bendruomenės veiklą, kitos dvi funkcijos vadovų ir mokytojų atsakymuose nežymiai skiriasi: vadovai pabrėžia besimokančios organizacijos kūrimą ir išskirtinės kompetencijos tobulinimą, o mokytojams svarbiau saugumo užtikrinimas bei efektyvios komunikacijos egzistavimas.
- Išanalizavus vadovų ir mokytojų atsakymus apie vadovo veiklos funkcijų raišką kaitos kontekste, galime prieiti prie išvados, kad taip traktuojami R. Želvio (2001) išskirti vadovo vaidmenys: vadovai labiausiai pabrėžia politikos valdymo reikšmę (*politikos formavimas, informacijos teikimas, bendradarbiavimas su partneriais*), kiti vaidmenys – *vadovavimas žmonėms, vadovavimas mokymo procesui ir išteklių valdymas* laikomi vienodai svarbiais. Mokytojai truputį mažiau dėmesio skiria politikos valdymo vaidmeniui. Mokytojai reikšmingesniais laiko vadovavimo žmonėms ir vadovavimo mokymo procesui klausimus. Iš esmės visi šie vadovo veiklos vaidmenys ir vadovų, ir mokytojų vertinami labai teigiamai ir panašiai, todėl galima teigti, kad šių vaidmenų svarba yra akivaizdi vadovo, veikiančio kaitos kontekste,

veikloje.

- Išanalizavus vadovų ir mokytojų atsakymus apie vadovo veiklos tradicines ir naujas funkcijas, galima daryti išvadą, kad pagrindinėmis veiklos funkcijomis laikomos šios: strateginė, administracinė, komunikacinė, psichoterapinė, atstovavimo organizacijai. Vadovų ir mokytojų atsakymai nežymiai skiriasi. Vadovams svarbesnė strateginė ir atstovavimo funkcijos, o mokytojai išskiria psichoterapinę, komunikacinę ir administracinę funkcijas. Šis funkcijų pasiskirstymas leidžia derinti ir vadinamąsias tradicines funkcijas, ir naujas veiklos funkcijas. Svarbu, kad šių funkcijų derinimas priimtinas ir vadovams, ir jų vadovaujasmų mokyklų pedagogams, vadinasi vadovai galėtų sėkmingai taikyti šių funkcijų atlikimą savo veikloje. Šis apibendrinimas galėtų praversti vadovams, siekiantiems efektyvaus vadovo veiklos funkcijų derinimo, patirties ir novacijų koordinavimo ir ieškantiems kelių į ateities organizacijų kūrimą.

Ketvirtojo bloko klausimais siekta išsiaiškinti vadovų ir mokytojų nuomonę, kokias savybes bei kompetencijas turintys asmenys labiau sėkmingai galėtų atlikti naujas vadovo funkcijas:

- Vyrauja nuomonė, kad geriau vykdys vadovo funkcijas labiau išsilavinę, turintys kelis diplomus bei aukštesnę vadybinę kategoriją turintys, dažniau tobulinantys kvalifikaciją vadovai. Mažuma atsakiusių mano, kad sėkmingesni yra patyrę ir tuo pačiu dirbantys šioje sistemoje trumpesnį laiką. Kaip gana nereikšmingi veiksniai funkcijų atlikimui nurodyti vadovų lytis, humanitarinis ar techninis išsilavinimas, bendravimas su užsienio partneriais.
- Vadovų ir mokytojų nuomonės sutampa, kad vadovų patrauklumas yra jų vadovavimo rezultatas, vadovavimo įgūdžių galima išmokti, nors yra nemažai manančių, kad vadovais ne tampa, o gimstama, yra pasisakančių apie vadovavimą kaip retą sugebėjimą, nors dauguma mano, kad vadovavimas kaip galimybė yra pasiekiamas daugeliui. Yra pakankamai galvojančių, kad vadovai turėtų kontroliuoti, nukreipti, raginti, nors vyrauja naujojo vadovavimo nuostata, kad vadovavimas – kitų įgalinimas, skatinant, suteikiant galimybę.

Išvados

Kaitos keliami iššūkiai nukreipti į visą mokyklos bendruomenę. Švietimo kaita skatina tobulinti kiekvieną mokyklą. Sava tobulinančios mokyklos mokiniai pasiekia geresnių rezultatų, mokytojai noriau kelia kvalifikaciją. Tokios mokyklos geba valdyti kaitą, atmesdamos neigiamas iniciatyvas iš viršaus ir pasinaudodamos naudingomis novacijomis. Šiame procese ryškėja svarbus vadovavimo mokyklai aspektas. Svarbiausią vaidmenį kaitos procese atlieka vidurinėsios grandies švietimo vadovai.

Kaitoje vadovas priverstas transformuotis iš tradicinio vadovo – administratoriaus į vadovą – organizacijos lyderį, gebantį formuoti organizacijos kultūrą, įgalinančią mokyklą efektyviai funkcionuoti konkurencijos sąlygomis. Dideli pokyčiai reikalauja organizaciją ieškoti charizmatinių, arba transformacinių lyderių, gebančių sėkmingai veikti kaitoje. Efektyviai dirbančio vadovo brožu kaitos kontekste tampa gebėjimas valdyti pokyčius.

Vadovo veiklos naujosios funkcijos yra skirstomos į strategines, metodines, socialines, asmenines (vizijos kūrimas, pokyčių valdymas, saugumo užtikrinimas, efektyvi komunikacija, tėvų įtraukimas į mokyklos bendruomenės veiklą). Naujosiomis vadovo veiklos funkcijomis galima vadinti lyderiavimą, skatinamąjį vadovavimą, besimokančios organizacijos kūrimą, transformacinio vadovavimo požymių raišką. Tyrimo duomenys patvirtina vadovo veiklos funkcijų kaitą šiuolaikiniame kontekste, kai vadovo funkcijomis tampa veikla, paremta vizija, besimokančių organizacijų kūrimu, organizacijos kultūros keitimu, ruošiant komandas, perduodant dalį savo įgaliojimų darbuotojams, skleidžiant informaciją organizacijos viduje ir išorėje, tokiu būdu kuriant ateitį, įtraukiant savo darbuotojus bei visą organizaciją pasinaudojus kaitos proceso teikiama galimybėmis. Kitų ir savęs skatinimas laiduoja bendradarbiavimo kultūros puoselėjimą, laimėjimų pripažinimą.

Vadovų ir mokytojų pasisakymuose pripažįstama esminių vadovo funkcijų svarba: politikos valdymo funkcija (politikos formavimas, informacijos teikimas, bendradarbiavimas su partneriais), vadovavimo žmonėms funkcija, vadovavimo mokymo procesui funkcija, išteklių valdymo funkcija. Šių funkcijų raiška efektyvina kaitą išgyvenančios mo-

kyklos vadovo veiklą.

Sėkmę vadovui mokyklos kaitos procese nulemia ne tiek įgimtos savybės, lytis ar amžius, bet tam tikri specifiniai sugebėjimai, kuriuos gali išsiugdyti dauguma švietimo sistemoje dirbančių asmenų: lankstus vadovavimo stilius, atitinkantis organizacijos poreikius; pokyčių inicijavimas ir įgyvendinimas, suvokus specifinius organizacijos poreikius; nuolatinis mokymasis ir sąlygų kitiems mokytis sudarymas; gebėjimas dirbti grupinį darbą ir telkti komandas; efektyvi komunikacija ir sėkmingas konfliktų sprendimas.

Literatūra

Bennis W., Nanus B. (1998). Lyderiai: Atsakomybės strategija.- Vilnius.

Dalin P., Rolf H. (1999). Mokyklos kultūros kaita.- Vilnius: Tyto alba.

Du Brin A. J. Leadership. (1995). Houghton Mifflin Company, New Jersey.

Earl L., Katz S. (2011). Mokyklų lyderystė duomenų kupiname pasaulyje. Kaunas.

Everard B., Morris G. (1997). Efektyvus mokyklos valdymas.- Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Fidler, B. (2006). Strateginis mokyklos plėtros valdymas. Vadovavimas mokyklos tobulinimo strategijai. Vilnius.

Fox J. (2001). Kaip tapti vadovu.- Kaunas: Šviesa.

Fullan M. (1998). Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo gelmes.- Vilnius: Tyto alba.

Indriūnas A. (1995). Vadovavimo technika.- Vilnius.

Hargreaves A. (1999). Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai.-Vilnius: Tyto alba.

Hopkins D., Aniscow M., West M. (1998). Kaita ir mokyklos tobulinimas.- Vilnius: Tyto alba.

Jucevičienė P. (1996). Organizacijos elgsena.- Kaunas: Technologija.

Jucevičius R. (1996). Organizacijų strateginis vystymasis.- Kaunas: Technologija.

Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B. ir kt. (2003). Mokyklos strategija. Strateginio vystymo vadovas. Kaunas.

Miškinis K. (1987). Vadovavimo mokyklai pagrindai.- Mokslo.

Navickaitė J. (2012). Mokyklos vadovo ly-

derystė vykstančių švietimo pokyčių kontekste. Acta Pedagogica Vilnensia.

Stoll L., Fink D. (1998). Keičiame mokyklą.- Vilnius: Margi raštai.

Stoner J., Freman R., Gilbert D. (2000). Vadyba.- Poligrafija ir informatika.

Želvys R. (2001). Švietimo vadybos pagrindai.- Vilniaus universiteto leidykla.

Žvirdauskas D. (2007). Mokyklų vadovai: vadovauja ar lyderiauja? Švietimo naujienos, 20(255), 1-8.

Summary

Constant change in all areas of life has become one of the main characteristics of a postmodern society. Both the society and the educational institutions are constantly trying to achieve the improvement of educational quality. Relations between change and education are complicated due to the fact that education is a conservative social institution in its very origin. It is determined by its main functions – to pass the experience of the mankind, to foster culture and traditions thus helping the young generation in the process of socializing. So, traditionally the school aims at keeping status quo. On the other hand, in order to survive the school has to change. Qualitative changes are observed in the pedagogical system and quantitative changes in the structure of education system. In Lithuania educational changes became distinct after 1991, in connection with the changing political and economical conditions, which requires adequate changes in the relationship between the leader, other members and the quality of school. Attempts to implement the changes of one kind or other are related to school manager-leader. The thesis research aim is analyzing of leadership styles in the context of changes at school. *Goals of the research are:* to base the peculiarities of the change process, which influence educational institutions; to substantiate the difference between the traditional point of view to the leadership and requirements of the context of change; to research different points of view to leadership. To elucidate new functions of the leader in the context of change; to clear up the characteristics of the leader that help to lead the changes better. *Objects of the research* – is identification of the functions of the

director, as a leader, in the educational institution in the context of change. Qualitative theory, situational theory, the theory of the path to objective (objective-orientated theory) and universal leadership theory, all analyze the phenomenon of leadership. Though they produce different attitudes towards leadership, still one can find many similarities and analogies in them, markedly widening the limits of the perception of the phenomenon of leadership. One of the basis of the qualitative theory, interaction theory, universal theory and theory of charisma, the main elements, characterizing the leadership in secondary school, are defined. They are: leadership styles – autocratic style, participatory style, ‘free-rein’ style, leader’s orientation towards the aims, leader’s qualities – self-confidence, flexibility, ability to empower other people, effective and masterful communication, achievement motive or motivation for success. For the broader understanding of the manifestation of the leadership of the manager of secondary school it is important to define many other leader’s qualities – preparation to lead, the leadership effectiveness, attitude towards organizational policy, work in command, positive attitude towards variety, technology and cultural values. Analysis of the research results led to the following conclusions: important challenges are directed to all school community; educational leaders of the second link take the most important part in the context of change; leaders transformation from the traditional leader – administrator to the leader – manager of the institution and community; an organization is obligated to look for a charismatic, flexible leader, who can empower other people; leading success is predetermined by many factors, including personality traits, leading styles, ability to understand specific organization needs and, according to them, to initiate and launch changes.

KŪRYBIŠKUMAS IR MENINĖ SAVIUGDA

Skirmantė Kaziūnaitė,

Kauno rajono Akademijos Ugnės Karvelis gimnazija, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje siekiama atskleisti meninės saviugdgos galimybes kūrybingų asmenybių ugdyme, aktualizuoti ugdymo daile ypatybes, sąlygojančias ugdymo proceso individualizavimą, kūrybiškumo ugdymą, aptarti kūrybiškumą skatinančias sąlygas. Meninė saviraiška atspindi santykio su savimi, žmonėmis problemą, kuri skatina mokinius kurti originalias idėjas, gebėjimą savarankiškai plėtoti savo kūrybines galias, pateikti neįprastus požiūrius, vertinant kultūrinio palikimo ir meninės veiklos reiškinius.

Įvadas

Asmuo tampa brandžia asmenybe, kai aktyviai veikia ir reiškiasi kaip visuma, galinti save realizuoti ir turinti tikslą tobulėti. Humanistinės krypties atstovas Maslow (1993) asmenybės saviraiškos poreikį iškėlė žmogaus poreikių hierarchijos viršūnėn. Maslow teigė, kad „muzikantai turi muzikuoti, dailinikai turi tapyti, poetai turi kurti eiles, jeigu jie nori taikiai sugyventi su savimi. Žmonės turi būti tuo, kuo jie gali būti. Jie turi likti ištikimi savo prigimčiai“. Būtų keista klausti ar meninins ugdymas, kaip viena iš bendražmogiškosios kultūros dalių, gali turėti įtakos moksleivių asmenybės tobulėjimui, kūrybiškam požiūriui į problemų sprendimą įvairiose veiklos srityse.

Įvairiose pasaulio šalyse jau ne vieną dešimtmetį socialinių mokslų atstovai skiria vis didesnę dėmesį kūrybiškumo ugdymo problematikai nagrinėti. Toks susidomėjimas sietinas su humanistinės filosofijos ir demokratinio pliuralizmo, pripažįstančių, žmogaus, kaip save realizuojančio asmens, išskirtinumo ga-

limybes ugdymo procese, besimokančiojo laisve ir galimybe rinktis individualią, pažintinę ir pamokinę veiklą, patenkinti savo poreikius. Meninė veikla išsiskiria itin ryškiu individualumo aspektu, kurį svarbu akcentuoti kūrybingų asmenybių ugdyme.

Tikslas

Atskleisti meninės saviugdgos galimybes kūrybingų asmenybių ugdyme.

Uždaviniai

Aptarti kūrybiškumą skatinančias sąlygas, atsižvelgiant į bendrąsias ugdymo daile nuostatas, apžvelgti meninio ugdymo individualizavimo procesus.

Nagrinėjama problema

Straipsnyje siekiama aktualizuoti ugdymo daile ypatybes, sąlygojančias ugdymo proceso individualizavimą, kūrybiškumo ugdymą. Meninė saviraiška, kaip viena iš sėkmingų įvairiapusiškos asmenybės raidos sąlygų, yra dinamiškas procesas. Ji atspindi santykio su savimi, žmonėmis problemą, kuri skatina mokinius kurti originalias idėjas, gebėjimą savarankiškai plėtoti savo kūrybines galias, pateikti neįprastus požiūrius, vertinant kultūrinio palikimo ir meninės veiklos reiškinius.

Metodai

Lietuvos švietimo procesą reglamentuojančių dokumentų analizė, mokslinės literatūros dominančia tema, publikuojamos įvairiuose Lietuvos ir užsienio šalių elektroninėse duomenų bazėse bei kituose informacijos šaltiniuose, analizė ir lyginimas, praktinės patirties pristatymas, aptarimas.

Metodologija grindžiama humanistine filosofija ir pedagogika, pabrėžiančia žmogaus vientisumo idėja, dvasinių vertybių reikšmę asmenybės raidai.

Humanistinė ugdymo daile samprata siejasi su: laisvos, dvasingos, suvokiančios pasaulio kultūrą asmenybės puoselėjimu; skatinimu pažinti ir analizuoti įvairius kultūrinius reiškinius, jų materialios bei dvasinės prigimties suvokimu; asmenybės kūrybinių galių ir gebėjimų ugdymu meninėje raiškoje, meno reiškinių interpretavime.

Aplinka, palanki kūrybiškumui ugdyti

Cituojant Jovaišą (2001), „žmogaus esmė suponuoja uždavinį - tapti žmogumi, socialia ir dvasinga, laiminga asmenybe“. Daugybė mokslinių tyrimų ir realiame gyvenime vykstančių reiškinių įrodo, kad svarbu humanizuoti žmogaus gyvenimo ir veiklos aplinką bei skatinti asmens vertybių tobulėjimą, jo kūrybinių galių plėtojimą. Barkauskaitė (2001), tirdama pedagoginės aplinkos reikšmę asmenybės ugdymui, nustato, kad visuomenės bei švietimo pokyčiai daro įtaką pauglių santykiams, veiklai, vertybių, nuostatų raidai. Kitas autorius, Jonsonas (2001), tvirtina, kad žmogaus vertybių sistemos ypatybės lemia kultūros paveldas, šeima, religiniai įsitikinimai, asmeninė ir išsilavinimo patirtis. Ugdymo paskirtis - plėtoti žmogaus galias, kad jis galėtų kūrybiškai dirbti ir laimingai gyventi.

Rogers (2005) humanistinės psichologijos pradininkas teigia, kad visų pirma egzistuoja vidinės konstruktyvaus kūrybiškumo sąlygos:

- Atvirumas patirčiai. Reiškinius, daiktus žmogus suvokia tokius kokie yra, be išankstinių nuostatų, sąvokų ir įsitikinimų ribos yra laidžios.
- Vidinis vertinimų lokusas. Kūrėjui svarbu, kaip jis pats vertina savo kūrinį ar atradimą. Kitų kritika neturi įtakos jo kūrybai, nors aišku, visada smagu, kai aplinkiniai ją supranta ir vertina.
- Gebėjimas žaisti idėjomis ir elementais. Tai gebėjimas žaisti spalvomis, formomis, sudarinėti netikėčiausius derinius, paversti viena formą kita, ieškoti neįprastų pritaikymo formų.

Tokiomis savybėmis yra apdovanotos kūrybingos asmenybės. Ugdytojo tikslas sukurti tokią edukacinę aplinką, kuri skatintų kūrybiškumą. Rogers (2005) mano, kad labai svarbu, jog asmuo jaustųsi psichologiškai saugus ir laisvas. Jei sukuriama tokia atmosfera, kurioje žmogus jaučiasi saugiai, jo

niekas nevertina, nekritikuoja, nesvarbu, kokios jo iškeltos idėjos bebūtų juokingos ar atrodytų klaidingos, jis nebijo klysti, fantazuoti, tai sudaromos sąlygos laisvai improvizuoti ir ieškoti kažko naujo, dar neatrasto. Ugdytojo empatiškumas - jo gebėjimas suprasti savo mokinius, jų gebėjimus, jausmus - dar viena sąlyga leidžianti atsiskleisti kūrybiškumui. Kalbėdamas apie psichologinę laisvę autorius teigia, kad kiekvienas laisvas rinktis rizikuoti ar ne - „individas laisvas tiek bijoti naujų rizikingų sumanymų, tiek jų siekti, laisvas atsakyti ir už savo klaidas, ir už pasiekimus.“

Atskleisti mokinių gebėjimus gali tik intelektualiai aplinka. Tai tokia aplinka, kurioje yra skatinama savarankiškai mąstyti, neslopinama originalios (nebūtinai praktiškos) idėjos, sudaromos galimybės formuluoti ir pateikti klausimus, joje perduodama pavyzdžiais iliustruota gyvenimo patirtis, ugdymo procese dalinamasi išpūdžiais ir patirtimi, diskutuojama, skatinama tyrinėti, mąstyti ir kūrybiškai spręsti problemas. Šiame procese labai svarbu tinkamas dėmesys individualumui, gebėjimas suprasti ir atpažinti kiekvieno ugdytinio psichologines ypatybes bei jo poreikius, ugdymosi motyvus.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintose bendrųjų ugdymo programų nuostatose pažymima, kad „meninis ugdymas siejamas su ugdymu menu, t. y. su plačiai suprantama įtaka emociinei, dvasinei, intelektinei mokinių brandai. Meninė mokinių kūryba ir meno suvokimas atspindi dvasinį jų pasaulį“. Dailės ugdymo tikslai neatsiejami nuo: humanistinio požiūrio į egzistencinius klausimus puoselėjimo; nuomonės apie aplinkos estetiką formavimo; pagarbaus požiūrio į žmonijos bei savo tautos kultūrinį paveldą; pasirengimo asmeniškai dalyvauti kuriant dvasines vertybes. Planuojant ugdymo turinį, yra sudaromos mokymo programos, numatomos veiklos formos, užduočių sistema, vertinimo standartai. Dailinis ugdymas apima kūrybinių, bendravimo, perimamumo, vertinimo ir kritikos gebėjimų ugdymą. Kai šie gebėjimai ugdomi atsižvelgiant moksleivių poreikius, išryškėja dailinės veiklos sociokultūrinis aspektas, kuris skatina tokius vaikus jaustis socialiai reikšmingais. Ilgainiui išmokstama suvokti bei vertinti meno ir kultūros reiškinius, palaipsniui tobulėjama, pasiekiamas visuminio suvokimo lygmuo.

Pažinimo procesas ir kūrybiškumas

Minėti tikslai koreguoja ugdymo daile proceso prioritetus, keičia požiūrį į ugdymo proceso ir rezultato ryšį bei prasmę, tikslui pasiekti taikomų metodų svarbą. Galima perteikti dalyko žinias aiškinant, gilinti jų sampratą praktinėmis užduotimis įtvirtinant atitinkamus taikymo įgūdžius. Taip bus plėtojama ugdytinio įgytų žinių samprata, gilinama dailės dalyko pažinimo patirtis, bet gabus mokinys nebus skatinamas kūrybiškai pažvelgti į sprędziamas problemas. Kai ugdytojo požiūris į mokymą nesiremia humanistine ugdymo paradigma, tuomet “ ugdymo procese orientuojamasi į dalyko turinį, o ne į ugdytinių individualios patirties kontekstą, ugdymas orientuojamas į rezultatą, o ne į procesą, kuriame kiekvienas ugdytinis dalyvauja individualiai” teigia Adomonienė (2003). Pavyzdžiui, dailės pamokose, aptariant dailės kūrinius, aiškinamas jų turinys, bandoma išskirti kultūrinės bei dvasinės vertybes, autoriaus požiūrį.

Tokiais atvejais svarbu, kad visa tai nebūtų pateikiama kaip ugdytojo žinios, vertybės neįgytų tik žinių statuso ir neliktų tik pažinimo lygmenyje. Dailės pedagogas supažindindamas su vizualinio meno įvairove, saviraiškos galimybėmis, tuo pačiu turi skatinti gabius ir talentingus mokinius ne tik giliau pažinti pasaulinės kultūros vertybes, tapti pilnaverčiais jų kūrėjais, bet ir gebėti reikšti netradicinius požiūrius, siūlyti neįprastus problemų sprendimo būdus. Dailinio ugdymo proceso metu pedagogas turi galimybę gilintis į gabaus ir talentingo vaiko dvasinį pasaulį, jo asmenybę, subtiliai koreguoti kūrybingos asmenybės formavimąsi, įtakoti humanistinio požiūrio į kultūrinės vertybes puoselėjimą. Dailės pamokų metu analizuojami, aptariami ir interpretuojami įvairių laikmečių kultūrinio paveldo reiškiniai, dailininkų asmenybės. Diskusijose stengiamasi akcentuoti gabumų ir talentų ugdymo svarbą kūrybos procese. Ugdytiniai skatinami suvokti emocijų, jausminių pojūčių įtaką gabumų vystymui, perkelti kultūrinę patirtį į dvasinio savęs pažinimo plotmę. Tokiu būdu plečiama mokinio patirtis ir skatinami asmeninės brandos, o ne vien įgytų žinių bei įgūdžių pokyčiai.

Mureika (2007) atkreipia dėmesį į klaidingą tendenciją,“ kai vis augo ir augo racionalaus mąstymo, teorinių žinių, reikalingų pragmatinei veiklai,

švietimo programose dalis, o humanitarinio žinojimo ir patirties reikalingumo kiekis susitraukė iki varganų likučių ir niekinamo požiūrio į viską, kas susiję su išgyvenimais ir emocijomis”. Taip organizuotas pažinimo procesas reiškia, kad neskatinamas gabių ir talentingų vaikų tobulėjimas, siejant jį su individualia ugdytinių patirtimi, jų dvasinėmis vertybėmis. Praktikoje ugdytojas mokinių kūrybingumą riboja dažniausiai tuomet, kai nesugeba remtis ugdytinio aktyvumu, nemoka skatinti jo meninės raiškos. Tokiu atveju dažniausiai remiamasi aiškinimu, žinių reprodukuavimu, neakcentuojant raiškos bei kūrybiškumo.

Pasak Bitino (2000), kultūros perėmimas yra ne tiesioginis jos pasisavinimas, bet kultūros transformavimas į asmeninį dvasingumą, darantį prieinamas visas žmonijos vertybes- meilę, sąžinę, pareigą ir atsakomybę, gėrį ir grožį. Tai žymi meninio ugdymo paskirtį gabaus ir talentingo vaiko asmenybės brandos procese.

Meninė raiška ir saviugda

Pažinimą būtina sieti su raiška, tuomet ugdytinio meninė veikla pasidaro prasminga ir aktuali, orientuota į raišką, kuria remiantis įmanoma skatinti gabių ir talentingų vaikų tobulėjimą, dvasinę raidą. Meninėje raiškoje kiekvienas gabus ir talentingas vaikas turi turėti galimybę tobulinti savo saviugdą ir saviraišką, pasirinkdamas individualias užduotis, koreguodamas ugdymo plano turinį pagal savo žinių, turimos patirties ir gebėjimų lygmenį. Šiuolaikiniame ugdymo daile procese kuriama veiklos erdvė, kurioje pažinimas veda nuo individualių meninės raiškos gebėjimų plėtojimo link meninės saviugdų pagrindų. Tokiu atveju dailės mokytojas turi gerbti mokinio saviraiškos poreikį ir sudaryti sąlygas pačiam koreguoti ugdymo procesą. Rekomenduojamos raiškos priemonės ir užduotys, kuriomis mokiniai galėtų kuo laisviau atskleisti savo požiūrį į aptariamą problemą - kartais labai maištingą, kartais nedrąsų, kartais netikėtai originalų. Gali kilti klausimas: ar ugdytiniai dalyvaujant savo veiklos planavime neatsiranda sumaišties? Manysčiau, ne. Jie patys tampa atsakingi už savo suplanuotos veiklos rezultatus:

- analizuoja jau turimą patirtį;
- svarsto jau turimą patirtį;

- sprendžia kokių naujų žinių ir patirties norės įgyti;
- svarsto kur galės tai pritaikyti;
- svarsto kokia forma vyks darbų aptarimas.

Galima eiti ir kitu keliu - kurti projektus, taikyti kūrybines užduotis, jų prasmei interpretuoti skirtas diskusijas ir būtent tokiu būdu atskleisti meno pažinimo bei kūrybos sąsajas. Toks suvokimas bus grindžiamas asmeniškai išgyventomis emocijomis, ugdytinio patirtimi, o ne tik žinių ypatybėmis. Toks mokinio dalyvavimas dalyko žinių prasmės perkūrimo procese yra prielaida atrasti jų asmeninę prasmę, o ją gilinant ir siekiant prasmingo rezultato lavintis intelektualioje plotmėje. Toks požiūris, anot Kievišo (2008), skatina suvokti savo autentiškumą, pripažinti kito nestandartinį mąstymą ar elgseną, skirtumus ir socialinį reikšmingumą išreiškiant save bei tobulėjant kūrybinėje veikloje. Postmodernistinei kultūrai būdinga nuostata stiprina originalumo paieškas, novatoriškumo, kūrybiškumo svarbą.

Vertinimas

Vertinimas yra neatsiejama ugdymo proceso dalis, tačiau būtent jis labiausiai slopina vaikų kūrybiškumą. Tradicinio mokymo procese vertinamas pasiektas rezultatas. Vertinimo standartai yra orientuojami į dalyko žinių sistemą, jos perteikimo pasiekimus. Daugelis šiuolaikinių užsienio ir Lietuvos mokslininkų savo darbuose akcentuoja, kad ypač aktualu vertinti patį kūrybinį procesą, nes būtent jo kontekste formuojasi ir bręsta asmenybė, kinta ugdytiniui aktuali meninė veikla bei kultūra, dvasinės vertybės. Vertinant gabių ir talentingų vaikų veiklą svarbus būtent pats procesas, nes jo turinį ir raidą koreguoja ugdytinio branda, kultūrinės patirties pokyčiai. Tai galimybė tarpusavyje palyginti ugdymo realybėje atsiskleidžiančią gabaus ir talentingo vaiko asmens brandos ir vyraujančių kultūros tendencijų tarpusavio priklausomybę.

Anot Kievišo (2008), svarbu akcentuoti ugdytinio galimybes pačiam gilintis į meno kūrinio turinį, asmeniškai įprasmiti kultūrinės vertybes, remiantis subjektyviai suvokiamu turiniu ir sau pačiam aktualia dailės raiška. Taip ugdytinio meninė raiška ir tiesioginis meno kūrinio poveikis asmenybės brandai įgauna objektyvią prasmę. Ugdytinis tampa aktyviu kūrybinio proceso dalyviu. Būtent tokiame procese

savo ugdomąją paskirtį turi ir dailės kūriniai kaip dvasinių vertybių šaltinis, ir ugdytinio patirtis bei meninės saviraiškos gebėjimai.

Išvados

Svarbu skirti pakankamai dėmesio ugdymo daile proceso individualizavimui, kad būtų tikamai ir nuolat skatinamas ugdytinių kūrybiškumas, aktyvumas, įtvirtinant galimybes koreguoti savo patirtį bei dalyvauti meninio ugdymo nuostatų įgyvendinime. Meninis ugdymas turi tapti svarbia priemone, teikiančia galimybę moksleivius ugdyti kaip save realizuojančią asmenybę, turinčią poreikį atskleisti, išreikšti ir plėtoti savo kūrybines galias. Ugdymas daile yra svarbus veiksnys formuojant humanistine kultūra grindžiamą pasaulėžiūrą, be jo neįsivaizduojama visavertė asmens bendroji kultūra. Todėl ypač aktualu numatyti galimybes kryptingai planuoti besiformuojančios asmenybės vystymąsi, padėti moksleiviams susivokti ir neprarasti savitumo kaip individualyboms, tenkinant unikalius kognityvinius, socialinius ir emocinius poreikius.

Gebėjimas pažinti save, savo esmės, santykių ir vaidmenų visuomenėje supratimas padeda formuoti vaiko savimonei, jo dvasinėms vertybėms. Jos mokykliniame amžiuje įgauna kokybiškai naują pobūdį: atsiranda poreikis suvokti ir įvertinti savo dorovines ir psichines savybes pagal konkrečius gyvenimo tikslus ir siekimus. Šiuo laikotarpiu apibendrinamas savęs įvertinimas, savęs kaip visuomenės dalies suvokimas. Tai skatina jaunimą domėtis savo ir psichiniu gyvenimu, asmeninėmis savybėmis, gebėjimais, atsiranda poreikis stebėti savo elgesį, suvokti jausmus. Meninė patirtis padeda tai prasmingai plėtoti.

Literatūra

- Adomonienė, R. *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: Indra. 2003
- Aramavičiūtė, V., Martišauskienė, E. *Mokytojų ir paauglių santykiai jų dvasinės sklaidos kontekste*. Pedagogika. 2003. p.52, p.42- 47.
- Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika*. Vilnius: VPU leidykla.
- Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai . 2008. Vilnius: Sapnų sala.
- Bitinas, B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklo-

pedija. 2000.

Bono, de E. *Paralelinis mąstymas*. Vilnius: Krona. 2007

Jovaiša, L. *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora. 2001.

Jonsonas, L. C. *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: VU leidykla. 2001

Kievišas, J. *Dvasingumo sklaidos realybė ir perspektyva*. Pedagogika. 2008. p.90, 144.

Maslow, A. *Z teorija*. Vilnius: Psichologija. 1993.

Mureika, J. *Pajaustos mintys*. Kaunas: Spindulys. 2007.

Rogers, R. C. *Apie tapimą asmeniu: psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją*. Vilnius: VIA RECTA. 2005. p.312, p.315-319.

Willjamsas, T. *Darnaus gyvenimo pamokos*. Kaunas: Dajalita. 2006.

Summary

The article aims at revealing self-education possibilities in the process of educating creative individuals, identifying the peculiarities of education through art and its connections with educational process individualization, creativity development, discussing factors which stimulate creativity. Artistic self expression reflects relations with oneself, other people, it stimulates learners to create original ideas, ability to independently develop one's creative capacity, present unusual approaches when evaluating cultural heritage and artistic activity phenomena.

SKAITMENINĖ KARTA KEIČIA MOKYTOJŲ UGDYMO METODUS. INTEGRUOTAS KŪRYBINIS PROJEKTAS „LAIŠKAS DONELAIČIUI“

Digna Navikienė, Laila Varnas,
Vilniaus „Minties“ gimnazija, Lietuva

Anotacija

Mokykla yra ta vieta, kuriai iššūkių niekada netrūksta. Nepriklausomoje Lietuvoje netrukus turėtų būti patvirtinta jau trečioji geros mokyklos samprata, pavadinta „Geros mokyklos koncepcija“. Šios koncepcijos rengėjai kalba apie judrų, sudėtingą ir kaitų pasaulį, kuriame svarbu gebėti adaptuotis, būti atviram, komunikabiliam, čia pat pabrėžia, kad ypač svarbus asmenybės vertybinių orientacijų ugdymas. Minėto dokumento rengėjai aptaria ir geros mokyklos bruožus. Vienas iš jų – ugdymasis (mokymasis) turi būti dialogiškas ir tyrinėjantis (*Geros mokyklos koncepcija*, 2013).

Šiame straipsnyje aptariama, kaip taikant tarpdalykinę dailės ir lietuvių kalbos ir literatūros integraciją galima siekti dialogiško ir tyrinėjančio ugdymosi (mokymosi). Todėl straipsnyje pristatomas rengtas integruotas kūrybinis projektas „Laiškas Donelaičiui“, kurio pagrindinis tikslas – padėti žodžiu ir vaizdu perskaityti senosios Lietuvos literatūros klasiko K. Donelaičio didaktinę poemą „Metai“. Aptariamas mokytojų, kaip pagrindinių ugdymo procesų veikėjų (Hattie, 2012), bandymas taikyti netradicinius metodus atsižvelgiant į šių dienų vizualinio poveikio reikšmingumą, Z kartos skaitymo ypatumus ir polinkį visur ir visada naudotis technologijomis, pristatomi minėto projekto rezultatai.

Raktiniai žodžiai

Z karta, dailės ir lietuvių kalbos ir literatūros integracija, projektas, fotografija, K. Donelaičio „Metai“

Įvadas

Išmanusis telefonas, planšetinis kompiuteris, internetas ir kitos technologinės naujovės – tai vis Z kartos mokinių, gimusių 1995–2012 m., kasdienybė. Dažname straipsnyje cituojama A. Cross-Bystrom teigia, jog „Z karta yra technologijos“ (A. Cross-Bystrom, 2010). Tad skaitmeninis pasaulis diktuoja ir savas taisykles aktyviems jo vartotojams: reikia gebėti greitai surasti informaciją, apdoroti didžiulius jos srautus, pažinti virtualaus pasaulio naujoves, būti nuolat matomam ir nuolat domėtis, ar esi stebimas, tarkim, Facebook’e, jei prarandamas populiarumas, reikia greitai rasti būdus, kaip situaciją keisti ir t.t. Skaitmeninio pasaulio formuojami aktyvaus, drąsaus jauno žmogaus įgūdžiai sukuria ir tam tikrų sunkumų. Pirmiausia, per dažnai atitraukia Z kartos mokinio dėmesį nuo poreikio siekti asmenybinės brandos. Pastarąją mintį akivaizdžiai paliudija ir 2015 metais straipsnio autorių atliktas anoniminis tyrimas, kuriame dalyvavo 180 mokinių, besimokančių 9–12 klasėje, iš dviejų mokyklų. Iš abiejų mokyklų yra po 90 atsakymų. Viena mokykla vykdo atranką į 9 klasę, todėl čia tikėtina mokosi stiprios vidinės motyvacijos mokiniai (toliau šios grupės mokiniai bus vadinami SE (*su egzaminu*)), kitos grupės mokiniai BE (*be egzaminų*). Tai gi, į klausimą, ar mėgsta skaityti grožinę literatūrą, teigiamai atsakė 63 % mokinių. Rezultatas, atrodo, džiuginantis, neigiantis Z kartos abejingumą žodžio menui. Bet atskyrus stojamuosius egzaminus turinčios mokyklos (kaip žinia, tokių mokyklų Lietuvoje vienetai) mokinius, rezultatas tik 43 % (plg. SE 83 %). Per 70 % BE mokinių mieliau rinktųsi žiūrėti knygos ekranizaciją, o jei tektų rinktis tarp šiulai-

kinės ir XVI–XX a. vidurio literatūros, beveik vienareikšmiai abiejų mokyklų mokiniai rinkęsi šiuolaikinę. Todėl suprantama, kad į klausimą, ar mėgsta skaityti senąją Lietuvos literatūrą, teigimai atsakė 34 % SE ir 27 % BE mokinių. Taigi, akivaizdžiai matyti, skaitmeninės kartos kultūros tekstų skaitymo įgūdžiai menksta. Kad problema aktuali ne tik tarp Lietuvos mokinių, aišku ir iš 2011 m. Europos Komisijos paskelbto tyrimo „Mokymas skaityti Europoje. Kontekstas, politika ir praktika“. Tad nuolat keliamas klausimas, kaip mokinį priartinti prie gero literatūros kūrinio, iš kurio galima gerti lyg iš niekad neišsenkančio kalnų šaltinio (A. Zalatorius, 1998), kad suvoktų save kaip kalbos ir kultūros paveldėtoją, puoselėtoją ir kūrėją, kad noriai puoselėtų pozityvius kultūros reiškinius ir prisidėtų juos kurdamas, kad aktyvindamas vaizduotę ir pastabumą plėtotų meninės raiškos priemonių pažinimą bei gebėjimą jomis komunikuoti (*Vidurinio ugdymo bendrosios programos*, 2011).

Jau minėtame Europos Komisijos paskelbtame tyrime „Mokymas skaityti Europoje. Kontekstas, politika ir praktika“ yra kalbama apie skaitymo strategijų mokymo(si) naudą, pagrįstą eksperimentais (*Mokymas skaityti Europoje*, 2011). Galimos skaitymo strategijos plačiau aptariamos mokslo studijoje „Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji“. Šios studijos autoriai pažymi, kad mokant ir mokantis taikyti vienas ar kitas mąstymo procesus aktyvinančias strategijas, svarbus kūrybiškumas (*Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji*, 2015). Jam ugdytis ypač padeda tarpdalykinė integracija.

Integruoto kūrybinio projekto pristatymas

Vilniaus „Minties“ gimnazijoje 2014–2015 m. buvo vykdomas integruotas dailės ir lietuvių kalbos ir literatūros projektas „Laiškas Donelaičiui“.

Projektą „Laiškas Donelaičiui“ įgyvendino visi I–IV klasių gimnazistai ir dailės ir lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai. Kiekvieno koncentro mokiniai buvo susipažinę su grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio gyvenimu ir kūryba, istoriniu kultūriniu kontekstu, skaitę poemą „Metai“ ar jos ištraukas, tačiau skyrėsi mokinių patirtis, gebėjimai suvokti meninio teksto prasmes, kultūros istorijos išmanymas.

Dar kartą perskaityti K. Donelaičio poemą „Me-

tus“ pasirinkta ne atsitiktinai. Senoji Lietuvos literatūra reikalauja iš šių dienų mokinio ypatingų pastangų. Priežastys, kurios atgraso mokinį nuo klasikos teksto, kaip ir galima tikėtis, yra ne kartą girdėtos: daug nesuprantamų žodžių (taip teigė 30 % visų apklaustųjų), neaktualios temos (teigė 26 %), skaitymas užima daug laiko (atsakymą rinkosi 18 %). Tapatintis su jo kuriamo pasaulio žmogumi sunku buvo ir X kartos (gimę 1965–1979 m.), ir Y kartos (gimę 1980–1994 m.) mokiniui (McCrindle, 2015). Pastarąją mintį liudija ir viešojoje erdvėje randami pasisakymai. „Kai buvau mokinys, „Metai“ man atrodė gana tamsus kūrinys: kaimas be vilties, purvas, kažkas gamtoje, su žmonėmis negero vyksta – tokie prisiminimai. <...> Supažindino su hegzaometru, paskaitėme ir tiek. Tad suprasti vaikams, kad šis kūrinys įrašytas į literatūros aukso fondą, buvo sunku <...>“, – teigia Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas Mindaugas Sabutis, priklausęs X kartai (Mikalčiūtė, 2014). Išsakytai nuomonei antrina ir Y kartos aktorius Dominykas Vaitiekūnas: „Ilgą laiką K. Donelaitis man buvo juodu tušu pieštas rūstaus vyro portretas. <...> Mokykloje jis [K. Donelaitis – aut. pastaba] man buvo neaprėpiamo nuobodulio meistras.“ (Mikalčiūtė, 2014) Žinia, ir Z kartos mokinį K. Donelaitis neabejotinai glumina.

Atsižvelgus į skaitmeninių technologijų pažangą, jos sukurtomis galimybėmis lengvai kurti geros kokybės fotografijas buvo nutarta pasiūlyti mokiniams klasiko tekstą interpretuoti vaizdu. Svarbu, kad asociatyviniais ryšiais susieti skirtingų meno rūšių kūriniai pildytų vienas kitą, būtų ne teksto iliustracijos, o saviškas kūrinio fragmento prasmės išaiškinimas gretinant su dabartimi. Mokiniai galėjo taikyti turimas žinias, fiksuoti aplinkinį pasaulį, ieškoti analogijų, asociacijų tarp šių dienų tikrovės ir K. Donelaičio „Metų“ pasaulio. Fotografija pasirinkta ir dėl to, kad ji patenkina Z kartos mokinio poreikį užduotį atlikti greitai, leidžia be didelių laiko išteklių mokinį grąžinti prie užduoties, skatinti eksperimentuoti, stebėti darbo procesą, ieškoti klaidų ir jas taisyti, rezultatą tobulinti.

Dera pastebėti, kad atlikti integruoto kūrybinio projekto „Laiškas Donelaičiui“ užduotis buvo nelengvas iššūkis mokiniui, negana to, kad tekste daug nesuprantamų žodžių, neaktualios, anot mokinių, temos, K. Donelaičio poetinis pasaulis ne itin

turtingas spalvų ir formų, jame svarbiau veiksmas: *gegužės ir strazdai <...> žaidė, kregždės <...> šaudė per orus, gervins <...> dyvinai* kopinėja, juda net negyvi daiktai ir abstrakcijos: *laukus orai <...> glostė, žoleles <...> šaukė*, ratai žemės nugarą drasko. Darbo proceso metu mokinio nuolatinis palydovu buvo internete esantis *Lietuvių kalbos žodynas*.

Integruoto kūrybinio projekto eiga

Mokiniams per integruotų dalykų pamokas buvo pristatyta projekto idėja, susitarta dėl projekto uždavinių ir veiklos etapų plano.

Projekto „Laiškas Donelaičiui“ tikslai:

- lavinti bendrąsias kompetencijas;
- skatinti domėtis Lietuvos literatūros klasika, šiuolaikinėmis meno formomis;
- formuoti poreikį aktyviai įsijungti į kultūros kūrimo procesus;
- ugdyti estetinę nuovoką, lavinti kūrybinius gebėjimus.

Projekto „Laiškas Donelaičiui“ uždaviniai:

- pakartoti, papildyti ir įtvirtinti žinias apie K. Donelaičio kūrybą ir jos kontekstą, Mažosios Lietuvos kultūros paveldą;
- perskaityti K. Donelaičio poemą „Metai“;
- mokytis savarankiškai, motyvuotai rinktis, interpretuoti K. Donelaičio „Metų“ fragmentus;
- mokytis fotografija išreikšti kūrinio idėją, nuotaiką, subjektyvų požiūrį į jį;
- mokytis viešai pristatyti savo darbo rezultatus.

Siekdami įgyvendinti išsikeltus uždavinius mokiniai dirbo individualiai: skaitė poemą, pasirinko eilutes, fragmentus iš skirtingų poemos dalių, po to juos interpretavo vaizdu – fotografija. Atrinktas geriausias savo fotografijas siuntė dėstantiems mokytojams elektroniniu paštu.

Mokiniai ir mokytojai per pirmąsias bendras peržiūras klasėse pamatė, kad daugelis renkasi tas pačias gerai žinomas kūrinio eilutes, dažniau linkę

pažodžiui iliustruoti tekstą, ieškoti kaimo praeitį menančių motyvų. Taip pat buvo pastebėta, kad daugumos fotografijų kompozicijos ir vaizduojamų objektų rakursai neįdomūs, vyraujantis žanras – peizažas, nuotraukų stilius realistinis.

Todėl buvo būtina mokiniams priminti, kad fotografijoje, kaip ir dailėje, yra svarbios tos pačios meninės raiškos priemonės. Dar kartą nagrinėjami žymių Lietuvos fotografų (A. Sutkaus, R. Požerskio, A. Macijausko, R. Rakausko ir kt.) darbų pavyzdžiai. Atkreiptas dėmesys, kad galima savo kūrybinę idėją perteikti per įvairesnius žanrus (natiurmortas, portretas ir kt.), kad reikėtų išradingiau naudotis techninėmis galimybėmis, eksperimentuoti naudojant sąlygiškąjį ir abstraktųjį vaizdavimo būdus, atsižvelgti į spalvos ir erdvinių struktūrų sąveiką, ryškumą ir apšvietimą.

Per integruotą kūrybinį projektą svarbesnis buvo darbo procesas, nes mokiniai kryptingai ugdėsi ne tik bendrąsias kompetencijas, bet ir stiprėjo mokinių santykis su grožinės literatūros tekstu.

Dera pastebėti, kad planuojant projekto veiklą numatyta rezultatus pristatyti gimnazijos bendruomenei – surengti parodą. Todėl buvo būtina visiems projekto dalyviams glaudžiai bendradarbiauti: tartis dėl pasirinktų kūrinio fragmentų, atrinkti įdomiausias vaizdo interpretacijas, tolerantiškai vertinti kitų kūrybą, neįžeidžiai išsakyti nuomonę.

Darbams eksponuoti pasirinkta netradicinė forma – laiškas, simbolizuojantis šių dienų jauno žmogaus dialogą su didžiuoju kūrėju, su praeitimi, bandymą susikalbėti iš skirtingų laikų perspektyvų, atrasti bendrumų tarp buvusio ir esamo pasaulių. Konceptualus ir parodos stendų sustatymas – mėginimas atkartoti „Metų“ pagrindinę idėją – amžiną gyvybės ratą.

Per metus žodžiu ir vaizdu nuosekliai perskaityta visa K. Donelaičio poema „Metai“. Sukurta per 1500 vaizdo interpretacijų. Parašyti 295 laišakai. Prieš parodos atidarymą gimnazijoje mokiniams

1 lentelė. Projekto „Laiškas Donelaičiui“ įgyvendinimas

Projekto įgyvendinimo etapai	Laikas
1. Projekto paskelbimas, supažindinimas su tikslais ir uždaviniais.	Balandžio mėn.
2. Domėjimasis K. Donelaičio kūryba ir jos kontekstu.	Balandžio mėn.

3. K. Donelaičio „Metų“ skaitymas, fragmentų rinkimasis. Kūrybiniai eksperimentai: vaizdo interpretacijos. Darbų peržiūros.	Gegužės–vasario mėn.
4. VU Lietuvių literatūros katedros docento, humanitarinių mokslų daktaro R. Tamošaičio paskaita apie K. Donelaitį.	Vasario mėn.
5. Darbų galutinis sutvarkymas. Pasirengimas pristatyti gimnazijos bendruomenei.	Vasario–kovo mėn.
6. Parodos pristatymas gimnazijos bendruomenei ir internetinėje svetainėje.	Kovo mėn.
7. Paroda gimnazijoje.	Iki birželio mėn.

2 lentelė. Peržiūrų individualus įsivertinimo lapo pavyzdys

Mokinio vardas, pavardė, klasė			
Data			
Veikla	Taškai	Įsivertinimas	Mokytojo vertinimas
Gebėjimas pristatyti vaizdo interpretacijas tinkamai apibūdinant fotografijų meninius ypatumus	0–3		
Idėjų originalumas ir kompoziciniai ieškojimai	0–3		
Kalbos vartojimas	0–2		
Santykis su klausytojais (pagarbi laikysena, tolerantiškai ir korektiškai išsakoma nuomonė)	0–2		
Pastangos dirbti nuosekliai, laikytis numatyto plano	0–1		
<i>Apibendrinimas. Per kitą peržiūrą daugiau dėmesio skirsiu</i>			

paskaitą apie lietuvių grožinės literatūros pradininką skaitė VU Lietuvių literatūros katedros docentas, humanitarinių mokslų daktaras Regimantas Tamošaitis. Paskaita leido brandžiau pažvelgti į savo darbo rezultatus (1 lentelė).

Remiantis integruoto kūrybinio projekto kečiamais mokymosi uždaviniais ir projekto veiklos etapais buvo sudaryti projektui tinkami vertinimo kriterijai. Taikomas kaupiamasis vertinimas ir įsivertinimas (2 lentelė).

Projekto pabaigoje mokiniai buvo įvertinti pa-

žymiu ar net keliais pažymiais integruotų dalykų pamokose. Įvertinimai buvo nemenkas motyvas siekti gero rezultato.

Fotografijos naudojamos rengiant metodines priemones dailės ir lietuvių kalbos ir literatūros pamokoms. Be to, darbai yra pritaikomi gimnazijos vizualiajai informacijai kurti, geriausieji autoriai kūriniai įrėminti dovanojami gimnazijos svečiams.

1 pav. Integruoto kūrybinio projekto „Laiškas Donelaičiui“ ekspozicija

2 pav. Integruoto kūrybinio projekto „Laiškas Donelaičiui“ ekspozicija

3 pav. „O n'ilgai po to laukų trūsus nusitversim.“
(K. Donelaičio „Metai“ iš „Vasaros darbų“
313 eil.)

4 pav.

„Vei! kaip jos skaistums, kūrendams žiburį karštą,
Žemės vainikus pamaži jau pradeda vytint
Ir grožybes jų puikias su pašaru maišo.“
(K. Donelaičio „Metai“ iš „Vasaros darbų“
52–54 eil.)

Išvados

Apžvelgus metų projekcinį darbą, galima teigti, kad tikslinga, netgi būtina pagal išgales mokykloje taikyti tarpdalykinę integraciją. Mokytojas, stengdamasis ugdyti procesą daryti aktualų, atitinkantį Z kartos ugdymosi (mokymosi) ypatumus, skatina mokinį perrimti „viduje įmontuotą“ matomą mokymąsi (Hattie, 2012). Šio projekto dalyvių atsakymai anoniminėje anketoje nustebino ir projektą koordinuojančius mokytojus. Į klausimą, ką mieliau rinktųsi skaityti – K. Donelaičio „Metus“ ar K. Sabaliauskaitės „Silva rerum“, net 47 % projekto dalyvių atsakė, jog rinktųsi K. Donelaičio „Metus“. SE grupėje rinktųsi tik 23 %. Pavyko Z kartos mokinį sudominti senąja Lietuvos literatūra. Įdomu ir tai, kad BE grupės projekto dalyviai nurodė, kad praeities literatūrą verta pažinti ne tik dėl to, kad išsilavinusiam žmogui svarbu turėti žinių apie savo valstybės kultūros raidą (48 %), bet ir pažinęs praeitį žmogus geriau pažįsta save (34 %), 49 % atsakiusių rado

5 pav.

„Bet ir ponai, su šulnais skraidydami žirgais
Ir su poniškais kasdien viešėdami rėdais,
Beteškant purvams, nešvankų rudenį peikė.“
(K. Donelaičio „Metai“ iš „Žiemos rūpesčių“
21–23 eil.)

6 pav. „Kad kožna diena, nusikandus savo dalyką,
Dar ir sekančiai n'uzmirštų reikalą skalsint.“
(K. Donelaičio „Metai“ iš „Pavasario linksmybių“
551–552 eil.)

sąsają tarp buvusio ir esamo pasaulių, SE grupės mokiniai senąją Lietuvos literatūrą skaito, nes kelia išsilavinusio žmogaus prestižą (45 %), padeda suprasti tautos charakterį (37 %) ir tik 18 % tapatinasi su senąja literatūra. Vadinasi, integruoto kūrybinio projekto nauda akivaizdi. Per projektą buvo ugdomas tautinis ir pilietinis sąmoningumas, žinoma, bendrosios kompetencijos. Kitaip tariant, pavyko pasiekti „Geros mokyklos koncepcijoje“ minimos asmenybės ūgties.

Rezultatai tikėtina būtų dar geresni, jei projekcinė integracija apimtų daugiau disciplinų. Dėl mažų laiko išteklių ir dermės stokos tarp programų buvo atsisakyta gimnazijoje integruoti daugiau mokomųjų dalykų. Apie integruoto, bet ne tik projekcinio, mokymo galimybes derėtų pamąstyti Švietimo ir mokslo ministerijai, kaip institucijai, atsakingai už ugdymo turinį.

Literatūra

Cross-Bystrom, A. (2010). *What you need to know about Generation Z*. Prieiga per internetą: <http://www.imediainconnection.com/content/27425.asp#multiview> (žiūrėta 2015 11 06).

Geros mokyklos koncepcijos projektas (2013). Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/2013/11/kvieciame-susipazinti-su-geros-mokyklos-koncepcijos-projektu/> (žiūrėta 2015 10 28).

Hattie, J. (2012). *Matomas mokymasis. Mokytojo vadovas*. Londonas ir Niujorkas: Routledge.

McCrinkle Research (2015). *Generation Z*. Prieiga per internetą: <http://generationz.com.au/what-comes-before/> (žiūrėta 2015 11 10).

Mikalčiūtė, R. (2014). *Kristijonas Donelaitis: ne sustingęs klasikas, bet gyvas kūrėjas*. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/kultura/asmenybe/kristijonas-donelaitis-ne-sustinges-klasikas-bet-gyvas-kurejas-285-407005> (žiūrėta 2015 11 07).

Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika (2011). Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/130LT.pdf (žiūrėta 2015 11 10).

Targamadžė, V., Girdzijauskienė, S., Šimelionienė, A., Pečiuliauskienė, P., Nauckūnaitė, Z. (2015). *Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji? Naujosios (Z) kartos vaiko mokymosi procesų esminių aspektų identifikavimas / mokslo studija*. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/2015+Naujoji+Z+karta.pdf/34dab319-bb9b-4041-8365-5f88e2b8db52> (žiūrėta 2015 11 09).

Vidurinio ugdymo bendrosios programos (2011). Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/Kalbos_2_priedas.pdf (žiūrėta 2015 11 11); http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/Meninis_ugdymas_6_priedas.pdf (žiūrėta 2015 11 09).

Zalatorius, A. (1998). *Literatūra ir laisvė*. Vilnius: Baltos lankos.

Summary

School has never been lacking in challenges. Very soon independent Lithuania is expected to confirm the third concept of a good school called

“Concept of a Good School“. The supporters of this concept speak about the mobile, complicated and increasingly volatile world, in which it is very important to have a good grip on any situation, be open-minded and communicative. It is also highlighted that educating the values of a personality is a matter of the utmost importance. Moreover, the supporters of this document also discuss the main points of a good school. The creators of this document also discuss the main points of a good school. One of them is that self-educating (learning) must be dialogic and investigating (“Concept of a Good School“, 2013).

In this article it is also discussed how to achieve dialogic and investigating learning (self-studying), integrating such subjects as Art and the Lithuanian Language and Literature in order to make self-studying more effective. For this purpose, the integrated project “Letter to Donelaitis“, which aims at helping students read the didactic poem “Metai“, written by the great classic of Lithuanian literature K. Donelaitis, is presented in the article as well. It introduces an actual approach, that is discussed by the teachers, who are considered to have the leading role in an educational process (Hattie, 2012), to apply non-traditional learning methods. These were created taking into consideration the importance of visual impact, reading peculiarities of Generation Z and their technology-based lifestyle, therefore the results of the aforementioned project are presented in the article.

**KURYBIŠKUMO UGDYMO
GALIMYBĖS UNIVERSITETUOSE IR
KOLEGIJOSE**

NUOTOLINĖS STUDIJS – KŪRYBIŠKUMO RAIŠKA RENGIANŲ PEDAGOGUS

Nijolė Bankauskienė,

Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Lietuva

Ramunė Masaitytė,

*Lietuvos sveikatos mokslų universitetas,
Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva*

Anotacija

Straipsnyje analizuojama aktuali tema, kuri atsako į klausimą: ar galima išvystyti kūrybiškumo apraiškų nuotolinių studijų procese rengiant pedagogus.

Straipsnį sudaro trys skyriai: pirmajame aptariami nuotolinių studijų proceso organizavimo ypatumai, antrajame atskleidžiama kūrybiškumo esmė ir jos bruožai, trečiajame pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai, kurie gauti apklausus KTU nuotolinių laipsnio nesuteikiančių studijų programa „Pedagogikos studijos“ studentus 2014-2015 metų sandūroje pusiau struktūruotu interviu metodu.

Respondentų atsakymai patvirtino nuomonę, kad nuotolinės studijos yra efektyvi priemonė rengiant pedagogus, ypač dirbančius ir gyvenančius nutolusiuose regionuose. Studentų mokymasis šioje programoje skatina jų žingeidumą, kūrybiškumą, motyvuoja sėkmingai veiklai su mokiniais. Respondentų atsakymai iš esmės patvirtino teorinėje dalyje išryškintus kūrybingo mokytojo veiklos bruožus.

Raktiniai žodžiai

Nuotolinės studijos, laipsnio nesuteikiančių studijų programa „Pedagogikos studijos“, kūrybiškumas, kūrybiškumo bruožai, kūrybiškas mokytojas, kultūra, išprusimas.

Įvadas

XXI amžiuje, keičiantis ekonominei, socialinei visuomenės sanklodai, keičiasi ir švietimo/mokymo sistemos vidiniai parametrai. Ypač daug pokyčių aukštojo mokslo sistemoje: padidėjęs studentų ir dėstytojų mobilumas, galimybė dirbti neįprastomis formomis, išėjimas iš įprastų auditorinių aplinkų į

netradicines mokymosi erdves, ir pagaliau – nuotolinės studijos, kurios suteikė ir pedagogams, ir studentams ypatingas, netradicines sąlygas keisti ugdymo procesą.

Anot Rutkauskienės (2003), nuotolinis mokymas – tai dialogas, struktūra ir savarankiškumu paremtas ryšys, kuriam reikia kūrybiškai valdomų techninių komunikavimo priemonių.

Kaip nurodo Targamadžė (2011), pedagogas, dirbdamas nuotoliniu būdu, turi būti gerai pasirengęs paskaitai, numatęs įdomius metodus, kūrybiškai suplanavęs dėstomąją medžiagą, gebantis įtaigiai dėstyti kursą, įtraukti studentus (nutolusius nuo auditorijos ir sėdinčius prie kompiuterių) į diskusiją, skatinti kūrybiškai transformuoti paskaitos medžiagą vykdant užduotis.

Tikslas: atskleisti kūrybiškumo raišką, rengiant pedagogus nuotoliniu būdu, laipsnio nesuteikiančių vienerių metų studijų programoje „Pedagogikos studijos“.

XXI a. visuomenėje vis dažniau kalbama apie įvairias ir svarbias, ypač pedagogui, kompetencijas. Viena jų gebėti kūrybiškai dirbti, bendradarbiauti kasdieninėje veikloje.

Kūrybiškumas svarbus ne tik ugdytiniais, kurie gyvena ir dirbuos ateities visuomenėje, bet ir jų ugdytojams, kurie dar patys mokosi įvairaus profilio mokyklose ar jau dirba ugdymo institucijose.

Todėl kyla klausimas: ar galima išvystyti kūrybiškumo apraiškų pačiame nuotolinių studijų procese rengiant pedagogus?

Uždaviniai:

1. Aptarti nuotolinių studijų proceso organizavimo ypatumus.

2. Atskleisti kūrybiškumo esmę ir jos bruožus.

3. Ištirti KTU laipsnio nesuteikiančių studijų studentų, studijuojančių programoje „Pedagogikos studijos“, nuomonę apie kūrybiškumo raišką studijuojant nuotoliniu būdu.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Pusiaus struktūruotas interviu.
3. Content analizė duomenų apdorojimui.

Nuotolinių studijų proceso organizavimo ypatumai

Nuotolinio mokymosi esmę parodo nuotolinio mokymosi sampratų įvairovė. Šį fenomeną analizuoja ir užsienio, ir Lietuvos mokslininkai: Burge (1988), Kuncaitis (1999), Jakavičius ir Stučkaitė (2001), Jarvis (2001), Zubrickienė (2003), Norman-tas (2000), Kekienė ir Kekys (2002), Rutkauskienė, Kovertaitė, Lenkevičius, Simonaitienė (2003), Jovaiša (2007), Rutkauskienė, Lenkevičius, Targamadžė (2007), Jemen (2007), Bankauskienė ir Bankauskaitė – Sereikienė (2007), Gudžinskienė (2008), Moor, Kearsley (2011), Simson, Smaldino, Albright, Ivanek (2011), Bankauskienė, Masaitytė (2015), Bankauskienė, Masaitytė (2016) ir kt.

Kaip nurodo Targamadžė (2011), istoriniame kontekste žodžio reikšmė „nuotolis“ reiškia besimokančiojo nutolinimą nuo pedagogo, t.y. buvimą ne toje vietoje, kur vyksta mokymo(si) procesas.

Simson ir kt. (2011) teigia, kad nuotolinis mokymas(is) – tai nuoseklus savarankiškas ar grupinis mokymas(is), kai besimokančiuosius ir mokytoją/dėstytoją skiria atstumas ir/ar laikas, o bendravimas ir bendradarbiavimas, mokymo(si) medžiaga pateikiama informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis. Rutkauskienė ir kt. (2003) pažymi, kad nuotolinis mokymas(is) – tai dialogu, struktūra ir savarankiškumu paremtas ryšys, kuriam reikia techninių komunikavimo priemonių, pvz., virtualioji mokymo(si) aplinka, vaizdo konferencijos, antrosios kartos interneto įrankiai ir paslaugos, trimatis virtualusis pasaulis. Tai mokymo priemonių visuma, kur mokymas atskirtas nuo mokymo(si) fiziniu atstumu ir mokymas(is) organizuojamas vykstant bendravimui tarp besimokančiojo ir mokytojo. Jucevičienė, Čiužas (2013), Jemen (2007), papildo

nuotolinio mokymo(si) sampratą, teigdami, kad nuotolinis mokymas(is) yra pagrįstas konstruktyvizmo mokymo(si) paradigma, kai mokytojas/pedagogas besimokančiajam tampa patarėjas, konsultantas, padėjėjas, o mokymosi tikslus formuoja pats besimokantysis. Kekienė, Kekys (2002), Rutkauskienė ir kt. (2003) pateikia nuotolinį mokymąsi kaip sistemą, kai specialiai savarankiškam mokymui(si) skirta medžiaga suteikia besimokantiems galimybę patiems savo iniciatyva organizuoti mokymo(si) procesą, mokyti pasirinktoje vietoje, pagal pasirinktą metodiką, patogiu laiku.

Pagal Rouse (2005) nuotolinis mokymas(is) – tai e.mokymas(is), naudojant elektroninę komunikaciją, suteikiantis besimokančiajam galimybę įgyti išsilavinimą netradiciniu (esant ne auditorijoje) būdu. Moor, Kearley (2011) teigia, kad nuotolinis mokymas(is) – tai mokymas(is), kai mokytojas ir besimokantysis yra skirtingose vietose. Vietoj to, kad tarp jų vyktų socialinė sąveika, jie yra priklausomi nuo tam tikrų technologijų, nes tai gerai suplanuotas mokymas(is), kuriam yra būtinos technologijos ir specifinės įstaigos organizavimas.

Fieddersen (2012) nuotolinį mokymą(si) apibūdina kaip specifinę mokymosi formą, kai besimokantysis ir mokytojas yra ne toje vietoje, ne tuo pačiu metu. Anot Vaičiūnaitės (2012), nuotolinio mokymo(si) esmė – savarankiškas ir interaktyvus besimokančiojo darbas su specialiai parengta mokymo(si) medžiaga. Pasak D'Angelo ir kt. (2010), nuotolinis mokymas(is) – tai mokymas(is), kurio vieta ir laikas nesutampa su mokomuoju procesu ir reikalauja tam tikros metodikos.

Taigi nuotolinės studijos pagal Rutkauskienę (1997), Krivickienę (1999), Targamadžę (1999):

- leidžia dirbti ir mokyti tuo pačiu metu;
- nereikalauja vykti iš gyvenamosios vietos;
- leidžia pasirinkti mokymo(si) sritį;
- sudaro galimybę pasirinkti patogų mokymo(si) laiką;
- leidžia, nepriklausomai nuo dėstytojo, mokyti pasirinktu laiku;
- greitai pateikia rezultatus studijuojančiajam.

Taigi nuotolinis mokymas(is) suprantamas ir kaip sistema, kaip forma, kaip metodas, reikalaujantis specifinio dėstytojo pasirengimo ir studento nusiteikimo. Pats procesas negali vykti be tam tikros

technikos ir ją gebančių valdyti specialistų. Šalia pedagogo ir studento, dirbančių nuotoline mokymo forma, atsiranda asmenų, kurie turi išmanyti ne tik pedagoginio proceso ar dėstomo dalyko esmę, bet būti informacinių technologijų specialistu.

Nuotolinis mokymas iš dėstytojo pareikalauja ne tik tradicinių vaidmenų – žinoti dėstomą dalyką, mokėti komunikuoti, žinoti dėstymo metodiką.

Dėstytojas turi gebėti ne tik susisteminti, bet ir aiškiai sudėlioti dėstomą informaciją, gebėti ją aiškiai „tuščiai auditorijai“, kai klausytojai/studentai tuo metu sėdi prie savo kompiuterių, stebi paskaitą ir raštu suveda savo klausimus dėstytojui arba galima ir kita situacija. Visa paskaita įrašoma ir studentai ją gali stebėti ir atlikti nurodytas užduotis jiems patogiu laiku, gali paskaitą peržiūrėti ar perklausyti net kelis kartus.

Todėl galima prieiti prie išvados, kad nuotolinis mokymas(is) – tai teikiama mokymo paslauga, kuri pasižymi šiomis savybėmis:

- besimokančiojo poreikių tenkinimas laiko, vietos ir mokymo(si) tempo požiūriu;
- institucijos veiklos organizavimu (technologiniai ištekliai, grupinis, pavienis mokymas(is));
- pedagogų kompetencija (mokymo medžiagos parengimas ir pateikimas IKT pagalba, parama besimokančiajam).

Kūrybiškumo esmė ir jos bruožai

Visockienė ir Alijošienė (2014), antrindamos Sahlberg (2009), teigia, kad vis labiau pripažįstama kūrybiškumo nauda. Jos dėka didėja motyvacija, pasitikėjimas savimi, gerėja mokymosi pasiekimai, kūrybiškumas ir inovacijos yra svarbūs veiksniai mokymosi visą gyvenimą politikoje.

Kūrybiškumas švietimo sistemoje lemia, kad žmonės tampa imlesni ir atviresni naujoms idėjoms, geba spręsti problemas, taikydami alternatyvius metodus ir naudodami technikas, yra linkę iširti ir atrasti naujus dalykus, labiau nori ir gali dirbti kartu su kitais, sėkmingiau mokosi.

Autorės apibendrina, kad kūrybiškumas – tai žmogaus gebėjimas kurti, atrasti nauja, originaliai spręsti problemas, greitai reaguoti į pakitusią situaciją, kritiškai vertinti įvairius procesus.

Kaip teigia Grigalienė ir Petruškevičienė (2011), mokytojai, ugdydami mokinių kūrybinius

gebėjimus, turi patys keisti savo požiūrį, norėti ir dėti pastangų keistis.

Kaip nurodo Savage ir Fautley (2007), kūrybiškumo mokymas neatsiejamas nuo kūrybiško mokymo.

Kūrybingas mokytojas turi turėti ne tik dalykinių žinių, bet ir žinoti būdą, kaip skatinti mokinių smalsumą, kelti savigarbą ir pasitikėjimą savimi.

Skatinant mokinių vertybinį supratimą, būtina plėtoti kultūrą (Laužikas, 1993). Juk kultūra nuskomoma, kaip tam tikra žmogaus kūrybos apraiška, kurioje atsiskleidžia aukščiausios žmogaus prigimties veikla ir jėgos“.

Kaip nurodo Laužikas (1993), „būtent prusinimas sustruktūrina lavinamąsias pajėgas bei įgyjamąsias žinias ir suteikia asmeniui siekiamą vertybių pavidalą. Prusinimas yra esminė jungtis tarp gamtinės asmens prigimties ir kultūrinių lobių bei vertybių“.

Tokių rezultatų pedagogas siekia kūrybiškai planuodamas, organizuodamas ir tobulindamas savo veiklą.

Kaip pažymi Visockienė ir Alijošienė (2014), kūrybiškumo mokymas priklauso nuo mokytojų, kaip jie taiko mokymo(si) metodus, kad mokymasis taptų įdomesnis, labiau jaudintų, būtų efektyvesnis.

Kūrybiškam mokymui labai svarbu ankstesnės žinios ir patirtis. Jaunas, tik pradedantis dirbti mokytojas sukaupia žinių ir supratimų, kuriuos ilgainiui reikia keisti, apmąstyti. Tai veikia ir kūrybišką mokymą.

Taigi, siekiant kūrybiškai mokyti, būtina:

- būti įkvepiančiu pavyzdžiu, sunkiu momentu paskatinti ir palaikyti;
- puikiai išmanyti savo dalyką, aktyviai įtraukti mokinius į dėstymo procesą;
- nuolat domėtis, pamokose taikyti naujausias technologijas;
- integruoti įvairių dalykų žinias – daryti sąsajas, sujungti kelias giminingas disciplinas;
- formuoti didelius lūkesčius, įžvelgti, ką mokiniai gali pasiekti;
- žadinti smalsumą, tam panaudojant internetą ir kitus įvairius šaltinius;
- būti skatintoju, teigiant „tu gali“;
- skirti laiko mokinių kūrybiškumui, geriau panaudoti pamokos laiką, dirbant individualiai

ir grupėje;

- atrasti savo mokytojavimo stilių, apimančių patarimų suvokimą, eksperimentavimą naujais mokymo(si) metodais ir rezultatų įvertinimą (Visockienė, Alijošienė, 2014).

KTU laipsnio nesuteikiančių studijų studentų, studijuojančių programoje „Pedagogikos studijos“, nuomonę apie kūrybiškumo raišką studijuojant nuotoliniu būdu

Šalia ketverių metų bakalauro studijų programų Lietuvos aukštosiose mokyklose, kur pedagogai rengiami įgyja ir dalyko specialisto ir pedagogo kvalifikaciją, egzistuoja vienerių metų laipsnio nesuteikiančių studijų programos, suteikiančios mokytojui, dažnai jau dirbančiam mokykloje, bet neturinčiam pedagogo kvalifikacijos, atitinkamą dokumentą apie tokios kvalifikacijos įgijimą.

Tokioje programoje studijuoja dažniausiai jau dalyko bakalauro diplomą turintys asmenys, bet/arba dar nedirbantys ugdymo įstaigoje, ar neseniai joje įsidarbinę, neturintys atitinkamos pedagogo kvalifikacijos.

Kauno technologijos universitetas, rengdamas tokią 60 studijų kreditų vienerių metų trukmės studijų programą, atsižvelgė į tai, kad jos dalyviams reikia ne tik aktyviai dirbantis ugdymo įstaigoje, bet tuo pačiu ir gebėti spręsti šeimos, ūkinius bei kitus klausimus. Programa savyje implikuoja 30 teorinių studijų ir 30 praktinės veiklos studijų kreditų. Pedagoginė praktika atliekama betarpiškai ugdymo įstaigose, kur studento veiklai vadovauja patytę mo-

kytojai – mentoriai. Nuotoliniu būdu vyksta tik visi teoriniai užsiėmimai.

Pasiūlyta laipsnio nesuteikianti studijų programa, realizuojama nuotoliniu būdu populiori, nes ji taupo studentų lėšas, laiko sąnaudas, leidžia individualiai mokytis, atliepia modernios ir sumanios visuomenės iššūkius. Į motyvacinį pokalbį 2014 m. atvyko 42, 2015m. – 46, o 2016 m. – 51 pretendentas studijuoti.

Atliekant kokybinį tyrimą, vadovautasi L. Rupšienės pasiūlyta metodologija (2007), kuri išskiria šešis interviu klausimų tipus. Iš jų tyrimui pasitelkti trys tipai:

- apie nuomonę (kokia jūsų nuomonė, kuo ši nuotolinio mokymo(si) technologija ypatinga);
- apie jausmus (kaip jautėtės dalyvaudami nuotolinės formos mokyme);
- apie žinojimą (kuo pasižymėjo studento veikla ir kaip jis dalyvavo nuotolinio mokymo formos paskaitose).

Respondentams buvo pateikti trys atviri klausimai. Atliktas iš dalies struktūruotas interviu. Tai giluminis interviu: buvo siekta kruopščiai iširti nuomones, požiūrius ir patirtis.

Tyrimas atliktas 2014/2015 m.m. sandūroje, siekiant išsiaiškinti, kaip būsimeji pedagogai vertina ir kokius nuotolinių studijų ypatumus akcentuoja studentai, mokydamiesi laipsnio nesuteikiančiose studijose „Pedagogikos studijos“:

Į klausimą „Kokia jūsų nuomonė, kuo ši nuotolinio mokymosi technologija ypatinga?“ (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Studentų nuomonė, kuo ši nuotolinio mokymosi technologija ypatinga

Galimybė stebėti tiesiogiai kūrybiškai parengtą transliaciją ir nufilmuotą paskaitą bet kuriuo patogiu momentu, derinti tai su darbu mokykloje	„Jau pats nuotolinis mokymasis atskleidžia procese dalyvaujančių dėstytojų žinias, išmanymą, kūrybiškumą.“ „Paskaitos virtualioje erdvėje ypatingos ir suteikia studentams daugiau privalumų, nes dėl intensyvaus darbo negalėčiau lankyti paskaitų“. „Galima pamatyti visas dalyko pastabas, nepraleidžiant reikiamos informacijos, nes visos paskaitos yra įrašytos“. „Patogu darbą mokykloje derinti su dalyvavimu paskaitose. Galima pakartotinai stebėti paskaitas mums patogiu laiku“.
Puikias sąlygas mokymuisi	„Prieš kiekvieną naują paskaitą galėjau praeitą paskaitą peržiūrėti dar kartą“. „Sudarytos puikios sąlygos mokytis“. „Paskaitų metu pagilinama ankščiau pateikta medžiaga ir nebelieka jokių neaiškumų“. „Dėstytoja galėjo komentuodama pedagoginės praktikos apsilankymus vietose papildyti foto nuotraukomis“. „Taip kūrybiškai suplanuota paskaita tampa įdomi ir patraukli.“

Įvairios galimybės dalyvauti paskaitose tiesiogiai ir virtualia prasme, pateikti klausimus, gauti atsakymus, išgirsti ne tik kitų studentų nuomonę, bet ir kūrybiškai taikyti savo veikloje	„Virtualioje Moodle erdvėje labai lengva ir patogiu rasti reikiamą informaciją. Kiekviena paskaitos tema aiškiai matoma“. „Virtuali erdvė naudinga tuo, kad galima tiesiogiai pateikti klausimą raštu (nors esi už keliasdešimt kilometrų nuo paskaitos vietos, bet prie kompiuterio), savo ekrane gali matyti ir kitų studentų klausimus, sužinoti kas juos neramina“. „Galiu kūrybiškai transformuoti ir pritaikyti savo veikloje kitų studentų padarytus „atradimus“ ir „pastebėjimus“.

2 lentelė. Studentų savijauta dalyvaujant nuotolinės formos mokymuose

Baimė, nežinia, susirūpinimas	„Buvo sunku įsivaizduoti, kaip tas procesas vyks, kaip reikės bendrauti, kas atsakys į klausimus“. „Man buvo truputį neramu: bijojau, kad nesugebėsiu naudotis Moodle sistema“. „Dalyvauti paskaitose virtualioje erdvėje“ iš pradžių buvo sunku“. „Paskaitoje jaučiuosi labai keistai, nes tuo metu, kai dalyvaudavau paskaitose akivaizdžiai auditorijoje, o ne prie kompiuterio ekrano, mūsų paskaitą filmuodavo ir įrašydavo. Atsakinėdama į dėstytojos klausimus ar reflektuodama, nuolat turėjau omenyje, kad esu filmuojama“.
Puiki jausena, pasitenkinimas, geri išpūdžiai, nustebimas, susidomėjimas	„Stebėdama paskaitas Moodle sistemoje man patogiu laiku, jaučiuosi puikiai, labai gerai“. „Kaip ne pirmą kartą studijuojančiai, šios paskaitos paliko didelį išpūdį“. „Dalyvaudama paskaitose esu sužavėta kūrybingu proceso organizavimu“. „Jaučiuosi mylima“. „Jautėsi rūpestis studentais“. „Nors pradžia ir nežinomybė baugino, bet vėliau, suvokusi procesą, jaučiausi puikiai“. „Nustebino“.

3 lentelė. Studento veikla ir jo dalyvavimas nuotolinio mokymo formos paskaitose

Studentas aktyvus paskaitos dalyvis	„Nesėdėjau prie kompiuterio kaip pasyvus stebėtojas, o kūrybiškai reagavau į dėstytojo mintis, kitų studentų komentarus“. „Nuolat buvau įtraukiama į diskusijas“. „Buvau skatinama atsakingai ir kūrybiškai dalyvauti paskaitoje“. „Nepraleidau nei vienos paskaitos“.
Studentas įgijo naujų ir plėtojo turimas kompetencijas	„Patiko save kūrybiškai įsivertinti, pildant kompetencijų lentelę“. „Kaupiau dėmesį informacijos suvokimui“. „Mokiausi virtualioje erdvėje bendrauti su dėstytoja“. „Supratau, kas yra „įtraukianti“ paskaita, kaip joje gali dalyvauti ne tik dėstytojas, bet ir studentas, kad jis gali reikšti savo nuomonę, reflektuoti, komentuoti“. „Stebėjau, kaip kūrybiškai ir išradingai paskaitų transliacijų metu dirba dėstytojai, kaip jie geba greitai reaguoti į paskaitoje pateiktus klausimus.“

Į klausimą „Kaip jaučiatės dalyvaudami nuotolinės formos mokymuose?“ (žr. 2 lentelė)

Į klausimą „Kuo pasižymi studento veikla ir jo dalyvavimas nuotolinio mokymo formos paskaitose?“ (žr. 3 lentelė).

Išvados

Nuotolinis mokymas(is) teikia mokymo paslaugas, kurios pasižymi šiomis savybėmis:

besimokančiojo poreikių tenkinimas laiko, vietos ir mokymo(si) tempo požiūriu;

institucijos veiklos organizavimu (technologiniai ištekliai, grupinis, pavienis mokymas(is));

dėstytojų ir transliacijos inžinierių kompetencija (mokymo medžiagos parengimas ir pateikimas IKT pagalba, parama besimokančiajam) kūrybiškai atsiskleidžia šiame nuotolinio mokymo(si) procese ir taip pat skatina kūrybiškai šiame procese dalyvauti pačius studentus.

Kūrybiškumo samprata būdama įvairiapusė pabrėžia, kad kūrybiškumas – žmogaus gebėjimas atrasti tai, kas nauja, originaliai spręsti problemas,

gebėti veikti iš anksto nenumatytose situacijose. Kūrybiškumo mokymas yra susijęs su naujomis technologijomis, kurios daro šį procesą įdomesnį ir patrauklesnį (nuotolinis mokymas(is)). Mokytojo profesionalumas ir kūrybiškumas priklauso ne tik nuo inovatyvių metodų, bet ir nuo vidinės inteligencijos bei išprusimo.

Respondentų atsakymai patvirtina nuomonę, kad nuotolinės studijos yra efektyvi priemonė rengiant pedagogus, ypač dirbančius, gyvenančius nuotoliusiuose regionuose, t.y.:

studentai įgyja naujų ir išplėtoja turimas kompetencijas;

jaučiasi labiau emancipuoti bei pasitikintys savimi;

nuotolinės studijos leidžia studentams atskleisti savo individualius gebėjimus, tačiau tuo pačiu ugdo ir bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius;

pagalbos vienas kitam apraiškos, moko vertinti įgytas žinias ir jas efektyviai pritaikyti ugdymo procese savo ugdymo institucijoje;

skatina kūrybiškai savo veikloje pritaikyti dėstytojų pateiktą medžiagą, kolegų išgirstą nuomonę bei komentarus;

studentų mokymasis šioje programoje skatina jų žingeidumą, kūrybiškumą, motyvuoja sėkmingai veiklai su mokiniais.

Respondentų atsakymai iš esmės patvirtino teorinėje dalyje išryškintus kūrybingo mokytojo veiklos bruožus.

Literatūra

Bankauskienė, N.; Bankauskaitė-Sereikienė, G. (2007). E. kursas „Bendroji pedagogika“: poreikiai ir sprendimai//Advanced Learning Technologies and Applications ALTAS' 2007: conference proceedings/European Commission Leonardo da Vinci programm EVETE. Kaunas: Mažoji poligrafija.

Burge, L. (1988). Beyond Andragogy: Some Explorations for Distance Learning Design. Journal of Distance Education.

Čiužas R. (2013). Mokytojo kompetencijos. Mokslo monografija. Vilnius: Edukologija.

D.Angelo, G.; Asperiūnienė, K.J.; Rutkauskienė, D. (2010).Nuo didaktikos e.didaktikos link. Kaunas: Technologija.

Grigalienė, J.; Petruškevičienė, A. (2011). Lais-

vė rinktis ar būtinybė. Švietimo naujovės, 2011, Nr.4 (304).

Gudžinskienė (2008). Mokymo ir mokymosi sampratų analizė//Žurnalas PEDAGOGIKA. 2008. 90, p. 49-56 (ISSN 1392-0340).

Jakavičius, V.; Stučkaitė, I. (2001). Distančinės studijos pedagogų rengime: samprata ir plėtros prielaidos.. Socialiniai mokslai. 2001. Nr.3(29)

Jarvis, P. (2001). Mokymosi paradoksai. Kaunas: VDU.

Jovaiša (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas, Gimtasis žodis, 2007 m., ISBN 9955-512-92-X .

Kekienė J., Kekys L. (2002). Distančinis mokymas andragogikoje // Formaliojo suaugusiųjų švietimo problemos ir aktualijos Lietuvoje. Konferencijos medžiaga. Kaunas, 2002.Kuncaitis, R.; Mimiėnė, M.; Muraškienė, D.; Tamošaitytė, I. (1999). Interneto galimybės ir panaudojimas. Vilnius: Lietuvos neakivaizdinio švietimo centras.

Laužikas, J. (1993). Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.

Moore, M. Kersky, G. (2011). Distance Education. A Systems View. Wadsworth Publishing Company. United States

Normantas, E. (2000). Suaugusiųjų švietimas Lietuvos informacinėje visuomenėje. Suaugusiųjų švietimo tendencija ir situacija Lietuvoje. Vilnius.

R. Masaitytė, N. Bankauskienė (2015). „Pedagoginė praktika kaip lemiamas veiksnys rengiant pedagogus,“// Konferencija „Aukštosios mokyklos dėstytojų kontekstai: praktika, poreikiai, lūkesčiai“. Klaipėda, KU Tęstinių studijų institutas. Žurnalas ISSN: 2029-6894 „Andragogika“ Mokslo darbai 2015/1 (6), p. 131-144.

R.Masaitytė, N. Bankauskienė (2016). „Teachers' training by distance teaching method: the 15year experience at Kaunas University of Technology“// Conference „Society, Integration, Education“. Rezekne: Rezekne Academy of technologies. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th – 28th, 2016, Volume I, p. 35 -46 (ISSN 1691-5887).

Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Rutkauskienė, D.; Targamadžė, A.; Kovertaitė,

V. R.; Simonaitienė, B.; Abarius, P. Ir kt. (2003). Nuotolinis mokymasis. Kaunas: Technologija.

Rutkauskienė, D.; Targamadžė, A.; Lenkevičius, A.; Volungevičienė, A.; Pociūtė, E.; Dėmenienė, A.; Kelmienė, V. (2007). Nuotolinio mokymosi dėstytojo vadovas. Kaunas: Technologija.

Rutkauskienė, Lenkevičius, Targamadžė (2007),

Savage, J.; Fautley, M. (2007). Creativity in secondary education. Learning matters Ltd Great Britain.

Simson, Smaldino, Albright, Ivanek (2011). Distance education accounting students' perceptions of social media integration. Annelien van Rooyen / Procedia - Social and Behavioral Sciences 176 (2015) 444 – 450.

Targamadžė, A.(2011). Technologijomis grįsto mokymosi priemonės ir sistemos. Kaunas: Technologija.

Targamadžė, A.; Normantas, E. Rutkauskienė, D.; Vidžiūnas, A. (1999). Naujos distancinio švietimo galimybės. Vilnius: Lietuvos neakivaizdinio švietimo centras.

Visockienė, O.; Alijošienė, S. (2014). Kūrybiškumo ugdymo teorinės ir praktinės galimybės. Kaunas: Technologija.

Zubrickienė, I. (2003). Suaugusiųjų požiūris į nuotolines studijas. „Tiltai“ (priedas). Šiuolaikinė edukologija: teorija ir praktika. Klaipėdos universitetas.

Summary

The article analyses the relevant issue of whether manifestations of creativity may be found in the process of distance learning in terms of teacher preparation.

The article consists of three chapters: the first chapter discusses peculiarities of the organization of distance learning process, the second chapter reveals the essence of creativity and its characteristics, the third chapter presents qualitative study results that were obtained during semi-structured interviews of KTU students of distance non-degree study programme “Pedagogical Studies” at the turn of the year 2014-2015.

Answers of the respondents confirmed the view that distance learning is an efficient tool for

the preparation of teachers, especially of those who work and live in remote regions. Student learning in this programme promotes their curiosity, creativity, provides motivation for successful work with students. Answers of the respondents essentially confirmed the characteristics of creative teacher's activity that were outlined in the theoretical part.

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS „NESĄMONINGUMO LABORATORIJA: NUO IDĖJOS IKI OBJEKTO“

Edita Sabockytė-Skudienė, Alevtina Ščepanova,
Vilniaus dizaino kolegija

Anotacija

Šiandieninio, menus studijuojančio jaunimo tarpe išvengiama problema - vaizduotės „sustingimas“, negebėjimas drąsiai ir greitai materializuoti fantazijos srauto vaizdinius. Vienas iš suformuluotų uždavinių - suorganizuoti ir įvykdyti kūrybines dirbtuves „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“. Kūrybinių dirbtuvių tikslas – pasinerinti į kūrybinę atmosferą, sukaustyti 2D eskizavimą keisti 3D eskizavimu/maketavimu, pagauti formų kaitą ir žaismą. Čia buvo svarbu generuoti idėją, remiantis siurrealizmo, kaip kultūrinio bei meninio judėjimo, principais.

Kūrybinių dirbtuvių devizu tapo Comte de Lautréamont frazė – siurrealizmo moto: „Toks gražus, kaip atsitiktinis siuvimo mašinos ir skėčio buvimas ant skrodimo stalo“. Siurrealistai rėmėsi iracionalistinės, intuityvistinės filosofijos idėjomis, Sigmund Freud psichoanalizės teorija, siekė išlaisvinti sąmonę, gilinosi į vaizduotę, sapnus, aistras, nuojautas, instinktus. Siurrealizmo metodu madoje panaudojo ne vienas XX a., XXI a. mados dizaineris, formuodamas naujas mados kryptis. Šį reiškinį kryptingai iliustruoja straipsnio vaizdinė medžiaga. Siurrealistų menininkų kūrimo principus stebime ir „Textile view“ pristatomose 2016/2017 metų, sezonui ruduo/žiema, mados kryptyse, taip pat „Style Guide“ naujausiose vitrinų dekoravimo sprendimuose. Analizuojamos temos aktualumą taip pat įrodo apžvelgti leidiniai ir parodų gausa, susijusi su siurrealizmu, siurrealizmo metodo panaudojimu madoje. Analizuojamos žymiausių pasaulio meno muziejų ir galerijų parodos Roterdame, Niujorke, Londone, Antverpene, Stokholme, Vilniuje: retros-

pektyva ir aktualijos.

Žaidimo forma, 3D eskizavimo/maketavimo pasirinkimas, negalvojimas apie taisykles, medžiagų pasirinkime, pagimdė provokuojančias formas ir intriguojančius objektus. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai rodo bandymą „vadovėlinį“ siurrealistinį pasaulį suderinti su XXI a. jaunosios kartos išgyvenimais, jų minčių vingiais. Išvengiama nauji būdai sąmonei išlaisvinti. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai pristatyti 2015 m. tarptautinės parodos „Baltic Fashion & Textile“ metu, Litexpo parodų ir kongresų centre, Vilniuje.

Raktiniai žodžiai

Kūrybinės dirbtuvės, eksperimentinis projektavimas, siurrealizmas, siurrealizmas madoje, kūrybingumas, objektas, instaliacija.

Įvadas

Eksperimentinio projektavimo dalykas leidžia studentams sukcentruoti kūrybingumą tiek savo temos pasirinkime, tiek idėjos analizavime, vizualizavime ir pristatyme. Nėra apribojimų stabdančių kūrybingumą, tačiau susiduriama su *aktuali* reiškinium – tam tikru vaizduotės sustingimu, išvengiama fantazijos stoka.

Akivaizdu, šiandieninio, menus studijuojančio jaunimo tarpe išvengiama *problema* - vaizduotės „sustingimas“, negebėjimas drąsiai ir greitai materializuoti fantazijos srauto vaizdinius.

Iškeltas *tikslas* – surasti būdus/kelius/sprendimus kaip išlaisvinti fantazijos srauto vaizdinius. Pasirinktas unikalus mokymo/si metodas – kūrybinės dirbtuvės, kuris leidžia „užrakinti“ kūrybinei energijai prasiveržti į netikėtus vizualinius sprendimus.

Kūrybinių dirbtuvių „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ tikslas - pasinerti į kūrybinę atmosferą, sukaustytą 2D eskizavimą keisti 3D eskizavimu/maketavimu, pagauti formų kaitą ir žaismą.

Pasirinktos temos aspektai analizuojami uždavinuose:

Identifikuoti siurrealizmo sąvokos sampratą bei atskleisti siurrealistų naudotus kūrimo metodus.

Išnagrinėti siurrealizmo metodo panaudojimą XX a., XXI a. madoje.

Pagrįsti XX a. modernistinės dailės krypties - siurrealizmo aktualumą mados kryptyse ir tendencijose.

Apžvelgti leidinius ir parodas, susijusias su siurrealizmu, siurrealizmo metodo panaudojimu madoje.

Suorganizuoti ir įvykdyti kūrybines dirbtuves „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“, kur svarbu generuoti idėją, remiantis siurrealizmo, kaip kultūrinio bei meninio judėjimo, principais.

Jungiant siurrealizmo dailės krypties principus su XXI a. problematika, siekiama atrasti naujus būdus jaunosios kartos kūrybingumui išlaisvinti.

Siurrealizmo sąvokos samprata, siurrealistų naudoti kūrimo metodai

Siurrealizmas – XX a. modernistinės dailės kryptis. „Dailės žodynas“ aiškina, kad menininkai „rėmėsi iracionalistinės, intuityvistinės filosofijos idėjomis, Sigmund Freud (1856-1939 m.) psichoanalizės teorija. <...> Siekė išlaisvinti meniniko sąmonę, gilinosi į vaizduotę, sapnus, aistras, nuojautas, inkstinktus. <...> Maištavo prieš politinius, tautinius, religinius, estetinius stereotipus bei draudimus“^[3]. Šio judėjimo pradininkas – poetas Andre Breton (1896-1966 m.) 1924 m. parašytame „Pirmajame siurrealizmo manifeste“ naująjį judėjimą apibūdino kaip „įvairiomis sąlygomis nevaržomą ir už moralinių bei estetinių sumetimų esančią

minties išraišką“^[4]. Siurrealizmas, pirmiausia, asocijuojasi su tokiu menininku kaip Salvador Dali (1904-1989 m.) ir jo paveikslu „Ištirpęs laikas“. Žinomi menininkai - Jean Arp (1886-1966 m.), Jean Miro (1893-1983 m.), Pablo Picasso (1881-1973 m.), Frida Kalo (1907-1954 m.), Rene Magritte (1898-1967 m.) ir kt. Jie tapė sapnų vaizdinius, minčių nuotrupas, vengdami sąmonės kontrolės, neigdami egzistavusias tiesas. Kad būtų suprasti, rašė manifestus ir anotacijas prie savo kūrinių. Neretai jie realizuodavo primityvias, agresyvias struktūras, slypinčias po racionalių kasdienybės paviršiumi. Šalia tradicinių išraiškos priemonių buvo kuriama koliažo, montažo, fotomontažo technikų pagalba. Šis meno judėjimas baigėsi apie XX a. vidurį, kai pasaulis išvydo realius karo košmarus.

Siurrealizmo antrasis gyvenimas

Anot Will Gompertz (g. 1965 m.), knygoje „Ar tai menas?“, šiuolaikinių meninkų nevadina fovistais, kubistais ar ekspresionistais, o kai jų kūryboje išvelgiame psichoelementus, vadiname siurrealistais. Siurrealizmo dvasia gyva, suprantamos šokiruojančios, nereali, virtualios būsenos *surreal* (angl. keistas, fantastinis, siurrealistinis). Kalbėdami apie meną suprantame, kad kūrinys yra tartum „virš realizmo“, nes priešdėlis *sur* prancūziškai reiškia: ko nors viršijimas, pranašumas prieš ką nors.

Tai reiškia, kad *surreal* ypatumų galima išvelgti daugumai pažįstamo „The Simpsons“ animacinio filmo Simpson Homer fantazijose, garsioje „The Beatles“ dainoje „I am the Walrus“ (angl.: „Aš esu jūrų vėplys“)^[5]. Šiandien tai suprantama, toks regėjimo laukas priimtinas. Žodis „siurrealistinis“ dabar jau tapo bendrinio, dažnai apibūdinančiu keistus, ekscentriškus, provokuojančius meno kūrinius arba gyvenimo situacijas. Ištrinama riba tarp realaus ir virtualaus pasaulio, o mūsų fantazijos „pasiklysta“ begalybėje.

3 Mulevičiūtė, Jolita ir kt. *Dailės žodynas*. Vilnius: Dailės Akademijos leidykla, 1999, 386 p.

4 Dempsey, Amy. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*. Enciklopedinis moderniojo meno vadovas. Prešvika, 2004. p. 151.

5 Gompertz, Will. *Ar tai menas?* Vilnius, 2015, 228-229 p.

1 pav. Salvador Dali „Ištirpęs laikas“, 1931 m., Modernaus meno muziejus, Niujorkas;
Homer Simpson „Meltdown“ (angl.: sulydyti/sutirpdyti);
„Surreal Thigs: Surrealism and Design“ parodos ekspozicija, muziejus Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, 2008 m. (parodos dizaino autorius Walter Van Beirendonck)

1 pav. - tai tikrai drąsus, galbūt, siurrealistinis, šokiruojantis palyginimas. Bet šalia chrestomatinio mokymo, akademinio išaiškinimo egzistuoja provokacija. Tai pasaulis, kuriame gyvename, mokomės, dirbame visi mes. Salvador Dali paveikslas „Ištirpęs laikas“ nutapytas siurrealizmo stiliuje, gebėjimas pakilti virš realybės, sutapatinti tikrovę su iliuzija, kalba apie siurrealistinius išgyvenimus. Teigiama, kad visus *izmus* vienija pojūtis, jog šiuolaikinis pasaulis yra kitoks nei ankstesnis, atsiranda nesąmoningumo asociacijos.

Naujosios technologijos leidžia fantazuoti, elgtis neįprastai, šokoruojančiai. Jaunoji karta tai patiria kasdien, žiūrėdama, skaitydama, klausydam... Tai, kas nekasdieniška, intuityvu, kas vyksta kiekvieno mūsų sąmonėje, nėra psichoanalizės teorija, tai *egzistencija* (lot. *existentia*: 1. buvimas, gyvavimas, 2. filosofijoje – žmogaus dvasinio pasaulio santykis su būtimi) [6].

Siurrealizmo metodo panaudojimas XX a., XXI a. madoje

Siurrealizmo metodą madoje pirmoji panaudojo Elsa Schiaparelli (1890–1973 m.), pati originaliausia XX a. 4-5 dešimt. mados dizainerė, šokiruojančiomis idėjomis aplenkusi savo laiką. Galima teigti, jog ji – avangardiškiausia XX a. dizainerė, nes panašios idėjos realizuotos tik po 40-50 metų.

Elsa Schiaparelli (Schiap) mėgo kurti kolekcijas bendradarbiaudama su to laikmečio meninin-

kais: rašytoju, dramaturgu, tapytoju, prodiuseriu, režisieriumi Jean Cocteau (1889-1963 m.), tapytoju, grafiku, skulptoriumi Salvador Dali, tapytoju, grafiku Kees van Dongen (1877-1968 m.), mados fotografu Horst P. Horst (1906-1999 m.), fotografu, tapytoju, kino kūrėju, iliustratoriumi Man Ray (1890-1976 m.).

1936 m. įvyko paroda Niujorke „Fantastinis menas, dada, siurrealizmas“. Čia eksponuotas šveicarų menininkės Meret Oppenheim (1913-1985 m.) kailinis puodelis, tapęs vienu iš garsiausių siurrealistinio meno kūrinių – objektų, taip pat Salvador Dali telefonas su omaro rageliu, siurrealistinis interjeras pagal Mae West portretą ir kt. Iš dadaistų siurrealistai perėmė metodą kurti naujus kūrinius iš gatavų objektų. Čia būdingas absurdo principas, sujungimas nesuderinamų, tolimų vienas nuo kito elementų, dviguba prasmė, iliuzionistinis efektas, humoras, ironija, žaidimo momentas, erotizmas. Eksponuoti darbai padaro didelę įtaką reklamai ir madai, tad susižavėjimas siurrealizmu ryškiai atsispindi Elsa Schiaparelli kūryboje, o lūpų formos sofa, sukurta Salvador Dali, tampa jos butiko interjero dalimi. Šis menininkas II pasaulinio karo metu gyvendamas JAV, kūrė ir vitrinas, įrodydamas, jog naudojamas erotizmo prieskonis komercinėje vizualikoje gundo norą vartoti. Svarbiausia – nauja idėja, eksperimentas, netikėtumas. Deja, anot Elsa Schiaparelli, „drabužių modeliavimas - sudėtingiausias ir nedėkingiausias menas, nes greitai po to, kai suknelė pademonstruojama viešumoje, ji tampa pra-

6 Vaitkevičiūtė, Valerija. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2007, 275 p.

2 pav. Elsa Schiaparelli vakarinis apdaras su Cocteau piešiniu, 1937 m.;
C. Lacroix kolekcijos modelis, 1987 m.; F. Moschino kolekcijos modelis „Bouquet“, 1997 m.;
Dirk Van Saene, kolekcija R/Ž 2008-2009 m. „MODEMUSEUM - MoMu“, Antverpenas;
„Miu Miu“ RTW kolekcija P/V 2014 m.

aities objektu^[7].

XX a. 9 dešimt. Christian Lacroix (g. 1951 m.) darbuose stebimas atviras teatrališkumas, istorinių ir etninių citatų eklectinė asimiliacija, siurrealistiniai motyvai. Kritikai jį vadino „mūsų dienų Elsa Schiaparelli“. Pats Christian Lacroix sakė: „Dizainerio modeliai negali būti per daug rimti, jie turi abstrubinti ir prablaškyti. <...> Nėra skirtumo tarp mados ir karnavalinio kostiumo. <...> Aš kuriu aukštąją madą, tad suknelę galiu sukurti vienintelei moteriai, kuri jausis kaip scenos žvaigždė.“ „Pagaliau, kažkas įpūtė šviežio ir gaivaus vėjo...“ – teigė Karl Lagerfeld^[8]. (2 pav.)

Jean Paul Gaultier (g. 1952 m.) įvardijamas genialiausiu prancūzų XX a. pabaigos mados dizaineriu, šokiruojančiu drąsiais ir netikėtais sprendimais, gebantis erzinti, gundyti, provokuoti, *enfant terri-*

ble (pranc. siaubingas vaikas). Dizainerio kūryboje ryškus erotizmo prieskonis, kuris charakteringas ir siurrealistams. Siurrealistai „pripažino pasąmonės reikšmę ir libido kaip kūrybos variklį, geismą – kaip spontanišką išsivadavimą iš „nakties branduolio“. Jiems nekėlė abejonių grožio ir erotizmo, kūrybos ir erotizmo organiška jungtis^[9]. (3 pav.)

Vienas ryškiausių mados ironizuotojų – italų dizaineris Franco Moschino (1950-1994 m.), kurio darbams taip pat būdingi dadaistų bei siurrealistų kūrybos metodai. Aistrą vartoti madingus drabužius jis pavertė pokštu, tai vienas pagrindinių motyvų Franco Moschino kūryboje. Dizaineris teigė: „Esu menininkas mados tarnyboje. <...> Rūkymas, kaip ir madų demonstravimas – pavojingi sveikatai...“^[10]

1997 m. John Galliano (g. 1960 m.) minėjo, jog

9 Prof. habil. dr. Mureika J. Estetikos enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010. p. 561.

10 Ermilova D. J. Istorija domov mody. Moskva: Academia, 2003. p. 220.

3 pav. Salvador Dali paveikslas „Apparition of the Visage of Aphrodite of Cnidos in a landscape“, 1981 m.; Salvador Dali kvepalai „Dali“; aktorė Mae West, XX a. 4-5 dešimt.; Elsa Schiaparelli kvepalai „Shocking“, 1937 m.; dainų atlikėja, aktorė Madonna, 1990 m.; Jean Paul Gaultier kvepalai „Classique“, 1993 m.; parodos „Nirvana“ ekspozicija, Dizaino muziejus Lozanoje; „F*ck the Perfume“ Walter van Beirendonck, 2011 m.

4 pav. Elsa Schiaparelli „Lobster dress“, 1937 m., Filadelfijos meno muziejus;
 Salvador Dali „Lobster Telephone“, 1936 m., Tate Gallery, Londonas;
 Elsa Schiaparelli pirštinės, 1938 m.; Franco Moschino „Dinner Jacket“, 1989-1990 m.;
 „Maison Martin Margiela“ / „H&M“ rankinė, 2012 m.

„mada tapo pernelyg rimta, visi pamiršo apie tai, jog egzistuoja džiaugsmas ir mada galima mėgautis kaip geru maistu ir vynu. <...> Kaip ir siurrealizme, objektų išorinis vaizdas apgaulingas ir ne visada atspindi jų esmę“^[11].

Lūpos – klasikinis meilės bei lytinio potraukio simbolis.

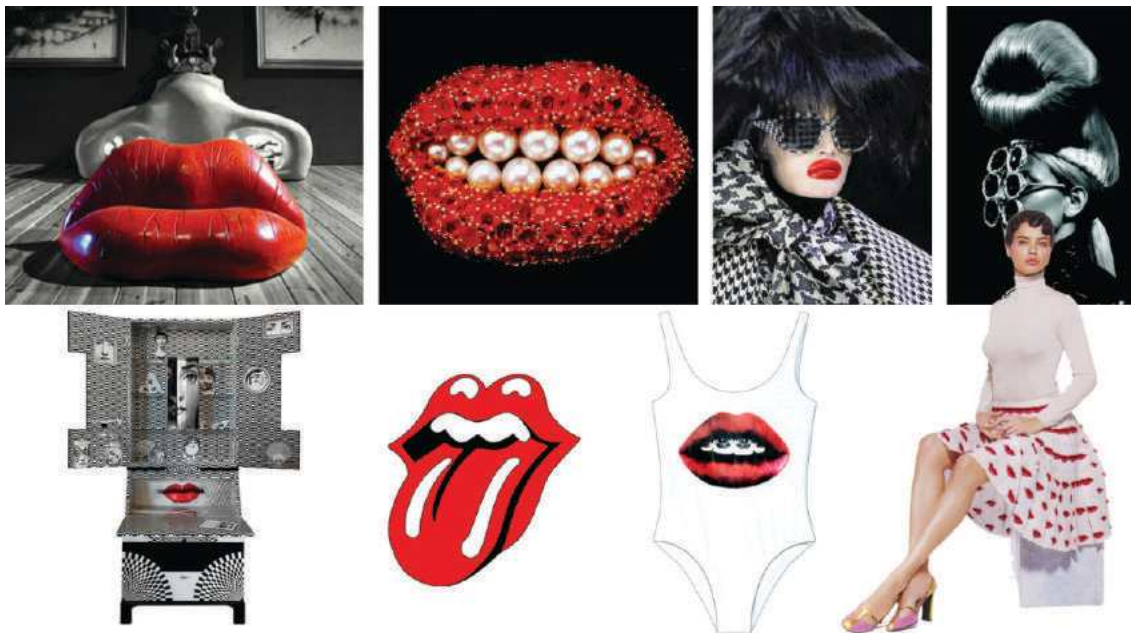
Siurrealistų genijaus Salvador Dali pristatytas lūpų simbolis įkvepia ir šių dienų kūrėjus. Jų vaiz-

¹¹ Ermilova D. J. Istorija domov mody. Moskva: Academia, 2003. p. 249, 250.

das sėkmingai eksploatuojamas grafikos, baldų, mados dizaino objektuose. (5 pav.)

Piero Fornasetti, 1913-1988 m., komoda; „The Rolling Stone’s“ logo, sukurtas Joan Pashe ir koreguotas Craig Braun, 1971 m.; maudymosi kostiumas „Bershka“ kolekcija; Miuccia Prada P/V 2000 m.

Dėl provokuojančio kūrybos tono Alexander McQueen (1969-2010 m.) tituluojamas britų mados neklaužada, įvardijamas beprotiškiausiu Anglijos dizaineriu, mados meno virtuozu. Šio dizainerio kū-

5 pav. Salvador Dali Mae West inspiruota „Lip’s“ sofa, 1937 m.; Salvador Dali segė „Ruby lips“, 1949 m.; Alexander McQueen R/Ž 2009/2010 m.; Charlie Le Mindu. Huvudbonad „Kiss me“, 2011 m.; Piero Fornasetti, 1913-1988 m., komoda; „The Rolling Stone’s“ logo, sukurtas Joan Pashe ir koreguotas Craig Braun, 1971 m.; maudymosi kostiumas „Bershka“ kolekcija; Miuccia Prada P/V 2000 m.

6 pav. Harvey Nichols“ vitrinos, Londonas, „Style Guide“, 2015 m.;
Mados kryptys 2016/2017 R/Ž, Isa Tapia, L'alave, „Textile view“

ryboje derinami kontrastingi elementai, kuriuose drabužiuose pribloškiamai atsispindi išradingos fantazijos, fantastinio ir alegorinio pasaulio platybės. Atsimindami Alexander McQueen kolekcijų pristatymų įspūdingumą, drąsiai galime paklausti: mada – menas, menas – mada? Pats dizaineris teigia, jog „mados kūryba, lygiai kaip muzika ir tapyba, yra menas. Kita vertus, kaip ir bet kuri kūrybos šaka, ji gali būti suvokiama paviršutiniškai – kaip verslas.^[12] Madą „aš <...> myliu, nes čia galiu laisvai išreikšti save, leisti per kraštus lieti emocijoms ir aistrai, netgi jei visa tai yra verslas“^[13].

Siurrealizmo aktualumas mados kryptyse ir tendencijose

Siurrealistų menininkų kūrimo principus stebime „Textile view“ pristatomose 2016/2017 metų sezonui ruduo/žiema mados kryptyse bei „Style Guide“ naujausiose vitrinų dekoravimo sprendimuose.

„<...> kas iš tiesų yra toji mada <...> tai sukaupta idėjų ir tendencijų visuma, veikanti gyvensenų formulavimą ar modifikaciją.“^[14], – Gian Luigi Paracchini rašo knygoje „Prada gyvenimas“. (6 pav.)

Leidiniai ir parodos susijusios su siurrealizmu, siurrealizmo metodo panaudojimu madoje. Retrospektyva ir aktualijos

2013 m. „Tyto alba“ leidykloje išversta ir išleista knyga „Slaptas Salvadoro Dali gyvenimas apra-

šytas Salvadoro Dali“. Tai unikali galimybė „išgirsti“ iš pirmų lūpų mintis apie meną, politiką, maistą, lavinimąsi, grožį.

2015 m. Modernaus meno centro išleista Will Gompertz knyga „Ar tai menas?“. Niujorko žurnalas „Creativity“ išrinko autorių vienu iš penkiasdešimties kūrybiškiausiai mėstančių žmonių pasaulyje. Pirmasis pasaulyje meno istorikas komikas teigia: „Pisuaras pakeitė meno raidą“^[15].

Keli paskutiniai metai pasižymi dizaino parodų gausa, kurios pristato unikalius, kultinius dailės ir mados dizaino kūrinius. Tai *surreal* ekspozicijos, vienijančios meninikus, gebančius pakilti virš realybės.

Analizuojamos temos aktualumą įrodo 2008 m. „Museum Boijmans Van Beuningen“, Roterdame įvykusi paroda „Surreal Things: Surrealism and Design“. Šios parodos dizaino kūrėjas Walter Van Beirendonck – provokuojantis mados dizaineris, Antverpeno Karališkos Akademijos dėstytojas, Mados katedros vadovas.

2012 m. „The Metropolitan Museum of Art“, Niujorke pristatyta paroda „Schiaparelli and Prada: impossible conversations“. Viena iš eksponuotų temų „The Surreal Body“, kurioje pristatomas abiejų kūrėjų požiūris į moters kūną, naikinamos ribos tarp tikrovės ir iliuzijos.

2015 m. vyko paroda Vilniuje „Salvadoras Dali ir Pablo Picasso skulptūra, keramika, grafika“ iš privačios A. Šadrino kolekcijos.

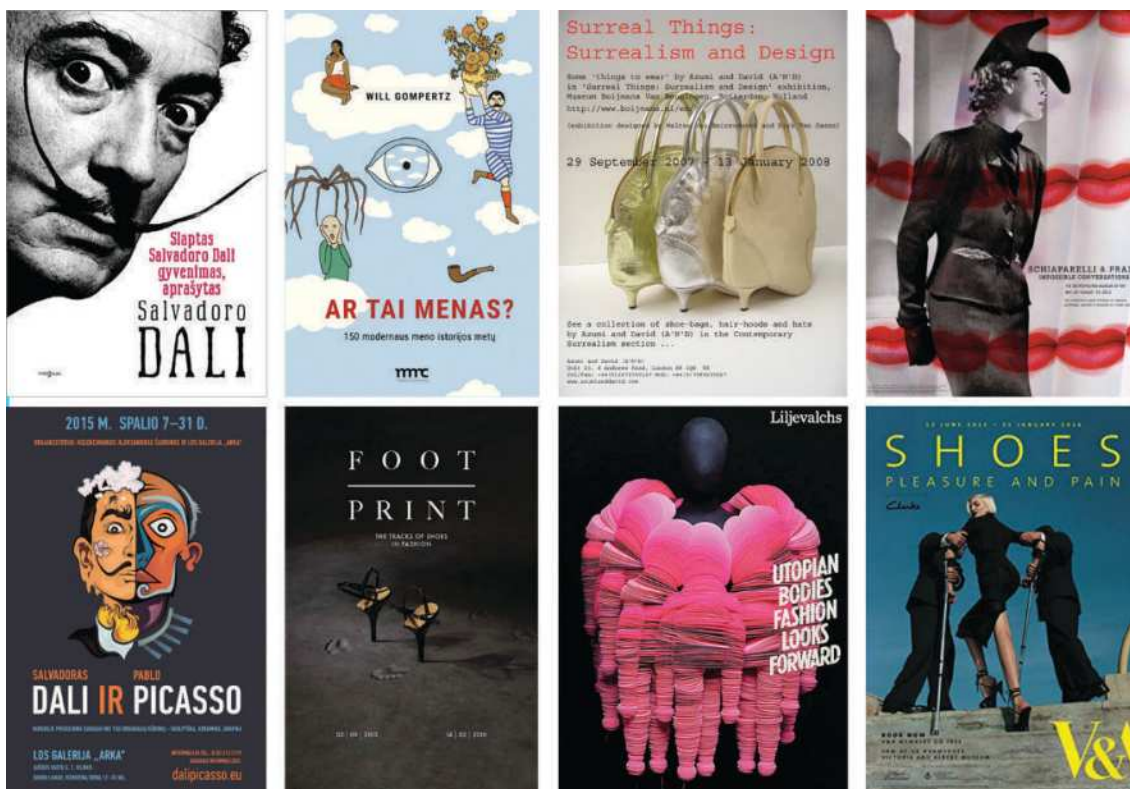
Dar kartą prisiminta Elsa Schiaparelli „MODE-MUSEUM – MoMu“, Antverpene šiuo metu vyk-

12 Alexanderis McQueenas 1969-2010. Mada L'OFFICIEL knygu kolekcija. Vilnius, 2010. p. 45.

13 Alexanderis McQueenas 1969-2010. Mada L'OFFICIEL knygu kolekcija. Vilnius, 2010. p. 47.

14 Paracchini, Gian Luigi. Prada gyvenimas. Vilnius, 2013, p.

15 Gompertz, Will. Ar tai menas? Vilnius, 2015, 4 viršelis.

7 pav. Knygos „Slaptas Salvadoro Dali gyvenimas aprašytas Salvadoro Dali“ viršelis, 2013 m., Vilnius; Knygos „Ar tai menas?“ viršelis Will Gompertz, 2015 m., Vilnius; Parodos „Surreal Things: Surrealism and Design“ plakatas, 2008 m., Museum Boijmans Van Beuningen, Roterdamas; Parodos „Schiaparelli and Prada: impossible conversations“ plakatas, 2012 m., Niujorkas; Parodos „Salvadoras Dali ir Pablo Picasso“ skulptūra, keramika, grafika“ iš privačios A.Šadrino kolekcijos plakatas, 2015 m., Vilnius; Parodos „Footprint. The Tracks of Shoes in Fashion“ plakatas „Museum - MoMu“, 2015 m., Antverpenas; Parodos „Utopian Bodies: Fashion Looks Forward“ plakatas, „Liljevalchs“ meno muziejus, 2015 m., Stokholmas; Parodos „Shoes: Pleasure and Pain“ plakatas „V&A“, 2015 m., Londonas

tančioje parodoje „Footprint. The Tracks of Shoes in Fashion“ (2015 09 03 – 2016 02 14). Parodos organizatoriai teigia, jog paroda skirta ir avalynės mylėtojams, ir mados fanatikams, ir keistuoliams. Čia tampame mados keliautojais, galime stebėti įkvėpiančius ir novatoriškus sprendimus, taip pat siurrealizmo metodo panaudojimą XX – XXI a. madoje.

Taip pat aktuali „Liljevalchs“ meno muziejuje, Stokholme vykstanti paroda „Utopian Bodies: Fashion Looks Forward“ (2015 09 25 – 2016 02 07). Vienas iš parodos tikslų – pristatyti utopinių pasaulių, sutelktą į novatorišką mąstymą bei vizualizuoti vaizduotės beribiškumą mados dizaine. Čia eksponuojami naujų technologijų ir kūrybingumo sąjungos rezultatų pavyzdžiai.

Siurrealizmo metodo panaudojimą stebime

vykstančioje mados retrospektyvinėje parodoje „V&A“ muziejuje, Londone „Shoes: Pleasure and Pain“ (2015 06 13 – 2016 01 31).

„Siurrealizmas madoje“ – viena iš pristatomų temų Taikomosios dailės muziejuje, Vilniuje, parodoje „Kvietimas į pokylį. 1915 – 2015“. Čia eksponuojamos gražiausios vakarinės suknelės ir aksesuarai iš privačios A. Vasiljevo kolekcijos. (7 pav.)

Kūrybinės dirbtuvės „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“

Kūrybinių dirbtuvių tikslas – pasiūlyti būdus kūrybiškumui išlaisvinti, skatinti kūrybišką atmosferą, sukaustyta 2D eskizavimą keisti 3D eskizavimu/maketavimu, pagauti formų kaitą ir žaismą. Čia svarbu generuoti idėją, remiantis siurrealizmo, kaip

kultūrinio bei meninio judėjimo, principais.

Kūrybinių dirbtuvių devizu tapo Comte de Lautrèamont šokiruojanti poemos „Maldororo giesmė“ (*Les Chants de Maldoror*) frazė, esanti siurrealizmo moto:

„Toks gražus, kaip atsitiktinis siuvimo mašinos ir skėčio buvimas ant skrodimo stalo“^[16].

Užduotis studentams pateikta netipine forma: *išlaisvink kūrybiškumą, atrakink pasąmonę, sapnas realybėje, realybė sapne, blyksniai tamsiuose psichikos užkabariuose ir kitos mintys. Didelę reikšmę turi sukurto modelio pristatymo galimybės: objektas, instaliacija, performansas.*

8 pav. Kūrybinių dirbtuvių „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ užduoties pristatymas

Kūrybinėse dirbtuvėse „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ dalyvavo Mados dizaino studijų pogramos, eksperimentinio mados dizaino specializacijos III k. studentai.

16 Dempsey, Amy. Stiliai, judėjimai ir kryptys. Enciklopedinis moderniojo meno vadovas. Presvika, 2004. p. 151..

Studentė Paulina Bražukaitė, pristatydamą savo sukurtą objektą „Drabužis perimantis energiją“, teigia: „Optinės iliuzijos pagalba užhipnotizuokite savo sąmonę ir perduokite drabužiui norimą energiją – atsikratykite negatyvių emocijų, pasidalinkite skaisčiausiu džiaugsmu. O jei nebijote, pasisemkite jau į šį drabužį sudėtos energijos“. Studentė pasirinko vieną iš siurrealistų naudotų metodų: iliuzionistinį efektą, kuriuo siekia užhipnotizuoti sąmonę ir pasiekti pasąmonę. (9 pav.)

Studentė Anastasija Stepanova, pristatydamą modelį/objektą rašo:

„KOŠMARAS! Rytoj vestuvės, o nuotakos suknelė nebaigta! Mintys painiojasi tarpusavyje. KOŠMARAS! Laiko vis mažiau ir mažiau, kaip baisiam sapne, iš kurio norisi ko greičiau atsibusti. KOŠMARAS! Galvoji apie tai vis dažniau ir dažniau. Tai tampa košmaru, kuris tave persekioja ir tu negali nuo jo pabėgti“.

Gyvenimo tempas ir pastovus stresas verčia būti nesąmoningais. Kiekviena situacija tampa košmaru. Panaudotas absurdo principas, dviguba prasmė ir metodas kurti naujus kūrinius iš gatavų objektų. Nesąmoningas košmaras – šiandieninės visuomenės realybė. (10 pav.)

Kornelija Maslovaitė ir Viktorija Zajac neabejoja, kad nesąmoningas pirkimas yra žmogaus sąmonės užtemimas, paverčias juos „pilka mase“. Žmogaus pasidavimas reklamų manipuliacijoms užtemdo žmogaus sąmonę ir daro jį, pasisotinimo neįsivaikęs asmeniu.

Studentės gausią pasiūlą ir besaikį vartojimą įvardija sąmonės užtemimu. Ironizuojant, galime paklausti: gal tai būdas išlaisvinti pasąmonę?

9 pav. A. Reynold Morse „Dali: a study of his life and work“, New York Graphic Society, 1958 m.; „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ kūrybinių dirbtuvių darbo eiga, 2015 m., VDK, Vilnius; ekspozicija tarptautinėje parodoje „Baltic Fashion & Textile“ Litexpo parodų ir kongresų centre, 2015 m., Vilnius

„Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ kūrybinių dirbtuvių darbo eiga, 2015 m., VDK, Vilnius; ekspozicija tarptautinėje parodoje

„Baltic Fashion & Textile“ Litexpo parodų ir kongresų centre, 2015 m., Vilnius

„Drabužiai drabužiams“ yra absurdiška me-

10 pav. „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ kūrybinių dirbtuvių darbo eiga, 2015 m., VDK, Vilnius; ekspozicija tarptautinėje parodoje „Baltic Fashion & Textile“ Litexpo parodų ir kongresų centre, 2015 m., Vilnius

11 pav. Parodos „Utopian Bodies: Fashion Looks Forward“ ekspozicija, 2015 m., Stokholmas; „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ kūrybinių dirbtuvių darbo eiga, 2015 m., VDK, Vilnius; ekspozicija tarptautinėje parodoje „Baltic Fashion & Textile“ Litexpo parodų ir kongresų centre, 2015 m., Vilnius

12 pav. Modelio/objekto „Drabužiai drabužiams“ konceptas; „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ kūrybinių dirbtuvių darbo eiga, 2015 m., VDK, Vilnius; ekspozicija tarptautinėje parodoje „Baltic Fashion & Textile“ Litexpo parodų ir kongresų centre, 2015 m., Vilnius

tafora, kuria noriu parodyti reiškinių „Lietuva lietuviams“ ir „bet kuri šalis, bet kuriai šaliai“ absurdiškumą“, - tai studento Dariaus Galankovo tezė. Abstraktus, beformis kūnas permestas per stovą, reiškia visišką beprasmybę, kuriai išreikšti pasirinktas performansas, naudojamas kaip meninės raiškos priemonė. Studentui aktuali šiandieninė politinė situacija pasaulyje, kurią galime įvardinti absurdiška ir šokiruojančia, kaip ir jo suformuluota metafora.

Įžiūrimas absurdo principas, dviguba prasmė, ironija. (12 pav.)

Išvados

Straipsnyje aptartos problemos ir jų sprendimo būdai susiję su studentų vaizduotės bei kūrybingumo lavinimu. Pristatytos istorinės siurrealizmo, kaip dailės krypties, ir mados dizaino sąsajos. Sutelktas dėmesys į *surreal* temą, kuri ryški apžvelgtose mados dizaino parodose, leidiniuose, mados tendencijų prognozėse. Idėjų generavimas, remiantis siurrealizmo principais, tapo kūrybinių dirbtuvių pagrindu, nes menas, grindžiamas pasąmonėje gimusiais netikėtais, dažnai šokiruojančiais vaizdiniais, išlaisvina kūrybiškumą, „atrakina“ pasąmonę. Studentų anotacijos, parašytos prie sukurtų eksperimentinių objektų, rodo bandymą „vadovėlinį“ siurrealistinį pasaulį suderinti su XXI a. jaunų žmonių išgyvenimais, jų minčių vingiais, neįprastais ir taip pat žemiškais aiškinimais. Tai karta, kuri auga ir gyvena išmaniajame pasaulyje, jų matymo ir žinojimo zonos yra gerokai platesnės bei atviresnės. Šiandieninė šokiruojanti realybė tampa raktu pasąmonei atrakinti. Sukaustytas 2D eskizavimas pakeistas 3D eskizavimu/maketavimu įgalina greičiau pajauti ir įsisavinti formų kaitą, proporcijų pajautimą, žaismo procesą, medžiagiškumą.

Erdvinių objektų kūrimas virto instaliacijomis, performansais, negalvojimas apie taisykles medžiagų pasirinkime pagimdė provokuojančias formas ir intriguojančius objektus.

Apibendrinę galime teigti, jog kūrybinių dirbtuvių „Nesąmoningumo laboratorija: nuo idėjos iki objekto“ tikslas pasiektas. Išgrynintos idėjos, sukurti mados dizaino 3 D objektai, novatoriškai eksponuoti parodų salėje tarptautinės parodos „Baltic Fashion & Textile“ metu, Litexpo parodų ir kongresų centre, Vilniuje.

Literatūra

Vaitkevičiūtė, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007, 257 p., ISBN 9986-465-75-3

Prof. habil. dr. Mureika J. *Estetikos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010. ISBN 978-5-420-01682-4.

Mulevičiūtė, Jolita ir kt. *Dailės žodynas*. Vilnius: Dailės Akademijos leidykla, 1999, 386 p., ISBN 9986-574-44-8

Little, Stephen. *...izmai: padedantys pažinti meną*. Mūsų knyga, 2009, 118 p. ISBN 978-9955-14-268-3.

Gompertz, Will. *Ar tai menas?* Vilnius: Modernaus meno centras, 2015, 228-255 p., ISBN 978-609-8136-11-1

Bernotienė, Birutė. *Mada XX a.* Kaunas: Technologija, 2008. ISBN 978-9955-25-432-4.

Sovremenaja enciklopedija. Moda i stil. Moskva: Avanta, 2002. ISBN 5-94623-014-X.

Ermilova D. J. *Istorija domov mody*. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-7695-14-1064-1.

Fogg, Marnie. *Fashion: The Whole story*. London: Thames & Hudson, 2013. ISBN 978-0-500-29110-8.

Casadio M. *Moschino*. London: Thames & Hudson, 1997. ISBN 0-500-01828-6.

Fashion: A History from 18 th to 20 th Century. Koln: Taschen, 2004. ISBN 978-0-7607-8202-6.

Zeling, Charlota. *Moda. Vek modeljerov. 1900-1999*. Köln: Konemann, 2000. ISBN 3-8290-5414-9.

Bernard, Edina ir kt. *Meno istorija: Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*. Vilnius: Alma littera, 2006, 151-153 p. ISBN 9955-24-367-8.

Paracchni, Gian Luigi. *Prada gyvenimas*. Vilnius: Safoklis, 2014, 14 p. ISBN 978-609-444-118-9.

Mendes, Valerie. *Amy de la Haye. Fashion since 1900*. London: Thames & Hudson, 2010. ISBN 978-0-500-20402-3.

Aleksanderis McQueenas 1969-2010. Mada L'Officiel knygų kolekcija, 2010, 8-47 p. ISBN 978-609-95236-0-6.

Bruce-Mitford Miranda. *Žernklai ir simboliai*. Vilnius: Alma littera, 1998, 82 p. ISBN 9986-02-9525-7.

Slaptas Salvadoro Dali gyvenimas, aprašytas Salvadoro Dali. Vilnius: Tyto alba 2013. ISBN 978-9986-16-969-7.

Textile view, View 2, denim/casual/sport, issue 19, 189 p. ISSN 1872-6127.

Style Guide 2015, 11, 44-45 p. ISSN 1619-6635.

<http://www.simpsoncrazy.com/pictures/homer> [žiūrėta 2015.11.03.]

<http://www.arkagalerija.lt/2015-10-dali-pikaso.html> [žiūrėta 2015.11.03.]

<https://www.knygos.lt/lt/knygos/slaptas-salvadoro-dali-gyvenimas/> [žiūrėta 2015.11.03.]

<http://brankopopovic.blogspot.lt/2015/10/utopian-bodies-fashion-looks-forward.html#.VkWvSnYrJD8> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.liljevalchs.se> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.theoldhand.com/images/robster-.jpg> [žiūrėta 2015.11.03.]

http://www.salvador-dali.org/museus/teatre-museu-dali/en_visita-virtual/ [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.liljevalchs.se/english/exhibitions/utopian-bodies-fashion-looks-forward/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2009-ready-to-wear/alexander-mcqueen> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.psfk.com/2013/01/rolling-stones-logos.html> [žiūrėta 2015.11.14.]

<http://loveisspeed.blogspot.lt/2012/03/pierofornasetti-house-and.html> [žiūrėta 2015.11.14.]

<http://bit.ly/11Bv7cK> [žiūrėta 2015.11.14.]

<http://inallservice.blogspot.lt/2014/08/jean-paul-gaultier-parfums-classique.html> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.vogue.com/13333579/schiaparelli-perfumes-shocking-fragrance/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.metmuseum.org/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://blog.fidmmuseum.org/museum/moschino/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.srf.ch/sendungen/kulturplatz/inder-welt-der-sinnlichkeit> [žiūrėta 2015.11.13.]

www.waltervanbeirendonck.com/ [žiūrėta 2015.11.13.]

[\[zed/2007/11/08/and_surrealism_and_design.jpg&imgrefurl=http://dianepernet.typepad.com/diane/2007/11/and-surrealism-.html&h=1050&w=787&tbnid=l2B02UNWGI-5YM:&docid=C_vG6qZL1Vq_AM&ei=oKhUVp61LKLnywO96KCADg&tbnm=isch&ved=0ahUKEwiehbrQ1KnJAhWi83IKHT00COAQMwggKAUwBQ\]\(zed/2007/11/08/and_surrealism_and_design.jpg&imgrefurl=http://dianepernet.typepad.com/diane/2007/11/and-surrealism-.html&h=1050&w=787&tbnid=l2B02UNWGI-5YM:&docid=C_vG6qZL1Vq_AM&ei=oKhUVp61LKLnywO96KCADg&tbnm=isch&ved=0ahUKEwiehbrQ1KnJAhWi83IKHT00COAQMwggKAUwBQ\) \[žiūrėta 2015.11.14.\]](http://www.google.lt/imgres?imgurl=http://dianepernet.typepad.com/photos/uncategori-</p></div><div data-bbox=)

<http://blog.momu.be/2015/exhibition/momu-presents-footprint-the-tracks-of-shoes-in-fashion/> [žiūrėta 2015.11.14.]

<http://www.vam.ac.uk/content/exhibitions/shoes-pleasure-and-pain/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<https://www.pinterest.com/pin/281193570454277667/> [žiūrėta 2015.11.13.]

<http://www.vogue.co.uk/news/2012/10/17/margiela-h-and-m-collection-pictures-revealed/gallery/876083> [žiūrėta 2015.11.14.]

Summary

The issues, currently faced by the young people, studying arts refer to “stagnant” imagination and inability to materialize the notions of fantasy flow in a brave and quick manner. The aim of the initiative is to organize a workshop “Laboratory of subconsciousness: from idea to object”. The focus of the activity is to plunge into creative atmosphere, transform the constrained 2D sketching into 3D, grasp the changes and play with forms. It was also essential to generate an idea on the basis of the principles of surrealism, as a cultural and artistic movement.

The motto of the creative workshop is a quote of Comte de Lautréamont (which is actually the motto of surrealism as well): “As beautiful as the chance encounter of a sewing machine and an umbrella on an operating table”. Surrealists followed irrational and intuitivist philosophy ideas as well as psychoanalytic theory of Sigmund Freud, targeted at the liberation of the subconsciousness, analysed the imagination, dreams, passions and instincts.

There is a number of fashion designers of XX and XXI centuries, who apply the principles of surrealism upon formation of the new fashion trends. This phenomenon is revealed by the illustrations and visual material of the article. The principles of creation, pertaining to surrealist artists, are detected in 2016/2017 autumn/winter fashion trend, present-

ed in „Textile view“, as well as in the newest “Style Guide” decoration decisions, relevant to showcases and shop windows. The importance of the theme analysed is emphasized by the publications reviewed, a number of exhibitions, pertaining to surrealism, and integration of surrealism in different aspects of fashion. Exhibitions, related to the world’s famous art museums and galleries, located in Rotterdam, New York, London, Antwerp, Stockholm and Vilnius are analysed in terms of retrospective and current issues.

Provocative forms and intriguing objects were generated by the relevant game forms, 3D sketching/modelling approaches and neglecting of certain rules upon the selection of materials. Results of creative workshop indicate an attempt to reconcile the „textbook“-relevant surreal world with the experiences and assumptions of the twenty-first century generation. New methods to liberate subconsciousness have been envisaged. The results of the creative workshop were presented during the international exhibition „Baltic Fashion & Textile“, held in Vilnius at Lithuanian Exhibition and Congress Centre *LITEXPO*.

DABARTIS KAIP PRAEITIES SIMBOLIŲ PAVELDAS: PROJEKTO „APJUOSKIM PYNĖM SAVO KRAŠTĄ...“ IŠLIEKAMOJI REIKŠMĖ

Marijona Sinkevičienė, Rūta Narvydienė, Jelena Simonova,
Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjama dabarties ryšio svarba su praeities kultūriniu paveldu, išreikštu simbolių bei ornamentų kalba. Taip pat straipsnyje apibendrintas įgyvendinto projekto „Apjuoskim pynėm savo kraštą...“ rezultatyvumas bei išliekamoji reikšmė, supažindinus vaikus bei jaunus žmones su simbolių bei spalvų turiniu, besireiškiančiu įvairių regionų pintinių juostų raštuose, tokiu būdu ugdat jaunos kartos tautinį tapatumą, reabilituojant jų ryšį su protėvių paveldu bei integruojant tradicinę juostų pynimo techniką į mūsų dienų kūrybines formas.

Raktiniai žodžiai

Simboliai, pintinės juostos, kultūrinis paveldas, tautinis tapatumas, kūryba.

Įvadas

Projekto „Apjuoskim pynėm savo kraštą...“ aktualumas

Žinia, tradicinei bendruomenei priklausantis žmogus puoselėjo gijas, kurios jį siejo su jo pasaulio viršuje bei apačioje besireiškiančiomis jį pranokstančiomis jėgomis bei iš kartos į kartą perduodamu tradiciniu paveldu. Kadangi, tiek viso pasaulio, tiek atskirų jo elementų bei ritmų atsiradimą nulėmė mituose užfiksuotas dieviškosios kūrybos judesys, kiekvienas regimas objektas: saulė, mėnulis, augalai bei gyvūnai, taip pat bet kokie biologinio, socialinio bei ekonominio pobūdžio veiksmai turi savo istoriją, išreikšta simbolių kalba. Simboliai persmelkė tradicinio žmogaus gyvenimo vyksmus. Jie buvo neatsiejami nuo jo kūrybinių pastangų bei buvo vaizduojami tradiciniame liaudies mene. Kultūri-

niai elementai visuomenėje išreiškiami kaip tam tikra simbolių, ornamentų bei spalvų visuma, su kuria sietinas bei dėl kurios atpažįstamas vienos ar kitos visuomenės tautinis bei kultūrinis tapatumas.

Šiame straipsnyje pristatyto projekto „Apjuoskim pynėm savo kraštą...“ veikla orientuota į įvairių Lietuvos regionų simbolinių turinių, nuo neatmenamų laikų užkoduotų tekstilėje – juostų raštuose, išgryninimą bei vaikų ir jaunų žmonių supažindinimą su šios srities tradicinio paveldo technikomis bei simboliais. Projekto įgyvendinimas vertintinas kaip atsakas į 2015 – ūjų Lietuvos etnografinių regionų metų siekį atkreipti visuomenės dėmesį į įvairių istorinę reikšmę bei savitumą ir kultūrinio unikalumo puoselėjimo svarbą šių dienų vaikų ir jaunimo tautiniam ugdymui. Sparčiai augant svetimų kultūrų bei kitų tautų tradicinių elementų sklaidai, tautinio paveldo išsaugojimo klausimas tampa vienas aktualiausių. Tautinis paveldas buvo kruopščiai perduodamas iš kartos į kartą, savo ruožtu bendruomeniškumas bei tradicijos puoselėjimas buvo organiškai integruotas į žmonių kasdienybę, atliekant kasdienes darbus bei švenčiant tradicines šventes. Mūsų dienų jaunimas, deja, nebeturi stipraus ryšio su tradicine pasaulėžiūra. Dar daugiau: atvirumas kitoms kalboms, egzotiškoms religijoms, papročiams bei saviraiškos būdams, pasiekęs mūsų dienomis apogejų, neturint ryšio su savuoju kultūriniu paveldu, praranda savo teigiamą reikšmę, mat griaua pamatinę ašį, kuri užtikrina tikslingą žmogaus orientavimąsi savo kultūriniame erdvėlaikyje bei multikultūriniame pasaulyje. Dėl šios priežasties projekto edukacinis aspektas, įgyvendinamas mokantis su vaikais ir jaunimu naujai atrasti ir pažinti

ženklų, raštų ir simbolių kalbą, yra itin svarbus ir savalaikis, mat padeda reabilituoti praeities paveldą bei įvertinti dabartį kaip praeities kartų kultūrinių bei kūrybinių veiksmų rezultatą.

Tikslas: aptarti dabarties ryšio su praeities kultūriniu paveldu išgryninimo svarbą, ugdant vaikų bei jaunų žmonių kultūrinį bei tautinį tapatumą bei apibendrinti įgyvendinto projekto „Apjuoskim pynėm savo kraštą...“ savalaikiškumą, aktualumą bei išliekamąją reikšmę.

Objektas: dabarties ryšio su praeities kultūrinio paveldu aktualizavimas, projekto „Apjuoskim pynėm savo kraštą...“ išliekamoji reikšmė.

Tyrimo metodas: filosofinė refleksija.

Pintinės juostos - tiltas tarp dabarties bei praeities kultūrinio paveldo...

Senosios audimo bei pintinės juostos pasižymi gana sudėtingu techniniu atlikimu, reikalaujančiu ypatingo kruopštumo ir kantrybės. Taip pat stebina ir šių juostų raštų giminingumas su esminiais, bendruomenės gyvenimą steigiančiais archetipiniais motyvais bei jų spalvinė gama. Jų praktinės susijusimo, kostiumo detalių palaikymo, parišimo bei estetinė funkcijos subtiliai persipynė su simboliškos funkcija. Juostos simbolizuoja prierašumą, meilę, atsidavimą bei padėką. Atitinkamai, mažos mergaitės buvo mokomos vis sudėtingesnių juostų audimo bei pynimo technikų, tačiau šis kruopštus darbas buvo neatsiejamas nuo įsijautimo tiek į pačios juostos, tiek ir joje išaustų simbolių reikšminį turinį. Kitaip tariant, universalių simbolių - rombo, kryžiaus, eglutės bei kitų simbolių vaizdavimas jose - tiesiogiai atspindėjo tam tikrą tradicinei bendruomenei priklausančio žmogaus pasaulėžiūrą bei pagarbą visuotinei pasaulio tvarkai – nuolatiniam pasaulio atgimimui ir nemirtingumui.

Pintinės juostos labiausiai buvo paplitusios Aukštaitijoje, tačiau savitos pintinių juostų pynimo tradicijos išliko ir kituose regionuose. Jos buvo pinamos paprastu dvynytiniu, ripsiniu ir ruoželinio būdais, naudojant įvairiaspalvius vilnonius arba lininius siūlus jų metmenims bei sudarant ataudą iš tų pačių metmenų juos perpinant. Regioniniai savitumai bei ypatumai atsiskleidžia Lietuvių etnografinių juostų raštų ir spalvų įvairovėje. Šiaurės Lietuvoje pinamoms juostoms būdingos raudona, žalia ir gel-

tona spalvos, savo ruožtu Lietuvos pietuose greta šių spalvų išskiriamos mėlyna ir violetinė. Anot A. Tamošaičio aukštaičiams būdingas šaltokas šviesus audinių koloritas, dzūkams - tekstilės margumas. Žemaičių raštus vadino stambiais, o spalvas - stipriomis. Kapsių ir zanavykių audinių raštai išsiskyrė sudėtingumu, jų spalvų gama - labai įvairi ir turtinga.

Projekto misija: mokantis semtis žinių iš sukauptų etnologinių eksponatų ir pavyzdžių muziejuose, atrandant juostų raštų, spalvų ir simbolių kalbą užkoduotą atskiruose Lietuvos regionuose - Aukštaitijoje, Žemaitijoje, Dzūkijoje, Suvalkijoje, organizuoti juostų pynimo kūrybines - praktines dirbtuves Lietuvos regionų mokyklose ir viešose erdvėse, gilinantį į mūsų tautinį paveldą, vaikų ir jaunimo tarpe skleidžiant tekstilės meno subtilybes.

Projekto tikslinė grupė - moksleiviai (5 - 12 klasių) iš Lietuvos gimnazijų, mokyklų, būrelių ir kt. (viso 100 moksleivių).

Projekto partneriai: Lietuvos dailės ugdytojų draugija, Lietuvos liaudies buities muziejus, Lietuvos mokyklos: Raseinių meno mokykla (Žemaitijos regionas), Druskininkų M.K.Čiurlionio meno mokykla (Dzūkijos regionas), Vilkaviškio vyskapijos krikščioniškosios kultūros centro meno mokykla (Suvalkijos regionas), Ukmergės Užupio pagrindinė mokykla (Aukštaitijos regionas), VDU „Rasos“ gimnazija, Kauno jaunųjų turistų centras „Krivulė“ ir kt.

Projektas organizuojamas Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultete, Lietuvos liaudies buities muziejuje, pagrindinių Lietuvos regionų gimnazijose ir mokyklose.

Projekto tikslai ir uždaviniai:

Tikslas: Mokantis semtis žinių iš sukauptų etnologinių eksponatų ir pavyzdžių muziejuose, atrandant juostų raštų, spalvų ir simbolių kalbą užkoduotą atskiruose Lietuvos regionuose, organizuoti juostų pynimo kūrybines - praktines dirbtuves Lietuvos regionų mokyklose ir viešose erdvėse.

Uždaviniai:

1. Pravesti edukacinius mokymus dailės ir technologijų mokytojams, atlikant pirmuosius juostų pynimo bandymus.
2. Lietuvos regionų mokyklų mokiniams su-

organizuoti pažintinę ir praktinę išvyką į Lietuvos liaudies buities muziejų Rumšiškėse, kaupiant žinias apie mūsų tautos kultūros paveldą, būdingas atskiriems regionams tautines juostas.

3. Organizuoti juostų pynimo kūrybines-praktines dirbtuves Lietuvos regionų mokyklose ir miestų viešose erdvėse, įtraukiant miesto visuomenę.

4. Parengti sukurtų darbų parodas, paviešinti projekto rezultatus spaudoje, elektroninėje erdvėje ir mokyklų informativiuose šaltiniuose, pristatyti parengtą mokomąją video medžiagą.

Numatyti projekto dalyviai

Lektoriai:

1. Marijona Sinkevičienė (dailininkė - lektorė) LDS narė, Kauno tekstilės grupės ESAME narė, dalyvauja tarptautinėse parodose užsienyje ir Lietuvoje. Parengė ir dalyvavo projektuose: 2008 m. Raseinių krašto istorijos muziejus „Tiriamoji ekspedicija „Kultūros paveldas - sakralinė tekstilė“(lektorė), 2009 m. Kauno BIENALĖ „Textilė 09“ projektas „Žmogus - gyvoji gamta“(vadovė), 2011m. projektas „Kitokia tekstilė“, grupės ESAME (dalyvė) 2012-2013m. Respublikinis projektas „Aukštosios kultūros impulsai mokykloms“ (AKIM) (lektorė), 2014 m. projektas „Baltų simboliai“ (dalyvė), 2014 m. projektas „Menas žmogaus gerovei“ (lektorė), 2014 m. projektas Parodų ciklas „Duetai“ (dalyvė).

2. Rūta Narvydienė (dailininkė - tekstilininkė, Justino Vienožinskio menų fakulteto dailės kūrinių konservavimo ir restauravimo katedros lektorė, Kauno tekstilės grupės „ESAME“ narė, dalyvauja respublikinėse, tarptautinėse dailės parodose, tarptautiniuose projektuose), 2009 m. Kauno BIENALĖ „Textilė 09“ projektas „Žmogus - gyvoji gamta“ (dalyvė), 2011m. projektas „Kitokia tekstilė“(dalyvė), 2014 m. projektas „Baltų simboliai“(dalyvė).

3. Danguolė Čachavičienė (dailininkė - tekstilininkė, Justino Vienožinskio menų fakulteto tekstilės mokymo meistrė, Kauno tekstilės grupės „ESAME“ narė, „Dailininkų ir tekstilininkų gildijos“ narė, dalyvauja respublikinėse, tarptautinėse dailės parodose), 2011m. projektas „Kitokia tekstilė“ (dalyvė), 2014 m. projektas „Baltų simboliai“ (dalyvė).

Dalyviai:

Raseinių meno mokyklos (Žemaitijos regionas), Druskininkų M.K.Čiurlionio meno mokyklos

(Dzūkijos regionas), Vilkaviškio vyskupijos krikščioniškosios kultūros centro meno mokyklos (Suvalkijos regionas), Ukmergės Užupio pagrindinės mokyklos (Aukštaitijos regionas), VDU „Rasos“ gimnazijos, Kauno jaunųjų turistų centro „Krivulė“ ir kt. mokiniai ir mokytojai.

Projekto įgyvendinimas bei pasiekti rezultatai

Įgyvendinant projektą, praveisti edukaciniai mokymai dailės ir technologijų mokytojams dalyvaujantiems projekte. Tikimasi, jog šie, pasibaigus projektui, savo žinias perteiks mokiniams. Projekto metu vyko kūrybinės-praktinės dirbtuvės, kuriose mokytojai ir moksleiviai įgyjo ne tik teorinių žinių apie Lietuvos etnografijos regionų savitumus, bet ir gavo praktinių įgūdžių pinant juostas ir pritaikant šią techniką mūsų dienų kūrybinėje aplinkoje, naudojant netradicines medžiagas, ieškant naujų kūrybinių raiškos formų. Lietuvos regionų mokyklų mokiniams buvo suorganizuota pažintinė ir praktinė išvyka į Lietuvos liaudies buities muziejų Rumšiškėse, kaupiant žinias apie mūsų tautos kultūros paveldą. Taip pat buvo rengiamos juostų pynimo kūrybinės-praktinės dirbtuvės, naudojant tradicines ir netradicines medžiagas, Lietuvos regionų mokyklose ir miestų (Raseiniai, Druskininkai, Marijampolė, Ukmergė) viešose erdvėse, įtraukiant miesto visuomenę. Moksleivių ir miestiečių nupintų juostų pynės tarytum magiškas tiltas apjungė visų Lietuvos regionų žmonių širdis.

Projekto rezultatų apibendrinimui buvo surengta projekto metu sukurtų juostų, objektų interaktyvi paroda Kauno Kolegijos Justino Vienožinskio menų fakulteto galerijoje, o vėliau eksponuojama Lietuvos regionų gimnazijose ir mokyklose bei miestų viešosiose erdvėse. Tokiu būdu buvo užtikrintas informacinės edukacinės veiklos tęstinumas. Proceso medžiaga pristatyta kūrybiškai bei šiuolaikiškai, tokiu būdu vaikai ir jaunimas yra paskatinti mokytis kurti ir įgyvendinti savo idėjas, gerbiant ir didžiuojantis mūsų kultūros paveldu ir tradicijomis.

Išvados

Pamatinė projekto idėja – kultūrinė bei etninė bendrystė – įgyvendinta, supažindinus jaunos kartos atstovus su jų tautinę tapatybę steigiančiais tradiciniais, simboliniais, kūrybiniais bei techniniais

elementais juostų pynimo srityje. Savo ruožtu šiuolaikiška tradicinio paveldo interpretacija, ieškant jo aktualizavimui bei pritaikymui įdomių bei originalių kūrybinių sprendimų, reabilituoja tradicijos tęstinumą.

Gyvų tradicinių vertybių puoselėjimas ir etninės kultūros klodų perdavimas vaikams ir jaunimui užtikrina atsakingą jaunos kartos santykį su savo krašto istorija, tautiniu savitumu ir papročiais.

Summary

The importance of the relation between the nowadays culture and the cultural heritage that is expressed in the language of symbols and ornaments is analysed in the article. Also the results and the remaining significance of the already accomplished project „Let's gird our country with plaits“ is discussed. The aim of the Project was to introduce the substance of the symbols and colours that were used in the woven sashes in different regions of Lithuania to children and young people, thus raising their national identity and rehabilitating their relation with ancient heritage; also to integrate the traditional technique of woving sashes into nowadays forms of creativity.

KŪRYBIŠKUMO UGDYMO GALIMYBĖS INOVATYVIŲ 3D TECHNOLOGINIŲ PROCESŲ KONTEKSTE

Dovilė Vilkienė, Gerūta Sprindytė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Šiame straipsnyje nagrinėjamos 3D spausdintuvų technologijos, trimatės spaudos galimybės ir perspektyvos technologinės pažangos kontekste. Pristatomas 3D spausdintuvo MakerBot Replicator naudojimas Kauno kolegijos mokymo procese, atveriant naujas studentų kūrybiškumo ugdymo galimybes ir mokymo proceso plėtrą.

Raktiniai žodžiai

3D spausdintuvai, 3D spausdinimas, 3D modeliavimas, MakerBot Replicator, adityvus gaminimas, trimatis objektas.

Išvadas

Šiandieniniuose technologinės raidos procesuose labai svarbu greitai ir operatyviai pamatyti savo kuriamus modelius. Viena yra turėti idėją galvoje, visai kas kita yra realiai ją paliesti rankomis, pastatyti ant stalo ir vizualiai pamatyti modelio privalumus ir trūkumus. 3D spausdintuvai leidžia įgyvendinti savo idėją per labai trumpą laiką. Galima sakyti jie leidžia mąstyti kur kas greičiau, judėti sparčiau, sumažina gamybos kaštus ir atveria galimybę ergonomiškai pajusti kuriamą objektą.

Pirmąjį 3D spausdintuvą sukūrė Chuck Hull iš bendrovės „3D Systems Corp“ 1984 metais. Nuo XXI amžiaus pradžios šių mašinų pardavimų kiekis sparčiai didėjo. Anot „Wohlers Associates“ konsultavimo firmos, 3D spausdintuvai bei su jais susijusios paslaugos 2012 metais buvo verti 2,2 mlrd. JAV dolerių pasauliniu mastu. 3D spausdinimo technologija išpopuliarėjo 2003 metais, kai pradėjo kristi 3D spausdintuvų kainos. Daugiau kaip 20 proc. 3D būdu atspausdintų objektų yra baigtiniai produktai,

o ne prototipai. Prognozuojama, kad iki 2020 metų šis skaičius išaugs net iki 50 proc. [1].

Kompanija „Airbus“ numato, kad apie 2050 metus iš 3D spausdintuvu atspausdintų detalių bus įmanoma surinkti visą lėktuvą [2].

„General Electric“ jau naudoja šiuos spausdintuvus reaktyvinių variklių kuro purškimo antgaliams gaminti [3].

Anglijoje gyvenanti lietuvė Vaiva Kalnikaitė išrado spausdintuvą, kuris gamina vaisių burbuliukus iš natūralių vaisių sulčių, kurių skonis beveik toks pats kaip natūralių vaisių.

Tai kas anksčiau atrodė kaip iš mokslinės fantastikos serialų vis labiau tampa tikrove. Žaibiškai tobulėjanti trimačio spausdinimo technologija šiuo metu daugiausia naudojama gaminant papuošalus, avalynę, pramoninio dizaino, architektūros, inžinerijos ir statybos, automobilių gamybos, kosmoso aviacijos, dantų gydymo ir medicinos pramonės srityse.

3D spausdinimo technologijos

3D spausdinimas arba adityvus gaminimas (angl. *additive manufacturing*) yra trimačio vientiso, praktiškai bet kokios formos objekto gaminimo procesas iš skaitmeninio modelio.

Šiuo metu yra 3 skirtingos technologijos [4], bet visos jos remiasi tuo pačiu adityviu principu: objektas kuriamas vienas ant kito pridodant medžiagos sluoksnius. Metodai skiriasi savo kaina, gamybos spartumu, tikslumu ir naudojamomis medžiagomis.

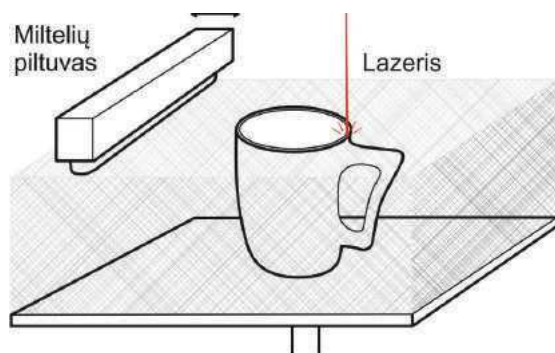
1. *Lydyto nusėdimo modeliavimas (1 pav.)*. Plastiko pluoštas įdedamas į spausdintuvą, išlydomas ir nusodinamas sluoksniais, kurie sukietėja. Tai

patogi technologija darbatalio spausdintuvams. Dėl savo palyginus nedidelių gabaritų ir spausdinimo kaštų dažnai naudojami biuruose ar namuose. Šiuos spausdintuvus MakerBot Replicator turime Kauno kolegijoje Medijų technologijų ir Dizaino katedroje.

1 pav. Lydyto nusėdimo modeliavimas

2. *Atrankinis kietinimas lazeriu (2 pav.)*. Supilami labai smulkūs plastiko ar metalo milteliai, lazeris juos išlydo iki apatinio sluoksnio. Ši technologija leidžia spausdinti iš labai plataus diapazono medžiagų.

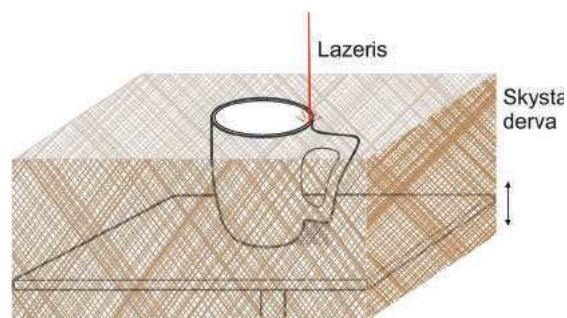

2 pav. Atrankinis kietinimas lazeriu

3. *Stereolitografija (3 pav.)*. Šviesai jautri skysta derva sukietinama lazeriu arba ultravioletiniais spinduliais. Šis procesas yra greitas ir leidžia sukurti didelės raiškos formas.

Priklausomai nuo medžiagos ir spausdinimo būdo 3D gaminiai gali būti vienspalviai arba spalvoti, kieti arba minkšti kaip guma, permatomi, atsparūs temperatūriniais išbandymams, maistiniai arba bio suderinami.

Gaminių apdirbimas po spausdinimo dar labiau išplečia trimačių objektų galimybes. 3D technologija atspausdintos detalės gali keisti paviršių

3 pav. Stereolitografija

iš šiurkštaus į slidų, gali būti papildomai dažomos arba padengiamos laku. Taip pat gali būti poliruojamos, šlifuojamos, gręžiamos, klijuojamos kaip ir paprasto plastiko gaminiai. Tai leidžia surinkti didelio mastelio modelius.

3D spausdinimą galime naudoti mokymo procese, kūryboje. Tai naujas būdas materializuoti idėjas, galimybė pamatyti gaminį ar objektą projektavimo etape. Kuriamo objekto vizualines charakteristikas galima redaguoti visomis trimatės grafikos programomis. Ši technologija puikiai tinka ribotoms gaminių serijoms, prototipams ar vienkartiniam kūriniam gaminti.

Trimačiai modeliai ir jų spausdinimas studijų procese

3D spausdinimas įtrauktas į KK Medijų technologijų programą. Studentai įgytas žinias puikiai pritaiko savo diplominiuose projektuose. 2014 m. diplomantas Ričardas Butauskas (dipl.darbo vadovė Gerūta Sprindytė) atliko baigiamąjį darbą tema „Periodonto modelis trimatėje vizualizacijoje“ ir sukūrė KK Burnos ir higienos katedrai tris detalizuotus periodonto modelius: sveiko, pažeisto gingivito ir pažeisto periodontito.

Visi trys modeliai susideda iš tų pačių objektų: dantėnų, kaulo, raiščių, trečio ir ketvirto dantų. Tačiau šie objektai skirtinguose modeliuose skiriasi pagal ligą. Atsižvelgiant į šį faktą, buvo nutarta modeliuoti visų objektų po vieną, t.y. sukurti vieną pilną periodonto modelį (4 pav.), jį kopijuoti ir deformuojant sukurti gingivito ir periodontito ligos vizualizaciją.

Modelis buvo kuriamas trimatėje Autodesk Maya programa iš poligonų primityvų. Pagrindiniai modeliavimo įrankiai: Extrude, Bevel, Insert Edge Loop Tool, Soft Selection, Mesh, Sculpt Tool ir kt.

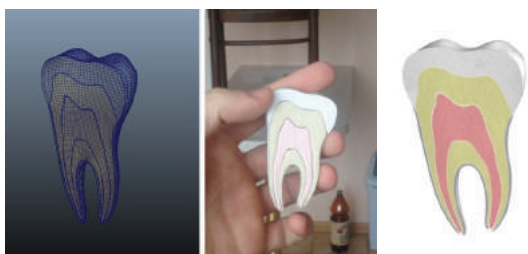

4 pav. Sumodeliuotas sveikas periodonto modelis.

Darbo proceso metu dantį ir jo struktūrą diplomantas atspausdino su 3D spausdintuvu, kad įsitikintų, jog modelis tikslus ir sėkmingas. Objektą reikėjo išeksportuoti į *stl_DCE* formato modelį ir rasti reikiamą detalių storį. Buvo atspausdinti keli detalių storio variantai, kol rastas optimaliausias. Maker boot Replicator spausdintuvas gali spausdinti tik viena spalva, todėl atspausdintos detalės buvo nudažytos, suklijuotos (5 pav.). Procesas ir eiga: <https://www.youtube.com/watch?v=VmL1Mb-20v4>

Menų fakulteto dėstytoja Dovilė Vilkienė įgyvendino dizaino objekto kūrimo procesą. Buvo sukurtos trys skirtingos puodelių formos. Jos ištestuotos, koreguotos ir atspausdintos 3D spausdintuvu.

Eskizavimas ir formos paieškos buvo atliekamos Corel Draw programa. Puodeliai modeliuojami su Autodesk 3DS Max programa (7 pav). Kuriant objektus buvo derinami skirtingi modeliavimo būdai, ieškoma dydžio, formos, paviršiaus tekstūros. Atspausdintus puodelio muliažus galima palaikyti rankoje, pajusti formą, rankenėlės patogumą. Tai leidžia testuoti kūrybinį procesą, analizuoti modelį ergonomiškai, pastebėti privalumus ir trūkumus. Trimatis modeliavimas ir spausdinimas sukuria modelius dar prieš pradėdant gamybą, todėl leidžia sė-

5 pav. Atspausdintas su 3D spausdintuvu danties modelis, nudažytas ir suklijuotas.

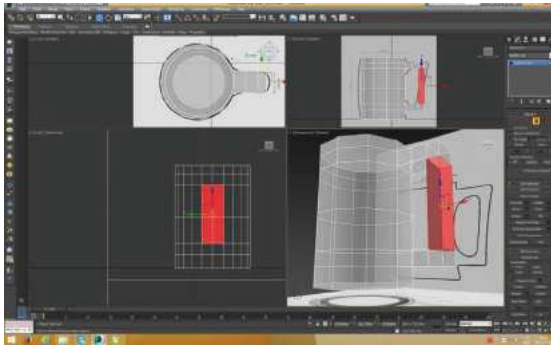

6 pav. Puodelio dizainas, autorė dėstytoja Dovilė Vilkienė.

kmingiau pristatyti ir parduoti idėją.

Studijų procese objekto išpildymas medžiagoje vysto studentų kūrybiškumą, skatina naujų formų paieškas, praplečia suvokimo ribas ir sutrumpina kelią nuo idėjos iki produkto. Galimybė atspausdinti trimačius objektus leidžia pagilinti kūrybos procesą iki visiško išbaigtumo. Greitas ir tikslus objekto sukūrimas trimatės spaudos būdu skatina eksperimentuoti, žaisti ir suvokti formą mums įprastu ergonominio lytėjimo būdu. Studentai gali naudotis

7 pav. Puodelių modeliavimas Autodesk 3DS Max programoje.

trimačiu spausdintuvu savo savarankiškų, praktinių, kursinių bei diplominių darbų kūrimo etapuose. Naujų technologijų įtraukimas į studijų programas atveria naujas kūrybos galimybes, pagilina mokymo procesą ir suteikia patrauklumo, modernumo studijoms Kauno kolegijoje. (7 pav.)

Išvados

3D spausdintuvu galima sukurti muliažą, kuris turės labai artimas arba tokias pačias savybes kaip ir ateityje gaminamas produktas.

3D spausdinimas leidžia pajusti gaminio formą, dydį, ergonomiką ir projektuoti funkcionalų dizainą.

3D spausdinimas nereikalauja didelių laiko, medžiagos ir darbo resursų gaminant maketus – tai pats trumpiausias kelias nuo kompiuterio iki realaus objekto.

Tai galimybė projektuoti objektus ne tik virtualioje bet ir fizinėje erdvėje.

Pašalina projektavimo suvaržymus ir palengvina detalių kūrimą jas vizualiai įvertinant ir paliečiant.

3D spausdinimas ir adityvus gaminimas – tai galimybė plėsti, gilinti ir vystyti kūrybinį procesą.

Literatūra

www.technewsworld.com

www.extremetech.com

www.livescience.com

Žurnalas „National Geographic Lietuva“, Vilnius: „Alma Littera“, 2014, 10 m., p. 116

Summary

This article explores the technology of the 3D printers, three-dimensional printing opportunities and perspectives in the context of technological advances. There are presentation of 3D printer Maker-Bot Replicator used in Kaunas College opening up new opportunities for students' creativity in education and training process development.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROBLEMATIKA

ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ SENSOMOTORIKOS UGDYMO/-SI GALIMYBĖS DAILĖS VEIKLOSE

Inga Andriejauskaitė,

Kauno m. lopšelis-darželis „Želmenėlis“ , Lietuva

Jolanta Stūronaitė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje aptariama ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos raida. Analizuojama dailinės veiklos teikiamų priemonių, medžiagų, technikų įvairovė bei nauda ugdant sensomotoriką. Pateikiama atlikto tyrimo rezultatai.

Raktiniai žodžiai

Ankstyvasis amžius, vaiko raida, ugdymas, sensomotorika, ugdymas daile.

Įvadas

Ankstyvojo amžiaus vaiko raidą ir jos svarbą tolimesnei asmenybės raidai plačiai tyrinėja ir aprašo Lietuvos, tiek užsienio psichologai, pedagogai, edukologai (Ališauskienė S., Gudonis V., Mikulėnaitė L., Petrulytė J., Radzevičienė L., 2003, Dodge D. T., Heroman C., 2008. Žukauskienė R., 2012, Dodge D. T., Rudick S., Berke K., 2008 ir kt.).

Pirmieji treji gyvenimo metai daugelio vaikystės ir asmenybės raidos tyrinėtojų laikomi svarbiausiais, nes šiuo laikotarpiu formuojasi pasitikėjimo savimi ir kitais, prierašumo, savarankiškumo, kūrybiškumo ir daugelio kitų savybių pamatai (Sabalaiuskienė, Rimkienė, 2009).

Ugdymas, kurį ankstyvojo amžiaus vaikai patiria pirmuosius trejus gyvenimo metus ir patirtis šiuo laikotarpiu, turi didžiulės įtakos jų savęs pažinimui, santykių su žmonėmis ir gebėjimų pažinti pasaulį (Dodge, Rudick, Berke, 2008).

Kaip teigia W. M. Platt (2013), augantis vaikas visą laiką naudojasi sensomotoriniais įgūdžiais. Taip apdoroja informaciją, išmoka naujų sąvokų, planuoja, suvokia bei patiria malonumą tyrinėdamas aplinką. Nors šie pojūčiai išlavėja iki penkerių

metų, daugelis pagrindinių sensorinių įgūdžių iki tam tikro lygmens jau buvo susiformavę vos atėjus į šį pasaulį. Pagrindiniai pojūčiai – tai rega, klausa, uoslė, skonio jutimas, lytėjimas ir judėjimo pojūtis.

Dailės veiklos priemonės suteikia vaikui ne tik meninių, estetinių potyrių, bet ir didžiulės jutiminės patirties. Tapymas pirštais, lipdymas plastilinu, moliu, konstravimas ir modeliavimas įvairiomis medžiagomis, priemonėmis ir darbo būdais – plėtojami ne tik įvairūs vaikų gebėjimai, bet ir skatinami pokyčiai smegenyse - susidaro naujos jungtys, sinapsės.

Praktikoje tenka stebėti, kad ankstyvojo amžiaus vaikams organizuojamos dailės veiklos labiau orientuotos į vaikų pažinimo plėtojimą arba smulkiuosios motorikos (rankos) lavinimą. Pažinimui dailės veiklose retai išnaudojami visi pagrindiniai pojūčiai, stambioji motorika.

Problema – kas sąlygoja, kad ankstyvojo amžiaus vaikų ugdomosiose veiklose daile nėra pilnai išnaudojamos jos teikiamos galimybės? Kaip ugdyti ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotoriką dailės veiklose?

Tikslas – išsiaiškinti ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ugdymo/-si galimybes dailės veiklose.

Uždaviniai:

1. Atlikti ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ugdymo galimybių dailės veiklose teorinę analizę.

2. Atlikti įstaigoje „X“ empirinį tyrimą, siekiant nustatyti ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ugdymo/-si galimybes dailės veiklose.

Darbo objektas – ankstyvojo amžiaus vaikų

sensomotorikos ugdymo galimybės dailės veiklose.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu (anketa), apklausa žodžiu (interviu).

Vaiko vystymąsi ir ugdymąsi galime stebėti penkiose srityse: motorikos (stambioji ir smulkioji), sensorikos, socialinių gebėjimų, emocinėje ir proto raidoje. Anot D. T. Dodge, S. Rudick, K. Berke (2008), vaiko raidą suskirstyti į tokias aiškiai apibrėžtas kategorijas galima tik sąlyginai. Šios kategorijos tarpusavyje susijusios ir dažnai persipina. Vaiko raida vienoje srityje glaudžiai siejasi su jo raida kitose srityse.

Sensomotorikos raida ankstyvajame amžiuje

Pasaulį mes pažįstame liesdami, matydami, uosdami, ragaudami ir girdėdami. Visą informaciją gauname per sensorinę (jutiminę) sistemą. Be to, suvokti pasaulį mums padeda veikla ir judesiai. Už tai atsakingos įvairios smegenų sritys.

Anot S. E. Szanton (2001), vaikai iki dvejų metų yra „sensomotorinio“ vystymosi stadijoje, tad daug kartų kartodami vieną ar kitą veiksmą, čiupinėdami ir vartydami daiktus, dėliodami ir tyrinėdami jų formas, jie pradeda aptikti veikėjo ir daikto santykį, priemonės ir tikslo ryšį. Pagrindiniai pojūčiai – tai rega, klausa, uoslė, skonio jutimas, lytėjimas ir judėjimo pojūtis.

Smegenų dalis, valdanti pagrindinius pojūčius, greičiausiai auga pirmaisiais gyvenimo metais, todėl šiuo periodu taip greitai tobulėja suvokimo įgūdžiai. Vos gimęs kūdikis jaučia:

- Šviesą: jei į akis šviečia labai ryški šviesa, užsimerkia ir būna užsimerkęs, kol ji dingsta.
- Garsą: aktyviai reaguoja į žmogaus balsą nei į bet kokią kitą garsą. Skiria verksmą nuo kitų dirbtinių garsų.
- Lytėjimą: švelniai glostant skruostą, kūdikis suka galvą jūsų piršto link.
- Kvapą: labai greitai atskiria savo motinos pieno kvapą nuo kitos moters.
- Skonį: gali išspjauti pieną, jei jis netinkamos temperatūros arba kitokio skonio nei įprastai.

Smegenyse formuojasi sritys, atsakingos už galūnių valdymą, skonio jutimą, klausą, regą, kalbos suvokimą ir t. t. Kuo įvairesnė vaiko patirtis, tuo daugiau jungčių užsimezga, kuo intensyvesni veiksmai – tuo jungtys stipresnės ir fizinė, pažintinė bei

emocinė žmogaus branda kokybiškesnė.

Motorinėje ir jutiminėje smegenų žievės srityje žmogaus įvairios kūno dalys turi savo zonas: aukščiausiai vingiuose išsidėsto kojos, žemiau – liemens, dar žemiau – kaklo ir galvos motorinės ir jutiminės sritys. Didžiausius plotus užima galva (ypač lūpos, liežuvis) ir plaštaka (ypač pirštai). Intensyvūs pirštų judesiai netiesiogiai aktyvina kalbinę motoriką. Dar daugiau, judesius valdančios smegenų žievės sritys ypač aktyvios pirmąjį gyvenimo penkmetį, o jautriausias laikotarpis, kai smegenyse formuojasi už kalbą atsakingos neuroninės jungtys yra pirmieji penkeri gyvenimo metai.

Sensomotorikos ugdymas dailės veiklose.

Ankstyvasis dailinis ugdymas toks pat svarbus kaip ir kūno kultūra bei muzika, nes padeda vaikui kontroliuoti savo kūną, suvokti save erdvėje, lavina jo stambiają ir smulkiają motoriką, ugdo kalbinius įgūdžius, sensomotorinį patyrimą, emocinę raišką, sąvokų formavimąsi. Piešimo, tapymo metu vaikas turi galimybę išreikšti tai, kas jam svarbiausia. Jis vartoja įvairias raiškos priemones, kad apibendrintų ir „išsakytų“ savo patyrimą. Taip lavėja kūrybiškumas, pažinimas, gebėjimas stebėti analizuoti. Kūrybinio proceso metu, vaikas atsipalaiduoja, emocijos įgyja pusiausvyrą (Brazauskaitė, 2011).

Piešimo įgūdžius vaikas įgyja palaipsniui. Įdomu tai, kad beveik nepriklausomai nuo kultūros viso pasaulio vaikų piešinių raida yra panaši. Piešimo raidą galima lyginti su kalbos raida. Kaip pavieniai garsažodžiai virsta prasmingais žodžiais, sakiniais ir pasakojimais, taip ir vaiko piešiniai vystosi nuo atsitiktinių linijų iki sudėtingų pasakojimų, atspindinčių vaiko jausmus ir pasaulio suvokimą.

Kaip teigia W. M. Platt (2013), apie 15 mėnesį, kūdikis gali paimti į rankas pieštuką. Šioje stadijoje, jis naudos delninį griebimą, pieštuką laikys priešais delną apkabinęs jį pirštais. Pirmuosius šešis mėnesius mažylio kūrybą sudaro braižymas ant popieriaus lapo pirmyn ir atgal. Tai natūrali raida.

Dailės priemonės ugdant sensomotoriką.

Anot A. Brazauskaitės (2004), tuo metu, kai vaikas minko plastiliną ar liečia dažus, skirtus piešti rankomis, piešia pieštukais, flomasteriais, jo smegenyse susidaro naujos jungtys. Pavyzdžiui, tuo metu,

kai vaiko piešimas grindžiamas judesių koordinacija, keverzozimu, jo darbas su moliu turės tokią pat kokybę. Vaikas molį daužys, maigys, gnaibys, - tai plėtos savo sensorinę patirtį.

Piešdamas vaikas realizuoja dideles galimybes, tobulinančias visą jo psichofizinę struktūrą. Piešimas padeda lavinti ne tik regėjimo, bet taktilinius ir kinestezinius jautimus, formuoja sudėtingesnius vaiko santykius su aplinka. Be to, piešimas lavina vaiko vizualinį suvokimą, moko jį atidžiai stebėti daiktus, gamtą, jos reiškinius, labiau jausti erdvę ir formas, padeda geriau orientuotis aplinkoje (Tamu-lienė, 2002).

Dailės veiklose naudojamos įvairios priemonės: pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė, tempera, akrilas, kreidelės, pastelė, molis, modelinas, vaškas ir kt., kurias galima sugrupuoti į piešimo, tapymo, karpymo, lipdymo, klijavimo, konstravimo rūšis. Kiekviena dailės priemonė turi labai skirtingas fizines savybes, skirtingus darbo būdus ja, skirtingus įrankius ir darbo priemones ja. Darbo veiksmų įvairovė, skirtingų medžiagų keliama potyriai labai efektyviai veikia ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ir smulkiosios motorikos ugdymosi galimybes.

Pavyzdžiui lipdyboje - minkant, formuojant plastiliną, molį, vašką lavėja ne tik lytėjimas, patiriami taktiliniai potyriai, bet ir tobulėja smulkiosios motorikos gebėjimai, stiprėja akies – rankos koordinacinis ryšys. Lipdyti galima ne tik smulkius gaminius ant stalo, lentelės, bet ir lauko erdvėje: žiemą – sniego senius, vasarą – statiniai smėlio dėžėje.

Konstruojant iš buitinių likučių, įvairiais konstruktoriais, stalo ir grindų statybine medžiaga, lavėja vaikų ne tik smulkiosios, bet ir stambiosios motorikos įgūdžiai. Konstruojant įvairius darbelius iš daržovių ar vaisių, vaikai gali jų paragauti, apibūdinti skonį, kvapą. Taip pat darbeliai mišriomis technikomis, kurių metu piešiama su druska, kuria taip pat galime pauostyti ar paragauti.

Piešiant tapybinėmis ar grafinėmis priemonėmis lavėja regos koordinacija, spalvų suvokimas, atskyrimas ar maišymas tarpusavyje, taip pat kontroliuojamas rankos darbas. Ši veikla palaiko vaikų dėmesį, susikaupimą.

Tyrimo rezultatai

2015 m. sausio – gegužės mėnesiais buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ugdymo/-si galimybių dailės veiklose ypatumus.

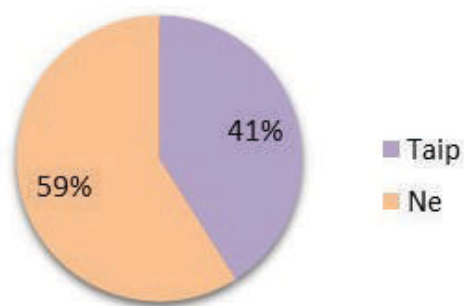
Tyrimas vyko Kauno miesto lopšelyje – darželyje „X“, kurio viena iš grupių specializuojasi ankstyvojo (kūdikystės) amžiaus vaikų ugdyme.

Tyrimas vykdomas trimis etapais:

- Dailės priemonių pasiūlos tyrimas didžiuosiuose prekybos centruose ir internetinėse parduotuvėse,
- Tėvų apklausa raštu (anketa),
- Pedagogų apklausa žodžiu (interviu).

Dailės priemonių pasiūlos tyrimas prekybos centruose ir internetinėse parduotuvėse atskleidė, kad ankstyvajam amžiui tinkančių dailės priemonių pasiūla labai ribota. Pasirinktuose stebėjimui prekybos centruose, dailės veiklai ankstyvajame amžiuje tinkančių priemonių buvo rasta - 4 skirtingų rūšių priemonės. Iš internetinių parduotuvių - 8 rūšių priemonės.

Apklausa raštu (tėvams). Klausimu „Ar domitės sensomotorikos ugdymu ankstyvajame amžiuje?“, buvo siekiama sužinoti, ar tėvai domisi sensomotorikos ugdymu (žr. 1 pav.).

1 pav. Domėjimasis sensomotorikos ugdymu ankstyvajame amžiuje

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad didžioji dauguma (59 proc.) apklaustųjų, nesidomi sensomotorikos ugdymu ikimokykliniame amžiuje. Kiek mažiau (41 proc.) apklaustųjų, teigia, kad domisi sensomotorikos ugdymu.

Papildomai apklausiant tėvus, kurie domisi sensomotorika, išsiaiškinta, kad visi apklaustieji žino

1 lentelė. Informacijos šaltinių pasirinkimas

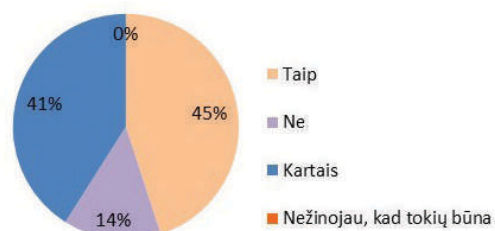
Informacijos šaltiniai	Pasirinkimai
Knygos	16 proc.
Internetas	42 proc.
Panašaus amžiaus vaikus auginantys tėvai	11 proc.
Ikimokyklinio ugdymo pedagogai	26 proc.
Medikai	5 proc.

kas yra sensomotorika ir nurodė teisingą variantą (*pojūčius ir atsakomąjį judesį apimanti visuma*). Vienas iš apklaustųjų, papildydamas savo atsakymą, nurodė, kad sensomotorika yra „uoslės, skonio, klausos, lytėjimo ir regos pojūčiai“.

Šiais laikais, informaciją apie sensomotorinį ugdymą galime gauti iš įvairių šaltinių, svarbu pasirinkti tuos šaltinius, kurie būtų patikimi. Klausimu „Iš kur gaunate informacijos apie sensomotorinį ugdymą?“, buvo siekiama išsiaiškintikokiais šaltiniais apklaustieji naudojami (žr. 1 lentelė).

Gauti duomenys atskleidžia, kad apklaustieji, informacijai apie sensomotorikos ugdymą gauti, dažniausiai (42 proc.) renkasi internetą. Tačiau, šis informacijos šaltinis ne visada yra patikimas. Jei apklaustieji internete skaito profesionalų (medikų, pedagogų) parengtus straipsnius - šia informacija galime pasikliauti, tačiau jei apklaustieji renkasi įvairius forumus ar šiaip pašnekesius - gautą informaciją reikėtų vertinti atsargiai. Rečiausiai naudotas informacijos šaltinis – medikai (5 proc.), kurie nors ir yra kompetentingi konsultuoti sensomotorikos lavinimo / ugdymo klausimais, tačiau nėra įpareigoti tai daryti.

Klausimu „Išgydami dailės priemones visada apžiūrite nuorodas – kokio amžiaus vaikams jos rekomenduojamos?“ buvo siekiama išsiaiškinti, ar tėvai parenka vaikams saugias, jų amžių atitinkančias priemones (žr.2 pav.).

2 pav. Domėjimasis ar dailės priemone tinkama ankstyvajame amžiuje

Beveik pusė tėvų (45 proc.), prieš išgydami priemones vaikų dailės veiklai, - apžiūri nuorodas - kokio amžiaus vaikams priemonė rekomenduojama. Beveik tiek pat (41 proc.) tai atlieka kartais ir tik maža dalis (14 proc.) apklaustųjų, prieš išgydami dailės priemones neapžiūri nuorodų, kokio amžiaus vaikams priemonės rekomenduojamos. Apibendrinus gautus duomenis, galime teigti, kad nors nei vienas, apklaustasis, nenurodė, kad nežino, jog yra priemonių nuorodos, tačiau 55 proc. tėvų, reikėtų daugiau informacijos apie tinkamai parinktų dailės priemonių svarbą ankstyvajame amžiuje.

Apklaustųjų prašyta įvertinti, kokia dailės technika labiausiai naudinga ugdant sensomotoriką (1 – neturiu nuomonės; 2 – labai nenaudinga; 3 – nenaudinga; 4 – naudinga; 5 – labai naudinga).

Apklaustųjų nuomone, labiausiai naudinga technika sensomotorikai ugdyti yra lipdymas (67 proc.). Labai panašiai tėvų nuomonės pasiskirstė

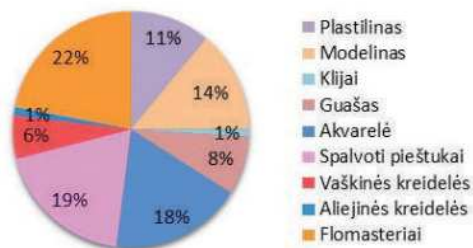
2 lentelė. Apklaustųjų nuomone, naudingiausias vaikų sensomotorikai ugdyti dailės technikos

Vertinimas	1	2	3	4	5	Nežinau
Technikos						
Piešimas	0%	10%	0%	33%	43%	14%
Spaudavimas	5%	5%	0%	71%	5%	14%
Aplikacija	0%	0%	14%	19%	48%	19%
Lipdymas	5%	0%	0%	14%	67%	14%

vertinant aplikaciją (48 proc.) ir piešimą (43 proc.). Kaip visiškai nenaudingos sensomotorikai ugdyti, apklaustųjų įvertintos - piešimas (10 proc.) ir spaudavimas (5 proc.).

Atsakydami klausimą „Kokios Jūsų vaiko mėgstamiausios dailės priemonės?“ apklaustieji atskleidė, kokias dailės priemones vaikai dažniausiai pasirenka. Apibendrinti rezultatai pateikiami 4 paveiksle.

4 pav. Vaikų mėgstamiausios dailės priemonės

Gauti rezultatai parodė, kad labiausiai vaikų mėgstamos dailės technikos, surinkusios panašius rezultatus, yra flomasteriai (22 proc.), spalvoti pieštukai (19 proc.) ir akvarelė (18 proc.). Kiek mažiau mėgstamos – modelinas (14 proc.), plastilinas (11 proc.) ir guašas (8 proc.). Rečiau vaikų naudojama dailės priemonė - vaškinės kreidelės (6 proc.) ir visai retai naudojami- klijai (1 proc.) ir aliejinės kreidelės (1 proc.). Apibendrinus galime teigti, kad populiariausios yra grafinės priemonės: flomasteriai ir spalvoti pieštukai. Retai naudojamos plastinės priemonės, kurios sensomotorikos ugdyme pačios naudingiausios. Nors iš ankstesnių klausimų atsakymų matome, kad tėvai ir suvokia, kad lipdymas yra naudingas sensomotorikai, tačiau vaikai retai užsiima šia veikla. Tai galima aiškinti tuo, kad, kaip parodė stebėjimo rezultatai, šios priemonės nėra pritaikytos ankstyvajam amžiui, tad tėvai rečiau įsigyja šias priemones.

5 pav. Papildomos veiklos ugdant sensomotoriką

Apklaustųjų buvo klausama „Kokiomis papildomomis veiklomis užsiimate su vaiku ugdant sensomotoriką?“. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar tėvai su vaikais užsiima papildomomis veiklomis ugdant sensomotoriką (žr. 5 pav.).

Galime teigti, kad didžioji dalis (49 proc.) apklaustųjų, kaip papildomą priemonę ugdyti sensomotoriką, pasirinko – *specialias priemones (konstruktorius, dėlionės)*. Kiek daugiau nei trečdalis (37 proc.), apklaustųjų, renkasi įvairią veiklą lauke (*statiniai iš smėlio, gamtinės medžiagos rinkimas*). Nedidelė dalis (9 proc.), apklaustųjų nurodė, kad atlieka su vaiku *pirštų mankštą*. Tik 5 proc., kaip papildomą priemonę ugdyti sensomotoriką, renkasi – *vaidinimus su pirštukinėmis lėlėmis*. Apibendrinant galime teigti, kad populiariausias tėvų su vaikais užsiėmimas sensomotorikai ugdyti – *specialios priemonės (konstruktorius, dėlionės)* ir *veikla lauke (statiniai iš smėlio, gamtinės medžiagos rinkimas)*.

Pusiau struktūruoto interviu rezultatai.

Apklausi žodžiu (interviu) pasirinkti 5 ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai, dirbantys su ankstyvojo amžiaus vaikais: informantai A1, A2, A3, A4, A5.

Buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai, dailės veiklose pedagogai kelia tikslą - ugdyti sensomotoriką. Apibendrinti rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

Galima teigti, kad išsamiausiai į pateiktą klausimą atsakė informantai: A4 („...grupėje labai daug priemonių, mano pačios pagamintų įvairių priemonių, dėlionių sensomotorikai...“) ir A1 („Sensomotorikai keliame tikslą ugdyti pastoviai. Tai vyksta visoje dienos eigoje“). Kiti informantai, kalba apie dailėje naudojamą priemones (A3: „...dailės centruose vaikai ištiesai žaidžia su dailės priemonėmis. Tuo metu pastoviai vystosi ir ugdomi smulkiąją vaiko motoriką ir tuo pačiu sensomotoriniai gebėjimai.“;

3 lentelė. Tikslų ugdyti sensomotoriką kėlimas

Kategorija	Subkategorija	Atsakymai
Skirtingų ugdomųjų sričių plėtojimas/ lavinimas	Kalbos lavinimas	A4: „Ankstyvajame amžiuje didelį dėmesį skiriame būtent sensomotorikos lavinimui, kadangi tai labai susiję su kalbos lavinimu.“
	Darbo su įvairiomis meninėmis (dailės) priemonėmis įgūdžių lavinimas.	A3: „...dailės centruose vaikai ištiesai žaidžia su dailės priemonėmis. Tuo metu pastoviai vystosi ir ugdomi smulkioji vaiko motorika ir tuo pačiu sensomotoriniai gebėjimai.“ A4: „...bet taip pat sensomotoriką ugdo visa meninė veikla.“
Nuolatinis ugdomas tikslas	A4: „...grupėje labai daug priemonių, mano pačios pagamintų įvairių priemonių, dėlionių sensomotorikai...“ A1: „Sensomotorikai keliamo tikslą - ugdyti pastoviai. Tai vyksta visoje dienos eigoje.“	

A4: „...bet taip pat sensomotoriką ugdo visa meninė veikla.“) ir kalbos lavinimą (A4: „Ankstyvajame amžiuje didelį dėmesį skiriame būtent sensomotorikos lavinimui, kadangi tai labai susiję su kalbos lavinimu.“) tačiau į klausimą konkrečiai neatsakė. Atsakymuose, tik bendri pastebėjimai: A2: „...mažiems vaikams yra svarbiau pats kūrybinis procesas, nei pats rezultatas.“; A5: „Mūsų grupėje vaikai, kiekvieną dieną, kiekvieną valandą, gali pasirinkti veiklą ir dailės priemones jiems yra prieinamos.“.

Atsakydami į klausimą „Kokios dailės priemonės, darbo būdai naudojami ugdant sensomotoriką?“, informantai nurodė, kad naudoja įvairias dailės priemones ir technikas. Informantai teigė, kad dažniausiai sensomotorikai ugdyti naudoja darbėlių technikas. Kiek rečiau - naudojamos, tapybinės ar plastinės priemonės. Ir labai retai - grafinės. Gauti stebėjimo duomenys rodo, kad tinkamų priemonių ankstyvajame amžiuje pasiūla – labai ribota. Kyla klausimas, ar visada pedagogai naudoja ankstyvajam amžiui atitinkamas priemones, ar visada paiso amžiau nuorodų žymėjimų?

Išvados

Pirmieji treji gyvenimo metai daugelio vaikystės ir asmenybės raidos tyrinėtojų laikomi svarbiausiais, jau vien todėl, kad visose raidos srityse vyksta stebėtinai spartūs ir labai reikšmingi pokyčiai. Viena iš jų – sensomotorinė (pojūčių) sritis. Jos dėka, vaikas apdoroja informaciją, išmoksta naujų sąvokų, planuoja, suvokia bei patiria malonumą ty-

rinėdamas aplinką. Nors daugelis sensomotorinių pojūčių išlavėja iki penkerių metų, daugelis pagrindinių įgūdžių iki tam tikro lygmens jau buvo susiformavę vos atėjus į šį pasaulį. Pagrindiniai pojūčiai – tai rega, klausa, uoslė, skonio jutimas, lytėjimas ir judėjimo pojūtis. Dailė – vaikų mėgstama veikla, yra labai naudinga sensomotorikai. Darbo veiksmų įvairovė, skirtingų medžiagų tekstūros, priemonių, darbo būdų, paviršių, formatų, keliami potyriai labai efektyviai veikia ankstyvojo amžiaus vaikų sensomotorikos ir smulkiosios motorikos ugdymosi galimybes.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad dailės priemonių tinkamų ankstyvojo amžiaus vaikams - labai skurdi. Tai gali lemti dailės veiklų organizavimą ir kokybę: ribotas priemonių pasirinkimas lemia mažesnes darbo būdų, technikų pasirinkimo galimybes. Didesnė priemonių pasiūla randama tik internetinėse parduotuvėse.

Tėvams trūksta žinių apie sensomotorikos ugdymo galimybes ankstyvajame amžiuje - dauguma apklaustų tėvų nurodė, kad nesidomi sensomotorikos lavinimu ankstyvajame amžiuje. Įsigydami priemones vaikų dailės veiklai, daugiau kaip pusė tėvų, nesidomi arba tik kartais apžiūri ar jos tinkamos ankstyvojo amžiaus vaikams.

Pedagogų organizuojamose dailės veiklose dažniausiai naudojamos darbėlių technikos, kurios naudingos smulkiosios motorikos vystymuisi. Labai retai naudojamos - grafinės priemonės. Planuodami dailės veiklas, tik du informantai iš penkių, nurodo,

jog kelia tikslą ugdyti sensomotoriką dailės veiklos metu.

benefit of fine arts tools, materials and techniques in developing sensomotorics is analyzed. Results of the research are presented.

Literatūra

Ališauskienė S., Gudonis V., Mikulėnaitė L. ir kt. Ankstyvasis ugdymas: dabartis ir perspektyvos. - Šiauliai, 2003

Benoit J. A., Pettinati G. Nupiešk man avį. – Vilnius, 2012

Brazauskaitė A. Žvilgsnis į ankstyvąją vaikų dailę lyg pro didinamąjį stiklą: dailė kaip terapija. – 2011 // Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/zvilgsnis-i-ankstyvaja-vaiku-daile-lyg-pro-didinamaji-stikla-daile-kaip-terapija/3852>. žr. 2014.10.04

Dodge D. T., Heroman C. Vaiko smegenų veiklos skatinimas. – Vilnius, 2008

Dodge D. T., Rudick S., Berke K. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. – Vilnius 2008

Metcalt J., Thompson D. Oxford illustrated dictionary. - Vilnius, 2005

Parke R. D., Gauvain M. Child psychology a contemporary view point. - Boston: McGraw Hill, 2009

Platt M. W. Vaiko auginimas nuo gimimo iki 5 metų. – Vilnius, 2013

Peikauskienė J. Smulkiosios motorikos įtaka vaiko brandumui. – 2012 // Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/-smulkiosios-motorikos-itaka-vaiko-brandumui/13087>. žr. 2014.10.15

Sabaliauskienė R., Rimkienė R. Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas. – Vilnius, 2009

Szanton S. E. Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų. – Vilnius, 2001

Tamulienė V. Dailės specialioji didaktika. – Šiauliai, 2002

Žemaitienė N. Pirmieji vaiko gyvenimo metai: Lietuvoje atliekamo tyrimo rezultatai rekomendacijos tėvams bei specialistams. – Vilnius, 2010

Žukauskienė R. Raidos psichologija: integruotas požiūris. – Vilnius, 2012

Summary

In this article the sensomotoric development of early age children is discussed. The diversity and

PATYČIŲ PROBLEMA PRIEŠMOKYKLIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖSE

Rita Bulaitytė,

Kauno lopšelis darželis „Kūlverstukas“, Lietuva

Algimantas Bagdonas,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje pateikiama patyčių reiškinių priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse analizė: pateikiama mokslinė slietratūros analizė bei pristatomi atlikto tyrimo rezultatai. Tyrimo autoriai patyčių problemos atsiradimo būdus, raidos ypatumus bei atkreipia dėmesį į problemos švelninimo galimybes ugdymo įstaigos ir šeimos bendromis pastangomis. Straipsnyje pateikiamos tyrimo išvados, pristatomos rekomendacijos tėvams ir pedagogams, siekiantiems švelntinti patyčių problemos keliamus iššūkius.

Raktiniai žodžiai

Patyčios, smurtas, priekabiavimas, bendradarbiavimas, priešmokyklinis amžius.

Įvadas

Kiekvienas žmogus greičiausiai puikiai pažįsta žodį – patyčios. Vieniems galbūt tai tik žodis, kitiems – kažkas daugiau. Šiomis dienomis žodis – patyčios vis dažniau sutinkamos, tačiau ne visi į jį žiūri rimtai. Todėl didžiausia problema ta, kad dauguma žmonių (tėvai, pedagogai ir kt.) į patyčias žiūri gana nerimtai, manydami, jog tai nėra blogai. Patyčių požymių jau galima pastebėti ir ikimokykliniame amžiuje, vaikų bendravime. Remiantis D. Alifanovienės, O. Šapelytės bei E. Valančiūtės (2010), analizavusių patyčių problemą, duomenimis, akivaizdu, kad mokslininkai patyčių problemą įvardija kaip agresyvų, pasikartojantį elgesį, kai stiprieji skriaudžia silpnuosius, turėdami tikslą sukelti fizinį ar emocinį skausmą. Patyčiomis ir priekabiavimu vadinamas vieno ar grupės asmenų nuolatinis spaudimas prieš psichologiškai ar fiziškai silpnesnį žmogų. Anot R. Povilaičio, J. S. Jasiulio-

nės (2008), patyčių situacijoje jėgos yra nelygios. Tas, kuris tyčiojasi, neretai yra kur kas stipresnis už tą, kuris patiria patyčias. Patyčių situacijoje neretai būna taip, kad vaikas, patiriantis patyčias, visiškai nenori draugauti su tais, kurie iš jo tyčiojasi. Pasak R. Povilaičio, J. Valiukevičiūtės (2004), vaikai gali pačiais įvairiausiais būdais vieni iš kitų tyčiotis, kabinėti, skaudinti vienas kitą. Kaip teigia O. Monkevičienė (2003), laiku nesustabdžius šių reiškinių, jie gali plisti tolimesniuose vaiko raidos etapuose, nesvarbu kurioje pozicijoje jis atsidūrė: skriaudėjo, aukos ar pasyvaus stebėtojo. Patyčios apima labai platų smurtinio elgesio aspektą. Jos gali būti ne mažiau žalingos nei sunkios smurto formos, kaip sumušimas, grasinimai nužudyti ir pan. Patyčių fenomenas yra dažnas Lietuvoje, nedidelės priekabės, pravardžiavimai, žeminimai yra daug dažnesni nei sunkios ar žiaurios smurto formos. Todėl patyčioms pastaraisiais metais skiriama daug dėmesio (Karmaza, Grigutyte, Karmazė 2007). Pasak V. Legkausko (2013), patyčios visuomenėje visada egzistavo ir, greičiausiai, visada egzistuos. Remiantis E. Karmaza, N. Grigutyte, E. G. Karmazė (2007), tyčiojimas yra paplitęs tiek tarp mergaičių, tiek tarp berniukų. Nuolatinės bendraamžių priekabės, tyčiojimasis slepia, žemina vaikus, kelia jiems įtampą ir bejėgiškumo jausmą. Vaikui, iš kurio tyčiojamas, sunku gerai save vertinti, o nuo to kenčia ne tik vaiko nuotaika (Schneider, 2012, - cit. iš Legkauskas, 2013), bet ir fizinė sveikata (Houbre, 2006 – cit. iš Legkauskas, 2013). Patyčios visuomet skaudina. Todėl labai svarbu kalbėti apie tai, kas vyksta, ir nekentėti tylomis. Patyčios, kaip ir kiti prievartos pasireiškimo būdai, yra visuomenės žemo emocinio raštingumo

pasekmė, o kartu ir jaunimo socializacijos nesėkmių priežastis. Šiandien tai labai paplitęs reiškinys ir reiktų jį stabdyti. Patyčios mūsų visuomenėje tapo tokios įprastos, jog virto tarsi gyvenimo norma (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Nebūna normalių patyčių – patyčios tai ne humoras. Juokaujama norint pralinksėti, tyčiojamasi – norint įskaudinti (Povilaitis, Valiukevičiūtė 2004). Todėl svarbu tai stabdyti nuo pat pirmų dienų. Nors patyčių tema yra plačiai nagrinėjama, tačiau Lietuvoje atliekamuose tyrimuose dažniausiai analizuojamos patyčios mokykliniame amžiuje. Galima teigti, kad patyčių reiškinio tyrimų ikimokyklinio ugdymo įstaigose atliekama nepakankamai. *Todėl iškyla problema* – patyčių reiškinio iššūkiai priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse. Šiame darbe keliami *probleminiai klausimai* - ar vyksta pozityvus šeimos ir ugdymosi įstaigos bendradarbiavimas šiame procese? Ar ikimokyklinio ugdymo įstaigose sudaroma tinkama prevencija susidūrus su patyčiomis? Šiuo darbu yra siekiama pasigilinti į patyčių problemos raišką priešmokykliniame amžiuje.

Darbo objektas – patyčių reiškinys priešmokykliniame amžiuje.

Darbo tikslas: atskleisti patyčių problemą priešmokykliniame amžiuje.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti patyčių reiškinio problematiką priešmokykliniame amžiuje.
2. Empiriškai nustatyti patyčių priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse ypatumus.

Darbo metodai:

mokslinės literatūros analizė atlikta, siekiant teoriškai pagrįsti patyčių problemą priešmokykliniame amžiuje;

anketinė apklausa (raštu) tėvams bei pedagogams, siekiant išsiaiškinti tėvų ir pedagogų požiūrį į patyčias bei jų problemą priešmokykliniame amžiuje.

Patyčios ir jų atsiradimo būdai

Patyčios (ar priekabiavimas) yra dažnas atvejis Lietuvos ugdymo įstaigose. Kaip teigia R. Povilaitis, J. S. Jasiulionė (2008), kartais yra manoma, kad patyčios yra tas pats, kaip ir konfliktas. Iš tiesų kartais gali atrodyti, kad patyčios yra labai panašios į nedidelį nesutarimą tarp draugų ar tiesiog susipy-

kimą. Vis dėlto patyčios ir konfliktas yra visiškai skirtingi dalykai. Konfliktas – normali bendravimo dalis. Neretai konfliktuoja net ir patys geriausi ir artimiausi draugai. Tai yra labai nemalonus ir skaudus išgyvenimas. Konfliktai yra atsitiktiniai, kyla retsykais. Taigi, kai konfliktas išsprendžiamas – abu vaikai pasijunta geriau. Patyčių situacijoje jėgos yra nelygios tas, kuris tyčiojasi, neretai yra kur kas stipresnis už tą, kuris patiria patyčias. Patyčių situacijoje neretai būna taip, kad vaikas, patiriantis patyčias, visiškai nenori draugauti su tais, kurie iš jo tyčiojasi. Patyčios apima labai platų smurtinio elgesio aspektą. Dažnai patyčių terminas apibrėžia lengvesnio fizinio ar psichologinio smurto formas. Patyčios gali būti ne mažiau žalingos nei sunkios smurto formos, kaip sumušimas, išžaginimas, grasinimai nužudyti ir pan. Kaip ir smurtą, patyčias apibrėžti yra gana keblu. Patyčių fenomenas yra labai dažnas Lietuvoje, nedidelės priekabės, pravardžiavimai, žeminimai yra daug dažnesni nei sunkios ar žiaurios smurto formos. Todėl patyčioms pastaraisiais metais skiriama daug dėmesio (Karmaza, Grigutytė, Karmazė 2007). Patyčios, kaip ir kiti prievartos pasireiškimo būdai, yra visuomenės žemo emocinio raštingumo pasekmė, o kartu ir jaunimo socializacijos nesėkmių priežastis. Šiandien tai labai paplitęs reiškinys ir reiktų jį stabdyti. Patyčios mūsų visuomenėje tapo tokios įprastos, jog virto tarsi gyvenimo norma (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). 2002 metais Pasaulinės sveikatos organizacijos atliktas tyrimas atskleidė, kad patyčios Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos šalimis, yra labiausiai paplitusios. Tyrimo duomenimis paaiškėjo, jog Švedijoje patyčias patiria tik maždaug kas dešimtas vaikas. Tuo tarpu Lietuvoje patyčias (ir gana reguliariai) patiria apie pusę Lietuvos vaikų. Pasak V. Legkausko (2013), patyčios visuomenėje visada egzistavo ir, greičiausiai, visada egzistuos. Anot F. Alsaker (2014), nuo pat mažų dienų reikia siekti, jog vaikai suprastų, kad patyčios naikina tai, kas žmonių santykiuose yra svarbiausia – savitarpio pagarba. G. Girdvainis, R. Pocevičienė (2009) remdamiesi D. Veleckiene (2007) nurodo, kad aiškios ir visiems priimtinos patyčių sampratos kol kas nėra. Lietuvių kalboje vis dar nerandama termino, kuris tiksliai ir aiškiai apibūdintų patyčias ir atspindėtų elgesio įvairovę, būdingą šiam reiškiniui. Įvairių

šalių patyčių problemą nagrinėjantys mokslininkai pateikia skirtingus šio reiškimo apibrėžimus. G. Girdvainis, R. Pocevičienė (2009) remdamiesi P. K. Smith (1997), D. Olweus (1993) teigia, jog patyčios tai sąmoninga, neišprovokuota ir pasikartojanti vieno asmens ar visos jų grupės fiziniai arba žodiniai užgauliojimai, siekiant asmenį įskaudinti ir pažeminti, taip pat tai sistemingas piktnaudžiavimas galia-dominavimu, kuriomis siekiama gąsdinti, manipuliuoti arba užgauti kitą. Remiantis JAV Sveikatos apsaugos ir Žmogiškųjų paslaugų departamentu (2013) patyčios yra nepageidaujamas, agresyvus elgesys tarp įvairaus amžiaus vaikų, kuris apima realaus arba numanomo galios disbalansą. Šis elgesys kartojasi arba turi galimybę kartotis bėgant laikui. Abu vaikai – iš kurio yra tyčiojamas ir tas, kuris tyčiojasi gali turėti rimtų, ilgalaikių problemų.

Lietuvių kalboje nemažai žodžių, apibūdinančių patyčių reiškinį - galima rasti grupę žodžių, kurie gali būti vartojami kaip sinonimai, kalbant apie vaikų tarpusavio priekabas (Lietuvių kalbos žodynas, 2002): patyčios, užgaulioti, skriausti, uiti, priekabauti, niekinti, erzinti, kankinti, pažeminti, pajuoka, pajuokti, šaipytis, engti, kabinėtis, skaudinti. Nebūna normalių patyčių – patyčios tai ne humoras. Juokaujama norint pralinksėti, tyčiojamas – norint įskaudinti (Povilaitis, Valiukevičiūtė 2004). Remiantis E. Karmaza, N. Grigutytė, E. G. Karmazė (2007), tyčiojimas yra paplitęs tiek tarp mergaičių, tiek tarp berniukų. Nėra pastebima ir jokių ypatingų skirtumų tarp skirtingos lyties vaikų, patiriančių patyčias. Anot R. Povilaičio bei J. S. Jasiulionės (2008), vienoje apklausoje vaikų buvo klausama, kiek dažnai jie patiria patyčias. Paaiškėjo, kad dažnas patyčias patiria tiek berniukai, tiek mergaitės – 68,2 proc. berniukų ir 69,4 proc. mergaičių. Kartais skiriasi tik patyčių formos, kurias berniukai ir mergaitės naudoja dažniau. Nuolatinė bendraamžių priekabės, tyčiojimasis slegia, žemina vaikus, kelia jiems įtampą ir bejėgiškumo jausmą. Patyčių pasekmės iš tikrųjų rimtos. Vaikui, iš kurio tyčiojamas, sunku gerai save vertinti, o nuo to kenčia ne tik vaiko nuotaika (Schneider, 2012, - cit. iš Legkauskas, 2013), bet ir fizinė sveikata (Houbre, 2006 – cit. iš Legkauskas, 2013). Kaip teigia M. G. R. Robichaud (2007), patyčių objektas lieka paženklintas pasitikėjimo ir savivertės stoka. Asmenys, vaikystėje patyrę

patyčias ir atstūmimą, pasakoja, kaip dėl to abejojo savo sugebėjimais.

Patyčių atsiradimą lemia skirtingos priežastys. Viena iš jų, pasak V. Legkausko (2013), empatijos trūkumas. Maži vaikai dar mokosi suprasti, kokias nemalonus pasekmes gali turėti kitiems. Ši patyčių priežastis laikui bėgant išnyksta. Vėliau patyčias lemia kitos priežastys – patyčių kultūra šeimoje, bendruomenėje ir visuomenėje, vaiko patiriamas smurtas bei nuobodulys. Smurto patyrimą su patyčiomis susieja žema savigarba. Vaikai dar nėra įsisauginę, kaip atsikratyti nuobodulio, be to, jų galimybės rinktis veiklą priklauso nuo suaugusiųjų valios. Todėl nesant geresnių užsiėmimų, patyčios tampa neišskenamo įdomumo šaltiniu: „o kaip jis reaguos, jei aš padarysiu taip.....?“ (Legkauskas, 2013). Vaikai, augantys nepilnose, rizikos grupės šeimose, į užsienį išvykusių tėvų palikti pas gimines, sulaukia per mažai dėmesio, meilės, todėl jie gali pradėti tyčiotis, norėdami įrodyti, kad yra „kažko verti“. Aukštesnę savivertę turintys, mylimi vaikai rečiau įsitraukia į patyčias (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Pasak M. G. R. Robichaud (2007), suaugusieji sužinoję, jog vaikas patiria pažeminimus, dažnai jaučiasi nepatogiai dėl tokios situacijos ir trokšta, kad vaikui pavyktų pačiam išspręsti problemą, kad jiems nereikėtų kištis, jie duoda įvairiausių patarimų: „Nekreipk dėmesio į juos“, „Ir tu atskirsk!“, „Būk tvirtas“, „Duok atgal“. Kai vaikas, patyčių objektas, galiausiai atsikerta, yra dar labiau išjuokiamas bei pažeminamas. Kiti svarbūs lemiantys veiksniai yra namuose vaikų stebimas ir patiriamas smurtas, o taip pat pažeminimai šeimoje, patiriami iš tėvų, brolių seserų, senelių ir kitų artimų žmonių (Robichaud, 2007; Legkauskas, 2013). Pasak R. Povilaičio, J. Valiukevičiūtės (2004), vaikai gali pačiais įvairiausiais būdais vieni iš kitų tyčiotis, kabinėtis, skaudinti vienas kitą. Paveiksle matoma, kaip vaikai vieni iš kitų gali tyčiotis. Anot V. Legkausko (2013), norint sustabdyti patyčių plitimą svarbiausia pradėti nuo savęs – jei vaikai nematys suaugusiųjų tyčiojantis vienu iš kitų ir iš vaikų, tuomet ir jiems bus lengviau suprasti, kad taip elgtis nevalia.

Galima teigti, jog patyčios egzistuoja visose ugdymo grandyse ir jų galima pastebėti jau ir tarp pačių mažiausių, priešmokyklinio amžiaus vaikų. Žinoma, tokiam amžiuje jos prasideda subtiliai,

dažniausiai atskyrimu nuo kitų draugų, kuriuos dažnai lydi pašaipos bei užgauliojimai, daiktų slėpimai. Patyčių plitimas priklauso nuo visų aplinkui esančių žmonių, kadangi vaikai stebi suaugusiųjų elgesį, todėl suaugusieji norintys, jog nebūtų patyčių vaikų tarpe, turi kontroliuoti savo elgesį bei veiksmus susijusius su patyčiomis. Kaip teigė R. Povilaitis bei J. Valiukevičiūtė (2004), nebūna normalių patyčių – patyčios tai ne humoras. Juokaujama norint pralinksėti, tyčiojama – norint įskaudinti. Todėl svarbu šiame amžiuje laiku pastebėti pagrindinius patyčių atsiradimo požymius ir reaguoti į tai iš karto, stengtis daryti viską, jog jų nebeliktų bei vaikai suprastų, kad tai nėra tinkamas elgesys. Anot O. Monkevičienės (2003), priešmokyklinio amžiaus vaikas išgyvena gana sudėtingą raidos laikotarpį, kuris lemia tolesnio ugdymo/-si mokykloje sėkmę. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikai ugdo/-si penkių kompetencijų pagalba, kurios visos yra svarbios vaikui. Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo programoje (2014) priešmokyklinis ugdymas apibrėžiamas kaip visuotinis, visiems prieinamas vienerių (išimties atveju – dviejų) metų trukmės institucinis vaikų nuo šešerių ar penkerių metų ugdymas (priešmokyklinio ugdymo grupėje), skirtas pasiręgti sėkmingai mokytis mokykloje. Juo tiesiogiai rūpinasi valstybė. Kasdienėje vaikų veikloje vienu metu plėtojasi kelios tarpusavyje susijusios kompetencijos. Kompetencijos ir bendrieji gebėjimai ugdomi integraliai, visos spontaniškos ir organizuotos vaiko veiklos metu, ne tik priešmokyklinio ugdymo grupėje ar kitoje ugdymo vietoje, bet ir renginiuose, sporto varžybose, kelionėse, išvykose, taip pat namuose, šeimoje.

Priešmokyklinis amžius vaikams yra pats svarbiausias amžius vaikystėje, kadangi vaikas turi pilnai pasiręgti keliavimui į pradinę mokyklą ir atsakyti to, ką galėdavo veikti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Nepaisant to, priešmokyklinio amžiaus vaikas turi būti išsiugdęs visas kompetencijas, jog galėtų tapti pirmos klasės mokinys, o tam reikalinga pedagogų pagalba. Priešmokykliniame amžiuje labai svarbi tėvų ir pedagogų pagalba vaikų motyvacijos mokyklai skatinimo laikotarpyje, nuo kurios priklausys ar vaikas tikrai nori žengti tolimesnius žingsnius.

Patyčių problemos įveikimo galimybės

Kaip teigia M. G. R. Robichaud (2007), vaikai turėtų suvokti, jog turi galingą ginklą kovai su pažeminimu ir patyčių reiškiniu. Šis ginklas yra žodis. Kalbėtis su tėvais, su pedagogu arba su asmeniu, kuriuo pasitikima, yra pirmas ir pats svarbiausias veiksmas, kurio privaloma imtis. R. Povilaitis bei J. S. Jasiulionė (2008) teigimu, jei tyčiojasi iš vaiko – nereikia su tuo kovoti vienam. Dėl to yra labai svarbu pasakoti apie tai, kas vyksta su vaiku, kuris patiria patyčias. Svarbiausias dalykas, kurį gali padaryti vaikas, kai iš jo tyčiojama, – papasakoti apie tai kam nors. Pasakyti draugui, kas vyksta, – skriaudėjui bus sunkiau užsipulti, jei turės draugą ir jis palaikys auką. Galima pakalbėti apie tai su kuo nors iš suaugusiųjų – tėvais, pedagogais ar su kuo kitu, kuo pasitikima ir kas galėtų padėti. Reikia nebijoti pasakyti apie skriaudėjus, nes jie elgiasi nederamai ir neturi teisės skriausti nė vieno vaiko. Anot R. Povilaitis, J. S. Jasiulionė (2008), dažniausiai skriaudėjai puola vaikus, kurie yra vieni. Labai svarbu, kad vaikas jaustųsi saugus. Reikia stengtis, jog vaikas kuo mažiau laiko būtų vienas (pavyzdžiui, namo eitų su draugais arba, jei jaučiasi nesaugus, reikia paprašyti ko nors pasilikti su vaiku). Visuomenės požiūris į agresyvų elgesį, taip pat ir į patyčias, lemia tai, kokius būdus pasirenkame agresyvumui mažinti. Jeigu vyrauja nuomonė, kad patyčios yra normalus elgesys, tai nėra ko tikėtis, kad bus norima ar siekiama pakeisti šį elgesį. Dažnai toks elgesys, kai dar nėra kraujo praliejimo ar didesnio fizinio smurto, laikomas pakankamai normaliu elgesiu. Dažniausiai visuomenės nariai pradeda stebėtis tik tokiu smurtu, kai žmonės sužalojami ar pavartojami ginklai. Dauguma suaugusiųjų pliaukštelėjimą per užpakalį vaikui, jei šis neklauso suaugusiųjų ar „ožiuojasi“, laiko tinkamu auklėjimo būdu (Povilaitis, Jasiulionė, 2008). Būdami tėvai, be abejo, nenorėtų, kad vaikai įsipainiotų į pažeminimus ar patyčias. Tėvai turėtų žinoti vieną dalyką – pažeminimai ir patyčios egzistuoja bet kokioje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, taip pat ir vaikų grupėse, nors situacijos rimtumas gali būti vis kitoks. Todėl reikia atidžiai stebėti tam tikrus požymius, kurie gali parodyti žeminimo situaciją (Robichaud, 2007). Rekomenduojama sukurti grupės taisykles, apibrėžiančias pageidautiną, draugišką ir nepageidautiną elgesį. Kiekviename darže-

lyje yra elgesio taisyklės, tačiau siūloma susikurti kiekvienos konkrečios grupės taisykles. Svarbu, kad taisyklės būtų neprimestos suaugusiųjų, bet kad vaikai turėtų galimybę patys jas kurti, koreguoti, siūlyti naujas (Povilaitis, Jasiulionė, 2008). M. G. R. Robichaud (2007) teigimu, išsivaduoti iš patyčių objekto ar žemintojo vaidmens nėra lengva, tam reikia visiškai pakeisti šeimos, kaip sistemos, nuostatas, o kad tai pavyktų, tėvai taip pat turėtų sulaukti pagalbos. Įstaigos psichologas gali padėti ir palaikyti tėvus šiame sunkiame kelyje.

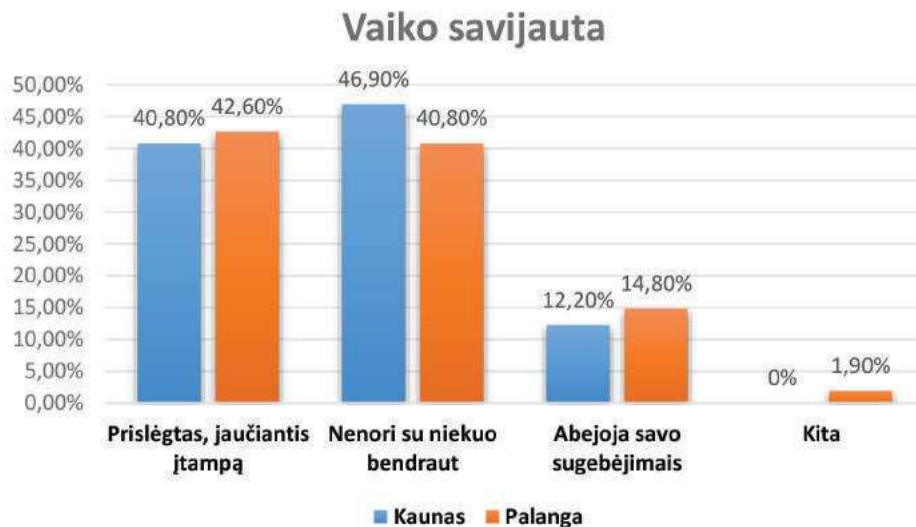
Su patyčiomis reikia kovoti visiems. Tai yra - tiek vaikams, tiek tėvams bei pedagogams, visų šių žmonių pagalba yra svarbi, norint panaikinti patyčių požymius vaikų bendravime. Į patyčias negalima numoti ranka, apie jas būtina kalbėti viešai ir būtina tai pabrėžti patiems mažiausiems, jog tai nėra geras elgesys. Kaip teigė R. Povilaitis ir J. Valiukevičiūtė (2004), normalių patyčių nebūna – patyčios tai ne humoras. Juokaujama norint pralinksmėti, tyčiojamosi – norint įskaudinti. Svarbu tai žinoti nuo mažens. Apibendrinant atliktą mokslinės literatūros analizę, būtina pabrėžti, jog vaikai negimsta smurtautojais. Negatyvaus, neprideramo bei nepriimtino elgesio jie išmoka stebėdami ir kopijuodami vienas kitą bei suaugusiųjų elgesius. Nei vienas vaikas nenusipelno būti patyčių auka, kiekvienas vaikas nori būti saugus, laimingas bei mylimas. Remiantis analizuota literatūra, patyčios šiomis dienomis yra tikrai didelė problema, jos pastebimos visose ugdymo grandyse, tačiau keisčiausia, kad net ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Deja, šiame amžiuje ne visi kovoja su šiuo neigiamu reiškiniu ir į tai tiesiog „numoja ranka“. Labai svarbu laiku pastebėti patyčių pirmuosius požymius, kad ir kokie jie būtų - kovoti su šiuo reiškiniu. Didžiausią galimybę pastebėti pirmuosius patyčių reiškinių požymius turi ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai, kurie didžiąją dienos dalį praleidžia su vaikais ir gali sustabdyti jų plitimą toliau. Tačiau reikia nepamiršti, jog tėvų vaidmuo šiame reiškinyje taip pat labai svarbus, kaip ir pedagogų. Patyčios turi didelę bei rimtą reikšmę tolimesniam vaiko vystymuisi. Nuolatinės bendraamžių priekabės, tyčiojimasis slegia, žemina vaikus, kelia jiems įtampą ir bejėgiškumo jausmą. Vaikui, iš kurio tyčiojamosi, sunku gerai save vertinti, o nuo to kenčia ne tik vaiko nuotaika (Schnei-

der, 2012, - cit. iš Legkauskas, 2013), bet ir fizinė sveikata (Houbre, 2006 – cit. iš Legkauskas, 2013). Remiantis moksline literatūra visi vaikai turi jaustis saugūs bei žinoti, kad pagalba yra šalia, todėl svarbu aiškinti bei priminti vaikams, jog jie neturi kovoti su bėdomis, problemomis vieni. Pedagogai ir tėvai turi stengtis dėl vaikų gerovės bei jų saugumo. Patyčias galima nugalėti, reikia tik kalbėti.

Tyrimo organizavimas ir rezultatų interpretacija

Siekiant iširti patyčių problemą priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse 2015 m. balandžio - gegužės mėn. buvo atliktas patyčių problemą priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse atskleidžiantis tyrimas. Pasirinktas tyrimo metodas – apklausa (raštu) priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvams bei priešmokyklinio ugdymo grupių pedagogams ir įstaigos direktorėms. Tyrimas vyko Kauno ir Palangos ikimokyklinio ugdymo institucijose. Kaune ir Palangoje buvo pasirinktos dvi priešmokyklinio amžiaus grupės. Anketų išdalinta – 82, Kaune - 42, Palangoje - 40, viso iš jų sugrįžo – 64, Kauno - 30, Palangos – 34. Apklausta - 82 priešmokyklinio amžiaus vaikus auginantys tėvai bei 8 priešmokyklinio ugdymo pedagogai ir 2 įstaigų vadovai. Klausimu „Kas, jūsų nuomone, yra patyčios?“ respondentų buvo norima sužinoti bei išsiaiškinti ką jie žino apie patyčių sąvoką. Tiek Kaune, tiek Palangoje respondentų nuomonės apie patyčių reiškinių sąvoką yra beveik vienodos. 86,7% (Kaune) ir 82,4% (Palangoje) respondentų teigė, jog patyčios – tai tyčinis agresyvus elgesys. Kiek daugiau procentai išsiskyrė ties variantu, jog patyčios – tai nesutarimas tarp bendraamžių (konfliktas) – 10% (Kaune) ir net 32,4% (Palangoje), mažiausiai respondentų pasirinko pirmąjį variantą, jog patyčios tik pajuokavimas, tačiau tarp apklaustųjų Kauno mieste net 3,3% pasirinko variantą, jog nežino kas tai yra. Todėl galima teigti, jog dauguma respondentų puikiai suvokia, kas yra patyčių reiškinys ir turi bent minimalią informaciją apie šį reiškinį. 57,6% Kaune ir 60,6% Palangoje respondentų mano, jog patyčios egzistuoja visose ugdymo/-si grandyse, kita dalis respondentų mano, jog patyčios daugiausiai egzistuoja mokyklose, 36,4% (Kaune) ir 37,1% (Palangoje) savo balsą skyrė šiam teiginiui, ir tik 6,1% (Kaune) bei 2,9% (Pa-

1 pav. Vaiko patiriančio patyčias savijauta

langoje) respondentų manė, jog patyčios egzistuoja ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

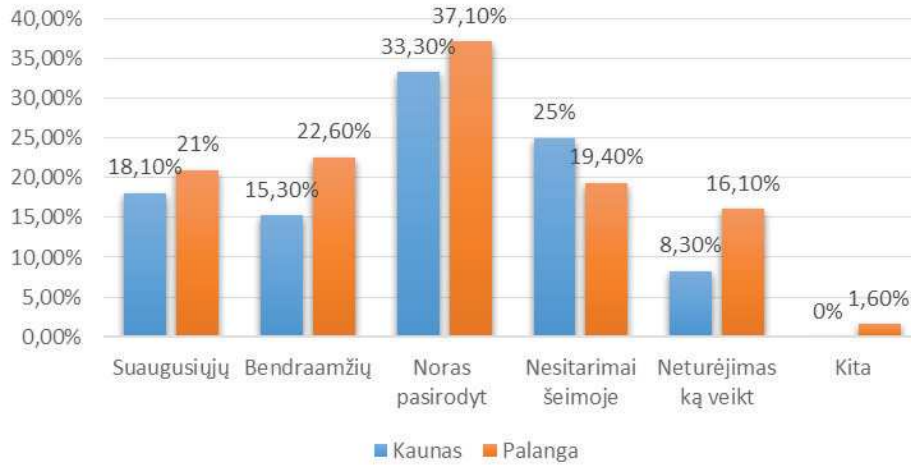
Tiek Kaune, tiek Palangoje respondentai manė, jog patyčias patiria ir berniukai, ir mergaitės vienodai (70% Kaune ir 88,2% Palangoje). Kaune net 20% respondentų teigė, jog patyčias daugiau patiria berniukai negu mergaitės, o 3,3% pasisakė, jog patyčias patiria daugiau mergaičių negu berniukų. Tuo tarpu Palangoje 5,9% respondentų teigė, jog patyčias patiria daugiau berniukai negu mergaitės, ir nė vienas nepasirinko varianto, jog patyčias dažniau patiria mergaitės. Didžioji dalis respondentų teigė, jog tyčiojasi ir berniukai, ir mergaitės (53,3% Kaune, 76,5% Palangoje). Kiek nuomonės išsiskyrė ties kitai atsakymais. Kaune 26,7% respondentų mano, jog dažniau tyčiojasi berniukai ir tik 6,7% respondentų mano, jog mergaitės. Tuo tarpu Palangoje 14,7% respondentų mano, jog berniukai tyčiojasi daugiau ir tik 2,9% jog tyčiojasi mergaitės. Ir net 13,3% (Kaune) bei 5,9% (Palangoje) nežino, kas dažniau tyčiojasi. Apibendrinant rezultatus galima teigti, jog kaip ir teigė autoriai R. Povilaitis bei J. S. Jasiulionė (2008), patyčias patiria beveik vienodas skaičius berniukų ir mergaičių. Kartais skiriasi tik patyčių formos, kurias berniukai ir mergaitės naudoja dažniau.

Iš diagramos (žr. 1 pav.) galima matyti, jog tiek Kaune, tiek Palangoje vienodai svarbios ir pastebimos yra dvi vaiko patiriančio patyčias savijautos. Anot respondentų, vaikas kuris patiria patyčias,

tampa prislėgtas bei jaučia įtampą, taip pat nenori su niekuo bendrauti, tampa užduras. 12,2% Kauno ir 14,8% Palangos respondentai teigia, jog vaikas abejoja savo sugebėjimais, tačiau stengiasi iš visų jėgų. Ir net 1,9% Palangoje apklaustųjų mano, jog kiekvienas atvejis yra individualus. Galima daryti išvadą, jog nepakankamai dėmesio yra skiriama pokalbiams su vaikais namuose, kas vyksta ikimokyklinio ugdymo įstaigos, vaikų veiklose. Analizuojant atvirą klausimą apie patyčių įveikimo glaimybes, išryškėjo respondentų mintys bei pasiūlymai: „... daug kalbėtis su vaikais...“, „...vesti paskaitas apie patyčias...“, „...kuo daugiau kalbėti, tėvai taip pat turi daug apie tai kalbėtis namuose...“, „...daugiau dėmesio turi skirti auklėtojos, mokytojos, spec pedagogai...“, „...mažinti grupes, įtraukti tėvus į prevenciją...“, „... turi būt geras pavyzdys šeimoje, kalbama apie toleranciją, skirtumus...“, „...domėtis vaiko emociene būseną...“, „...stebėti, nebūti abejingiems...“, „...pradėti spręsti visas vaiko problemas namuose, nes tik tėvai mato, koks vaikas yra iš tikrųjų...“, „...sukurti elgesio taisykles...“, „...ikimokyklioniame amžiuje patyčių nebūna...“. *Išanalizavus respondentų atsakymus galima teigti, jog dauguma respondentų mano, jog svarbiausia reikia bendrauti bei bendradarbiauti visiems tarpusavyje (vaikui, tėvams bei pedagogams), taip bus lengviau išspręstamos iškilusios problemos, vaikai jausis saugeni, kadangi jie bus ne vieni.*

Norėta išsiaiškinti kokios priežastys, anot res-

Patyčių atsiradimo priežastys

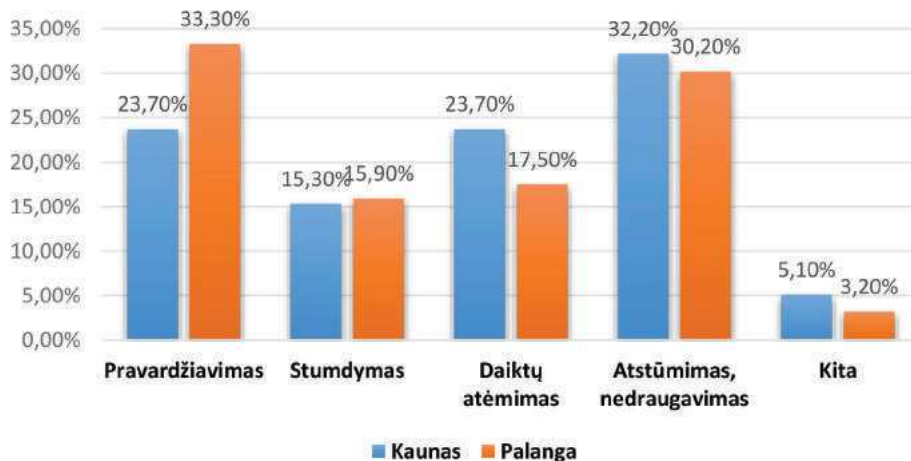
2 pav. Svarbiausios patyčių atsiradimo priežastys

pondentų, yra svarbiausios patyčių atsiradimo procese. Iš diagramos galima matyti, jog respondentai svarbiausia priežastimi laiko vaikų norą pasirodyti prieš kitus (33,3% Kaune, 37,1% Palangoje), antrą pagal svarbumą Kauno miesto respondentams priežastis būtų nesutarimai šeimoje (25%), tuo tarpu antrą pagal svarbumą priežastį Palangos miesto respondentai laiko bendraamžių pavyzdį (22,6%). Ir net 1,6% Palangos miesto respondentų mano, jog visos šios išvardintos priežastys yra vienodai svarbios ir turi tiek pat įtakos.

Pateiktas klausimas priešmokyklinio amžiaus

vaikų tėvams buvo „Ką Jūs laikote patyčiomis darželyje?“. Iš 3 diagramos galima pastebėti, jog Kauno ir Palangos miestų respondentų nuomonės dėl patyčių darželyje išsiskyrė. Kaune respondentai pirmoje vietoje patyčiomis laiko atstūmimą, nedraugavimą (32,2%), tuo tarpu Palangos respondentai pirmoje vietoje pažymėjo vaikų prasivardžiavimą (33,3%). Antroje - trečioje vietoje Kauno miesto respondentai išskyrė vaikų prasivardžiavimą bei daiktų atėmimą (23,7%), tuo tarpu Palangos miesto respondentai antroje vietoje pasirinko - atstūmimą, nedraugavimą (30,2%). Išryškėjo tiek Kauno, tiek Palangos pačių

Patyčių pasireiškimas darželyje

3 pav. Patyčių požymiai darželyje

respondentų nuomonės apie patyčias darželyje: „tyčiojimas dėl daiktų, drabužių, dėl gebėjimų“, „pastovus engimas“, taip pat vienas respondentas teigė, jog „darželyje patyčių dar nėra“. Iš šių rezultatų galima teigti, jog dauguma tėvų sutinka su teiginiu, jog pirmieji patyčių požymiai, nors ir neryškūs, jau egzistuoja ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tiek Kauno, tiek Palangos miesto respondentai mano, jog atsakingiausi patyčių situacijoje yra šeima (45% Kaune, 42,9% Palangoje), antroje vietoje atsakingi būtų pedagogai (28,3% Kaune, 23,2 % Palangoje). Taip pat, anot respondentų, atsakingi yra ir patys vaikai, tas kuris patiria patyčias, o taip pat ir kiti grupės vaikai.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti bei ištirti priešmokyklinio amžiaus pedagogų požiūrį patyčių problemą priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse. Pedagogams buvo pateikta 12 klausimų, iš kurių 6 buvo atviri. Apklausoje raštu dalyvavo 6 pedagogai. Iš jų 2 – Palangos mieste, 4 – Kauno mieste. Norėta sužinoti, kas respondentų nuomone yra patyčios. Kauno respondentai beveik vieningai mano, jog patyčios tai – tyčinis agresyvus elgesys (60%), taip pat, pridūrė, jog tai taip pat yra šaipymasis bei užgauliojimai (40%). Palangos respondentai teigė, jog tai tyčinis agresyvus elgesys (100%). Atsakymai į klausimą „Jūsų įstaigoje buvo/yra pastebimas patyčių reiškinys?“ ir jei atsakė teisingai toliau atskatinėja į pateiktus 4-7 klausimus, jeigu ne, pereina prie 8 klausimo. Kaune (75%) teigė, jog buvo anksčiau bei (25%) teigė, jog yra ir dabar, tuo tarpu Palangoje respondentai pažymėjo, jog nėra ir nebuvo (100%). Respondentai pateikė tokius atsakymus: „...buvo..“, „...vaikai pravardžiavo vieni kitus..“, „...vienos mergaitės nepriėmimas į draugų ratą, atstūmimas..“. Penktuoju klausimu norėta įsigilinti plačiau į patyčių reiškinį, kaip pasireiškė, nuo ko viskas prasidėjo, dėl kokių priežasčių. Respondentės teigė: „...jog pats vaikas turėjo bendravimo problemų, inicijuodavo konfliktines situacijas, tyčiodavosi, neprognozuojamu elgesiu trikdydavo veiklas, žaidimus..“, „grupę pradėjo lankyti vaikas tik šiais metais ir kiti vaikai nepriima į savo draugų ratą..“, „...vaikai juokdavosi, mėgdžiodavo mergaitę, kuri kalbėdavo užsikirsdama, keletą kartų tą patį skiemenį kartodavo..“, „...kildavo nesutarimų tarpusavyje (nepasidalinus žaislais, žaidimų vieta ir pan..)“.

Respondentės pateikė įvairių atsakymų, kaip kovojo su šiuo reiškiniu: „...kalbėjome su vaikais, jiems aiškinome..“, „...taikėme įvairius bendradarbiavimo būdus, kvietėme specialistus..“, „...pokalbiai, žaidimai..“, „...įtraukėme ir tėvus..“ Galima teigi, jog respondentės stengėsi kovoti visais įmanomais būdais su šiuo patyčių reiškiniu, tačiau viena respondentė teigė,- „...viskas baigėsi, kai tėvas pervedė vaiką į kitą įstaigą..“. Atsakymai į klausimą „Daug tokių įvykių pasitaikė per Jūsų dirbamą laiką?“

Apibendrinant atliktą pedagogų nuomonių analizę, galima daryti išvadą, jog jau ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra pastebimos patyčios, tačiau dalis respondentų teigė, jog patyčios ikimokyklinio ugdymo įstaigose visai neegzistuoja, tačiau ar tai tiesa? Kaip teigė R. Povilaitis bei J. Valiukevičiūtė (2004), nebūna normalių patyčių – patyčios tai ne humoras. Juokaujama norint pralinksėti, tyčiojama – norint įskaudinti. Šiame amžiuje patyčios ryškiai skiriasi nuo patyčių vyresniame amžiuje, tačiau išryškėja esminiai bei svarbiausi patyčių požymiai, kuriuos pastebi ne tik pedagogai, didžiąją dalį praleidžiantys su vaikais, tačiau ir patys priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvai. Pagrindiniai patyčių požymiai priešmokykliniame amžiuje būtų: nedraugavimas, atstūmimas, prasivardžiavimas, pastovus engimas bei daugybė kitų, kurie vienaip ar kitaip veikia vaikus. R. Povilaičio bei J. S. Jasiulionės (2008) teigimu, jei tyčiojasi iš vaiko – nereikia su tuo kovoti vienam. Šio atlikto tyrimo duomenys parodė, jog respondentai puikiai pritaria šių autorių teiginiui.

Išvados

Atlikus patyčių reiškinio priešmokykliniame amžiuje teorinę analizę, išryškėjo - patyčios kaip problema egzistuoja visose ugdymo grandyse. Nors patyčios labiausiai pastebimos mokyklinio amžiaus vaikų grupėse, tačiau pačius pirmuosius pažeminius, nuoskaudas, savivertės sumažėjimą vaikai patiria jau net ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose, savo bendraamžių ir šeimos rate. Patyčių reiškinio plitimas priklauso nuo įvairiausių veiksnių, kurie supa ikimokyklinio bei priešmokyklinio amžiaus vaikus: ugdymo šeimoje ypatumų, ugdymo įstaigos aplinkos, ugdytojų prioritetų, vaikų tarpusavio bendravimo nuostatų. Svarbu pastebėti pačius pirmuosius

patyčių požymius, atsirandančius vaikų bendravime ir atlikti šio reiškinio prevenciją, kad jis neplistų toliau ir būtų sustabdytas tinkamiausiu laiku.

Atlikus patyčių problemą priešmokyklinio amžiaus vaikų grupėse analizuojantį tyrimą, nustatyta - patyčios jau yra pastebimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Nors šiame amžiaus tarpsnyje jos ryškiai skiriasi nuo patyčių reiškinio vyresniame amžiuje, tačiau yra pastebimi patys pirmieji patyčių požymiai: vaikų atstūmimas, nedraugavimas, engimas ir kt. Šiame priešmokykliniame amžiuje tiek pedagogai, tiek vaikų tėvai susipažinę su patyčių reiškinio ir stengiasi imtis įvairiausių priemonių, jog sustabdyti patyčių reiškinio plitimą ikimokyklinio ugdymo įstaigose, vaikams bendraujant formaliai ir neformaliai.

Literatūra

Alifanovienė D., Šapelytė O. Patyčių problemos sprendimo būdai ugdymo institucijose: ugdytinių požiūrio aspektas. Šiauliai, 2011. Prieiga per internetą: <http://pstp.svako.lt/ps08/p045-51.PDF> žiūrėta 2014.10.31.

Alsaker F. Patyčios darželyje 2014. Prieiga per internetą <http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/> žiūrėta 2014.12.23.

Apie patyčias. Prieiga per internetą <http://www.bepatyciu.lt/lt/> žiūrėta 2014.10.18.

Dargužytė Ž. Patyčios tarp vaikų – kokių priemonių imtis? 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/patycios-tarp-vaiku-kokiu-priemoniu-imtis--/10094> žiūrėta 2014.11.09;

Dulinskaitė I. Patyčios negali tapti priemone vaikams mokytis, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-04-05-ieva-dulinskaite-patycios-negali-tapti-priemone-vaikams-mokytis/98587> žiūrėta 2014.11.09.

Girdvainis G., Pocevičienė R. Patyčių problemos ir jos prevencijos bendrojo lavinimo mokykloje analizė. Šiauliai, 2009. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2009~ISSN_1648-8776.N_4_25.PG_127-135/DS.002.0.01.ARTIC žiūrėta 2014.10.31.

Karmaza E., Grigutytė N., Karmazė E. G. Smurtas mokykloje: Prevencija ir pabaiga. Vilnius,

2007.

Kurienė A. Smurtą patiriantis vaikas.//Mano vaikai. Priešmokyklinis vaiko ugdymas – straipsnių rinkinys. Kaunas, 2003.

Legkauskas V. Vaiko ir paauglio psichologija. Vilnius, 2013.

Liubeckaitė J. Vilnius, 2012. Patyčių prevencijos gimnazijoje organizavimo ir įgyvendinimo ypatumai. Magistro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120703_154128-27965/DS.005.0.01.ETD žiūrėta 2014.10.31.

Miškinis K.. Pokalbiai su tėvais. Kaunas, 2000.

Patyčių apibrėžimas. Prieiga per internetą <http://www.stopbullying.gov/what-is-bullying/definition/index.html> Žiūrėta 2014.10.18.

Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. Patyčių prevencija mokyklose. Vilnius, 2006.

Povilaitis R., Jasiulionė J. S. Moku bendrauti be patyčių. Rekomendacija vaikams bei paaugliams. Vilnius, 2008.

Robinchaud Maria G. R. Vaikas kenčia pažemintus mokykloje. Vilnius, 2007.

Ruibytė L. Smurtas šeimoje – kas tai? Priežastys bei pasekmės. Kaunas, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.kamkc.lt/straipsniai/6-smurtas-seimoje-kas-tai-priezastys-bei-pasekmes.html> žiūrėta 2014.11.09.

Summary

Probably everyone has heard about bullying. For some it may be just a word, to others – something more. These days – bullying is more often conformable, but not everyone looks at it seriously. Bullying signs can already be seen in pre-primary age children communication. The bullying phenomenon is very common in Lithuania, a small nag, name calling, humiliations are much more common than serious or horrible indiscriminate forms of violence. Therefore bullying has had a lot of attention recently. According to R. Povilaitis and J. Valiukevičiūtės (2004), there is no normal bullying – bullying is not a humor. We joke to cheer up, but we bully to hurt. Bullying, like other ways of manifestation of violence is low public consequence of emotional literacy, and also a setback for the socialisation of young people. Today it is a very common phenomenon and

it must be stopped. Bullying in our society become such a usual thing, that it has become like a norm of life (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Even though bullying is highly analysed, but in research that has been done in Lithuania only bullying amongst school aged children is analysed. It must be said, that the studies of bullying in pre-primary education are carried out insufficiently. Therefore a problem arises - bullying phenomenon challenges pre-primary age children groups. Therefore problematic issues are raised – is cooperation between family and educational institutions positive in this process? Are pre-primary institutions providing appropriate prevention confront with bullying? *The aim of the paper is to analyze the bullying problem among pre-primary age children. The object of the paper is the bullying phenomenon of pre- primary age. Tasks of the work:* Perform bullying phenomenon of pre – primary age theoretical analysis; to carry out an investigation analyzing the problem of bullying in pre-primary children age and to present its data; based on the results, to plan and implement the educological project in pre-school education institution. *Research methods:* analysis of scientific literature in order to theoretically justify the problem of bullying in pre-primary age; a questionnaire survey (in writing) to parents and educators in order to see the parents and teachers attitude towards bullying and the problem of pre-primary age. *Conclusions:* Survey results showed that bullying exists in pre-school education. It can be argued that both educators and parents of pre-primary aged children must be well acquainted about phenomenon of bullying and try to take different kinds of measures to stop the spread of the phenomenon of bullying in pre-school education. This was the first project of this kind in this group. It can be argued that such a project has approved, during this project we felt a lot of good feelings, had a lot of great moments, and this was the main reason of starting this project.

VAIKŲ TURINČIŲ SPECIALIUOSIUS UGDYMO/-SI POREIKIUS GRUPIŲ INTEGRAVIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Aušra Grabliauskienė,

Kauno lopšelis-darželis „Giliukas”, Lietuva

Asta Kochanskienė, Raimonda Sadauskienė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Pedagoginė integracija – tai procesas, kuriuo siekiama ne tik sudaryti galimybę ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ugdyti kuo daugiau vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, bet ir priartinti jų ugdymą/-si prie bendrojo ikimokyklinio ugdymo įstaigos turinio ir įtraukti juos į visą ugdymo gyvenimą (Ambrukaitis, 2005). Pirmasis vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo poreikius, integravimo etapas – ikimokyklinio ugdymo įstaiga, kurioje auklėtojų, specialiųjų pedagogų ir kitų bendruomenės narių pastangų ir pritaikytos gyvenimo aplinkos kiekvieno vaiko poreikiams dėka, ugdomi esminiai gyvenimo įgūdžiai, derinamas bendras ir reabilitacinis ugdymas/-is, laipsniškai brandinama perėjimui prie mokymo/-si mokykloje. Visuomenės požiūris į vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo/-si poreikių, integraciją vis dar prieštaringas. 2015 metų kovo – balandžio mėnesiais Kauno lopšelyje - darželyje “X” atlikto užsakomojo empirinio tyrimo metu atskleistas tėvų požiūris į vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius grupių integravimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Įvadas

Anot J. Ambrukaičio (2005), pedagoginė integracija – tai procesas, kuriuo siekiama ne tik sudaryti galimybę ugdyti tradicinėje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kuo daugiau vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, bet ir priartinti jų ugdymą prie bendrojo lavinimo ikimokyklinės įstaigos turinio ir įtraukti juos į visą ugdymo gyvenimą, garantuoti jiems specialią pedagoginę, socialinę, psichologinę, medicininę paramą. Pasak L. Samsonienės (2006),

L. Radzevičienės (2003) – integracija - tai vaikų turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius aktyvus priėmimas į bendruomenę.

L. Samsonienės (2006) teigimu, integracija turi ir privalumų, ir trūkumų tiek įprastos raidos, tiek „kitokiems“ vaikams. Kaip anai, įprastos raidos vaikai ugdomi atjautos jausmą; sugebėjimą padėti, pagelbėti; jų nešokiruoja neadekvatus vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius elgesys ar neigiamos nuotaikos. Tačiau, minėtos autorės teigimu, pastebimi ir trūkumai: jie mėgdžioja netaisyklingą elgseną, kalbą, netinkamus judesius, grimasas, be to gali patirti pedagogo dėmesio stoką. Vaikams, turintiems specialiuosius ugdymo/-si poreikius, integravimas į bendrąsias grupes turi daugiau privalumų nei trūkumų. Pavyzdžiui, jie jaučiasi pilnaverčiais, dalyvauja ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenime, komunikuoja, ugdo/-si žingeidumą, tampa savarankiškesni, tačiau kartais nesugeba susikoncentruoti, visada atsiliekančios, gali jaustis mažiau žinančiais, mažiau išmanančiais.

Taigi, koks tėvų požiūris į vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikių, grupių integravimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje? Kokius privalumus ir trūkumus, minėtu aspektu, išskiria tėvai, kurių vaikai lanko bendrojo ugdymo grupes į kurias integruoti vaikai, turintys specialiųjų ugdymo/-si poreikių?

Tyrimo tikslas – išanalizuoti tėvų požiūrį į vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius grupių integravimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti vaikų, turinčių specia-

liuosius ugdymo/-si poreikius, grupių integravimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

2. Atlikti vaikų turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius, empirinį tyrimą. Pateikti tyrimo rezultatus.

Tyrimo objektas – vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius, grupių integravimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu).

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiami teoriniai tyrimo aspektai. Antroje aprašoma tyrimo metodika ir organizavimas. Trečioje – pristatomi tyrimo rezultatai. Straipsnio pabaigoje pateikiamos tyrimo išvados.

Vaikų turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius grupių integravimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje teorinė analizė

Anot R. Kaffemano (2000), žmonių su vienokiu ar kitokiu sutrikimu, su vienokia ar kitokia negalia buvo visada. Mokslinių tyrimų duomenimis seniau tokių žmonių būta santykinai mažiau, nes vaikai su negalia išgyvendavo tik iki paauglystės. L. Samsonienės (2006) teigimu, dabarties visuomenė vis dažniau atsisigręžia į „kitokių“ žmonių poreikius, galimybes, kalbama apie vaikų turinčių specialiuosius poreikius įtraukimą į daugumai vaikų organizuotą švietimo procesą, formuojasi „atviros mokyklos“ samprata. Teigiama, kad vaikai, turintys specialiuosius ugdymo/-si poreikius, turi gauti įvairią papildomą paramą, užtikrinančią jų efektyvų lavinimąsi.

Daugelio mokslininkų (Ambrukaitis, 2005; Ališauskas, 2007; Galkienė, 2003 ir kt.) teigimu, vaikai, turintys specialiuosius ugdymo/-si poreikius, būdami drauge su kitais, „įprastos“ raidos vaikais, mokosi gyventi bendruomenėje, suprasti ir priimti, kad visi kuo nors skiriasi, turi kitokias galimybes: turi galimybę pamėgdžioti kitų vaikų kalbą, judesius, elgesį ir daryti pažangą; tobulina savo smalsumą, žingeidumą; tampa savarankiškesni, labiau pasitiki savo jėgomis (Samsonienė, 2006).

Specialiųjų poreikių klasifikacija

Mokslinėje literatūroje (Barkauskaitė, 2001; Ališauskas, 2002; 2003; Dudzinskienė, 2010 ir kt.)

išskiriamos šios pagrindinės specialiųjų poreikių grupės: nedideli specialieji ugdymosi poreikiai, vidutiniai specialieji ugdymosi poreikiai, dideli specialieji ugdymosi poreikiai, labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai. Tokia klasifikacija pateikiama ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministrų, 2011 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. V – 1265/V – 685 – A 1 – 317). Specialieji poreikiai pagal savo specifiką skirstomi į tam tikras atskiras grupes. Skiriamos aštuonios pagrindinės specialiųjų poreikių grupės (Ališauskas, 2002).

- *Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai* - tai sąlygiškai pastovus nukrypimas nuo adaptyvaus elgesio, traktuojamo kaip normalus. Priskirtini atvejai, kai adaptacijos sutrikimų priežastis nėra intelekto sutrikimai.
- *Kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai* - tai žymūs sąlygiškai nuolatiniai bendravimo, kalbėjimo ir kalbos nukrypimai nuo įprastų bendravimo bei kalbėjimo normų. Tik komunikacijos sutrikimams priskiriami sutrikimai, kurių priežastis nėra intelekto, regos ar klausos sutrikimai.
- *Klausos sutrikimai* - tai sąlygiškai nuolatiniai, pastebimi, trukdantys bendrauti girdimojo jutimo ir suvokimo nesklaidumai.
- *Regos sutrikimai* - tai regimųjų pojūčių ir suvokimų sutrikimai, kurie trukdo normaliai raidai, mokymuisi, orientavimuisi erdvėje, savarankiškam gyvenimui.
- *Judesio ir padėties sutrikimai* - tai labai įvairios kilmės ir sukeltantys skirtingas pasekmes sutrikimai. Vieni jų paveldimi, kiti įgyjami dėl traumų ar persirgtų ligų. Ne visi fiziniai ir judėjimo sutrikimai sukelia tokias pasekmes, dėl kurių būtinas specialusis ugdymas. Siūloma labiau atsižvelgti į tuos sutrikimus, dėl kurių vaikas turi specifinių poreikių ir kurie trukdo lavintis įprastinėmis sąlygomis pagal bendrą programą.
- *Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai* - tai įvairūs chroniški sutrikimai (ligos), kurie turi įtakos vaiko ugdymui, reikalauja specialiųjų ugdymo sąlygų.
- *Kompleksiniai sutrikimai* - prie šios grupės priskiriami ypatingumų deriniai. Dažniausiai

1 pav. Specialiųjų ugdymo/-si poreikių klasifikacija

kompleksiniai sutrikimai nėra paprasta pirminių sutrikimų suma, o sudaro naują kokybę.

- *Kiti raidos sutrikimai.* Šiai grupei priskiriami aukščiau išvardintose grupėse nepaminti sutrikimai, turintys didelę reikšmę ugdymo procesui, jo organizavimui, lemiantys specialiuosius vaikų poreikius, taip pat psichosocialiniai veiksniai, sukeltys nespacificinių ugdymo/-si sunkumų, 16 raidos sutrikimų.

Mokslinėje literatūroje integravimas įvardijamas kaip atskirų dalių jungimas į visumą, kaip vientisa sistema, kaip vientisas procesas. Sampratų įvairovė, išskiriant esminius jų akcentus, pristatoma 1 lentelėje.

A. Galkienės (2003) teigimu, integruoto ugdymo samprata labai taikliai apibūdina visuomenės, žengiančios į trečiąjį tūkstantmetį, siekį kurti natūralią, vientisą struktūrą visose visuomeninio gyvenimo sferose. Šis procesas nėra vienpusis reiškinys. Jis paliečia visą bendruomenę: normaliai besivystančius ir ribotų galimybių veikti turinčius vaikus, jų šeimas, pedagogus bei mokyklos ar ikimokyklinio ugdymo įstaigos personalą. Jis veikia ir išorinę ugdymo institucijos aplinką.

Integracija turi būti vykdoma nuo ikimokyklinės įstaigos ir dar anksčiau (Minkuvienė, 2005).

Integravimo poreikis, nuostatos, reikšmė

V. Grincevičienės (2006) nuomone, „kitokių“ vaikų nuolat daugėja. Jų socialinė padėtis priklauso

nuo ugdančių žmonių – tėvų, pedagogų, medikų – pozicijos. Įvairūs tyrimai rodo, kad specialiųjų poreikių vaikai gali integruotis į visuomenę ir bendrauti su aplinkiniais, perimti kultūrinį tautos palikimą. Taigi, specialiųjų poreikių vaikus nereikėtų ugdyti izoliuotai, jie turėtų augti ir ugdytis įprastoje aplinkoje, bendrauti ir tarpusavyje, ir su sveikais vaikais.

Specialiojo ugdymo sistemos metmenyse (Strolaitė, 2002) skiriami septyni Lietuvos specialiojo ugdymo principai (humaniškumas, demokratiškumas, racionalumas, atsinaujinimas, normalizacija, decentralizacija ir integracija) bei specialiųjų poreikių vaikų ugdymo nuostatos, kuriomis vadovaujantis siekiama vaikų turinčiųuosius ugdymo/-si poreikius integracijos. Prie pagrindinių nuostatų priskirtinos šios:

- kad ir kokia sunki būtų vaiko negalia, negalima jo atstumti;
- vaikas, turintis specialiuosius ugdymo/-si poreikius, turi pajusti dalyvavimo ir laimėjimo jausmą, dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jo ugdymu/-si, programos parinkimu;
- kuo anksčiau įvertinti vaikų specialiuosius ugdymo/-si poreikius;
- vaikus, turinčius negalią, ugdyti kuo mažiau ribotoje aplinkoje;
- palaikyti ir skatinti šeimos dalyvavimą.

Pasak A. Ališausko (2002) išskiriamos ir ugdymo praktikoje vartojamos integravimo lygmenį apibūdinančios sąvokos dalinė integracija ir visiška

I lentelė. Integravimo sampratos

Integravimo samprata	Autorius	Sampratos aiškinimas
Integracija – atskirų dalių sujungimas į vieną sistemą; santykiai tarp dalių ir jų funkcijos suprantami kaip koordinuoti bei subordinuoti ir reguliuojami visos sistemos interesų požiūriu.	Tarptautinių žodžių žodynas, 1999	Atskirų dalių jungimas į sistemą
Integracija – mokslo ar gamybos jungimasis į visumą, vientisą sistemą.	Dabartinis lietuvių kalbos žodynas, 2003	Jungimasis į visumą.
Integracija – tai skirtingas veiklos galimybes ir gebėjimus turinčių asmenų sistemingas susitikimas tikslingai veiklai.	Galkienė, 2003	Sisteminis susitikimas tikslingai veiklai.
Integracija – tai procesas, kuriuo siekiama ne tik sudaryti galimybę ugdyti ikimokyklinėje įstaigoje kuo daugiau vaikų, bet ir priartinti jų ugdymą prie įstaigos turinio, įtraukti juos į visą ugdymo gyvenimą.	Ambrukaitis, 2005	Procesas, įtraukiantis vaikus, turinčius specialiuosius ugdymo/-si poreikius į „tradicinį“ ugdymą/-si
Integracija – tai neįgalių vaikų ir įgūdžių formavimas ar lavinimas tarp bendraamžių.	Samsonienė, 2006	Vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius lavinimas su bendraamžiais
Integracija – dinamiškas socialinis konstruktas, kuris nurodo bendrą požiūrį į neįgaliuosius.	Radzevičienė, 2003	Dinamiškas socialinis konstruktas
Integracija – tai aktyvus vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/- si poreikius, priėmimas bendruomenėje.	Ališauskas, 2002	Vaikų turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius aktyvus priėmimas į bendruomenę.

integracija.

Dalinė integracija - tai specialiųjų poreikių asmenų ugdymo derinimas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ir specialiojoje grupėse; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas derinant jų ugdymo procesą specialiojo ugdymo ir bendrojo lavinimo įstaigose, teikiant reikiamą specialiąją pagalbą ir sudarant sąlygas nuolatiniam bendravimui ir bendradarbiavimui su normaliai besivystančiais ugdytiniais.

Visiška integracija – tai specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje grupėje, pagal bendrojo lavinimo programas, sudarius sąlygas visaverčiam dalyvavimui ugdomajame procese, teikiant minimalią specialiąją pagalbą

arba jos visai neteikiant. Atsižvelgiant į integravimo lygmenį, specialiuosius ugdymo/-si poreikius turintys vaikai ugdomi pagal modifikuotą – specialiųjų poreikių vaikui pritaiktą bendrojo lavinimo programą, leidžiančią ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus. Adaptuotą programą, kuri naudojama, kaip bendrojo lavinimo ugdymo įstaigose valstybinio išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių vaiko gebėjimams ir realiam mokymosi lygiui. Specialiąją – valstybiniais išsilavinimo standartams neprilygstančią bendrąją dalyko programą, skirtą tam tikrai specialiųjų poreikių asmenų grupei ar sutrikusiai funkcijai gydyti. Individualią – skirtą

vaiko individualiems gebėjimams ugdyti ir specialiuose ugdymo poreikiams tenkinti.

Vaikų turinčių specialiųjų ugdymo/-si poreikių integracija į bendrąsias grupes gali būti vertinama ir teigiamai, ir neigiamai. Mokslininkai pabrėžia, kad vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius vaikų buvimas drauge ugdo įprastos raidos vaikų atjautos jausmą, sugebėjimą padėti, pagelbėti, suteikia džiaugsmą būti aktyviu ir pasitikėti savimi. Įprastos raidos vaikų nešokiuoja kartais neadekvatus vaikų, turinčių specialiuosius ugdymo/-si poreikius, elgesys ar neigiamos nuotaikos. Jie stengiasi padėti „kitokiems“ draugams, suprasti jų veiksmus, emocijas. Vaikai turintys specialiuosius ugdymo/-si poreikius, aktyviai dalyvauja ikimokyklinio ugdymo įstaigos gyvenime su įprastos raidos vaikais, lavėja komunikaciniai įgūdžiai. Būdami tarp įprastos raidos vaikų, vaikai turintys specialiuosius ugdymo/-si poreikius, jaučiasi pilnaverčiais. Integravimo trūkumai, mokslininkų teigimu, gali pasireikšti tuomet, jei vaikai pradeda mėgdžioti netaisyklingą vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo/-si poreikių, kalbą, netinkamus judesius, grimasas, „kitoki“ vaiką laikyti mažiau žinančiu, išmanančiu ar pravardžiuoti. Jei dėl „kitokiems“ vaikams skiriamos didesnio pedagogo dėmesio, nesugebėjimo susikoncentruoti ir keliamo triukšmo nukenčia sveiki vaikai. Išvengti negatyvių integravimo aspektų galima tik pedagogo profesionalumo, šeimų dalyvavimo ugdymo/-si procese dėka.

Tyrimo metodika ir organizavimas

2015 metų kovo – balandžio mėnesiais Kauno lopšelyje - darželyje „X“ buvo atliktas užsakomasis empirinis tyrimas. Pasirinktas tyrimo metodas – apklausa (raštu), nes jos metu per trumpą laiką galima apklausti didelį skaičių respondentų, be to, apklausos (raštu) metu respondentai objektyviau, drąsiau išsako savo vertinimus, atsako į tyrėjų klausimus. Klausimyne tėvams buvo pateikta 16 uždaro tipo klausimų. Klausimynas sudarytas analizuota mokslinė literatūra. Klausimynas buvo pateiktas ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus auginantiems tėvams, kurių vaikai lanko integruotą.

Tyrimo rezultatai

Tėvų tyrimo – apklausos (raštu) rezultatai atskleidė, kad dauguma tėvų sutinka, jog „kitokie“ vaikai būtų integruojami į įprastas grupes, bet tik tuomet, jei jie neturi vizualiai matomų sutrikimų. Daugiau nei pusė tėvų mano, kad specialiųjų ugdymo/-si poreikių vaikų grupės „X“ darželyje pratina juos tolesniam sėkmingam prisitaikymui įprastoje (ne specialiojoje) mokykloje ir tai yra pozityvu. Daugiau nei pusė respondentų teigia, kad „kitoks“ vaikas nejaučia nepilnavertiškumo būdamas su įprastos raidos vaikais, o įprastos raidos vaikai mokosi padėti ir priimti kitokius nei jie. Daugumos tyrime dalyvavusiųjų tėvų nuomone, „kitokių“ vaikų integravimas į įprastas grupes padeda suprasti tiek vaikams, tiek suaugusiems, kad visi mes esame skirtingi.

Išvados

Dabarties visuomenė vis dažniau atsigręžia į „kitokių“ žmonių poreikius, galimybes. Vaikų turinčių specialiųjų ugdymo/-si poreikių integracija į bendrąsias grupes gali būti vertinama ir teigiamai, ir neigiamai. Išvengti negatyvių integravimo aspektų galima tik pedagogo profesionalumo, šeimų dalyvavimo ugdymo/-si procese dėka.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos „X“ didžioji dalis tėvų mano, kad reikia atsižvelgti į „kitokio“ vaiko poreikius ir galimybes. Respondentai mano, kad būdami drauge jų, įprastos raidos, vaikai padeda silpnesniam, o „kitoks“ vaikas mokosi iš įprastos raidos vaikų, tampa savarankiškesnis, dalyvauja grupės gyvenime. Didžioji dalis tyrime dalyvavusiųjų tėvų nenori, kad drauge su jų įprastos raidos vaikais būtų ugdomi vaikai su vizualiai matoma negalia.

Literatūra

Ališauskas, A. (2002). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo/-si poreikių įvertinimas. Šiauliai

Ambrukaitis, J. (2005). Specialiojo ugdymo kaitos bruožai. Šiauliai

Galkienė, A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. Šiauliai

Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių daktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mo-

kykloje. Šiauliai

Grincevičienė, V. (2001). Neįgalus vaikas ir socialinės sferos kaita. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. Vilnius

Hallahan, D. P., Kaufman, J. M. (2003). Ypač tingieji mokiniai specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius

LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (aktuali redakcija nuo 2013-07-23) Nr. IX-2228 // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 83 - 2983 (įsigaliojo 2005 m. liepos 1 d.).

Radzevičienė, L. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida. Šiauliai

Samsonienė, L. (2006). Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija. Vilnius

Specialiojo ugdymo įstatymo nuostatos integruotos į Švietimo įstatymą (Žin., 2011-03-31, Nr.38-1804).

Ellen, R. D., Stafford, K. (2000). Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas. Specialiųjų poreikių vaikų integravimas. Vilnius

Barkauskaitė M., Grincevičienė V., Indrašienė V., Pūkinskaitė R. (2001). Pedagoginės Priemonės, Taikomos Ugdant Neįgaliuosius. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. Vilnius. P. 11-12.

Dudzinskienė, R. ir kt. (2010). Inovatyvių mokymo metodų ir IKT taikymas. II knyga. Metodinė priemonė pradinė klasių mokytojams ir specialiejiems pedagogams. Vilnius.

Summary

According to V. Grincevičienė (2006) the number of children with special educational needs constantly grows. Kochanskienė, R. Sadauskienė and A. Vaičiūnaitė (2010) says that the first stage of integration of children with special educational needs is in a general pre-school institution where the staff helps children not only to develop their essential skills, but also provide general and rehabilitation education. However, according to Samsonienė (2006) and Ališauskas (2002), integration of children with special educational needs into a pre-school institution has positive and negative aspects both to „different“ and regular children. Integration of children with special educational needs into general groups have more advantages than disadvantages. For example, they feel able to fully participate in a group life, to communicate, to develop curiosity, independence,

but sometimes they fail to concentrate, always lagging behind may feel less educated. On one hand, children without special educational needs develop their own sensibility, ability and willingness to help others. But on the other hand, a child with special educational needs in a general pre-school institution can feel that he/she always has to struggle, he/she lack abilities and knowledge comparing with peers. It is also possible that regular children can start imitate misbehavior, language, irregular movements of „different“ children or may just experience a lack of teacher's attention (Samsonienė, 2006). In March – April, 2015 a research was carried out in Kaunas kindergarten „X“ to reveal parents' attitude towards the integration of children with special educational / learning needs into a pre-school education institution.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MENINĖS KOMPETENCIJOS LAVINIMO/-SI GALIMYBĖS PROJEKTINĖJE VEIKLOJE TAIKANT EKOLOGINIO UGDYMO NUOSTATAS

Daiva Gulbinauskienė, Stanislava Listopadskienė,
Kauno m. sanatorinis lopšelis – darželis „Pienė“, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje siekiama išsiaiškinti gamtosauginių vertybių perteikimo galimybes ikimokykliniame amžiuje ir nagrinėti meninės kompetencijos lavinimo/-si būdus, sprendžiant šią aktualią visuomenės problemą. Pateikiami tyrimo, atlikto Kauno sanatoriniame lopšelyje-darželyje „Pienė“, rezultatai.

Raktiniai žodžiai

Ikimokyklinis amžius, ekologinis lavinimas, meninė kompetencija, ugdymas, nuostata.

Įvadas

Tema aktuali tuo, kad siekiama išsiaiškinti gamtosauginių vertybių perteikimo galimybes ikimokykliniame amžiuje ir nagrinėti meninės kompetencijos lavinimo/-si būdus, sprendžiant aktualias visuomenei problemas. Lietuvoje nėra atlikta tyrimų, nagrinėjančių gamtosaugos nuostatų perteikimo galimybes per projektinę veiklą, todėl nėra žinoma, kaip pasirinkus šią ugdymo kryptį, galima prisidėti prie ugdomųjų kompetencijų lavinimo. Taip pat jaučiamas per mažas pedagogų domėjimasis ekologiniu ugdymu ikimokykliniame vaikų ugdymo etape.

Tyrimo problema – nėra žinoma kaip reikiiasi meninės kompetencijos lavinimo/-si būdai projektinėse veiklose taikant ekologinio ugdymo nuostatas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybes, projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas.

Tyrimo objektas - ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybės.

Tyrimo uždaviniai: atlikti ikimokyklinio am-

žiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybių, projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, teorinę analizę, iširti ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybes, projektinėse veiklose taikant ekologinio ugdymo nuostatas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu (struktūruotas interviu), apklausa raštu (anketa).

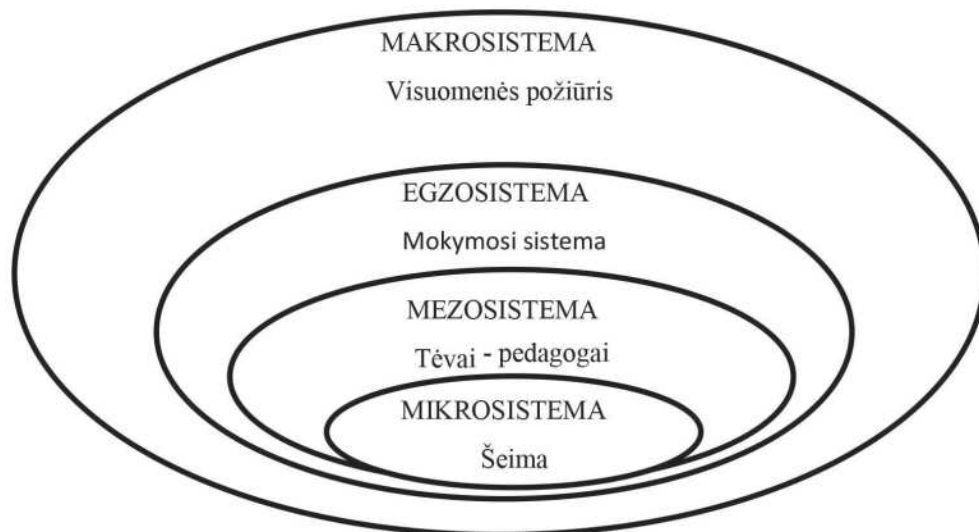
Tyrimo imtis - 9 respondentai (lopšelio - darželio pedagogai).

Viena opiausių dabartinės visuomenės problemų yra ekologinė sritis, todėl ypatingas dėmesys dabar nukreiptas į ekologinės sampratos formavimą. To siekiama, integruojant ekologiją į ugdomąją veiklą. Ikimokyklinio amžiaus vaikai dar nėra pakankamai sukaupę gamtos tausojimo įgūdžių, neturi daug patirties šioje srityje, todėl būtina ugdomų kompetencijų lavinimą susieti su ekologinių nuostatų ugdymu.

Daugumoje Europos valstybių į ugdymo programas yra įtraukti ekologinės gyvensenos pagrindai, siekiama ugdyti atitinkamas vaikų vertybines nuostatas. Lietuvoje nėra itin daug darželių, kurių programos yra orientuotos į ekologinį ugdymą.

V. Lamanauskas (2003) tikina, kad Lietuvos mokslinėje literatūroje neteko rasti paskelbtų darbų apie gamtamokslinio ugdymo tyrimų plėtros kryptis, jų specifiką, reikšmę ir panašiai. Tokio pobūdžio analitiniai darbai itin reikalingi, nes Lietuva kol kas neturi vientisos gamtamokslinio ugdymo koncepcijos.

Nagrinėjant ekologinių nuostatų perteikimo ir ugdomų kompetencijų lavinimo/-si galimybes, ga-

1 pav. Ekologinės sistemos modelis (parengta darbo autorių pagal Neal, 2013)

lima rasti užsienio mokslininkų atliktų tyrimų. P. Lee, D. Stewart (2012) pradinėje sveikatos skatinimo mokykloje taikė socialinės ekologijos modelį. Tyrėjai padarė išvadą, kad ekologinių nuostatų formavimas gerina žmogaus prisitaikymo galimybes, gebėjimus susidoroti su gyvenimo sunkumais. Tai teigiamai veikia tiek fizinę, tiek emocinę sveikatą. Skatinant jaunų žmonių emocinę sveikatą, pasiekiami geri kūrybiniai rezultatai.

M. Bonnett., J. Williams (2006) atliko tyrimą pradinėse mokyklose. Vaikų komentarai parodė, kad mokantis apie aplinkos faktorius retai buvo minimos socialinės dimensijos ir niekada nebuvo jokios nuorodos į meno dalykus.

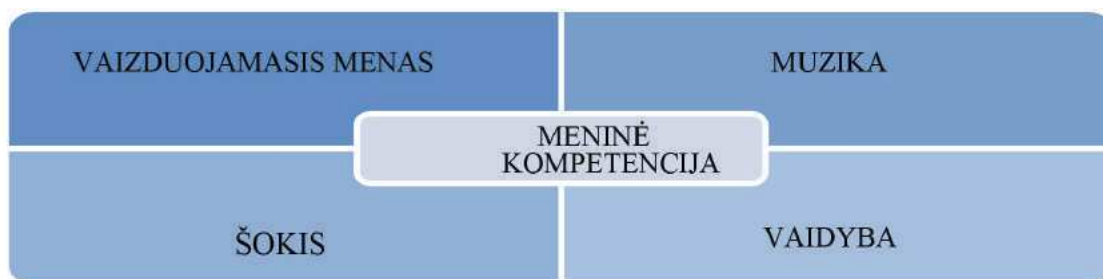
Susirūpinimą kelia T. Mikučionio (2003) pateikti Vokietijoje atliktų tyrimų rezultatai, kurie parodė, kad vaikai, gyvenantys miestuose, geriau pažįsta automobilių markes nei gėles. Todėl šiandienos pedagogai turi išnaudoti visas įmanomas priemones, kad neišvengiami urbanizacijos procesai neatitolintų žmogaus nuo gamtos saugojimo.

Kuo ankstyvesniame amžiuje, per priimtinausias vaikams saviraiškos veiklas, turime ugdyti žmogui būtinas kompetencijas.

Meninės kompetencijos samprata

A. Gerčienė ir kt. (2011) taip apibūdina ikimokyklinuko meninę kompetenciją – tai atvirumas estetiniams išpūdžiams, jautrumas gamtos, vaiką supančios aplinkos ir meno kūrybinių grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis ir santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, šokant, vaidinant, žaidžiant. Kūrybiškumas pasireiškia gebėjimu pateikti originalių ir neįprastų idėjų, laisvai išreikšti save, ką nors simbolizuoti, fantazuoti, improvizuoti.

Norint vertinti vaiko meninį suvokimą ir raišką, turime analizuoti jo gebėjimus visose meninė kompetenciją apimančiose srityse. Vaikų meninės kompetencijos (pasiekimų) turinio dėmenis pateikia D.

2 pav. Meninės kompetencijos dėmenys (parengta darbo autorių pagal Szarkovicz, 2006)

Szarkovicz (2006).

Ekologinio bei meninio ugdymo ypatumai ikimokykliniame amžiuje

R. M. Berns (2009) ekologiją apibūdina kaip mokslą apie organizmų ir jų aplinkos sąveiką. L. Jovaišos (2007) nuomone ekologinis lavinimas yra ugdymo uždavinys, kurio vykdymas padeda stiprinti augalijos, gyvūnijos, žmogaus ir bendruomenės natūralią sąveiką su gyvenamąja aplinka.

Jis apima ne tik gamtos apsaugos, bet ir žmogaus mokėjimo gyventi gamtinėje kultūrinėje terpėje klausimus.

J. W. Neal, Z. P. Neal (2013) tyrė 1979 m. U. Bronfenbrennerio sukurtą ekologinės sistemos teoriją (EST) ir pateikė išvadą, kad ji suteikia efektyviausią kelių ekologiniams tyrimams.

Mikrosistema - tam tikrų veiksmų modelis, rolės, patirtos besivystančio individo jį supančioje aplinkoje, kurioje įgyjamos tam tikros charakteristikos.

Mezosistema - tai santykiai keliuose aplinkose, kuriose besivystantis individas gali aktyviai dalyvauti.

Egzosistema - kai viena ar kelios susijusios aplinkos tiesiogiai neįtraukia individo į aktyvią veiklą, tačiau besivystantis asmuo gali būti jų veikiamas ir pats jas veikti.

Makrosistema - tai yra mažesnio lygio sistemų samplaika. Kitaip tariant, tai kultūrinių, ideologinių sistemų mišinys.

Remiantis pateikta schema galima teigti, kad visuomenės mąstymo modelis gali įtakoti individo ekologinės sąmonės konfigūraciją. Ypač akcentuojama bendradarbiavimo perspektyva. Tačiau sukurtasis modelis nesiūlo tikslaus praktinio pritaikymo.

Tiek fizinė, tiek pažintinė, tiek emocinė vaikų raida vyksta pagal tam tikrus dėsniumus, tačiau ugdymas neabejotinai gali pagerinti šios raidos kokybę. Jis daro teigiamą įtaką asmenybės formavimuisi. Organizuojant ugdymo procesą, reikia atsižvelgti į įvairių amžiaus tarpinių raidos ypatumus. Ikimokyklinio amžiaus vaikai dar nesugeba logiškai mąstyti, bet geba samprotuoti ir išreikšti save žodžiais bei kūryba (Žukauskienė, 2012). E. Adaškevičienė, Z. Bironienė (2006), atlikusios išsamius tyrimus pateikė išvadą, kad ikimokykliniame amžiuje sparčiai gerėjo vaikų pusiausvyros gebėjimai,

judėjimo aparatas, sensomotorinė integracija. Su motorinių ir kognityvinių įgūdžių raida labai susijęs ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimas kurti (piešti, konstruoti, groti, vaidinti ir t. t.). Šiame amžiuje kūryba tampa labai svarbia saviraiškos priemone, todėl pedagogai turėtų ypatingą dėmesį skirti meninės kompetencijos lavinimui.

O. Monkevičienė (2001) teigia, kad jau ankstyvajame amžiuje vaikas pradeda kaupti regimąją patirtį, todėl reikia rūpintis reginiais turtinga aplinka, kad mažylis turėtų ką atrasti. Reikia skatinti vaikus kuo dažniau atsigręžti į gamtą, kurios harmonija ir grožis lavina estetinį skonį.

J. Vaitkevičius (2001) nuomone vaikams ypač tinka praktinė veikla, nes patirties jie įgyja stebėdami, jausdami, girdėdami, užuosdami, ragaudami. Taip priartiname vaikus prie gamtos, jos reiškinių. Ugdymo sėkmė labai priklauso nuo tinkamų darbo metodų parinkimo. Šiandien vis dažniau taikomi aktyvaus mokymo metodai. Ieškant efektyviausių ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinių nuostatų lavinimo būdų, reikia nepamiršti projektų metodo. Tai puiki priemonė reikštis vaiko kūrybiškumui ir aktyvumui. Vienas iš būdų jungti įvairias vaikų veiklos sritis yra meniniai projektai. Jie gali būti siejami su kitomis vaikų ugdymo sritimis: etnokultūra, gamta, ekologija, sveikata, kalba, žaidimais (Priešmokyklinio ugdymo programa, 2014, 3. str.). Aktyvus paties vaiko dalyvavimas pažinimo procese sąlygoja efektyvesnę gamtos pažinimo, ekologinių nuostatų formavimosi lygį ir sudaro sąlygas meninės kompetencijos lavinimui/-si.

Tyrimo rezultatai ir jų interpretacija

Siekiant ištirti ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybes, projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, lopšelyje - darželyje „Pienė“ buvo atliktas dviejų dalių mišraus tipo tyrimas. Jame derinami kokybinio (struktūruotas interviu) ir kiekybinio (apklausa raštu (anketa)) metodai.

Tyrimas vyko 2 etapais. Pirmame etape atlikta pedagogų apklausa žodžiu. Apklausoje dalyvavo 3 įstaigos ikimokyklinio ugdymo grupių pedagogai. Buvo siekiama išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie ekologijos integravimą į meninės kompetencijos lavinimo/-si procesą.

Užduodant klausimą, ar ekologinių projektų turinys gali būti sėkmingai naudojamas meninės kompetencijos plėtotėi, buvo siekiama sužinoti kaip tiriamieji išryškina šios kompetencijos ugdymo galimybes. Apibendrinti duomenys pateikti 1. lentelėje.

Atsakydami į jiems pateiktą klausimą, informantai detalčiai neatskleidė, kaip meninės kompetencijos ugdymas atsispindi jų vykdomų ekologinių projektų turinyje. Buvo išskirti tik pavieniai aspektai, kurie pakankamai glaudžiai siejasi su meninės kompetencijos lavinimu. Galima teigti, kad nors ir nepakankamai dažnai, bet ekologiniai projektai yra vykdomi ir juose naudojamos priemonės, padedančios meninės kompetencijos lavinimui.

Visi informantai kalbėjo apie gamtoje surinktų medžiagų panaudojimą dailės veiklose.

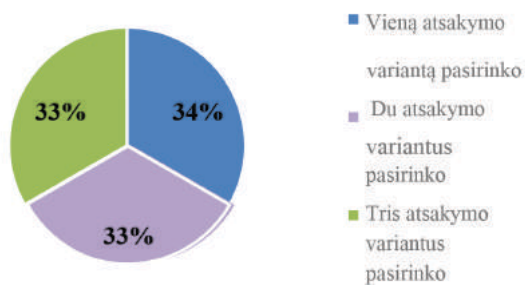
Antrame etape pasirinktas tyrimo metodas – apklausa raštu. Apklausoje dalyvavo visi įstaigos pedagogai (9).

Aplinkosauginio ugdymo programose iškeltiems tikslams įgyvendinti trūksta metodinės literatūros ir priemonių. Viskas priklauso nuo pedagogų aktyvumo, profesionalumo ir parinktų ugdymo metodų. Todėl labai svarbu, kad pedagogai patys aktyviai domėtusi kokias sritis apima ekologinis ugdymas

Buvo siekiama sužinoti ar tiriamieji pakankamai gerai žino ką apima sąvoka ekologija. Jiems buvo pateiktas klausimas su trimis, ekologiją apibū-

1 lentelė. Ekologinių projektų turinio pritaikymas meninės kompetencijos lavinimui/-si

Kategorijos	Informantai	Autentiški informantų teiginių pavyzdžiai
Medžiaga meninėms veiklos	3	„Iš gamtoje prisirinktos medžiagos daug ką galima kurti. Neseniai darėm knygą iš džiovintų augalų...“. „Mano grupėje viena mama atnešė visą kibirą molio. Užsidengėm drėgnu skuduru, kad neišdžiūtų ir vis lipdom. Mano vaikams patinka, bet man nelabai. Labai tepus“. „Kalėdų eglės miške kirsti nereikėjo. Iš mažų šakelių rišom su vaikais. Ir tėvai padėjo. Dar gražesnė už tikrą buvo. Iki lubų. Patys vaikai iš sūdytos tešlos lipdė jai žaisliukus, paskui nudažė, patys sukabino“.
Estetinis ugdymas(is)	2	„...surenka šiukšles, švaru, gražu pasidaro, malonu akiai. Į Panemunės šilą maloniau nueiti tada...“. „Balandžio mėnesį dalyvaujam akcijoje „Darom“. Darželis bendradarbiauja su Panemunės biblioteka. Einam tenai aprinkti šiukšles. Ten ne tik talkinam, bet ir veiklas susiorganizuojam. Daugiau judrias, pažinimo... nepiešiam nuėję.
Kūrybinė veikla	2	„...prisiminiau, jau šiemet darėm – „Oliziukus“. Trumpalaikiame projekte „Oliziukai“ trys grupės dalyvavo. Kojinėje ant drėgnų pjuvenų daiginom sėklas. Veidukus sukūrėm, su charakteriais tokius. Net į parodą į biblioteką nešėm...“. „Į panaudotus butelius pasėjom salotų, ridikų, agurkų. Internete radau, kaip butelį padaryti paršeliu. Nudažė vaikai ružavais dažais. Gražiai išėjo. Lauke tėvai pagamino stovą braškėms ir žirniams auginti. „Pernai „Voveriukų“ ir „Gandriukų“ grupės iš plastiko butelių kartu statė namelį vaidinimui „Kiškių trobelė“. Vaikai vaidino pasaką. Čia buvo iš ilgalaikio ekologinio projekto „Žalioji knyga“ etapas. Ėjome į biblioteką (socialinis partneris - autorės pastaba) vaidinti. Buvom pasikvietę senelius iš dienos centro pasižiūrėti vaidinimo. Vaikai su kaukėmis vaidino. Pavasarį sėjom, daiginom sėklytes. Trumpalaikis projektas, atrodo, „Opa pa, augo žirnis ir pupa“. O šiais metais savo grupėje net du trumpalaikius įvykdėm: „Gamtą myliu – sveikai gyvenu“, „Žalia palangė“.

3 pav. Sąvokos „Ekologija“ apibūdinimo rezultatai

dinančiais teiginiais. Apibendrinti atsakymų rezultatai pateikiami 3 paveiksle.

Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad daugiau kaip pusė apklaustųjų pilnai ar beveik tiksliai apibrėžia kas yra ekologija. Tačiau trečdalis nepakankamai tiksliai suvokia, kad ekologija nėra viena siaurą sritį apimanti sąvoka, todėl galima daryti prielaidą, kad ugdymo procese gali neišnaudoti visų ekologinių nuostatų perteikimo galimybių ir pačias nuostatas perteikti ribotai. Tikėtina, kad stokodami teorinių šios srities žinių, tiriamieji planuoja savo ugdomąsias veiklas spontaniškai, įtraukdami į jas ekologinį lavinimą.

Meninę kompetenciją sudaro keturi dėmenys: dailė, muzika, šokis ir vaidyba. Buvo siekiama sužinoti apklaustųjų nuomonę, ar visi šie dėmenys gali būti lavinami vykdant ekologinius projektus. Nuomonei išsakyti pasirinkta vertinimo sistema, kai tiriamieji gali rinktis nuo atsakymo varianto „visiškai sutinku“ iki atsakymo „visiškai nesutinku“. Abejojantieji gali pasirinkti tarpinius variantus: „ko

gero sutinku, „ko gero nesutinku“. Taip pat palikta galimybė atsakyti tiems, kurie neturi nuomonės šiuo klausimu. Jie gali rinktis atsakymo variantą „negaliu atsakyti“. Apibendrinti rezultatai pateikti 4. paveiksle.

Iš diagramos matyti, kad po vieną atsakymą „Visiškai nesutinku“, kad projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, šis meninės kompetencijos ugdymo dėmuo gali būti lavinamas, gavo visi keturi meninės kompetencijos lavinimo dėmenys.

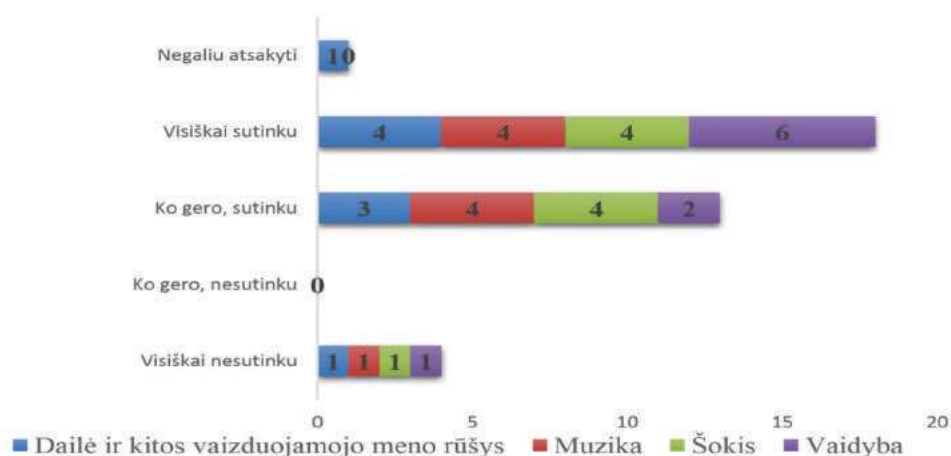
Atsakymo varianto „Ko gero nesutinku“ nei karto nepasirinko nei vienas respondentas.

Mažiausią palaikymą, atsakant į klausimą „Ko gero sutinku“, surinko vaidyba. Tik du tiriamieji daro prielaidą, kad projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, šis meninės kompetencijos ugdymo dėmuo gali būti lavinamas. Muziką ir šokį iš dalies palaiko 4 apklaustieji, dailę – 3.

Jeigu respondentas pasirinko atsakymą „Visiškai sutinku“, jo nuomone projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, šis meninės kompetencijos ugdymo dėmuo gali būti lavinamas. Čia lyderio vaidmuo atiteko vaidybai. Teiginį palaiko net 6 tiriamieji. Likusius meninės kompetencijos ugdymo dėmenis visiškai palaiko po 4 apklaustuosius.

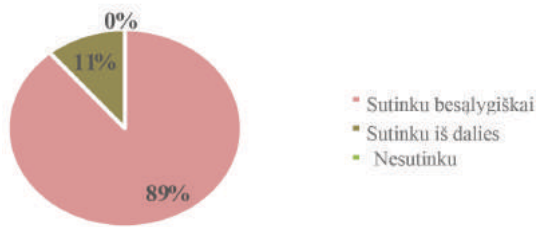
1 respondentas pasirinko atsakymo variantą „Negaliu atsakyti“, ar dailė gali būti tas dėmuo, kuris lavinamas ekologinio turinio projektuose. Tai reiškia, kad jis neturi nuomonės šiuo klausimu.

O. Monkevičienė (2001) teigia, kad nereikia

4 pav. Apklaustųjų nuomonė kaip, projektinėje veikloje taikant ekologinio ugdymo nuostatas, lavinami meninės kompetencijos ugdymo dėmenys

5 pav. Ar gamtos harmonija lavina estetinį skonį

pamiršti, jog dailė remiasi svarbiausiu žmogaus informacijos suvokimo apie supantį pasaulį šaltiniu – regėjimu. Tuo pasinaudojus, reikia skatinti vaikus kuo dažniau atsigręžti į gamtą, kurios harmonija ir grožis lavina estetinį skonį. Apibendrinti rezultatai, gauti išanalizavus atsakymus į klausimą “Ar gamtos harmonija lavina estetinį skonį?”, pateikti 5 paveiksle.

Dauguma apklaustųjų neprieštarauja nuomonei, kad gamtos harmonija lavina estetinį skonį, todėl galima daryti prielaidą, kad savo veiklose jie pratina vaikus kuo dažniau atsigręžti į gamtą ir pastebėti jos grožį. Galima daryti prielaidą, jog pedagogai supranta gamtos naudą estetiniam lavinimui ir išnauvoja natūralią aplinką ugdydami vaikus.

Meninė ikimokyklinuko kompetencija – tai ir atvirumas estetiniams įspūdžiams, estetiškas suvokimas (Gerčienė ir kt., 2011). Galima teigti, kad estetiško gamtos ir žmogaus santykio skatinimas yra labai puiki priemonė meninės kompetencijos lavinimui. Tęsiant prieš tai užduoto klausimo mintį, respondentų buvo klausama “Ar dailės raiška atskleidžia estetinį gamtos ir žmogaus santykį?”. Apibendrinus rezultatus paaiškėjo, jog visi apklaustieji sutinka, kad dailės raiška atskleidžia estetinį gamtos ir žmogaus santykį. Galima daryti prielaidą, kad veikloje per estetiško gamtos ir žmogaus santykio kūrimą, yra lavinama meninė kompetencija

Išvados

Išanalizavus mokslinę literatūrą apie ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos lavinimo/-si galimybes galima teigti, jog ekologinių nuostatų ugdymas projektinėje veikloje yra tinkama priemonė, siekiant lavinti meninę kompetenciją. Daugelis mokslininkų akcentuoja aktyvios veiklos svarbą.

Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad meni-

nės kompetencijos lavinimą galima susieti su gamtosauginio ugdymo turiniu. Apklausą raštu parodė, kad ekologinių projektų metu gali būti lavinami visi meninės kompetencijos dėmenys, tačiau apklausos žodžiu metu, pedagogai išskyrė tik dailės veiklas ir vaidybą. Meninė kompetencija gali būti lavinama ne vien tik dailės veiklų metu. Gamtos stebėjimai, asmeniniai potyriai įvairių žaidybinių veiklų metu, estetiško santykio su aplinka kūrimas taip pat gali padėti meninės kompetencijos lavinimui/-si. Apklausos raštu rezultatai parodė, kad dauguma tiriamųjų gerai supranta kad ekologija nėra vieną siaurą sritį apimanti sąvoka, todėl galima daryti prielaidą, kad ugdymo procese išnaudos ekologinių nuostatų perteikimo galimybes.

Rekomendacijos pedagogams:

Ugdomojoje veikloje taikyti įvairius metodus, integruoti veiklas, kad potyriai būtų kuo labiau plėtojami ir kuo įvairesni.

Plėtoti savo kompetencijas ekologinėje srityje. Lavinant vaikų meninę kompetenciją, ypač atkreipti dėmesį į tyrinėjimų sritį.

Domėtis ekologinių medžiagų, darbo priemonių įvairove. Darbas su tokiomis medžiagomis kaip: molis, herbarai, džiovintos augalų sėklos ir t. t. vaikams padės geriau suprasti gamtą, priartėti prie jos, sąlygos meninės kompetencijos lavinimą/-si.

Panaudoti tautinį paveldą. Liaudies dainas, ratelius, pasakas, susijusias su gamtos tematika, galima panaudoti įvairiuose ekologinių projektų etapuose. Estetiniai potyriai sudarys sąlygas kūrybiškumui, ritmikais, vaizdiniais, judesiu pasireikšti.

Stebėti vaikų kūrybos procesą. Daug informacijos savyje slepia ir pats kūrybos vyksmas. Nepamirškime pastebėti vaiko nuotaikos, elgesio, emocijų raiškos kada jis veikia, pakalbinkime jį ir atrasime dar daug ko neatrasto, pastebėsime be galo daug kūrybiškumo apraiškų.

Literatūra

Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa ir priedai. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. V-779. – Vilnius, 2014.

Berns R. M. Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė. - Vilnius, Poligrafija ir informatika,

2009.

Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika. – Vilnius, 2001.

Lamanauskas V. Kai kurios metodologinės gamtamokslinio ugdymo tyrimų kryptys (2003). Prieiga per internetą <http://oaji.net/articles/514-1393404186.pdf> [žiūrėta 2014 09 30].

Scholar duomenų bazė.

Monkevičienė O. Ankstyvojo ugdymo vadovas. - Vilnius, Minklės, 2001.

Szarkovicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Thomson learning Australia, 2006.

Vaitkevičius J. Istorinė (lyginamoji) didaktika. - Vilnius, 2001.

Žukauskienė R. Raidos psichologija: integruotas požiūris. - Vilnius, Margi raštai, 2012.

Adaškevičienė, Z. Birontienė. 5—7 metų vaikų pusiausvyros kaita skatinant jų fizinį brendimą mokyklai (2006). Prieiga per internetą <http://www.lsu.lt/> [žiūrėta 2015 01 12].

Bonnett. M., Williams J. Environmental Education and Primary Children's Attitudes

towards Nature and the Environment (2006). Prieiga per internetą <http://www.tandfonline.com> [žiūrėta 2015 01 12].

Gerčienė - Leonienė A., Ragauskienė I., Baltakienė J. Ikimokyklinukų kompetencijų ugdymas (2011). Prieiga per internetą <http://www.ikimokyklinis.lt> [žiūrėta 2014 10 02].

Lee P., Stewart D. Does a Socio- Ecological School Model Promote Resilience in Primary Schools? (2012). Prieiga per internetą <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdf> [žiūrėta 2015 01 12].

Monkevičienė O. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) turinio kaitos tendencijos. Vilniaus pedagoginis universitetas, Vaikystės studijų katedra (2008). Prieiga per internetą <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika> [žiūrėta 2014 10 02].

Neal J. V., Neal Z. P. Nested or Networked? Future Directions for Ecological Systems Theory (2013). Prieiga per internetą <http://web.b.ebscohost.com> [žiūrėta 2015 01 07].

span and to take training methods of an artistic excellence into a consideration while solving this urgent problem of the society. These are the results of the research accomplished in Kaunas „Pienė” sanatorium kindergarten.

Summary

Object of this article is to find out the possible values of nature protection to the pre-school age

VAIKŲ FANTAZAVIMAS ŽAIDŽIANT

Rita Pūtvienė,

Kauno sanatorinis lopšelis-darželis „Pienė“, Lietuva

Anotacija

Šiame darbe nagrinėjami 5-6 metų vaikų fantazavimo ypatumai ir pasireiškimas įvairioje vaiko veikloje, kūrybiškumo ugdymas. Šiandien neabejojama fantazavimo svarba vaikų raidoje, vaikų fantazavimas susijęs su vaikų emociniais ir kognityviniais sugebėjimais, vėlesniu kūrybiškumu, svarbiu bendrai žmogaus gyvenimo kokybei. Todėl ugdymo procese svarbu atsižvelgti į vaikų vaizduotės vystymąsi ir suteikti reikiamas sąlygas vaizduotės plėtrai. Darbo tikslas – geriau pažinti ikimokyklinio amžiaus vaikų fantazavimo ypatumus, išsiaiškinti kaip pasireiškia vaikų fantazavimas ikimokyklinėse įstaigose įvairios veiklos metu, kokie galimi šio amžiaus vaikų fantazavimo skatinimo būdai. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai daugiausiai fantazavo žaisdami ir paskatinti kalbėti apie savo fantastinius norus; mažai fantazavo klausiami apie praeities įvykius, susijusius su emocijomis. Nustatyta, jog priešmokyklinio amžiaus vaikai geba skirti fantaziją nuo realybės.

Įvadas

Vaikų fantazavimas prasideda apie antruosius gyvenimo metus. Augančio vaiko vaizduotė vis labiau lavėja. Pavyzdžiui, 2 metų vaikas gali įsivaizduoti, kad geria arbatą iš žaislinio puoduko, 3 metų vaikas maitina iš jo lėlę, dar vėliau tas žaislinis puodukas gali virsti bet kuo – sukurto kompiuterio sudėtine dalimi, kosminiu laivu ar kėdute lėlei. Vaikų fantazavimas yra susijęs su mąstymo raida. Vaikai ypač daug fantazuoja ikioperacinio mąstymo stadijoje, kuri trunka nuo 2 iki 6 metų, šioje stadijoje vaiko vaizduotė labai išlavėja.

Akivaizdu, kad vaikų vaizduotė skiriasi nuo suaugusiųjų. Dažnai manoma, kad vaikų vaizduotė yra turtingesnė nei suaugusiųjų. Vaikai daug fantazuoja žaisdami, tiki nerealių būtybių egzistavimu, kai kurie netgi turi įsivaizduojamus draugus. Vaikų fantazavimas, prasidėjęs apie antruosius gyvenimo metus, aukščiausią tašką pasiekia vėlyvaisiais priešmokykliniais metais, ir ima mažėti pradinėje mokykloje.

Tačiau tai neatitinka faktų apie vaizduotės ryšį su mąstymo procesais ir patirtimi. Vaikų patirtis yra mažesnė nei suaugusių, interesai yra siauresni, o mąstymas yra žemesnėse stadijose nei suaugusiųjų. Vaizduotė susijusi su patirtimi, ji operuoja vaizdiniais, kilusiais iš sąlyčio su tikrove, todėl kuo turtingesnė vaiko patirtis, tuo gausesni jo vaizdiniai, tuo daugiau ir naujų vaizdų įmanoma iš jos sukurti. Keliais pirmaisiais gyvenimo metais vaiko vaizduotė yra labai ribota, nes neturtinga jo patirtis, nedaug naujų išpūdžių, todėl jų perpavidalinimo galimybės tebėra labai siauros. Kai vaikas pradeda vis plačiau ir giliau suvokti įvairius galimus daiktų ir reiškinių santykius, anksčiau nepatirtus vaizdus, jo vaizduotė labai išlavėja. Ji gali įveikti tolimus erdvės atstumus bei reiškinių prieštaravimus.

Gyva vaizduotė – vienas iš gabiems vaikams būdingų ypatumų. Gabūs vaikai mėgsta spėlioti – „kas, jeigu“, kartais jie būna impulsyvūs, o dažniausiai – jautrūs grožiui bei estetinėms vertybėms. Jų lakesnė vaizduotė, jie ilgai tiki pasakomis, daug svajoja. 2-5 metų vaikai dar nesugeba rasti ribos tarp fantazijos ir realybės. Šis gebėjimas atsiranda apie šeštus metus. Gabių vaikų atveju, fantazijos ir realaus pasaulių persipynimas išlieka kur kas ilgiau.

Jie taip suauga su savo sukurtais fantazijų objektais, kad kartais tiesiog neįmanoma atskirti, kur ties, o kur išgalvota istorija. Jų vaizduotė tokia ryški ir turtinga, kad fantastiniame pasaulyje gali sutilpti ir neegzistuojantys draugai, ir trokštamas brolis ar sesutė. Ir suaugę tokie vaikai gyvenime ir darbe išlieka kūrybiški, išradingi, žaismingi.

Tikslas – ištyrus 5–6 metų amžiaus vaikų fantazavimo ypatumus bei raišką įvairios veiklos metu, atskleisti šio amžiaus vaikų fantazavimo skatinimo būdus.

Uždavinys – nustatyti vaikų fantazavimo ypatumus vaikų žaidimų, svajonių išsakymo aptarimo metu.

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti buvo atliktas konstatuojamasis 5–6 metų amžiaus vaikų tyrimas ir ugdomasis eksperimentas. Konstatuojamojo tyrimo metu buvo siekiama nustatyti vaikų fantazavimo ypatumus, neįtakojant jų fantazijos jokiomis pedagoginėmis priemonėmis. Tyrime buvo taikomi šie metodai: pokalbis, kūrybinės užduotys, žaidimo stebėjimas. Po tyrimo atliktas duomenų apibendrinimas.

Fantazavimas žaidimų metu

Kūrybinius procesus ypač dažnai galime stebėti žaidime. Pagrindinis ikimokyklinio vaiko užsiėmimas yra kūrybiški žaidimai, kuomet jie gali vaizduoti ir vaidinti bei savo žaidimuose naudoja objektų, kurių tuo metu nėra, vaizdinius.

Psichologai nėra vieningos nuomonės, apibūdinami žaidimą, nes jis palaiko daug įvairiausių vaiko veiklos sričių, reiškiasi įvairiomis situacijomis, tačiau žaidimo svarba raidai neabejojama. Fantazuodamas vaikas gali patekti už realaus pasaulio ribų ir kūrybingai išspręsti įvairias problemas. Žaidimas yra tyrinėjimas, kur vaikas gali laisvai veikti ir tokia veikla stimuliuoja tolesnę vaiko intelekto raidą. Vaikystės žaidimai padeda sukaupti patyrimą, susidaryti veiklos įgūdžius, suprasti suaugusių žmonių santykius, į juos įsijausti, vaizduote ir mąstymu pagilinti jutiminį tikrovės suvokimą. Žaidžiant lavėja vaiko fizinės ir psichinės funkcijos, jis įgyja dalykinių žinių, nes geriau pažįsta tikrovę. Žaisdamas vaikas gyvena dabartimi ir žaidimai kiekvienu momentu yra rezultatyvūs – lavina jo fizinį ir psichinį pajėgumą. Vaikų svajonės, pasireiškiančios

išgalvotais žaidimais, yra svarbios jų socialinei ir pažintinei raidai.

Ankstyvoje vaikystėje vyrauja du žaidimų tipai: socialinis ir vaidmeninis (siužetinis). Žaisdami socialinius žaidimus vaikai tampa socialesni, mažėja jų egocentrizmas, vaidmeniniai žaidimai padeda mokytį juos įvairių vaidmenų, išreikšti savo baimes ir fantazijas, moko bendrauti. Juose vaikų kūrybiškumas reiškiasi ne tik pasirenkant vaidmenis, bet ir keičiant savo vaidmeninį žaidimą, jo siužetą pritaikant prie kito vaiko norų.

Žaidimų turinys yra tai, ką vaikas laiko svarbiausiu gyvenime. Patys mažiausieji svarbiausiu laiko patį veiksmo procesą, pvz. važiavimą traukiniu, plaukimą laivu. Vidutinio amžiaus ikimokyklinukų siužetinių žaidimų turinys – žmonių tarpusavio santykiai. O pagrindinis vyriausių priešmokyklinukų siužetinių žaidimų turinio komponentas – laikymasis taisyklių, kurias sąlygoja atliekamas vaidmuo.

Vaizduotės žaidimai yra susiję su kūrybiškumu, jie siejami tiek teoriškai, tiek empiriškai. Vaizduotės žaidimai paprastai laikomi tiek kūrybiškumo išraiška, tiek skatinantys kūrybinius procesus. Teoriškai, žaidimai skatina kūrybiškumui svarbių kognityvinių ir emocinių procesų vystymąsi, empiriškai žaidimai yra susiję su kūrybiškumo matais. Žaidimai skatina kūrybiškumą, divergentinį mąstymą. Žaisdamas vaikas išmoksta mąstyti vaizdiniais, lavėja jo vaizduotė, be to, žaidimas vertingas vaiko asmenybei.

Žaisdami vaikai dažnai naudoja žaislus, taip pat įvairius daiktų pakaitalus. Kai kurie vaikai turi ir įsivaizduojamus draugus. Manoma, kad tokių draugų turi apie 12-31 proc. vaikų, daugiausiai ikimokykliniame amžiuje, todėl juos galima laikyti dar viena vaikų fantazavimo išraiška. Tai nematomos būtybės, kurioms vaikai suteikia vardus, su jomis kalba, žaidžia. Kai kurie mokslininkai įsivaizduojamų draugų buvimą sieja su aukštu intelekto ir kūrybiškumo lygiu, tuo tarpu kiti tai sieja su vienišumu ir patologija. Hart ir Zellars (2006) daro išvadą, kad tokie draugai dažnai reiškia sveiką vaiko vaizduotės išraišką, jie yra kelias į saviraišką, emocinę iškrovą, tyrinėjimą, taip pat jie padeda įveikti nerimą bei gyvenimo sunkumus, o taip pat, kad vaikystės vidinis pasaulis yra daug turtingesnis ir gilesnis nei kartais manoma. Bouldin (2006) pažymi, kad vaikų, turinčių įsivaizduojamus draugus fantazijos yra turtingesnės, jie

daugiau ir aiškiau įsivaizduoja, įsivaizduodami beveik mato ir girdi priešais save savo įsivaizduojamą turinį, jų fantazijų turinys yra turtingesnis nei tokių įsivaizduojamų draugų neturinčių bendraamžių, taip pat jie daugiau įsivaizduoja būdami vieni ir tai gali reikšti, kad šie vaizdiniai jiems teikia palaikymą vienatvės akimirkomis .

Vaikų žaidimuose pastebimi ir lyčių skirtumai. Psichologai, stebėdami vaikų žaidimus pastebi, kad jau ankstyvoje vaikystėje juose atsiranda stereotipų, susijusių su lyties funkcijomis. Manoma, kad nesąmoningai jie pradeda rutuliotis jau šeimoje. Berniukai socialiniuose žaidimuose su daiktais linkę vaizduoti fiziškai stiprius herojus, kitaip nei mergaitės, jie įsitraukia į vaidmenis susijusius su fizine jėga. Mergaitės žaisdamos fantazuoja dažniau ir sudėtingiau, t.y. ilgesnį laiką, labiau išvystydamos temą ir naudodamos abstraktesnes reprezentacijų formas nei berniukai. Berniukų žaidimai su mergaičių mėgiamais žaislais, kaip lėlėmis, daktaro reikmenimis, virtuvės įranga yra mažiau rafinuotas nei jų žaidimai su berniukams labiau įprastais ir mėgiamais žaislais, kaip kaladėlės, traukiniai, mašinos. Priešingai, mergaičių žaidimai su labiau berniukų mėgiamais žaislais nėra mažiau rafinuotas ir sudėtingas, nei su mergaičių labiau mėgiamais žaislais. Taip pat pastebėta, kad berniukai labiau vengia žaisti su „mergaitiškais“ žaislais nei mergaitės su „berniukiškais“ .

Žaislai skirti mergaitėms ir berniukams turi ir skirtingą ugdomąją reikšmę:

- mergaitėms skirti žaislai ir žaidimai padeda praktikuotis veikloje, siejamoje su globa ir namais, ugdo bendravimo, bendradarbiavimo, rūpinimosi įgūdžius;
- berniukų žaislai ir žaidimai skatina išradinumą, poreikį keisti aplinką, padeda ugdyti įgūdžius, kurie formuoja matematinių ir erdvinį sugebėjimų pagrindus, plėtoja savarankiškumą, konkurencingumą, stiprina lyderiui būdingus bruožus.

Kubeliai ir dėlionės, kurios tradiciškai laikomos berniukų žaislais, ugdo vaizdinius-erdvinius įgūdžius. Todėl labai svarbu siekti organizuojant vaikų žaidimus ir užsiėmimus, kad abiejų lyčių vaikai ugdytųsi ir vienokius, ir kitokius gebėjimus.

Pažymėtina, jog mergaitės žaisdamos siužetinius žaidimus ilgesnį laiką būna įsitraukusios į

įsivaizduojamus vaidmenis, nei berniukai, o berniukams būdingi ilgesni periodai, kurių metu jis nežaidžia siužetinių žaidimų. Taip pat mergaičių pokalbiuose yra daugiau žodinių fantazijų, nei berniukų ir daugiau jų yra siužetiniuose žaidimuose.

Vaikų emocijos fantazuojant

Vygotskis teigia, kad vaikų fantazijos ir emocijos yra abipusiai susijusios. Tiek jausmai ir emocijos veikia fantazijas, tiek tam tikras įsivaizdavimas veikia žmogaus jausmus.

Mokslininkai pastebėjo, kad vaikai dažniau linkę įsivaizduoti įvykius, kurie jiems sukelia teigiamas emocijas. Vaikų sugebėjimas atskirti fantazijas nuo realybės taip pat susijusios su emocijomis, įsivaizduodami įvykius, kurie sukelia neigiamas emocijas, baimę, vaikai dažniau linkę prisiminti, kad tam tikras įsivaizdavimas nerealus. O įsivaizduojami dalykai ar įvykiai, sukeliantys teigiamas emocijas, jiems atrodo labiau realūs.

Vaikų fantazavimas žaidžiant susijęs su jų emociniu supratingumu, kurio dėka vaikas gali suprasti savo emocijas ir jas kontroliuoti, interpretuoti ir reaguoti į kitų emocijas ir suprasti, kaip tam tikros situacijos ir elgesys gali paveikti kito žmogaus jausmus. Žaidimas atspindi vaikų natūralias emocines būsenas ir vaiko sugebėjimą išreikšti ir integruoti savo emocijas. Kuo nors pasiversdami žaidimų metu jie atkartoja realų ar įsivaizduojamą patyrimą, kuris jiems turi emocinę reikšmę. Vaikų fantazavimas žaidimuose susijęs su jų emociniu savęs ir kitų suvokimu. Ne visų vaikų fantazijos yra gražios, kai kurių vaikų fantazijos yra kupinos smurto. Agresyvos fantazijos susijusios su dažnu antisocialiu elgesiu, pykčio protrūkiais ir vengimu padėti draugams, menku bendravimu, didesniu konfliktavimu su draugais ir mažiau empatišku moraliniu jautrumu ir po keleto metų. Ikimokykliniame amžiuje vaikai gali turėti vaizduotės baimių – labai gyvai įsivaizduoja baubus, raganas, supermenus, apie kuriuos skaito knygose, mato filmuose. Mažiau saugioje situacijoje – likęs vienas, tamsoje – pradeda bijoti savo susikurtų vaizduotės tvarinių. Dauguma penkiamečių ar šešiamečių vaikų žino, kad vaiduoklių, žmogėdrų gyvenime nebūna, bet vis tiek bijo to, ką įsivaizduoja. Kai kurie vaikai vis dar aiškiai neskiria realybės nuo fantazijos ir bijo visų įsivaizduojamų

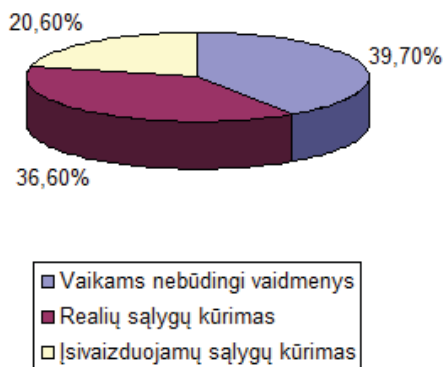
dalykų, kokių gyvenime nebūna. Vaizduotės baimė ypač skatina televizija. Kai vaikui skaitome tekstą apie baisius dalykus, jie neturi patirties, kad juos realistiškai įsivaizduotų, todėl jie jo per daug nepaveikia. Kai vaikas žiūri siaubo filmą, realistiniai siaubo vaizdai jau sukurti, jie giliai įsirėžia į vaiko sąmonę ir ilgai jį baugina.

Vaikų fantazavimas žaidžiant

Tyrime dalyvavo 65 vaikai: 30 berniukų ir 35 mergaitės. Daugiausiai buvo 5 ir 6 metų amžiaus vaikų. Į žaidimus įsijungė 92,3% stebimų vaikų. 5 vaikai – 2 mergaitės ir 3 berniukai – nefantazavo: pykosi, matavosi ūgį, skaitė knygą.

Fantazavimas žaidimų metu buvo koduojamas apjungiant vaikų fantazijas į tam tikras grupes. Tam tikslui pasirinkti tokie vertinimo kriterijai kaip vaikų žaidimo, fantazijų siužetas, tema, turinys ir žaidimų pobūdis: ar buvo žaidžiama žaislais, ar žaidime dalyvavo tik vaikai pasiskirstę vaidmenimis. Todėl pvz. buvo atskirai koduojamas žaidimas šeima žaidžiamas su lėlėmis ir toks pat žaidimas be lėlių.

Daugiausia vaikų žaidė vaidmeninius žaidimus, prisiimdami vaikams nebūdingus vaidmenis: jie imitavo šeimą, vaidino teatrą, cirką ir kt. Šiuos žaidimus žaidė daugiausia mergaitės. Nemaža dalis vaikų pasirinko žaidimą, kuriant realias sąlygas: žaidė mašinomis, kaladėlėmis, žaisliniais gyvūnais. Čia daugiau buvo berniukų. Įsivaizduojamas sąlygas, vaidinant gyvūnus, fantastines būtybes, kūrė penktadalį vaikų, kur mergaičių ir berniukų buvo maždaug po lygiai. 39,7 proc. stebimų vaikų žaidė vaidmeninius žaidimus priimdami vaikams nebūdingus vaidmenis, 39,6 proc. vaikų žaidė kurdami

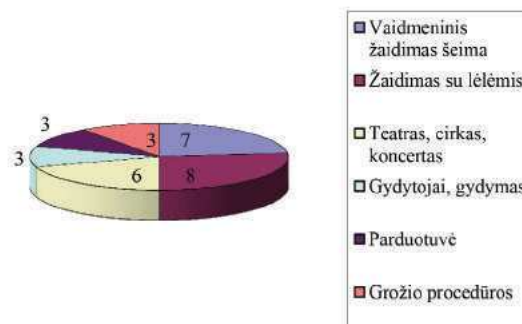

1 pav. Vaikų žaidimų pobūdis

realias sąlygas, ir 20,6 proc. vaikų kūrė įsivaizduojamas sąlygas (1 pav.).

1. Žaidimai, prisiimant vaikams nebūdingus vaidmenis

Žaisdami vaikai daugiausiai kūrė realias žmonių gyvenimo sąlygas, prisiimdami sau įvairius suaugusiųjų vaidmenis, kaip pvz. tėvų, gydytojų, pardavėjų. Į šiuos žaidimus įsitraukė apie 10 mergaičių ir tik keli berniukai. Populiariausias buvo šeimos žaidimas, žaidžiant vaidmenimis ar lėlėmis. Išsamesni duomenys, kur nurodyta, kiek vaikų kokį

2 pav. Vaidmeniniai žaidimai prisiimant vaikams nebūdingus vaidmenis

žaidimą pasirinko, pateikiami 2 pav.

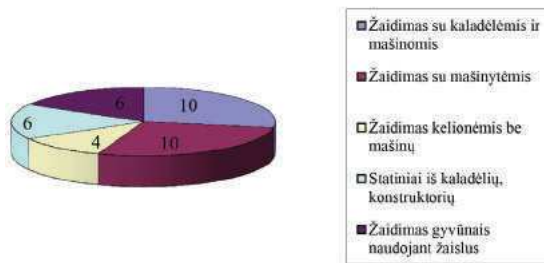
Vaidmeninių žaidimų prisiimant vaikams nebūdingus vaidmenis pasiskirstymas procentais pateikiamas 2 lentelėje.

Mergaitės dažniausiai žaidė lėlėmis vaizduojamos mamos ir vaikus, besirūpindamos savo įsivaizduojamais vaikais, bendraudamos tarpusavyje atkartojant galbūt savo mamų ar kitų reikšmingų suaugusių moterų elgesio modelius:

Berniukai įsijungė vaidinant teatrą, cirką, koncertą bei žaidžiant parduotuvę.

2. Žaidimai kuriant realias sąlygas

Čia dominavo konstrukciniai žaidimai, populiarūs berniukų tarpe. Į šiuos žaidimus įsitraukė apie 10 berniukų ir kelios mergaitės. Populiariausias buvo žaidimas su mašinytėmis ir kaladėlėmis bei su tuo susijęs fantazavimas. Detalesni duomenys, kur nurodyta, kiek vaikų kokį žaidimą pasirinko, pateikiami 3 pav.

3 pav. Žaidimai kuriant realias sąlygas

Didžiąją dalį berniukų žaidimų sudarė žaidimai kaladėlėmis ir mašinėlėmis. Tokiuose žaidimuose žaidimo svarbiausias momentas buvo ne tam tikri vaidmenys, bet įvairių statinių statymas ir jų naudojimas mašinoms, jie dažniausiai statė garažus, tiltus mašinoms, taip pat kitus statinius, jei nenaudojo mašinų (namus).

3. Žaidimai kuriant įsivaizduojamas sąlygas

Tai buvo įdomiausi ir kūrybingiausi vaikų žaidimai. Jie sudarė 20,6% visų žaidimų. Žaidimus kurdami nerealias, o įsivaizduojamas sąlygas žaidė 6 mergaitės ir 5 berniukai. Daugiausia vaikų įsijungė į vaidmeninį žaidimą gyvūnais. Išsamesni duomenys su tiksliai nurodytu vaikų skaičiumi pateikiami 4 pav.

4 pav. Žaidimai kuriant įsivaizduojamas sąlygas

Apibendrinant žaidimų stebėjimų rezultatus, galima pastebėti akivaizdžią lyties faktoriaus įtaką renkantis žaidimus – mergaitės daugiau žaidė šeimą, kur vaidino mamas, o berniukai žaidė konstrukcinius žaidimus su mašinomis ir kaladėlėmis. Daugiausia vaikų (apie 40%) žaidė vaidmeninius žaidimus, prisiimdami vaikams nebūdingus vaidmenis, nemažai vaikų (apie 36%) pasirinko žaidimą, kuriant realias sąlygas, originaliausius žaidimus kuriant įsivaizduojamas sąlygas žaidė apie 20% vaikų.

Apibendrinimas

Paskutiniuosius 25 metus raidos psichologai itin domisi vaiko mąstymu bei socialinės aplinkos įtaka jo kognityviniams gebėjimams. Ne išimtis ir realybės bei fantazijos supratimas, kuris ikimokykliniame amžiuje pasižymi tuo, jog vaikai objektams, reiškiniams, situacijoms priskiria savybes, kurių šie realiame pasaulyje iš tikrųjų neturi. Ikimokyklinio amžiaus vaikai sunkiai atskiria realybę nuo fantazijų – tai taip pat susiję su jų mąstymo ypatumais ir žiniomis apie pasaulį. Vaikai gyvena pasaulyje, kuriame fantazijos ir realybė yra labiau persipynusios nei suaugusiųjų, vaikai linkę tikėti fantastinių būtybių realumu, tačiau stebimi ir vaikų sugebėjimai atskirti realybę nuo fantazijų. Pvz., 3 metų vaikai gali atskirti mintį ar vaizdinį nuo realaus fizinio objekto, jie kalba apie skirtumus tarp realybės ir apsimetimo kuo nors, realybės ir žaislų, realybės ir paveikslėlių. 4 metų vaikai taip pat turi solidžių sugebėjimų atskirti realybę nuo apgaulingos išvaizdos. Vaikui augant didėja jo žinios apie aplinką, taip pat ir apie realias būtybes, bei apie socialiai įprastus mitus, kaip pvz., Kalėdų senelį. Tačiau Sharon T., Woolley J. (2004) teigia, kad net tuo pačiu metu tikėdami fantastinių būtybių realumu, jie traktuoja jas labai skirtingai nuo realių būtybių pagal jų savybes. Tokiu būdu vaikai fantastines būtybes priskiria atskirai kategorijai – nei tikrai realioms, nei įsivaizduojamoms, bet kažkur ties viduriu. Iš šios kategorijos vėliau formuojasi suaugusių kategorija fantastinėms būtybėms. Todėl tiksliau būtų sakyti, kad vaikai ne neskiria ribų tarp įsivaizduojamo ir realaus, bet yra aktyviame šių ribų formavimo procese. Sobel D., Lillard D. (2001) teigia, kad vaikai fantazijų turinio dėka pradeda suprasti, kad apsimetimo kažkuo procese dalyvauja protas.

Išvados

Ikimokyklinio amžiaus vaikų fantazavimą labiausiai skatina kūrybiška nevaržoma veikla, pagrįsta laisvės principu.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai daugiausia fantazavo žaisdami (92,1 proc.).

Literatūra

Banevičienė B., Brazauskeinė A., Bortkevičienė V. ir kt. Priešmokyklinio Ugdymo Turinio Įgy-

vendinimas. Metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos Švietimo Ministerija. – Vilnius: Švietimo Aprūpinimo Centras.

Bouldin P. An Investigation of the Fantasy Predisposition and Fantasy Style of Children with Imaginary Companions //The Journal of Genetic Psychology, 2006,

Grakauskaitė-Karkockienė D. Kūrybos psichologija. - Vilnius, 2003.

Grendstad N.M. Vaizduotė ir jausmai. - Vilnius: Margi raštai, 1999.

A. Gučas A. Vaiko ir paauglio psichologija. – Kaunas: Šviesa, 1990.

Pellegrini A.D., Bjorklund D.F. The Ontogeny and Phylogeny of Children's Object and Fantasy Play // Human Nature, Vol. 15, No.1, 2004.

Petrulytė A. Kūrybiškumo ugdymas mokant.- Vilnius: Presvika, 2001.

Pikūnas J., Palujanskienė A. Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą. – Kaunas: Pasaulio Lietuvių Kultūros, Mokslo ir Švietimo Centras, 2000.

E.Šeputytė- Vaitulevičienė: laikas svajoti ir fantazuoti 2011 01 www.asirpsichologija.lt

Vygotsky L.S. Imagination and Creativity in Childhood // Journal of Russian and East European Psychology, Vol. 42, No. 1, 2004, p. 2-97

Summary

The study looked at children aged 5-6 on fantasy features and manifestation of various activities, development of creativity. Today there is no doubt on fantasy importance of child development, child on fantasy related to children's emotional and cognitive abilities later creativity is the general quality of human life. Therefore, the education process is important to take into account the development of children's imagination and provide the necessary conditions for the development of the imagination. The aim – to get know children of preschool age on fantasy peculiarities, to find out how children experience on fantasy preschools variety of activities during which the potential of the children on fantasy promotion techniques. The results showed that children mostly fantasized playing and encourage to talk about their fantastic pleasures; little fantasized asked about past events related to the emotions. It

was found that preschool children are able to devote fantasy from reality.

VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO ATS(IS)KLEIDIMAS ANKSTYVUOJU TEATRO MENU

Jūratė Švaplėnienė, Regina Kulbokienė,
Kauno lopšelis-darželis „Gandriukas“, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje pristatoma kūrybiškumo samprata, aptariamas teatro meno pedagoginis reikšmingumas ikimokykliniame amžiuje. Analizuojama ir pagrindžiama kaip teatro menas padeda skleisti vaikų kūrybiškumui, kompetetingumui ikimokyklinio ugdymo mokykloje.

Raktiniai žodžiai

Ankstyvasis teatro menas, kūrybiškumo samprata, kūrybiškumo ugdymas, teatro pedagogika, ikimokyklinis ugdymas.

Įvadas

XXI amžiuje kūrybiškumas traktuojamas kaip išskirtinis žmogaus gebėjimas, lemiantis jo sėkmę konkurencingame pasaulyje. Greitai besikeičiančios ekonominės sąlygos kelia ypatingus reikalavimus žmogui – iš jo reikalaujama daugiau savarankiškumo, kūrybiškumo, iniciatyvumo. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadose (2008/C 141/10) dėl kūrybingumo ir inovacijų skatinimo pasitelkiant švietimą ir mokymą, pabrėžiama, jog švietimo ir mokymo sistemos gali atlikti svarbų vaidmenį ugdant kūrybinius ir inovacinius gebėjimus, kaip svarbiausius veiksnius didinant ateityje ekonominį konkurencingumą ir skatinant socialinę sanglaudą ir individualią gerovę visoje švietimo sistemoje. Konkrečios žinios bei gebėjimai turi būti plėtojami kartu su bendraisiais gebėjimais, susijusiais su kūrybingumu, tokiais kaip smalsumas, intuicija, kritinis bei neverbalinis (kūrybinis) mąstymas, problemų sprendimas, eksperimentavimas, rizikos priėmimas ir gebėjimas mokytis iš klaidų, vaizduotė ir hipotetinis samprotavimas, verslumo pojūtis.

Kūrybiškumo ugdymo rezultatai priklauso nuo praktinių veiksmų. Pedagogai vaidina lemiamą vaidmenį organizuojant ir ugdytinių kūrybiškumo sklaidą orientuotą ugdymo procesą (Eckhoff, 2011; Cheung, 2012).

Tradiciškai kūrybiškumas apibrėžiamas kaip asmens gebėjimas atrasti tai, kas yra nauja, originalu, netikėta (Sternberg, Lubart, Kaufman, 2005; Runco, 2008; De Bono, 2009). Pastaraisiais dešimtmėčiais mokslinėje literatūroje kūrybiškumo fenomenas nagrinėtas kaip kūrybos procesas ir jo rezultatas, asmenybės savybė ir mąstymo gebėjimas.

Kūrybiškumas, kaip procesas, apibūdinamas kaip tam tikra kūrybinio mąstymo įvairovė, estetiškas pasaulio suvokimas. Pabrėžiama kūrybinė intuicija, turtinga, fantazija, divergentinis mąstymas, įkvėpimas, pasąmonės aktyvumas (Grecov, 2007; De Bono, 2009). E. P. Torrance (1988) nuomone, kūrybiškumas turi būti suprantamas kaip divergentinis mąstymas, pripažįstant kūrybinius ieškojimus, kurie lemia netikėtus rezultatus. Kūrybinio mąstymo procesą apibūdina gebėjimai: generuoti keletą idėjų vienu metu; apibrėžti ir išskirti problemą; pateikti skirtingų koncepcijų idėjas; pirmenybę teikti nestandartinėms idėjoms; įgyvendinti nestandartines idėjas; analizuoti ir sintezuoti informaciją, siekiant išspręsti problemą (De Bono, 2009). Divergentinio mąstymo dedamosios yra mąstymo sklaidumas, lankstumas, originalumas ir detalumas (Torrance, 1988; Petruolytė, 2001; Girdzijauskienė, 2005).

Kūrybiškumas, kaip asmenybės savybė, – tai atvirumas naujai patirčiai, savarankiškumas, lankstumas, dinamiškumas, originalumas ir kt. Daugelio tyrinėtojų (Grecov, 2007; Jovaiša, 2007; Girdzi-

jauskienė, 2005; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006) nuomone, kūrybiškumas yra gebėjimų visuma, kompleksas intelektinių ir asmens savybių, į kurį įeina ir asmens požiūris į gyvenimą. Pažymima, kad kūrybiškumą daugiausia lemia individualios asmenybės savybės: originalumas, lankstumas, sklandumas, smalsumas, jautrumas, energingumas ir savarankiškumas, gebėjimas spręsti problemas ir priimti iššūkius.

Kūrybiškumas, kaip rezultatas, – tai gebėjimas sukurti kažką naujo, neįprasto, originalaus; pabrėžiamas naujumas ir socialinis reikšmingumas (Grakauskaitė-Karkockienė, 2006). Kūrybos produktai gali būti laikomi įvairūs veiklos rezultatai – ir idėjos, ir įvairių sričių (meno, mokslo, kasdienio gyvenimo) materialūs produktai. Tokia požiūrių į kūrybiškumą įvairovė būdinga ir ikimokyklinio ugdymo procesui. Nuo to, kaip pedagogai supranta kūrybiškumą, daug priklauso ir vaikų kūrybiškumo ugdymo ypatumai. Siekiant atpažinti kūrybiškumą ankstyvojo ugdymo aplinkoje, būtina visuminė jo samprata (Torrance, 1988; Sharp, 2004; Amabile, 2011), kuria remiantis kiekvienas vaikas yra menininkas plačiąja prasme, kiekvienas turi lavinamą kūrybinį potencialą, daugiau dėmesio skiriant ne procesui, o produktų vertinimo kokybei. Svarbiausias vaidmuo ugdymo aplinkoje tenka pedagogui. Nuo jo įsitikinimų, kūrybinių nuostatų, gebėjimo įtraukti vaikus į kūrybinę veiklą priklauso vaikų kūrybinis aktyvumas ir realūs kūrybos rezultatai.

Menų dalykai (teatras, dailė, muzika, šokis) nuo pat pirmųjų žingsnių ugdomojoje aplinkoje yra puiki oazė, kurioje vaikai gali augti, skleisti, turtėti ir turtinti kitus. Kūrybiškumą labiausiai ugdo ankstyvasis teatro menas, nes jis apima visas meninės veiklos formas (režisūrą, vaidybą, judesį, (pantomimą), scenos kalbą, dainavimą, dekoracijų, kostiumų, apšvietimo, muzikinį apipavidalinimą ir kt.). Meniniu (teatrinu) ugdymu siekiama suteikti galimybę kiekvienam vaikui atskleisti save meninėje kūryboje ir raiškoje, taip pat įsijungti į socialinį bei kultūrinį gyvenimą.

Objektas: Vaikų kūrybiškumo ats(is)kleidimas ankstyvuojant teatro menu.

Tikslas: Išanalizuoti ankstyvojo teatro meno reikšmę vaikų kūrybiškumo ats(is)kleidimui.

Uždaviniai:

- Išnagrinėti vaikų kūrybiškumo ats(is)kleidimo ankstyvuojant teatro menu galimybes.
- Pateikti ankstyvojo teatro meno pedagoginį reikšmingumą, ugdomąsias teatro meno galimybes.
- Atskleisti vaikystės patyrimo sąsajas su teatro menu.
- Aptarti ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetingumo didinimą ankstyvuojant teatro menu.

Vaikų kūrybiškumo ats(is)kleidimas

Kūrybiško žmogaus ugdymas nuo pat mažens mokytojams tampa iššūkiu. Mokslininkai vieningai sutaria, kad ikimokyklinis ugdymas vaikui suteikia daugiausia galimybių kūrybiškumo raiškai ir plėtočiai. H. Gardner (1993) teigimu, kiekvienas vaikas gimsta turėdamas kūrybinį potencialą, o amžius nuo trejų iki penkerių metų yra pats svarbiausias vaiko kūrybiškumo vystymuisi. Visi mes esame kūrėjai, tik ne visi išdrįstame tuo patikėti. Ar žinojote, kad 90 proc. penkiamečių vaikų yra kūrybiški, sulaukę septynerių, tokiais išlieka 20 proc., ir tik 2 proc. suaugusiųjų išlaiko poreikį kurti? Kaip mes prarandame savo kūrybiškumą? Ar jis toks reikalingas, ar be jo mes negalime susikurti savo sėkmės ir gyvenimo gerovės? Vaiko kūrybiškumą lemia ne tik įgimtas saviraiškos, bet ir pažinimo poreikiai, skatinantys gilintis į save ir į supantį pasaulį. Tai, ką vaikas patiria šiuo raidos periodu, dažnai nulemia visą tolesnę jo asmenybės vystymosi kryptį.

Teatras kaip tam tikra kūrybos rūšis yra žmonijos kultūros dedamoji. Lotyniškas terminas „*cultura*“ reiškia apdirbimas, ugdymas, lavinimas, tobulinimas, garbinimas, t.y. žmogaus bei visuomenės gerbiami ir puoselėjami objektai ir reiškiniai. Vadinasi, kultūra auklėja ir perkeičia žmogų. Klausimas tik ką ir kaip auklėja ar garbina.

Teatras – (lot. *theatrum*; gr. *théatron* vieta, skirta parodymui) meninės išraiškos priemonė, išorinio ir vidinio. Lenkų poetas Cyprian Kamil Norwid pasiūlė lotynišką žodžio „teatras“ etimologiją: *teatr – te atrium, atrium dei*, reiškia koridorius pas Dievą – ne vieta, kur gyvena Dievas, o koridorius pas Dievą.

Neįmanoma su niekuo palyginti teatro. Perskaičius knygą, nutaptą paveikslą mes suvokiame kaip baigtą kūrinį. Teatre žiūrovas tampa ne pabaigto kū-

rinio stebėtoju, o tiesioginiu kūrybos dalyviu. Teatro menas, skirdamasis nuo kitų menų, yra gyvas. Jam būtinas emocinis, dvasinis aktorius ir žiūrovo kontaktas. Vaidyba – puiki priemonė vaiko asmenybės meninei saviraiškai. Tyrėjai pastebėjo, jog kūrybiškumą skatina galimybės manipuluoti informacija, pasakoti istorijas, piešti piešinius, įsitraukti į vaidybinius žaidimus (Runco, 2006; De Bono, 2009).

Pasak vaikų psichologų, mūsų mažųjų vaizduotė vystosi natūraliai, tačiau galima pasistengti, kad ji atsiskleistų ir nustebintų aplinkinius. Kai vaikai susiduria su dar nepatirtais pojūčiais, vaizdais bei garsais, jų protas atsiveria plačiam ir įvairialypiui pasauliui. Svarbu – kartu su jais tai patirti, pagelbėti ir galbūt patiems pasimokyti. Rasime tyrėjų išsakytas mintis, kad vaikų kūrybiškumas ir vaizduotė stimuliuojama spontaniškai kuriant situacijas ir modeliuojant kūrybinį mąstymą bei elgesį, skatinantį eksperimentuoti, iš kurių kyla atvirojo tipo klausimai, skatinantys divergentinį mąstymą, taip pat pagiriant vaikus, kurie surado originalius sprendimus (Torrance, 1988; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006; De Bono, 2009).

Ankstyvasis teatro menas padeda vaikams įgyti ne tik meninių, bet ir bendravimo įgūdžių. Tai pareikalauja atsidavimo, kantrybės ir žinoma daug laiko, kad spalvų, garsų, judesių ir emocijų kupinas pasaulis padėtų vaikui užtikrinti lengvą informacijos įsisavinimą. Kūrybiškumo lavinimui neužtenka tik žiūrėti animacinius filmukus, sklaidyti spalvotai iliustruotas knygutes ar klausytis pasakų prieš miegą. Mažuosius įkvepia ir linksmina atgiję pasakų veikėjai, o dar šauniau, kai jiems suteikiama galimybė savarankiškai improvizuoti įvairias užduotis, įsijausti į žaidimus, kur jų nevaržo suaugusių pasaulio taisyklės ar nuostatos. Kaip pastebi tyrėjai, lavinant vaikų kūrybiškumą svarbiausia yra ugdyti kūrybinį, kritinį mąstymą (Copple, Bredekamp, 2009; Pilkauskaitė-Valickie Rasa Jautakytė, 2013). Vaikai imlūs, atviri, leidžiantys sau fantazuoti, smalsūs ir nenustygstantys vietoje, tačiau ne visada sulaukia atsakymų į klausimus: „Kodėl lyja lietus? Kodėl sniegas baltas ir ar nykštukai egzistuoja, kur gyvena fėjos?“. Ugdytojams ir tėvams pravartu sukurti palankias sąlygas vaiko kūrybiškumui atskleisti, skatinti vaiko sugebėjimus ir patenkinti jų smalsumo poreikį.

Ankstyvasis teatro menas – pagalba vaikui pažinti ir suprasti jį supantį pasaulį, lavinti jo vaizduotę. Tai pirmieji žingsniai, formuojant estetinius pojūčius ir išgyvenimus. Čia vaikai be prievartos pasineria į muzikos, choreografijos, tapybos, žodžio, literatūros pasaulį, nes teatras – tai sintezuota kūryba. Žaidimų pagalba sukuriamos ir išgyvenamos įvairios gyvenimiškos situacijos (vaikai vaidina tėtį, mamą, gydytoją, gyvūną ir pan.), taip ugdomas tolerantiškumas ir pasitikėjimas savimi. Pavyzdžiui, kiekvienam vaikui yra duodama užduotis pavaizduoti tam tikrą nuotaiką, o kiti turi atspėti, koks tai jausmas – linksmas, liūdnas, išsigandęs. Gimsta kolektyvinė kūryba, nes teatras kolektyvinė kūrybos rūšis, kur reikia bendrauti, kartu spręsti kylančias kūrybines ir kitokias problemas. Vaikus svarbu įtraukti į įvairiapusišką kūrimo procesą, todėl jie patys galvoja ir padeda ruošti savo personažo kostiumus, prisideda prie dekoracijų kūrimo. Charakterių kūrimo pratimai moko stebėti ir analizuoti žmones aplinkoje, o spektaklių žiūrėjimas padeda pažinti visas meno rūšis. Geriausiai vaikai įsisavina ugdomąją informaciją per vaikiškus spektaklius ir vaidybinius socialinius žaidimus. Kiekvienas vaikas turės panaudoti visas prigimtines kūrybines galias net tas, apie kurias nenumanė nei jis pats, nei jo tėvai, nei mokytojai: teatrinė kūryba daugialypė ir daug pareikalauja iš dalyvio. Kurdami personažus spektakliuose, vaikai ne tik įgauna vaidybinės patirties ir naujų žinių, bet ir bręsta kaip asmenybės. Visa meninė veikla remiasi ne teorijomis, o spalvingais, jausmingais ir žaismingais pratimais bei svarbiausia – betarpišku tarpusavio bendravimu. Svarbu padėti mažiesiems patiems atrasti, pajauti, išgirsti ir nuspalvinti juos supantį pasaulį. Nėra nekūrybingų vaikų, yra tik nepažinti ir dar neatrasti.

Teatro pedagogika

Ši pedagogikos sritis lavina ne tik vaikų kūrybiškumą, bet ir sugebėjimus bendrauti su bendraamžiais, atskirti gėrio ir blogio pradus. Net paprasčiausiose pasakose personažai įkūnija nekintančias gyvenimo vertybes, mūsų svajones ar kasdieniškų jausmus. Dar dabar kartais pasklaidžius seną nuotraukų albumą prisimenam save, vaidinančius fėją su burtų lazdele ar zuikutį. Spalvoti atsiminimai išlieka ryškūs, nors nuotraukos ir išblunka. Pedagoginis

teatro vaidmuo išryškėja ir tuomet, kai vaikas gali būti ne tiks žiūrovu, bet ir kūrėju, priėmęs vaidmenį, kurdamas dekoracijas spektakliui, rašydamas ir aptardamas scenarijų – iš vienos pusės. Teisingai parinktas pjesės scenarijus gali turėti ir gydomąjį poveikį vaiko psichikai – iš kitos pusės. Įsijausdamas į personažą, kuriam būdingi tam tikri negatyvūs bruožai, jis gali pastebėti juos ir savyje ir mokintis juos įveikti ir ugdytis pozityviusius. Svarbiausia tai, jog šis auklėjimasis vyksta be kritiško mokytojo tono, o žaidybiniu metodu. Žaidimas auklėjimą daro malonų, o žinių priėmimą efektyvų. Žaidimas – šiuolaikinė psichinės sveikatos diagnostikos priemonė, jo asmenybės raidos stebėjimo būdas. Tuo pačiu tai efektyvus atsilikimų, trūkumų negebėjimų koregavimo metodas. Pavyzdžiui, mažiausieji (2–4 metų) vaikai mokosi po truputį, todėl tik nuolat kartojant pasakojimų detales, galima sutelkti vaikų dėmesį ir gauti reikiamą rezultatą. Dėmesio koncentravimas yra pagrindinė tokių užsiėmimų užduotis, nes tokio amžiaus vaikai dažniausiai sutelkia dėmesį tik kelioms minutėms. Vaikams nuo pusės iki 12 metų žaidimas yra viena svarbiausių veiklos būdų. Žaidimas – tai ne vien pramoga. Žaidimas vaikui – tai pasaulis, jo visata. Teatro paskirtis – išmokyti bežaidžiant: emocijų pažinimo ir valdymo, bendravimo, kūrybinio mąstymo, mokėjimo elgtis visuomenėje. Žaidimas – laisvas kūrybiškumas, svarbi estetinio prado užuomazga žmoguje, priemonė suvokti prasmes, suvokti pasaulio ir Kūrėjo vienybę.

Dauguma psichoterapinių metodų grįsta žaidybinais elementais, kur pagrindinis principas yra ne vaiko pajuokimas, o pasijuokimas kartu su vaiku iš tam tikrų elgesio ypatumų. Reikėtų sugalvoti ir parinkti tokias pasakas ir pjeses, kur jūs kartu galėtumėte pasijuokti ir įveikti tingumą, baimes, liguistą vaiko drovumą ir nepasitikėjimą savimi (nemaišant su kuklumu), sunkumus ir pan. Išskyla nevienareikšmiškų sprendimų galimybės. Suvokiamos kultūrinės tradicijos ir vertybės, nes kiekviena tauta turi savo veidą, savo bendravimo artimoje aplinkoje ypatumus. Tai rasime religiniuose ritualuose, literatūriniuose kūriniuose, folklore. Kad tai suvokti, svarbu pajauti kas vyksta. Pasirinktų kūrinių veikėjų vaidyba, padeda suprasti jų veikėjų jausmus, „pagyventi“ jų gyvenimą, įsisavinti visa, kas geriausia, pažinti blogį besislepiantį po gėrio kauke.

Svarbu jau ankstyvajame amžiuje mažuosiuose sužadinti susidomėjimą ir svarbiais egzistenciniais klausimais. Neskaityti paskaitų ir ne aiškinti, o būtent nustebinti, sudominti vaiką, pasiūlyti pačiam pagalvoti. Teatrinis eksperimentas, improvizacija gali padėti svarstyti su vaikais svarbiausias etines, socialines, istorines ir filosofines temas: iš kur atsirado žmogus; kokia gyvenimo prasmė; kas yra laimė, teisingumas, garbė; kaip kovoti su savo silpnybėmis; kaip išmokyti draugauti; kokia buvo mūsų Tėvyne prieš daug metų ir pan.

Menas yra svarbi mūsų gyvenimo dalis ir turi būti prieinama kiekvienam žmogui nepriklausomai nuo to, kokio amžiaus jis bebūtų. Mes tikime, kad menas padeda išmokyti mastyti individualiai, kūrybiškai bei padeda tapti stipriomis asmenybėmis. Taigi, svarbu kokią pasaulėžiūrą diegiamo vaikams teatinės kūrybos metodu. Kuomet McDonald'o kultūra gaji ir vaikų mąstymo gebėjimai minimizuojami, atsvara yra vaikų kūrybiškumo lavinimas teatrine kūryba, įgalinant visapusiškus vaikų gebėjimus.

Vaikystė, kilusi iš teatro

Nuo pat lopšio prasideda teatras, kuomet mes apžaidžiame su mažuoju vaikelio kasdienės situacijas ir įvairius elgesius. Čia mama tampa tikra režisierė, dramaturgė ir aktorė, bendraudama su savo mažyliu. Juk mamai tenka panaudoti visą savo patirtį, fantaziją, įgimtą pedagoginį talentą, folkloro žinias („Ladutes, ladutes...“), literatūrines žinias („Virė, virė košę vaikai atsilošė...“) ir aktorinius gebėjimus. Juk mamai tenka net pačią paprasčiausią maudymosi procedūrą paversti žaidimu, kuri duotų vaikui emocinį krūvį ir informacijos apie supantį pasaulį: „vandenėli, vandenėli, nuplauk mano veidelį... reikia praustis man rytais, o taip pat ir vakarais...“ Juk aišku, kad paprastos ladutės ar dainelės apie maudynes atstoja nuobodžias higienos paskaitas. Patyręs pedagogas ar tėvas pavers įtraukiančiu spektakliu, žaidimu net sauskelnių keitimo procedūrą, ir batukų avimąsi, ir valgymą. Potraukis žaisti – organiška žmoniškosios būtybės savybė. Visi puikiai žinome, jog net patys mažiausi vaikiukai, vos tik išlipę iš vystyklų vaizduoja esantys tai vairuotoju, tai automobiliu, tai medžiu ar paukščiuku medyje. Vėliau palaiapsniui ši laisvė persimainyti nunyksta, kai mažasis ima prisitaikyti prie sociu-

mo. Vaikas ima drovėtis išsiskirti iš minios ir jo saviraiškos siekis užgniaužiamas viduje, o saviraiškos laisvė pasireiškia fantazijose ir svajonėse ir laikui bėgant tampa vis labiau užslėpta ir pasąmonine. Tuo pačiu kūrybinis pradasis nepasireiškia aiškiai matuose išoriniuose asmenybės pavidaluose, juo labiau kad dažnai mokymo stilius mokyklose remiasi naujos informacijos atgaminimu ir atkartojimu, o ne kūrybiškumo ugdymui(si).

Visgi vidinis kūrybinės savirealizacijos poreikis išlieka visam laikui. Vaidinimo kūrime vaikai įneša savo pakeitimų. Galimai patys susigalvoja ir patys vaidina savo etiudus. Taip jie įsisavina gimtąją kalbą, loginio mąstymo taisykles, savo dvasios grožio suvokimą ir literatūrinio meno įvairiapusįškumą. Gerai parinktas repertuaras be moralų ir nuobodumo puoselėja vaikuose meilę grožiui, nuoširdumui, didingumui. Vaikas, auginamas bendradarbiavimo atmosferoje, vaikų ir suaugusiųjų tarpusavio supratimo atmosferoje per visą gyvenimą ir visus vaidmenis neš meilės kibirkštį gimtiesiems namams, grožiui, savo vaikystei. Juk tai ir yra tas lašelis, kuris dažnai mus sustabdo nuo žalojančio lemtingo žingsnio sunkiomis gyvenimo akimirkomis. Kritę į širdes pozityvūs herojų paveikslai visam laikui pasiliks su mūsų vaikais. Kas gi žino, galbūt lemiamą momentą Coliukė ar Pelenė, Trys paršiukai primins jiems apie tai, kad daug nuostabių dalykų esama pasaulyje ir sulaukys jį nuo pikto ir neteisingo poelgio.

Teatras nuo 3,5 iki 5 – erių

Tokio amžiaus vaikai gali būti tiek žiūrovais, tiek aktorais. Kuo jie bebūtų, svarbu jiems parinkti tokį repertuarą, kuris vaikiukams padėtų ne tik suprasti apie ką spektaklis, bet ir pergyventi dėl veikėjų. Laikotarpis nuo gimimo iki trejų – atsakingiausias metas, kuomet įsitvirtina vaiko santykis su supančiu pasauliu. Tai laikas, kada vaikui ypač svarbu tenkinti meilės poreikį, prieraišumo jausmo raidai ir emocinio saugumo puoselėjimui. Tai reikalinga, kad vaikas būdamas tikras, kad turi tikrus namus, į kuriuos galėtų sugrįžti, po aplinkinio pasaulio tyrinėjimų. Tuo pat metu stiprėjantis, tačiau negalintis realizuoti vaiko siekis „būti kaip suaugęs“. Vienintelė galimybė nors kiek kompensuoti šį poreikį – rolių, vaidmenų žaidimai. Paprastai tai prasideda panašiais žodžiais: „dabar aš būsiu vilkas,

tu – Raudonkepuraitė – ir aš tave suvalgysiu“.

Vaidinant pasakas su 3–4 metų vaikais, geriausiai tinka tos, kur bus kalbama apie tarpusavio pagalbą, teisingumo atstatymą („Katinėlis ir gaidelis“, „Kiškio trobelė“), tiesos pergalę prieš apgaulę („Ožka ir septyni ožiukai“ ir kt.), apie pagyrūniškumo pavojus ir tingumą („Skrudėlytė tauškalytė“, „Pažadukas“, „Varlė keliauninkė“).

Nereikėtų dirbtinai nuleisti kartelės parenkant pasaką. Be abejonės vaikams labai patinka tai, ką jie supranta, yra gerai perpratę. Tik spektaklis ar knyga turėtų truputį viršyti jų raidą, nes tik tuomet vaikai turės augimo galimybę. Net tam, kad teisingai perskaityti vaikui pasaką, reikėtų teisingai suprasti pagrindinę jos mintį ir jam ją perteikti. Jei norite, kad vaikai patys suvaidintų, tuomet 4 – erių metų vaikams reikėtų parinkti gana paprasto siužeto pasaką: „Ropė“, „Pagrandukas“ ir pan.

Galima pabandyti perskaičius pasaką, ją apmąstyti ir pritaikyti patarlę. Čia galime pasitelkti patarlių knygelę.

„Pagrandukas“ – pagyrų puodas, visuomet juodas; „Ropė“ – lašas po lašo ir akmenį pratašo; „Lapė ir gervė“ – kaip šauksi, taip ir atsilies.

Ne visos pasakos tinka vaikams. Reikėtų vengti kur yra romantizuojama vagystė, gudrumas, išdavystė (kur tariamasi su burtininkais ar tamsos jėgomis) ir kiti lengvo uždario ir pasiekimų būdai arba tų pasakų, kur pajuokiamas nuoširdumas ir šventumas. Vaikams geriausia tiks 15-20 minučių vaidinimais, jei jie vaidina patys. Čia tiktų „Ropė“, „Kiškio trobelė“, „Raiboji vištelė“ (3,5-5 metų vaikams). Tiks ir eiliuotų pasakų ištraukos: „Daktaras Aiskauda“ (5-6 metų amžiaus vaikams). Lėlių teatrui pasakos parenkamos taip pat. Patys vaikai puikiai valdo pirštukines lėles, o už širmos gerai susitvarkys nuo šešerių. Todėl geriausia prieš miegą tiesiog žaisti su vaikais lėlėmis, vaidinti kasdienes situacijas. O patiems rengti mažiesiems žiūrovams vaidinimus.

Kuo gali padėti teatras?

Net paprastas žaislinis teatras jau veikia mažuosius žiūrovus: meniniais paveikslais, ryškiu apipavidalinimu, tiksliais žodžiais, muzika. Ugtelėję vaikai gyvai domisi aktoriniu vaidinimu, tikėdami tuo, kas vyksta scenoje, o iš kitos pusės – suprasdami, jog ten mato ne Karlsoną, o dėdę aktorių. Todėl teatras geba

ne tik prablaškyti, bet maksimaliai paveikti žiūrovą, ugdydama jame tam tikrus moralinius bruožus.

Pamatyta ir išgyventa tikrame teatre ir saviveiklos būreliuose plečia vaikų akiratį, kuria draugišką atmosferą, nuteikiančią pokalbiui, pasikalbėti apie spektaklį su draugais ir tėvais, pasidalinti savo emocijiniais išgyvenimais. Visa tai padeda vystyti kalbinius gebėjimus, gebėjimą vesti pokalbį ir perduoti savo pergyvenimus, kas ypač svarbu šiandiena, kuomet kalbiniai ir mąstymo gebėjimai yra tarsi slopinami gatavai pateikiamomis išvodomis masinės informacijos priemonių renginiuose. Vaikai perima jau gatavą kito kūrėjo išvadą kaip savą, nes asmeniškai mąstymo gebėjimai gali būti nuslopinti.

Pastebėta, jog:

- Besimokydamas vaidmenį vaikas lavina pažintinius gebėjimus: dėmesį, atmintį, suvokimą, kalbą, vaizduotę.
- Teisingai parinkti vaidinimai gali padėti vaikui įveikti baimes.
- Padeda išmokyti bendro žaidimo taisyklių. Formuojamas atsakomybės jausmas.
- Galės lengviau perimti savo tautos moralines vertybes. Skatinama pažinti ir atskirti gerąsias ir blogąsias vertybes.
- Padeda vystyti fantaziją ir asmeniškai vaidinti pasirinktą vaidmenį (šuniuką, kėdę, mamą, garvežį ir pan.).
- Ugdo valią bei pasitikėjimą savimi ir kitais žmonėmis.
- Suteikia teigiamų emocijų, padeda išmokyti pajauti atpažinti būtinas emocijas: užuojautą, gailėstį, pyktį blogiui, pasibjaurėjimą blogiu ir moraliniu iškrypimu. Mokosi pažinti gyvenimą.
- Mokosi prisitaikyti prie nuolatinės gyvenimo kaitos.

Vaikams nuo pusės iki 12 metų žaidybinė veikla viena svarbiausių veiklos būdų. Žaidimas – tai ne vien pramoga. Žaidimas vaikui – tai pasaulis, jo visata. Teatro paskirtis – išmokyti bežaidžiant: emocijų pažinimo ir valdymo, bendravimo, kūrybinio mąstymo, mokėjimo elgtis visuomenėje. Žaidimas – laisvas kūrybiškumas, svarbi estetinio prado užuomazga žmoguje, priemonė suvokti prasmes, suvokti pasaulio ir Kūrėjo vienybę.

Menas būti savimi – teatras. Vaikas renkasi rūbus, grimą, judesius, kalbos manierą, tarytum pasi-

slepia už vaidmens ir kaukės, jis laisviau atskleidžia savo charakterį, taip geriau suvokia savo galimybes, mokinasi save valdyti, todėl tampa laisvesnis ir labiau pasitikintis savo gebėjimais asmuo. O svarbiausia, kad bevaidindamas pasirinktą personažą, vaikas vaidina patį save ir taip mokinasi tiesiog būti savimi. Jis gali eksperimentuoti ir taip pažinti. O teatro menas – pats artimiausias vaikui pasaulio pažinimo būdas, kur vaikas valdo savo personažą pats likdamas nuošalyje nuo įdėmių aplinkinių žvilgsnių.

Išvados

Kūrybiškumas apibūdinamas ir kaip meninis gebėjimas bei netradicinis kūrybos rezultatas. Kuomet McDonald'o kultūra gąjį ir vaikų mąstymo gebėjimai minimizuojami, atsvara yra vaikų kūrybiškumo lavinimas teatrine kūryba, įgalinant visapusiškus vaikų gebėjimus. Kūrybiškumo samprata glaudžiai siejasi su jo ugdymo būdais ir pabrėžia, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumas, nepaisant jų meninių gabumų ar patirties, labiausiai atsiskleidžia per meninę veiklą. Ankstyvasis teatro menas – pats artimiausias vaikui pasaulio pažinimo būdas, čia jis gali eksperimentuoti ir taip pažinti suprasti jį supantį pasaulį, lavinti jo vaizduotę, padėti atrasti slypintį kūrybinį potencialą. Taip pat ugdomąją informaciją geriausiai vaikai įsisavina per vaikiškus spektaklius ir vaidybinius socialinius žaidimus. Menas gali padėti vaikams išmokyti mąstyti individualiai, kūrybiškai bei tapti stipriomis asmenybėmis. Meniniu ugdymu siekiama suteikti galimybę kiekvienam vaikui atskleisti save meninėje kūryboje ir raiškoje, taip pat įsijungti į socialinį bei kultūrinį gyvenimą.

Literatūra

Amabile, T. M., Kramer, S. J. (2011). *The Progress Principle: Using Small Wins to Ignite Joy, Engagement, and Creativity at Work*. Harvard Business Review Press.

Cheung, R. H. P. (2012). Teaching for creativity: examining the beliefs of early childhood teachers and their influence on teaching practices. *Australian Journal of Early Childhood*, vol. 37, p. 43–51.

De Bono, E. (2009). *Lateral Thinking: a textbook of creativity*. London: Penguin Books Ltd.

Eckhoff, A. (2011). Creativity in the Early Childhood Classroom: Perspectives of Preservice

Teachers. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, p. 240–255.

Girdzijauskienė, R. (2005). Muzikos pedagogų požiūrio į mokinių kūrybiškumo raišką per muzikinę veiklą ypatumai. *Pedagogika*, nr. 78, p. 36–42.

Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2006). *Kūrybos psichologijos pagrindai*. Vilnius: Logotipas.

Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Petrulytė, A. (2001). *Kūrybiškumo ugdymas mokant*. Vilnius: Presvika.

Runco, M. A. (2008). Creativity and education. *New Horizons in Education*, vol. 56, p. 96–104.

Sharp, C. (2004). Developing young children's creativity: What can learn from research? *Topic*, vol. 32 p. 5–12.

Torrance, E. P. (1988). *The nature of creativity as manifest in its testing*. Cambridge: University Press.

Sternberg, R. J., Lubart, T. I., Kaufman, J. C., Pretz, J. E. (2005). *Creativity. The Cambridge handbook of thinking*

and reasoning. New York: Cambridge University Press.

Грецов, А. Г. (2007). *Тренинг креативности для старшеклассников и студентов*. СПб.: Питер.

Prieiga: <https://lt.wikipedia.org/w/index.php?search=cultura&title=Specialus%3APaie%C5%A1ka&fulltext=1> žiūrėta 2015-11-03

Prieiga: <https://lt.wikipedia.org/w/index.php?search=teatras+lot&title=Specialus%3APaie%C5%A1ka&fulltext=1> žiūrėta 2015-11-03

Prieiga: <http://mstud.org/another/collection/theatre.htm> žiūrėta 2015-11-03

Summary

The article presents the concept of creativity, discusses drama art educational significance for preschool aged children. Analyzes and justifies the impact of drama activity for the development of children's creativity and competence at preschool education institution.

TYRINĖJIMAI, EKSPERIMENTAI, ATRADIMAI KAIP UGDYMO/-SI METODAS PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PAŽINTINEI KOMPETENCIJAI UGDYTI/-S

Lina Vaišvidienė,

Panevėžio lopšelis - darželis „Žvaigždutė“, Lietuva

Asta Kochanskienė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Vienas iš svarbiausių pažintinės vaiko brandos bruožų yra pažinimo aktyvumas. Tyrinėjimai, eksperimentavimai, atradimai yra naujos patirties kaupimas, kuris labai svarbus priešmokyklinio amžiaus vaikui, siekiant atskleisti ir ugdyti priešmokyklinuko pažinimo gebėjimus, plėtoti mąstymo įgūdžius, o tuo pačiu parengti būsimai mokymosi mokykloje veiklai bei nuolatinei šios veiklos kaitai. Tyrimu siekta išsiaiškinti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į vaiko pažintinės kompetencijos ugdymą/-si tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais.

Įvadas

Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) teigiama, kad ugdymo procese taikytini vaikui patrauklūs ugdymo/-si metodai, kurie stiprina vaiko mokymosi motyvaciją, skatina smalsumą, plėtoja mąstymo, kūrybiškumo gebėjimus, ugdo vaiko charakterį ir atitinka vaiko raidos ypatumus. A. Juodaitytės (2004) teigimu, ugdymas turi būti orientuotas į vaiką, kuris išlaisvina vaiką nuo priklausomybės suaugusiems ir sudaro palankias sąlygas formuoti kompetencijas.

Tačiau, ugdymo praktika ir teorija dažnai prieštarauja, nes pedagoginėje praktikoje vis dar vyrauja į mokymą orientuoti ugdymo metodai ir siekiama į pedagogą, o ne į vaiką orientuotų tikslų (Grinevičiūtė, Kochanskienė ir kt., 2014). Taigi, kokių santykiu pedagogų praktikoje vykdomi „tradicinė“ ir eksperimentinė vaikų veikla? Kokias sritis apima eksperimentai, tyrinėjimai, bandymai ugdyme/-si ir kiek eksperimentuoti leidžiama pačiam vaikui be

pedagogo plano?

Darbo tikslas – išanalizuoti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į tyrinėjimus, eksperimentus, atradimus kaip ugdymo/-si metodą priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinei kompetencijai ugdyti/-s.

Uždaviniai:

- Teoriškai pagrįsti tyrinėjimų, eksperimentų, atradimų panaudojimą ir reikšmę vaikų pažintinės kompetencijos ugdymui priešmokykliniame amžiuje.

- Atlikti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrio į tyrinėjimus, eksperimentus, atradimus kaip ugdymo/-si metodą priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinei kompetencijai ugdyti/-s empirinį tyrimą. Pateikti tyrimo rezultatus.

Tyrimo objektas - tyrinėjimai, eksperimentai, atradimai kaip ugdymo/-si metodas priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinei kompetencijai ugdyti/-s.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu) ir struktūruotas interviu.

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiami teoriniai tyrimo aspektai. Antroje pristatoma tyrimo metodika ir organizavimas. Trečioje – analizuojami tyrimo rezultatai.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinės kompetencijos ugdymo/-si tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais teorinė analizė

Priešmokyklinis ugdymas - tai vienerių metų visuotinis, institucinis, visiems prieinamas vaikų nuo šešerių metų ugdymas/-is (priešmokyklinio ugdymo grupėje), skirtas pasirėngti sėkmingai mo-

kytis mokykloje, kuriuo tiesiogiai rūpinasi valstybė. Priešmokyklinio ugdymo/-si siekiamybė yra padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui/-si mokykloje būtinų kompetencijų, kurių pagrindas – jau turimų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties plėtojimas, pasitikėjimo savimi ir savo jėgomis stiprinimas. Visa tai yra sėkmingo ugdymo/-si mokykloje prielaida (Monkevičienė, 2004; Neifachas, 2004).

Pažinimo kompetencijos turinys priešmokykliniame amžiuje apima tai, ką siūlo vaikas ir kas siūloma vaikui, kad jis ugdytųsi vertybes, gebėjimus, įgytų būtiną gyvenimišką patirtį (Monkevičienė, Glebuviene ir kt. 2006), tad auklėtojas, sudarydamas ugdymo/-si turinio planą, turi numatyti ne vieną ugdymo/-si metodą ar būdą, bet kelis.

Remiantis priešmokyklinio ugdymo programa (2002; 2014) pažinimo kompetenciją sudaro: smalsumas, domėjimasis, aktyvus aplinkos tyrinėjimas, informacijos rinkimas ir apdorojimas, žinių, supratimo ir patirties kritiškas interpretavimas bei kūrybiškas panaudojimas. Ugdant vaiko pažinimą siekta, kad vaikas domėtųsi ir būtų linkęs tyrinėti savo aplinką, žmonių sukurtas vertybes. Konkretizuojant pažinimo kompetencijos ugdymo/-si turinį, būtina atsižvelgti į du dalykus: *vaiko pažinimo motyvaciją, pažintinį aktyvumą, pažinimo gebėjimų ugdymą bei į patirties apie aplinkinio pasaulio plėtojimą*. Taigi būtina numatyti daugybę integralių temų ir problemų, skirtų pasauliui pažinti (Lansbergienė, Jankauskienė, 2004).

Ugdymas/-is tyrinėjimais, eksperimentais ir atradimais kaip vienas iš vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo/-si metodų. Ugdymas/-sis tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais – tai yra aktyvi vaikų veikla, kuri labai svarbi pažinimo kompetencijos plėtotei. Tyrinėjimų, atradimų, eksperimentų dėka vaikas kaupia patirtį, diskutuoja, sutelkia dėmesį, samprotauja, kritiškai mąsto, sprendžia problemas, įsimena, suvokia (Caughlin, 1997). Eksperimentai, tyrinėjimai, atradimai lavina pojūčius (regėjimą, lytėjimą, klausimą), gerina rankos – akies koordinaciją, pastabumą, moko susikaupti, smalsauti, išlaikyti dėmesį, išbandyti jėgas (Caughlin, Hansen ir kt., 1997). Tyrinėdami medžiagas vaikai pradeda suprasti fizinius reiškinius, susipažįsta su objektų fiziniomis savybėmis, išsiaiškina kas yra svoris, koks

judėjimo pobūdis, dydis spalva, kvapas, temperatūra (Dodge, 2007), taigi ugdymas/-is tyrinėjimais, eksperimentais, remiantis daugelio tyrėjų išvadomis turi daug privalumų: visapusiškai puoselėja vaiko raidą (Dodge, 2007); susiformuoja gebėjimai bendrai veikti, susikaupti, vaikai tampa pastabesni ir išradingesni, aktyvesni ir tvarkingesni, praturtėja žodynas (Augustinavičienė, 2002); palaiko intelektualinį augimą ir turi didelį poveikį conceptualiam mokymuisi (Levy, 2012).

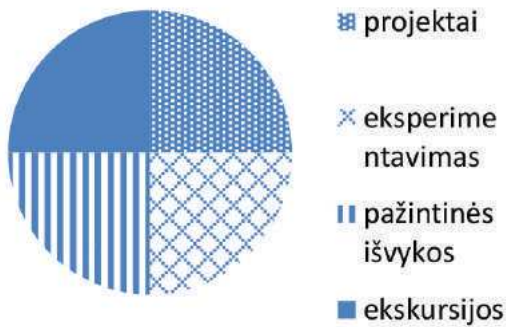
Priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo/-si tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais empirinis tyrimas

Siekiant išsiaiškinti priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų požiūrį į vaiko pažintines kompetencijos ugdymą/-si tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais 2015 metų vasario – kovo mėnesiais buvo atliktas užsakomasis empirinis tyrimas. Tyrimas vyko viename Lietuvos darželyje “X”. Pasirinkti tyrimo metodai - struktūruotas interviu priešmokyklinio ugdymo pedagogams ir apklausa (raštu) tėvams, auginantiems 6-7 m. amžiaus vaikus ir leidžiantiems į priešmokyklinę grupę. Tyrime dalyvavo pedagogai, įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, turintys auklėtojo metodininko kvalifikaciją bei pedagoginio darbo stažą, kuris yra nuo dvidešimt septynerių iki trisdešimties metų.

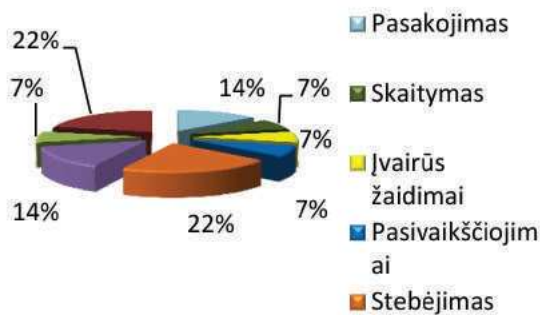
Tyrimo rezultatai

Brandinant vaiko asmenybę ir rengiant jį mokytis pagal pradinio ugdymo programą, taikomi mokymo ir mokymosi veikiant, patirtinio mokymo ir mokymosi metodai: projektai, jų pristatymas ir aptarimas, diskusijos, tyrinėjimai, eksperimentavimas, kūrybinės užduotys, pažintinės išvykos, ekskursijos (Glebuviene, Monkevičienė, 2011) (žr. 3.1. paveikslą). Išanalizavus pedagogų atsakymus į klausimą „Kokius ugdymo/-si metodus dažniausiai taikote ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją?“ paaiškėjo, kad informantai taiko pasakojimą, skaitymą, įvairius žaidimus, pasivaikščiojimus, stebėjimus, ekskursijas, informacijos ieškojimą knygose ir taip pat eksperimentus (žr. 3.2. paveikslą). Tačiau, pasiteiravus „Kaip dažnai vykstate į iškylas į gamtą už darželio teritorijos ribų?“ paaiškėjo, jog pedagogai iškylą nerengia, o vykdo-

mosios ekskursijos- tai išvykos į Gamtos mokyklą (socialinis tirtosios institucijos partneris).

Pav. 3.1. Patirtinio ugdymo/-si metodai

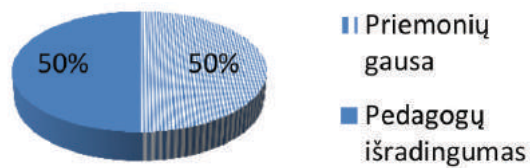

Pav. 3.2. Pedagogų žinomi metodai

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius ugdymo/-si metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų.

D. Szarkowicz, (2006) teigia, kad pedagogo pareiga rengti ugdytiniams jų supratimo lygį atitinkančias užduotis, bendraujant su vaikais skatinti tyrinėti aplinką, bandyti spręsti problemas, eksperimentuoti. Tinkamai pasitelkiant turimas priemones, klausimus, vaikus suskirstydami į grupes, padėsite jiems ugdyti pažinimo gebėjimus. Vertinant pedagogų išradingumą ar priemonių gausos svarbą į klausimą „Kas svarbiau pedagogo išradingumas ar priemonių gausa ugdant priešmokyklinių vaikų pažinimo kompetenciją?“ gauti tokie rezultatai (žr. 3.3. paveikslą):

Iš diagramoje pateiktų duomenų galima matyti, jog pedagogams vienodai svarbūs abu minimi kriterijai. Priešmokyklinio gydymo bendrojoje programoje (2014) akcentuojama, kad ugdymo/-si

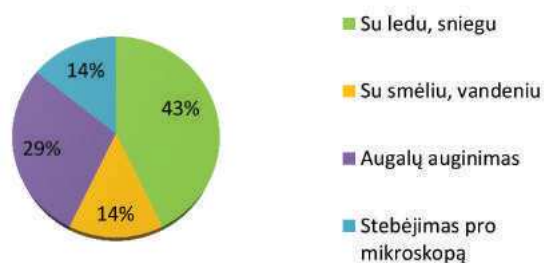

Pav. 3.3. Pedagogo išradingumas ar priemonių gausos svarbumas, ugdant priešmokyklinukų pažinimo kompetenciją

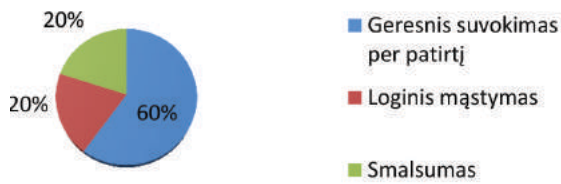
aplinkoje turi būti pakankamai įvairių ugdomųjų priemonių, skatinančių aktyvią vaiko veiklą, jo smalsumą, kūrybiškumą, vaizduotę. Apibendrinant galima teigti, kad pedagogų išradingumas ir priemonių gausa yra lygiaverčiai ugdant priešmokyklinukų pažinimo kompetenciją.

Anot R. Burkštaitienės, R. Vilkonio (2012) lauko ugdomoji aplinka yra pastovi ir neretai paveiklesnė ugdymosi, paremto asmeniniais išgyvenimais ir patirtimi, aplinka, kurioje ugdymas tampa savaiminiu mokymusi iš aplinkos. Išanalizavus informantų atsakymus apie darželio lauko aplinką paaiškėjo, kad aplinka pritaikyta ugdymui/-si, tačiau trūksta laisvo žemės ploto, kuriame vaikai galėtų sodinti ir prižiūrėti augalus. Nėra ir daržo, „dėl per didelio aplinkos, kur įsikūręs darželis (arti gavės) užterštumo“.

Paklausus „Kokius eksperimentus, tyrinėjimus, atradimus atliekate ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją?“ informantai taiko, paaiškėjo, kad tai bandymai: „su sniegu, ledu, vandeni, smėliu, augalų auginimas“ (žr. 3.5. paveikslą). Taigi, dauguma pedagogų eksperimentus supranta tik kaip labai paprastus gamtinius bandymus su „įprastomis“ priemonėmis, o atsakymas į klausimą

Pav. 3.5. Eksperimentai, tyrinėjimai, atradimai atliekami ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją

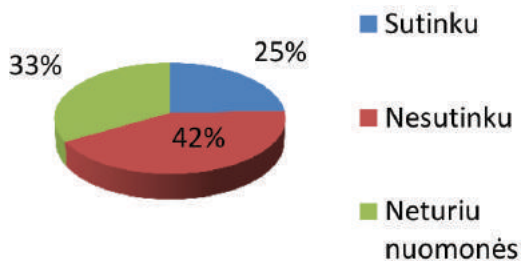
Pav. 3.6. Eksperimentų, atradimų, tyrinėjimų nau-
da vaikui pažintinėje veikloje

simą "Kokių priemonių trūksta eksperimentams?", parodo ribotas žinias apie tai, su kuo vaikas gali eksperimentuoti: „indelių pilstymui, smėlio laikrodžio, kokybiško mikroskopo“.

Išanalizavus informantų atsakymus į klausimą „Kodėl pažintinėje veikloje vaikui naudingi eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai?“, gauti tokie rezultatai (žr. 3.6. paveikslą):

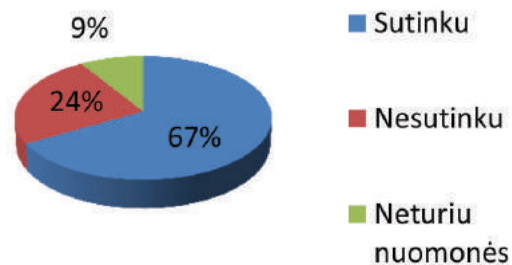
Iš pateiktų atsakymų matome, kad pedagogai turi nedaug žinių ir apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą. Iš P. A. Caughlin (1997) skiriamų tyrinėjimų naudos aspektų vaikui (kaupia patirtį, diskutuoja, sutelkia dėmesį, samprotuoja, kritiškai mąsto, sprendžia problemas, įsimena, suvokia, lavina, gerina rankos – akies koordinaciją, pastabumą, moko susikaupti, smalsauti, išlaikyti dėmesį, išbandyti jėgas), informantai išskiria tik „geresnį suvokimą per patirtį, smalsumo patenkinimą, loginio mąstymo vystymąsi“. Taip pat, didesnė dalis pedagogų mano, kad darželio kieme veikla turi būti suplanuojama pedagogo: „jis turi nukreipti, tada sudominti, nes turi pasiekti užsibrėžto tikslo“, tad, galima manyti, nepitaria, jog vaikai geriausiai mokosi per atradimus, o žaidimai lauko aikštelėse yra maloniausi be suaugusiųjų nustatytų taisyklių (Burkštaitienė, Vilkonis, 2012).

Išanalizavus tėvų atsakymus į teiginius „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys mėgintuvė-

Pav. 3.7. Mano vaiko grupėje esantys mėgintuvėliai, svarstyklės, mikroskopai daugiau skirti vaikų laisvalaikiui nei pasirengimui mokyklai

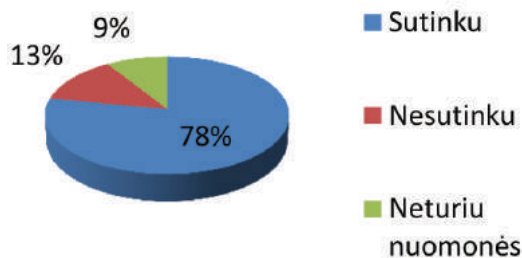
liai, svarstyklės, mikroskopai, daugiau skirti vaikų laisvalaikiui nei pasirengimui mokyklai“, (žr. 3.7. paveikslą) ir „Manau, kad mano vaiko grupėje esantys visokie iš namų „atkeliavę“ nenaudojami daiktai (pvz. dėžutės, sena technika, rentgeno nuotraukos, kiaušinių dėklai ir pan.) naudingi vaikų pasirengimui mokytis mokykloje“ (žr. 3.8. paveikslą) gauti tokie rezultatai:

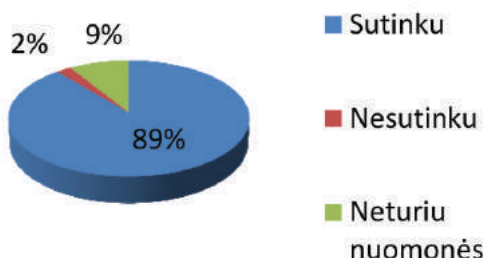
Pav. 3.8. Mano vaiko grupėje esantys visokie iš namų „atkeliavę“ nenaudojami daiktai (pvz. dėžutės, sena technika, rentgeno nuotraukos, kiaušinių dėklai ir pan.) naudingi vaikų pasirengimui mokytis mokykloje

Diagramų duomenys atskleidžia, kad didžioji dalis respondentų supranta, jog pažinimo kompetencijai ir mokyklinei brandai plėtoti yra svarbios priemonės, skatinančios vaikus tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti. Priešmokyklinio ugdymo programoje (2014) teigiama, jog priemonės skatinančios eksperimentuoti, padeda vaikui kaupti naują patirtį, išbandyti naujas veiklos formas bei pažinimo būdus, tyrinėti, eksperimentuoti, mokytis spręsti problemas. Respondentai „Neturintys nuomonės“ tiriamu klausimu, galima manyti, neturi pakankamai žinių arba jų požiūris į klausimą yra abejingas.

Paklausus tėvų, ar jie pritaria teiginiams „Namuose skatinu vaiką žaisti, eksperimentuoti su įvairiais buities daiktais (pvz. leidžiu vonioje tyrinėti, kas skęsta, o kas plaukia? Ir t.t.)“ (žr. 3.9. paveikslą) ir „Pastebėjau, kad eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai labiau sudomina vaiką veikti nei paprastas paaiškinimas, papasakojimas“ (žr. 4.0. paveikslą) buvo išsiaiškinta, kad daugiau nei pusė tėvelių 60% leidžia vaikams eksperimentuoti namuose ir beveik visi, net 90% yra pastebėję, kad eksperimentai, atradimai labiau sudomina vaiką ir tai leidžia manyti, kad tėvai prisideda prie vaikų pažinimo kompetencijos ugdymo/-si namuose. Sutikimas rodo, kad

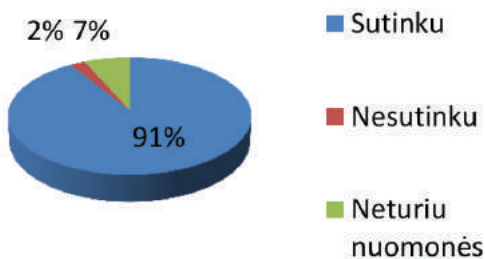
Pav. 3.9. Namuose skatinu vaiką žaisti, eksperimentuoti su įvairiais buities daiktais (pvz. leidžiu vonioje tyrinėti, kas skęsta, o kas plaukia? Ir t.t.)

Pav. 4.0. Pastebėjau, kad eksperimentai, atradimai, tyrinėjimai labiau sudomina vaiką veikti nei paprastas paaiškinimas, papasakojimas

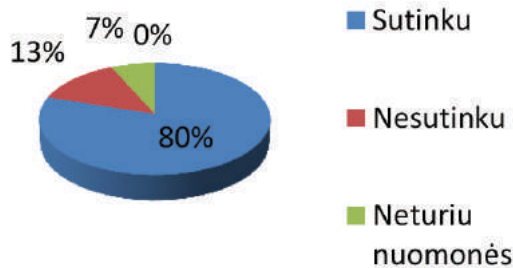
respondentai žino, kad pažintinės veiklos procesai, vykstantys artimiausioje aplinkoje, turi ypatingą reikšmę naujai vaiko patirčiai. Artimiausia vaikų aplinka yra šeima ir darželis. Vaikų mokymas/-is iš aplinkos ir aplinkai yra vienas iš labiausiai priimtinausių jų mokymo/-si būdų (Juodaitytė, 2003).

O. Monkevičienė (2004) teigia, kad vaiko pažinimo ugdymas/-is priklauso nuo tyrinėjimų, o tyrinėjimai ir atradimai padeda vaikams suprasti, koks yra įvairus pasaulis, kiek daug įvairių daiktų bei reiškinių ir kokias būdais galima tyrinėti. Kaip tėvai supranta, kad vaikas pats turi veikti, tyrinėti, ekspe-

Pav. 4.1. Eksperimentai, atradimai skatina vaiką samprotauti, daryti išvadas

rimentuoti, išsiaiškinti, atrasti ir pažinti iliustruoja paveiksiai 4.1. ir 4.2.:

Pav. 4.2. Vaikas norėdamas suvokti dalyko esmę turi pats daryti, išsiaiškinti, atrasti, pažinti

Iš pateiktų duomenų matome, kad respondentai pritaria tam, jog vaiko pažinimas priklauso nuo ugdymo/-si būdų (tiesioginio mokymo arba vaiko eksperimentavimo bei atradimų). Respondentų sutikimas įrodo jų pritarimą P. A. Caughlin, A. Hansen (1997) teiginiui, jog vaikas - iš prigimties yra tyrinėtojas, aktyviai ieškantis informacijos apie jį supančią aplinką, todėl norėdamas suvokti dalyko esmę vaikas pats turi veikti, tyrinėti, eksperimentuoti, išsiaiškinti, atrasti ir pažinti.

Apibendrinus tyrimų rezultatus, galima teigti, kad:

- pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų.
- Pedagogai linkę planuoti vaikų atradimus, žaidimus lauko aikštelėse ir siekti suaugusiųjų užsibrėžtų tikslų, ribodami vaikų spontaniškas veiklas, bandymus.
- Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lauko aplinkoje trūksta laisvos žemės, kurioje vaikai galėtų sodinti ir prižiūrėti augalus.
- Dauguma pedagogų orientuojasi tik į „įprastus“ gamtinius bandymus. Kadangi ribotos eksperimentų sritys, temos - ribotos ir priemonės.
- Pedagogų žinios apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą vaikui yra minimalios.
- Dauguma tėvų supranta, kad pažinimo kompetencijai ir mokyklinei brandai plėtoti yra svarbios ugdomosios priemonės, skatinančios vaikų aktyvumą.
- Leisdami vaikams eksperimentuoti, tėvai prisideda prie vaikų pažinimo kompetencijos

ugdymo/-si namuose.

- Tėvai pritaria tam, kad vaiko pažinimas priklausu nuo ugdymo/-si būdų prioritetus teigdami vaiko eksperimentavimui bei atradimams, bet ne tiesioginiam mokymui/-si.
- Tėvai labiau nei pedagogai linkę plėtoti vaikų eksperimentus, leisti vaikams spontaniškai veikti.

Išvados

Ugdymas/-is tyrinėjimais, eksperimentais visapusiškai puoselėja vaiko raidą; susiformuoja gebėjimai bendrai veikti, susikaupti, vaikai tampa pasitobulėję ir išradingesni, aktyvesni ir tvarkingesni, praturtėja žodynas; auga ir plečiasi pažinimo pakopos, o kartu su jomis auga ir diskursinio mąstymo pradmenys; palaiko intelektualinį augimą ir turi didelį poveikį konceptualiam mokymuisi.

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad pedagogai puikiai žino vaiko aktyvumą ir patirtį skatinančius metodus, tačiau praktikoje taiko tik dalį jų. Dauguma pedagogų orientuojasi tik į „įprastus“ gamtinius bandymus. Kadangi ribotos eksperimentų sritys, temos - ribotos ir priemonės. Pedagogų žinios apie eksperimentų, tyrinėjimų naudą vaikui yra minimalios. Tėvai pritaria tam kad vaiko pažinimas priklausu nuo ugdymo/-si būdų, supranta, kad svarbios priemonės ir leisdami vaikams tyrinėti, eksperimentuoti namuose prisideda prie pažinimo kompetencijos ugdymo/-si. Tėvai labiau nei pedagogai linkę plėtoti vaikų eksperimentus, leisti vaikams spontaniškai veikti.

Literatūra

- Augustinavičienė J. (2002). Per eksperimentus – prie pažinimo // *Žvirblių takas*, Nr. 3
- Burškaitienė R., Vilkonis R. (2012) *Ikimokyklinės ugdymo įstaigos lauko ugdomosios aplinkos tobulinimo modeliavimas tėvų refleksyviojo vaikų patirčių suvokimo koncepcijų kontekste*// *Tiltai*. Nr.4 Šiauliai
- Caughlin, P.A., ir kt. (1997) *Į vaiką orientuotų grupių kūrimas*. Vilnius
- Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Presvika: Vilnius
- Grinevičiūtė L. Kochanskienė A. ir kt. (2014)

Tėvų ir pedagogų požiūris į priešmokyklinio amžiaus vaikų pažintinės kompetencijos ugdymą/-si priešmokyklinio amžiaus grupėje. *Mokslų taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*. LR ŠMM ir Kauno kolegija. ISBN 1822-1068

Juodaitytė A. (2004). *Vaikystės pedagogo pasaulėžiūrinė koncepcija: „laisvojo“ ugdymo kontekstas*. Pedagogika Nr. 70 Vilnius

Lansbergienė A., Jankauskienė L. (2004). *Priešmokyklinės grupės aplinka. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius

Levy S.T. (2014). Young children's learning of water physics by constructing working systems. *International Journal Of Technology & Design Education* [serial online]. August 2013;23(3):537-566. Available from: Academic Search Complete, Ipswich, MA. Accessed November 25

Monkevičienė O. (2004). *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas // Metodinės rekomendacijos*. Vilnius

Monkevičienė, O., Glebuviene, V. S., ir kt. (2011). *Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams*. – Klaipėda: Klaipėdos banga

Neifachas S. (2004). *Optimalaus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai*. Vilnius: Ciklonas

Szarkowicz D. (2006). *Stebėjimas ir refleksija vaikystėje*. Vilnius

Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius

Priešmokyklinio ugdymo programa 2014. [žiūrėta 2015-01-15]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/web/lt/pedagogams/ugdymas/ugdymo_prog

Summary

Education / learning based on exploration, experiments and discoveries is a child's activity which has impact on the development of a child's cognitive competence. Exploration, discoveries and experiments foster a child to accumulate experience, to discuss, focus, think critically, solve problems, memorize and understand (Caughlin, 1997).

The aim of the work - to analyze a preschool teachers and parents approach towards the exploration, experiments and discoveries as education / learning method for a pre-school age child's cogni-

tive competence education /learning.

Objectives of the work:

1. Theoretically ground the use and importance of exploration, experiments and discoveries for the development of pre-school age children's cognitive competence.

2. Carry out empirical study on preschool teachers and parents approach towards the exploration, experiments and discoveries as education /learning method for a pre-school age child's cognitive competence education /learning. Present results of a research.

Methods: analysis of scientific literature, survey (in writing) and structured interview for teachers.

Education/learning based on exploration, experiments and discoveries fosters a comprehensive development of a child; ability to cooperate, to concentrate, children become more attentive and more inventive, more active, more organized, vocabulary becomes wider; the stage of knowledge is growing and expanding; the latter supports intellectual growth and has a significant impact on children's conceptual learning.

The results of the study revealed that teachers are well aware of techniques that promote a child's activity and experience, but in practice they apply only part of them. Most of the teachers focus only on the "usual" natural experiments. Limited areas and topics of experiments have primary influence on materials that are used – they are also limited. Teachers' knowledge about the benefit of experiments and researches for a child is minimal. Parents support that children knowledge depends on education/learning techniques. Also understand the importance of materials and allowing children to explore, experiment at home contributes to the cognitive competence development. Parents more than teachers tend to develop children's experiments, allow children to act spontaneously.

ŠIUOLAIKINIŲ ŽAISLŲ ĮTAKA ELGESIO IR EMOCIJŲ TURINTIEMS VAIKAMS

Birutė Vyšniaukienė,

Kauno lopšelis-darželis „Giliukas”, Lietuva

Asta Kochanskienė, Raimonda Sadauskienė,

Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakultetas, Lietuva

Anotacija

Vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, žaislai yra būtini, nes jie malšina agresiją, nerimą ugdo mąstymą, vaizduotę, motorinius įgūdžius bei gebėjimą išradingiau kurti, keisti žaidimų aplinką (Dodge, Colker, Heroman, 2007; Skamarakienė, 2006), tačiau prieš perkant žaislą vaikui, derėtų susimąstyti, kuo/ar žaislas bus naudingas vaikų, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, raidai (Шишова, 2004; Miškinis, 2000). Būtina vengti kovinių, azartiškų, pagrįstų agresija žaidimų, nes žaidimo herojų elgsenos modeliai skatins dar sudėtingesnes vaiko elgesio problemas (Radzevičienė, 2003). 2015 metų kovo – balandžio mėnesiais atlikto užsakomojo empirinio tyrimo metu atskleista Kauno lopšelio – darželio “X“ ugdytinių tėvų bei pedagogo nuomonė apie šiuolaikinių žaislų reikšmę elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams.

Įvadas

Vaiko gyvenimas neįsivaizduojamas be žaislų. Žaislas neatsiejamas nuo vaiko, nuo vaikystės. Vaikams žaislai yra pasaulio pažinimo įrankis, viena iš svarbiausių jų ugdymo/-si ir gyvenimiškos patirties kaupimo priemonių (Rumšienė, 2002). Kas yra šiuolaikinis žaislas, mokslinėje literatūroje tiksliai apibrėžiama nėra. N. Grinevičienės (2012) teigimu, šiuolaikiniai žaislai skirstomi į žaislus-personažus, šiuolaikines lėles, grojančius žaislus, lazerinius-elektroninius žaislus, šiuolaikinius stalo žaidimus, kompiuterinius žaidimus.

Elgesio ir emocijų sutrikimas - tai būklė, kai ilgą laiką aiškiai pasireiškia vienas ar keli ugdymo/-si požymiai, trukdantys ugdymo/-si veiklai. Elgesio

ir emocijų sutrikimus sunku apibrėžti, trūksta vieningų kriterijų. Elgesio ir emocijos sutrikimus lemia biologinės priežastys, mikroklimatas šeimoje, vaiko santykiai su suaugusiais ir bendraamžiais, psichologinės krizės, ankstyvos traumos, vidiniai konfliktai, stresai, neigiamas polinkis į aplinką, netinkama ugdymo/-si programa, autoritariški ir griežti pedagogai. Skirtingos priežastys lemia ir skirtingą emocijų ir elgesio prevenciją (Hallahan ir Kauffman, 2003).

Mokslininkų teigimu (Dodge, Colker, Heroman, 2007; Skamarakienė, 2006), šiuolaikiniai žaislai daro ir teigiamą, ir neigiamą poveikį vaiko, turinčio elgesio ir emocijų sutrikimų, raidai. Vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, žaislai yra būtini, nes jie malšina agresiją, nerimą ugdo mąstymą, vaizduotę, motorinius įgūdžius bei gebėjimą išradingiau kurti, keisti žaidimų aplinką. Dinamiški, funkcionalūs žaislai veikia vaiko psichiką, žadina jo fantaziją, moko derinti, perdaryti, pritaikyti žaislą, tai yra, pratina greitai orientuotis naujoje situacijoje, ugdytis psichinius, fizinius, žaidybinius gebėjimus (Grinevičienė, 2002).

Taigi, kaip tėvai ir pedagogai vertina šiuolaikinių žaislų įtaką vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų? Ar sutampa tėvų ir pedagogų požiūriai šiuo aspektu?

Tikslas – išanalizuoti šiuolaikinių žaislų įtaką elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti šiuolaikinių žaislų įtaką vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų.
2. Atlikti šiuolaikinio žaislo įtakos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, empirinį

tyrimą;

pateikti tyrimo rezultatus ir rekomendacijas tėvams bei pedagogams.

apklausa (raštu).

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiami teoriniai tyrimo aspektai. Antroje pristatoma tyrimo metodika ir organizavimas. Trečioje – apibendrinami tyrimo rezultatai. Straipsnio paba-

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė,

1.1.lentelė. Skirtingų autorių žaislo sampratos

Žaislo samprata	Autorius	Žaislo aiškinimas
1	2	3
Žaislas – daiktas, su kuriuo žaidžiama.	Lietuvių kalbos žodynas, 2000	Daiktas žaidimui.
Žaislas – tai ne tik vaiko kūrybinis ar meninis padarinys, bet ir žmogaus vystymuisi reikšmingas daiktas, susietas su žaidimu.	Pliuraitė – Andrejevienė, 2012	Meno kūrinys ir vystymuisi reikšmingas daiktas.
Žaislai – tai yra nuo primityvių iki mechanikos žinių reikalaujantys sudėtingi judantys konstruktoriai.	Blaževičius, 2008	Reikalaujantys žinių.
Žaislas – labiausiai vaikui prieinamas meno kūrinys, jis ugdo estetinį skonį ir vaizdiniu būdu pažindina vaiką su jį supančiu gyvenimu.	Dineika, 2000	meno kūrinys.
Žaislas - bet koks daiktas ar objektas, atsižvelgiant į tai, kaip jis naudojamas, gali būti laikomas potencialiu žaislu.	Huerre, 2011	daiktas su kuriuo galima žaisti.
Žaislas – vaikų veiklos realizavimo priemonė.	Grinevičienė, 2002	veiklos priemonė.
Žaislas – tai pasaulis, kurį vaikas nori užkariauti ir prie kurio stengiasi prisitaikyti (iš čia ir impulsas išardyti žaislą ir pažiūrėti, iš ko jis padarytas, arba visai jį sulaužyti), tačiau žaislas – ir projekcija, vaiko asmenybės tęstinumas.	Rodaris, 2001	pasaulis, kurį vaikas nori pažinti.
Žaislai – specialiai pagaminti daiktai, skirti žaisti, teikti žaidimo veiklą vaikams ir suaugusiems.	Куликова, 2000	daiktas skirtas žaisti ir veiklos priemonė.
Žaislas yra svarbi vaiko dvasios ir kūno plėtotės priemonė, todėl auklėtoja turi gerai nusimanyti apie žaislą ir žinoti jo ugdomąją vertę. Geras žaislas yra gera ugdomoji priemonė.	Gučas, 1994	reikšminga ugdomoji priemonė.

goje pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos tėvams bei pedagogams.

Teoriniai šiuolaikinių žaislų įtakos elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams teorinė analizė

Žaislas - vaikų veiklos realizavimo priemonė. Jis padeda vaikui plėtoti veiklą, įsijausti į vaidmenį, įgyvendinti sumanymą. Žaislas vaiko veiksmus padaro realius.

Skirtingi autoriai pateikia skirtingas žaislo apibrėžtis. Kaip anatai, Lietuvių kalbos žodyne (2000) žodis „žaislas“ apibūdinamas kaip daiktas, su kuriuo žaidžiama. Žaislas neatsiejamas nuo vaiko, nuo vaikystės. Vaikams žaislai yra pasaulio pažinimo įrankis – neabejotinai viena iš svarbiausių jų mokymosi ir gyvenimiškos patirties kaupimo priemonių (Rumšienė, 2002).

Šiuolaikiniai žaislai suteikia vaikams galimybę išmokti naujų dalykų, bandyti, atrasti save ir kurti. Galima pastebėti, kad vaikai vis dažiau susiduria su technologijomis: per modernius žaislus vaikas yra pažindinamas su šiuolaikinėmis technologijomis, o kartais ir technologijos tampa vaikų žaislais (Andriuškevičienė, 2003).

Šiuolaikiniai žaislai turėdami gerą poveikį negali paslėpti ir blogosios savo pusės, tad prieš išsigyjant žaislą visada derėtų atidžiai apgalvoti jo ugdomąją vertę. V. Glebuviienės ir A. Tarasonienės (2008) nuomone, per vaikiškas knygeles ir žaislus peršamos užsienio televizijos herojų iliustracijos, kitos šalies gyvenimo būdas, kultūra. Propaguojama jėga, kovingumas, brutalumas, lietuvių tautai svetimas sarkazmas arba „šiltnaminis“ rožinių barbių pasaulis su svetimomis gyvenimo tradicijomis, svetimų kalbų gelmėmis. Taip prarandamas tautinis

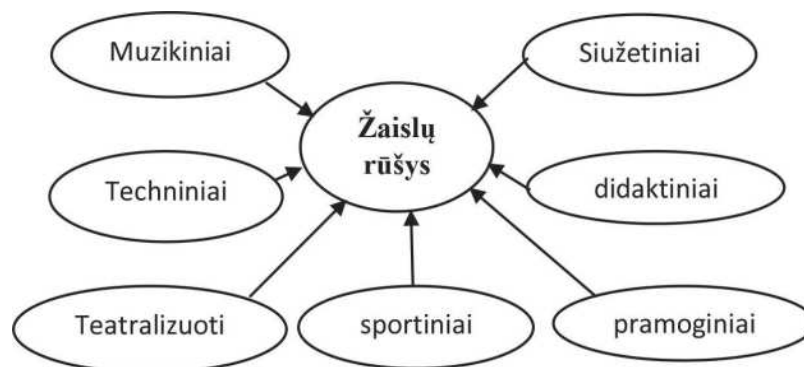
identitetas, savo tėviškės atradimo, etninių vertybių suvokimo džiaugsmas. Naudojant elektroniką ir grafiką, kuriami ir modernesni žaislai, kuriais propaguojama tam tikra pasaulėžiūra, diktuojami mąstymo stereotipai (Barbė, Teletabis, Betmenas, Syndi, Šelbi, Furbis).

Žaislų rūšys

Skiriamos septynios žaislų rūšys (1.2. paveikslas):

Siužetinių žaislų grupei priskiriamos lėlės, gyvūnai, figūros. Didaktinius žaislus sudaro mozaikos, įvairios piramidės, loto, domino ir kt. Pramoginių žaislų rūšiai priklauso judantys pateikiantys įvairių siurprizų, neįprastų žaidybinių efektų žaislai. Sportinių žaislų rūšiai priklauso sviediniai, vilkeliai, šokdynės, kėgliai ir t. t. Techniniams žaislų rūšiai priskiriami žaislai varomi elektra, juda iš inercijos, nuotolinio valdymo pulteliais. O muzikinių žaislų rūšys susideda iš dūdelių, metalafonų, būgnelių, pianinų ir kt.

Bėgant laikui, greitėjantys gyvenimo tempai, informacinių technologijų įsiveržimai į vaiko kasdienybę bei žaislų perteklius verčia riboti vaikams kai kuriuos daiktus, įrengimus, žaislus. Tuo tarpu demokratiškumo principais vadovaujamose ikimokyklinėse ir priešmokyklinėse įstaigose siektina pagarba vaikui, jo norams, todėl neatsakoma, kai vaikai iš namų nešasi įvairius žaislus, daiktus ar įrenginius savo žaidimams. Vaikus suvienija populiariausi, naujausi žaislai, bendri interesai, tuomet neišvengiamai žaidimai pakrypsta vaikui norima linkme ir tada pedagogai pastebi, kaip grupėse „skraido kosminiai laivai“, vaikšto „ateiviai“, kino žvaigždės, manekėnės, „kyborgai“ ir pan. Tačiau negalima teigti, jog

1 pav. Žaislų rūšys

tai nelavina vaiko fantazijos, neleidžia pasijusti „kitokiam“, nenugalimam, reikšmingam ir t.t.

Žaislų poveikis vaiko raidai

Žaidimas ir žaislas yra neatskiriami vienas nuo kito (Dodge, Colker, Heroman, 2007; Skamarakienė, 2006). Žaislas gali paskatinti vaiką žaisti, o žaidimas kartais reikalauja naujo žaislo (Skamarakienė, 2006). Anot D. Dodge, L. Colker ir C. Heroman (2007) žaidžiant su žaislais plėtojamos visos vaiko raidos sritys. Laikydami eilės tvarkos žaidimo metu, dalindami žaislais, montuodami įmantrią konstrukciją, vaikai mokosi bendradarbiauti. Sėkmingai užbaigę dėlionę ar atlikę kitą užduotį, leidžiančią pasitikrinti, ar pavyko patiems, vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, kas sąlygoja *socialinę ir emocinę vaiko raidą*. Taip pat lavėja loginis mąstymas.

Žaislai lemia ir fizinę raidą. Kaip antai, kai prie skelbimų lentos tvirtinamos kortelės ar smeigtukai, lavėja akių ir rankų judesių sąveika, žaidžiant su konstruktoriais ar veriant karoliukus, treniruojami raumenys, lavinama smulkioji motorika. *Pažinimo raidai* priskiriamos nedidelės statybinės detalės, kaladėlės, jie bando konstruoti, daryti atradimus ir taiko problemų sprendimo įgūdžius. Vaikai taip pat ugdomi matematinius gebėjimus, tokius kaip skaičiavimas, rūšiavimas pagal pavyzdį, sekų kūrimas. Tiesą sakant, žaislų ir žaidimų erdvėje vyksta labai daug susipažinimo su elementariais matematiniais vaizdiniais veiklų. Rinkdami dėlionės ar rūšiudami daiktus vaikai grupėje daug kalba. Ugdomi *kalbos raida*. Jie lygina dydį, formą ir daiktų, su kuriais žaidžia, spalvas. Žaisdami su karoliukais, smeigtukų lentomis, dėlionėmis, domino vaikai lavina skaitymo iš kairės į dešinę įgūdį, gebėjimą skirti ir lyginti objektus (pvz., užrašus ar raides). Žaisdami su magnetinėmis raidėmis ir kubeliais, pažymėtais raidėmis, vaikai mokosi raidžių, stengiasi sudėlioti žodžius. Anksti įgyta patirtis manipuluoti daiktais skatina vaiką aktyviai veikti. geriausi žaislai - gamtinė medžiaga. Anot T. Л. Шишова (2004), akmenėliai, smėlis, kankorėžiai, lazdelės - gali tapti viskuo. O kuo gali būti mašinėlė? Tik mašinėlė. O kuo gali būti automatinis žaisliukas su keturiais mygtukais? Visiškai aiškus jo vienareikšmiškumas – paspaudi mygtuką ir viskas! Minėtos autorės teigimu, visa tai turi ypatingą reikšmę vaiko vaizduotės lavėjimui.

Dirbant su vaikais, turinčiais elgesio problemų, svarbu išvengti netinkamo elgesio protrūkių. Todėl reiktų rinktis atsargumo priemonių ir laikytis tam tikrų taisyklių: Nuolat akcentuoti vaikui jo laimėjimus. Blogai atliktą darbą aptarti, išsiaiškinti klaidas. Dėmesį vaikui rodyti tada, kai jis stengiasi gerai atlikti užduotį. Leisti vaikui suprasti, kad suaugęs žmogus nori jam padėti.

Elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams augti, vystytis ir tobulėti žaislai bei įvairūs žaidimai yra tiesiog būtini. *Žaidimas prasideda nuo susidomėjimo žaislu, jo galimybių pažinimo. Labiausiai patinkantys žaislai tai: skambantys, ryškūs, blizgantys arba minkšti žaislai, t. y. pirmiausiai tie, kurie patraukia dėmesį kokiu nors ryškiu bruožu. Domėjimasi žaislais atspindi emocinės reakcijos. Elgesio ir emocijų sutrikimą turintiems vaikams žaislai yra būtini, nes jie malšina agresiją, nerimą ugdo mąstyseną, vaizduotę, motorinius įgūdžius bei gebėjimą išradingiau kurti, keisti žaidimų aplinką. Dinamiški, funkcionalūs žaislai veikia vaiko psichiką, žadina jo fantaziją, moko derinti, perdaryti, pritaikyti žaislą, t. y. pratina greitai orientuotis naujoje situacijoje, ugdytis psichinius, fizinius žaidybinius gebėjimus (Grinevičienė, 2002).*

Visuomenėje gausu straipsnių apie žaislus skatinančius vaikus smurtauti. Viename iš jų, V. Kubik, (2004) teigia, kad tėvai pirkdami elektra varančius, lazerinius, kovinius žaislus, vaikams įperša mintį, kad nesutarimuose ir ginčuose pergale pasiekama prievarta. Dovanodami kovinius žaislus vaikams tarsi parodome, kad kivirčius įprasta spęsti ginklu ar kitu įniršį skatinančiu būdu. Prieš perkant vaikui žaislą, pavyzdžiui „Gydytojo chirurgo rinkinį“ būtina atkreipti dėmesį į vaiko amžių. Suaugusiems atrodo, tai tik žaidimas, tačiau vaikas iki penkių metų neskiria ribos tarp įsivaizduojamo pasaulio, pasakų ir realybės. Būtina stebėti ar vaikas nepanorės žaidimo perkelti į realų gyvenimą, su realiomis operacijomis ir pasekmėmis (Шишова, 2004). Žaislų gamintojai pateikia vis madingesnių naujovių. Taisant elektroniką ir grafiką žaislai tampa vis modernesni. Tačiau jei vaikas negali suvokti daugelio jam svarbių daiktų veikimo principų, dažnai ima jausti ne smalsumą, o apatiją (Andriuškevičienė, 2003; Kubik, 2004).

Parduodama begalė nuostabių žaislų, padedan-

2 lentelė. Elgesio ir emocijų sutrikimų priežastys ir prevencinės priemonės

Priežastys	Taikomos priemonės
Cheminių medžiagų disbalansas, genetiniai apsigimimai, smegenų funkciniai sutrikimai	Medicininės (stimulatoriai, antidepresantai).
Psichologinės krizės, ankstyvos traumos, vidiniai konfliktai.	Skatinimas laisvai reikšti savo jausmus, draudimų mažinimas, priimtina aplinka.
Neigiamas savęs vertinimas, neramumas, stresai, neigiamas požiūris į aplinką.	Palaikymas, pagalba įveikiant stresą, ugdomas realistiškas požiūris į aplinką.
Perimtas netinkamas elgesys, sekama netinkamais elgesio modeliais.	Primygtinis tinkamo elgesio ugdymas, tinkamo elgesio modeliavimas.
Sąveika tarp vaiko aplinkos (šeima, darželio grupė), vaiko poreikių ir visuomenės priimtų normų.	Vaiko bei aplinkos sąveikos koregavimas, aplinkos pritaikymas, elgesio įvairovių ugdymas.
Nuasmeninta švietimo sistema, netinkama ugdymo programa, autoritariški ir griežti pedagogai.	Laisva, atvira švietimo sistema, rūpestingumas, palaikanti atmosfera, pabrėžiant partneriškumą.

čių atskleisti vaikų gabumus, tačiau siūloma daug ir vis daugiau tokių žaislų, kurie turėtų kelti tėvų susirūpinimą.

Emocijų ir elgesio sutrikimų priežastys

Pastaruoju metu daugėja vaikų su emocijų ir elgesio sutrikimais. Ieškant atsakymo į klausimą, kokios priežastys lemia tokią vaiko diagnozę, tėvai dažniausiai linkę kaltinti save arba vienas kitą. Nors mokslinių tyrimų rezultatų duomenimis, elgesio ir emocijų sutrikimas nėra tik mikroklimato šeimoje sukelta problema ir tam reikšmės turi biologinės priežastys (Huisman, 2014). Vaikas, kuris yra nesaugus, visiškai nuviltas ar jaučia grėsmę, kurio saugumo, meilės, priklausomybės, savigarbos poreikiai nepatenkinti, parodys daugiau savanaudiškumo, neapykantos, agresyvumo ir destruktivumo. Vaikai, kuriuos jų tėvai myli ir gerbia turėtų parodyti mažiau destruktivumo (Maslow, 2006). Elgesio ir emocijų raidos problemų priežastimi gali būti nedarni ar nepilna šeima (kai vieno iš tėvų nėra, o kitas vaikais nesirūpina); skurdas; smurtas šeimoje ir kt. R. Kaffemanas (2000) teigia, kad vaikų elgesio problemos dažnai būna susijusios su šeimų socialiniu bei ekonominiu statusu: didėjanti socialinė įtampa, bloga ekonominė šeimų padėtis neigiamai veikia psichologinį klimatą, kenkia vaiko psichinei sveikatai.

Elgesio ir emocijų sutrikimus gali lemti cheminių medžiagų disbalansas, genetiniai apsigimimai, smegenų funkciniai sutrikimai, psichologinės krizės, ankstyvos traumos, vidiniai konfliktai, neigiamas savęs vertinimas, neigiamas požiūris į aplinką, Sąveika tarp vaiko aplinkos (šeima, darželio grupė), vaiko poreikių ir visuomenės priimtų normų, netinkama ugdymo programa. Skirtingos priežastys lemia ir skirtingą emocijų ir elgesio sutrikimų prevenciją. Elgesiui ir emocijoms įtakos taip pat gali turėti genetiniai, neurologiniai ar biocheminiai veiksniai ir jų deriniai (Hallahan ir Kauffman, 2003). Retai pavyksta įrodyti konkretaus biologinio veiksnio poveikį emocijų ir elgesio sutrikimams. Daugeliui elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių vaikų nėra nustatyti jokie biologiniai pažeidimai, kuriais būtų galima paaiškinti jų elgesį. Ir atvirkščiai, yra nemažai normaliai besielgiančių vaikų, turinčių sunkių biologinių pažeidimų.

Ikimokykliniame amžiuje sparčiai vyksta ir vaiko socializacija. Todėl, normaliai besivystančiam vaikui reikia ne tik pastovaus ryšio su tėvais, tačiau ir svetimųjų (jį suprantančių, pripažįstančių suaugusiųjų) dėmesio bei nuolatinio bendravimo su vienmečiais patirties.

Elgesio ir emocijų sutrikimai reiškiasi keliais lygiais. Pasak V. East ir L. Evans. (2008) nežymus lygis, kai vaiko elgesį galima nesunkiai kontroliuo-

ti ir valdyti, taikant tam tikras ugdymo strategijas. Vidutinis – kai reikalinga papildoma specialistų pagalba ir labai žymus – kai vaiko problemos sprendžiamos specializuotose įstaigose.

Dirbant su vaikais, turinčiais elgesio problemų, svarbu išvengti netinkamo elgesio protrūkių. Todėl reiktų rinktis atsargumo priemonių ir laikytis tam tikrų taisyklių: Nuolat akcentuoti vaikui jo laimėjimus. Blogai atliktą darbą aptarti, išsiaiškinti klaidas. Dėmesį vaikui rodyti tada, kai jis stengiasi gerai atlikti užduotį. Leisti vaikui suprasti, kad suaugęs žmogus nori jam padėti.

Vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimus šiuolaikiniai žaislai ugdo vaikų meninius, pažintinius, komunikacinius, socialinius gebėjimus, lavina vaizduotę, kūrybiškumą, matematinius įgūdžius, motoriką. Mokslinės informacijos nėra gausu. Labiausiai mėgstami mokomieji žaidimai: konstruktorius „Lego“, „Puzzle“, modelinas ir kt. (Glebuviene; Tarasonienė, 2008).

Dailės terapija – tai piešimas, lipdymas su moliu, kuris padeda vaikui atrasti save. Pasak T. Dalley (2004) dailės terapija padeda ypač vaikams turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų. Dailės terapija yra psichoterapijos metodas, kurio metu panaudojamas kūrybos procesas., o pagrindinė bendravimo priemonė yra vaizdai, o ne žodžiai. Menas būtinas vaiko sveikatai ir laimei. Dailės terapiją galima apibrėžti kaip dailės ir kitų vaizdinių priemonių naudojimą. Bet aišku tai, kad ši veikla padeda vaikui išreikšti save, lipdyme, tapyme.

Dailė egzistuoja kiekvienoje visuomenėje. Pripažįstama, kad meninė veikla turi tam tikrų gydomųjų savybių. Šiai veiklai būdinga nuošalumas, privatumas ir susikaupimas. Meninė veikla padeda vaikui veikiau konkrečiai, o ne žodžiais išreikšti ir sąmonę ir pašmonę.

Dailės terapijos procesas grindžiamas prielaida, kad esmingiausias vaiko mintys ir emocijos, kylančios iš pašmonės, išreiškiamos veikiau vaizdais, o ne žodžiais. (Dalley, 2004).

Dailė yra būdas bendrauti, išreikšti savo jausmus ir mintis. Ką nors kurdamas vaikas sužino ir mokosi. Ką nors kuriant užmezgamas dialogas su pačiu savimi.

Akcentuojama, jog pastaraisiais metais vis sėkmingiau taikomos kompiuterinės programos el-

gesio ir emocijų sutrikimams šalinti. Kompiuteris neturi tiesioginio atviro kontakto su žaidėju, todėl nebus tokių situacijų, kuriose galėtų kilti nepageidaujamas vaiko elgesys. Svarbu ir tai, kad žaisdami kompiuterinius žaidimus vaikai mokosi baigti pradėtą veiklą, lavėja jų dėmesys, mąstymas, žaisdamas vaikas turi galimybę atsiriboti nuo jam nepriimtinių kontaktų (Radzevičienė, 2003).

Būtina vengti kovinių, azartiškų, pagrįstų agresija žaidimų, nes žaidimo herojų elgsenos modeliai gali būti interiorizuojami, kas skatins dar sudėtingesnes vaiko elgesio problemas. Ikimokyklinio amžiaus vaikams galima pasiūlyti kompiuterinių žaidimų su pasakų motyvais (Radzevičienė, 2003).

Taigi galima teigti, kad žaislai labai naudingi – jie suteikia vaikams galimybę išmokti naujo, bandyti, atrasti save ir kurti. Šiuolaikiniai žaislai yra neatsiejama mūsų visuomenės dalis, tad visiškai jų atsisakyti negalime, kadangi jos vaikui leidžia patirti veiksmo efektą, pasijusti išradėju ir išmėginti savo jėgas.

Šiuolaikinis mokslas ir jo pasiekimai įtakojo naujų, modernių žaislų bei kompiuterinių žaidimų, įtaką vaiko vystymuisi. Visi jie orientuoti į bet kokio vaiko amžių ar sutrikimą.

Tyrimo metodika ir organizavimas

2015 metų kovo – balandžio mėnesiais Kauno lopšelyje - darželyje „X“ buvo atliktas užsakovasis empirinis tyrimas. Pasirinktas tyrimo metodas – apklausa (raštu), nes jos metu per trumpą laiką galima apklausti didelį skaičių respondentų bei tikėtis atvirų atsakymų. Klausimynuose tėvams ir pedagogams buvo pateikta 18 uždaro tipo klausimų. Klausimynai sudaryti remiantis analizuota mokslinė literatūra. Tyrime dalyvavo 14 elgesio ir emocijų sutrikimus turinčių vaikų tėvų ir 6 pedagogai. Tyrimo metu buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumos tėvų ir pedagogų supratimu, žaislas nėra tik vaikų laisvalaikio praleidimo priemonė, jis - ugdo vaiko gebėjimus. Koviniai žaislai skatina vaikų elgesio problemas. Kompiuteriniai žaidimai nepadeda vaikui nusiraminti. Vaikų emocijas ramina bendravi-

mas su suaugusiais, bendraamžiais, kūrybinė veikla. Tėvai ir pedagogai pozityviai vertina šiuolaikinius žaislus ir nemano, kad vaikai, turintys elgesio ir emocijų sutrikimų, turėtų augti be jų. Tėvai turi žinių apie žaislų reikmę vaikui, tačiau praktikoje šias žinias taiko nevisada.

Išvados

Šiuolaikinis žaislas suprantamas kaip ugdymosi priemonė, išsiskirianti modernia išvaizda, techninėmis funkcijomis bei galimybėmis. Šiuolaikiniai žaislai daro ir teigiamą, ir neigiamą poveikį vaiko, turinčio elgesio ir emocijų sutrikimų, raidai. Dinamiški, funkcionalūs šiandienos žaislai pozityviai veikia vaiko psichiką, o kovas, agresiją imituojantys žaislai skatins dar sudėtingesnes vaiko elgesio problemas. Prieš vaikui perkant žaislą visada derėtų susimąstyti, kuo/ar žaislas bus naudingas vaikui, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, raidai.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumos tėvų ir pedagogų supratimu, ir tėvai, ir pedagogai pozityviai vertina šiuolaikinius žaislus ir nemano, kad vaikai, turintys elgesio ir emocijų sutrikimų, turėtų augti be jų. Tėvai turi žinių apie žaislų reikšmę vaikui, tačiau praktikoje šias žinias taiko nevisada.

Literatūra

- Blazėvičius, P. (2008). Vaikų žaislai ir žaidimai XII-XVII a. Vilnius
- Dalley, T. (2004). Dailė, kaip terapija. Vilnius
- Dineika, K. (2000). Žaidimai. Vilnius
- Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius
- Glebuviene, V. S., Tarasonienė, A. L. (2008). Šiuolaikinės informacinės technologijos ir vaikų žaidimai. Vilnius
- Grinevičienė, N. (2002). Vaikystės žaidimai. Kaunas
- Gučas, A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas
- Huerre, P. (2011). Žaiskime! Žaisdami mokomės gyventi. Vilnius
- Kontautienė, Z. (1987). Pedagoginis vadovavimas kūrybiniam vaidmeniniam žaidimams Vilnius
- Miškinis, K. (2000). Pokalbiai su tėvais. Kaunas
- Myers, D. (2000). Psichologija. Kaunas

Pliuraitė – Andrejeviene, N. (2012). Lietuvos vaikų žaislai. Vilnius: Versus aureus.

Radzevičienė, L. (2003). Vaikų turinčių specialiųjų poreikių psichosocialinė raida. Šiauliai

Rodaris, Dž. (2001). Fantazijos gramatika. Įvadas į istorijų kūrimo meną. Kaunas

Козлова, С. А., Куликова, Т. А. (2000). Дошкольная педагогика. Москва.

Шишова, Т. (2004). Берегис... Игрушки! [žiūrėta 2015 05 27 19.58 val.]. Prieiga per internetą: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/225.htm>.

Skamarakienė, A. (2006). Žaidimai vaiko gyvenime // Žvirblių takas Nr. 6. psl.59-60.

Козлова, С. А., Куликова, Т. А. (2000). Дошкольная педагогика. Москва.

Radzevičienė, L. (2003). Vaikų turinčių specialiųjų poreikių psichosocialinė raida. Šiauliai

Huisman, S. (2014). Parent Connection: Media in home with young children // *Childhood Education. Nr. 2.*

Maslow, A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius

Summary

Toys for children, who have emotional and behavioral disorders, are essential and necessary, because toys not only suppress aggression, anxiety, but also develop mind, imagination, motor-skills and ability to create and change a playground (Dodge, Colker, Heroman, 2007; Skamarakienė, 2010). Nowadays children grow up in a constantly changing and active world where modern toys are unavoidable and children simply cannot renounce them (Шишова, 2004). It is important that parents before buying toys to children would think about the influence of a particular toy for a child with emotional and behavioral disorders (Шишова, 2004; Miškinis, 2000). According to Radzevičienė (2003), parents should avoid buying children toys and games base on fighting, gambling or aggression, because these game characters may cause more complicated child's behavioral disorder problems.

In March – April, 2015 was carried out an empirical study in Kaunas nursery - kindergarten „X“ which revealed the learners' parents and teacher's opinion about the influence of modern toys for children who have emotional and behavioral disorders.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

MENE ATSISPINDI PILIETIŠKUMAS

Ramunė Grikštaitė,

*Palangos Vlado Jurgučio pagrindinė mokykla ir Kretingos
Vydmantų gimnazija, Lietuva*

Anotacija

Straipsnyje aptariamos mokinių pilietinės vertybės meninių ir kūrybinių procesų kontekste.

Įvadas

Pastebėta, kad meninio ugdymo pamokų ugdymo procesas nestokoja kūrybiškumo, originalumo, iniciatyvos ir motyvacijos.

Kodėl reikia mokytis meno?

- Menas padeda bendrauti
- Menu galima save išreikšti
- Menas ugdo intelektą (H. Gardinerio intelektų įvairovės teorija)

Tyrimo tikslas

Išreikšti savo pilietiškumą kitokia forma: naudojant mokinių kūrybines galias ir gebėjimus, puoselėjant individualumą, estetinį jautrumą.

Tyrimo metodika, eiga ir rezultatai

Pilietiškumas – pareigų atlikimas savo valstybei, tautai. Naudojami ir kiti žodžiai praplečiant pilietiškumo reikšmę: humanizmas, demokratija, tautodailė.

Dailės pamoka yra tokia, kad ją galime visur integruoti.

Mokinių kūrybiniame procese atskleidžia pagrindinę idėją, tai ko negalime pasakyti žodžiais, filosofinę mintį atskleidžiame vaizdu.

Sėdėdama bibliotekoje atradau žinomo pedagogo J. Laužiko pasakytus sakinius, kuris kalbėjo, jog „būtina įvesti jaunąją kartą į kultūros vertybių pasaulį ir gaminti šių vertybių lobyną. Išskirtinę vietą dvasiniame gyvenime užima menas.“

1 pav.

Verta prisiminti ir Vydūną, akcentavusį meno reikšmę žmogui. „Menas yra didysis žmogiškumo pranašas daiktų pasaulyje. Meniška veikla žmogaus esmė nelieka asmenybės viduje, kaip ji tai daro kurdamas mintis, o žengia žemyn visais vidurinio gyvenimo laipsniais per protavimo, nuotaikos ir kūno gyvumo esimą.“ Vydūną paminėjau todėl, kad teko dalyvauti nacionaliniame projekte „Kiekviena tauta, kiekvienu žmogumi žmonija kyla.“ (Vydūnas), skirtame 2015-iesiems, Etnografinių regionų, metams. Programos anotacija buvo: siekti įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės numatytą kultūrinių ir edukacinių renginių programą, skirtą Etnografinių regionų metams, skatinti pažinti (tyrinėti) ir saugoti savo krašto, regiono tradicijas ir kultūrinį paveldą, aktyviau bendradarbiauti tarpusavyje ir su kitų įstaigų, organizacijų bendruomenėmis puoselėjant etninę kultūrą, ugdyti mokinių etinius, estetinius jausmus, gebėjimą pastebėti, analizuoti, vertinti, teikti savo autentiškumą, būti tolerantiškam kito individualybės raiškai. Tai buvo paspirtis man ir mokiniams labiau puoselėti, saugoti ir domėtis savo krašto paveldu.

2 pav.

Vaikai – naujojo gyvenimo kūrėjai, ir todėl ypatingai svarbu atkreipti dėmesį ne tik į jų socializacijos problemas apskritai, bet ir į visokeriopai svarbias mažojo žmogaus sąveikos su dvasingumo šaltinį ikūnijančia menine kultūra. Todėl aš su savo mokiniais stengiuosi kurti Lietuvą tokią, kokia ji yra – su savo vargais praicityje ir su pakylėta ateitimi. Mes stengiamės savo pažinimą palikti savo kūrybiuose.

Mes, mokytojai, prisidedame prie tautodailės puoselėjimo ir išsaugojimo būsimoms kartoms. Tai galime pasiekti tautiškai auklėdami jaunąją kartą. Vienas iš mano tikslų, kad vaikai suprastų, jog verpstės, austinės juostos, tautiniai drabužiai ir t.t. yra mūsų senelių, prosenelių rankomis padarytos, į jas buvo įdėtas jų sielos grožio pajautimas. Dažnai mokinius mokykloje skatinu susimąstyti, kas būtų, jei visa, kas sukurta, pradingtų? Juk tai būtų niekuomet ir niekuo neatlyginamas nuostolis.

Supratimą reikia ugdyti ne prievarta ar primityviais pamokymais. Tam reikalingas darnus visų mokomųjų disciplinų mokytojų darbas ir jų asmeninis pavyzdys. Juk ne vienas yra pasakęs, kad viską būtina pradėti nuo savęs.

Trumpas pamokos aprašymas (teorinė ir prakti-

nė dalis): Teorinė dalis prasideda istorijos pamokoje, o dailės pamokoje imamės praktinės dalies. Užduotis: perpiešti kubo trafaretą su pieštuku ant A3 lapo formato kartono lakšto. Kubą sudaro šeši kvadratai, juose turi būti pavaizduotas klausimas: kas tau yra kraštas, kuriame gyveni? Šią temą įgyvendino Vlado Jurgučio pagrindinės mokyklos 6a ir 6b klasės. Kūrybinė raiška vyko grafine technika (tušas ir plunksna). Didelis dėmesys buvo skiriama piešimui, kur labiausiai akcentuojama forma, linija, siluetas, tonas. Reikalaujama žinoti pagrindinius komponavimo principus: centras, simetrija, harmonija. Akivaizdu, jog geriausiai visa tai – nuo idėjos iki galutinio rezultato – gali išreikšti piešinys. Mokiniai džiaugėsi tuo, kad gali išreikšti ne žodžiais, o vaizdu, atrasti naujų kasdienybės įprasminimo būdų. Pamokos metu mokomės gebėti sukurti produktą, kurį galime pateikti atskirai ar grupuojant bendrai ir išgauti įvairias erdvines formas. Taip galime papuošti mokyklos interjerą išlaikydami ir puoselėdami pilietiškumą, tautiškumą, etnokultūrą. Mokiniai atskleidė savo dvasios klodus, emocijas, būseną, problemas. Buvo siekiama, kad mokiniai atsiskleistų, parodytų savo šiandieninį supratimą. Bendras ir man svarbus dalykas buvo mokinių aktyvumas, susidomėjimas. Mokinių ugdymas yra vientisas procesas, grindžiamas humanizmo principu, pabrėžiant žmogaus vertingumą, autonomiškumą, unikalumą. Reikėjo jiems pajusti gimtinės dvasią kūrybiškai, tai ir buvo pamokos tikslas.

Mokinių darbų nuotrauka pateko ant išleisto UPC leidinio „Socialinės – pilietinės veiklos organizavimo ir vertinimo rekomendacijos“ viršelio.

Kubų kompozicija gali būti kaip dekoracija – parodėlė Lietuvos valstybinėms šventėms: Kovo 11-ajai, Vasario 16-ajai, mokyklos ir miesto šventėms paminėti bei, žinoma, tokiu būdu galima siekti ir rekordo.

3 pav.

4 pav.

Išvados

Meninio darbo proceso metu mokiniai atranda save ir plėtoja meninę saviraišką bei individualumą. Pradėti taip mokyti reikia jaunesnius mokinius, tuomet vėlesniuose etapuose jie kūrybiškiau žiūrės, tyrinės ir domėsįs savo gimtuoju kraštu.

Literatūra

Laužikas J. Pedagoginiai raštai. - K., 1993. - P. 34 – 45.

Vydūnas. Raštai. - V., 1990. - T. 1. - P. 454.

Adomonis J. (1994). Nuo taško iki sintezės. Vilnius.

Juozas Burneika. Forma, kompozicija, dizainas. Vilniaus dailės akademija, 2002

Stauskaitė J. Lubytė E. Nevčesauskienė N. (2002). Meno pažinimas: mokytojas – mokinys. Vilnius.

NEFORMALUS TECHNOLOGINIS UGDYMAS AUGINA KŪRYBINIUS SPARNUS

Audra Paulauskienė,

Tauragės „Versmės“ gimnazija ir Tauragės „Šaltinio“ progimnazija, Lietuva

Jolita Ječienė,

Tauragės rajono Pagramančio pagrindinė mokykla, Lietuva

Įvadas

Šiuolaikinės demokratinės visuomenės kūrimo vienas iš svarbiausių veiksnių – vertybių ugdymas. Vien per pamokas neįmanoma kokybiškai padaryti visko, kad atsiskleistų prigimtiniai mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios, susidarytų vertybinės orientacijos. Dėl šių priežasčių ypatingą dėmesį skiriame neformaliajam technologiniam ugdymui.

Neformalusis ugdymas yra neatsiejama viso ugdymo proceso dalis, nes jauno piliečio ugdymas apima ne tik mokymą, bet ir mokymąsi, lavinimąsi, auklėjimąsi. Šis ugdymas mums padeda atskleisti prigimtinius moksleivių gabumus, vystyti kūrybines galias. Dėl to neformaliajam ugdymui skiriame didelį dėmesį.

Neformalus ugdymas yra kryptinga veikla, kuria, plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Mūsų mokyklose neformalus technologinis ugdymas paremtas kitokiais principais negu formalusis. Jis leidžia vaikams rinktis patiems, išbandyti ir keisti technologines veiklas. Čia nėra įprastos vertinimo sistemos, todėl vaikai gali be įtampos užsiimti mėgstama veikla: gaminti gaminius iš vilnos ir odos. Užsiėmimų metu mokiniai gali ugdyti vizualinio meno savybes, kūrybiškai mąstyti, laisvai reikšti savo mintis ir jas įgyvendinti kurdami, gali bendrauti ir bendradarbiauti.

Mūsų rajono ugdymo įstaigose yra įvairaus pobūdžio būrelių, tačiau tokios veiklos, kokią mes siūlome savo ugdytiniams, nėra nei vienoje mokykloje.

1 pav. vėlimo studija

VĒLIMO STUDIJA „VELTINUKAS“

Ugdymas organizuojamas kaimo bendruomenės mokykloje. Technologijų mokytojų vienas iš tikslų yra propaguoti ir skleisti senąsias kaimiškas veiklas, susijusias su menu.

Užsiėmimų metu mokiniai susipažįsta su skirtingomis vėlimo technikomis: klasikiniu vėlimo būdu – naudojant karštą vandenį ir muilą, ir sausuoju vėlimo būdu – naudojant specialias vėlimo adatas. Apveldami šilką, medvilnę arba liną sukuriame naujus audinius. Mokomės kurti plokštumines ir tūrines formas iš vilnos. Mokiniai noriai lanko būrelį, nes veltinio techniką panaudoja aksesuarų, buities dekoru elementų, rankinių, drabužių, interjero akcentų, avalynės gamyboje.

Tikslai

- Supažindinti su Lietuvoje seniausia rankdarbių technika – vėlimu.
- Atskleisti ir lavinti prigimtines vaiko galias.
- Mokyti plastinės raiškos priemonių ir technikų.

2 pav. respublikinis konkursas „Etninio paveldo ir gamtos darna“ II v.

- Sudaryti sąlygas eksperimentavimui.
- Ugdyti atsakomybę ir skatinti norą pažinti, kurti.

Uždaviniai

- Plėtoti veltinio praktiško panaudojimo galimybes.
- Mokyti matyti, kaip siejasi aplinkos grožis ir dailės kūriniai.
- Ugdyti meninius gebėjimus.
- Skatinti moksleivių kūrybiškumą veliant sausu ir šlapiu būdais.
- Ugdyti darbo kultūros įgūdžius bei įpročius: tvarkingai laikyti įrankius, medžiagas bei priemones,
- tiksliai atlikti darbo operacijas, užbaigti pradėtą kūrybinį darbą.

Darbo būdai ir metodai:

- pasakojimas,
- aiškinimas,
- demonstravimas,
- diskusija,
- stebėjimas.

3 pav. respublikinio konkurso „Angelo žinia“ dalyvis

Laukiami rezultatai

Siekti, kad gaminiai būtų kokybiškai, kūrybiškai pagaminti ir galutinai užbaigti.

Pasigaminti įvairios paskirties gaminių, kuriais būtų galima ir pačioms pasipuosti ir padovanoti juos savo artimiesiems.

Dalyvauti organizuojamuose renginiuose.

4 pav. meninių odos darbų studija

„MEMINIŲ ODOS DARBŲ STUDIJA“

Studiją lankyti renkasi mokiniai, kurie nori išmokyti kurti ir gaminti gaminius iš odos taikant įvairius odos apdirbimo būdus. Savo kūrybines idėjas

realizuoja kurdami suvenyrus, aksesuarus, papuošalus, interjero puošybos detales.

Ugdymo ir kūrybinė – praktinė veikla remiasi sukurtų gaminių ir meno kūrinių funkcionalumu, kokybe, o įgytos praktinės ir teorinės žinios formuoja profesionalesnį meno reiškinių ir kūrinių supratimą, bei vertinimą.

Tikslai

- Supažindinti studijos narius su meninių odos darbų technologijomis, dirbiniais iš natūralios odos.
- Suteikti praktinių įgūdžių kuriant ir gaminant pasirinktą dirbinį.
- Skatinti aktyviai dalyvauti projektinėje veikloje, ugdyti moksleivių kūrybiškumą.
- Lavinti vaizduotę ir meninį skonį.

Uždaviniai

- Moksleiviams suteikti teorinių žinių ir praktinių įgūdžių meninių odos darbų srityje.
- Per kūrybinę ir praktinę veiklą mokyti naudotis įvairiais informacijos šaltiniais, rasti reikiamos informacijos apie kultūrinės tautos amatų ir verslo tradicijas.
- Per praktinę veiklą skatinti tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą.
- Dalyvauti mokyklos, rajono, respublikos organizuojamuose renginiuose.

Darbo būdai, metodai ir priemonės

Medžiagų, įrankių ir gaminių demonstravimas. Technologinių procesų aptarimas.

5 pav. respublikinio konkurso „Kūrybos paukštė“ laimėtoja

6 pav. šviestuvas - tarptautinio konkurso „Baltoji žemė“ laureatas

Spalvinis odų ir kitų medžiagų derinimas. Tikslus darbo priemonių, medžiagų parinkimas ir naudojimas.

Darbas atskirais etapais įsisavinant įvairias odos apdirbimo technikas.

Ekskursijų, parodų lankymas.

Būrelio veikloje naudojamos priemonės: odos apdirbimo įrankiai, natūrali ir dirbtinė oda, kailis, audiniai, kartonas, adatos, vašelis, žirklys, yla, liniuotė, plaktukas, kaltukai, pieštukai, klijai, karoliukai, gintaras, kriauklės, įvairios dekoratyvinės juostelės.

Atsiskaitymo formos

Mokinių pasiekimai tikrinami kiekvieno užsiėmimo metu (mokiniai kiekvienas atskirai parodo, kaip ir kiek turi padaręs darbelio, pasiaiškina, kas buvo neaišku, vėliau darbelius pabaigia individualiai mokytojai konsultuojant). Aktyvus dalyvavimas mokyklos, rajono, respublikos organizuojamuose renginiuose, parodose, projektuose.

Siektini rezultatai

Siekti, kad mokiniai būrelyje patirtų gerų emocijų, kūrybiškai pagamintų gaminius.

Stengtis gerai pasirodyti įvairiose parodose bei kituose renginiuose tiek mokykloje, tiek už jos ribų.

Siekti, kad mokiniai galutinai pabaigtų atskirus, grupinius, konkursinius ar projektinius darbus,

kuriuos būtų galima pristatyti įvairių renginių metu mokyklos, rajono ar respublikos žiūrovui.

7 pav. respublikinio konkurso „Kalėdinė dovana“ nugalėtoja

Išvados

Mūsų neformalaus technologinio ugdymo užsiėmimų metu yra skatinama domėtis meniniais vilnos vėlimo ir odos darbais, noras pačiam kurti, ieškoti ir atrasti realaus vaizdo perteikimo ir interpretavimo formas, pažinti meno pasaulį ir sąmoningai dalyvauti kūrybinėje bei kultūrinėje veikloje, estetiškai formuoti savo aplinką, džiaugtis padarytais darbais ir džiuginti kitus.

Literatūra

Kavaliauskas A. Odos technologija, ŠU, 2003.

Ткаченко Т.Б., Изделия из кожи своими руками, Ростов-на-Дону, 2005.

Казанкина Е.Н., Бижутерия и фенечки из кожи, Москва, 2006.

Kazlauskaitė V. Veltinis, leidykla „Žuvėdra“, 2008.

Žurnalas „Vilnos vėlimas“, 2007, Kaunas.

www.artmanija.lt

www.veltinis.lt

www.pasidaraupati.lt

KŪRYBINIAI DARBAI

*Rasa Bareikienė, Kauno lopšelis-darželis „Gandriukas“,
karpiniai METŲ LAIKAI, 30x40 cm*

*Sigutė Bronickienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
SPALVOTAS PASIANSAS, linoleumo pjaustinys, rankų darbo popierius, 74x74 cm, 2015*

*Danguolė Čachavičienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
ATOSLŪGIS, tapyba ant šilko, 90x60 cm, 2012*

Ed Van Dijk, Olandija,
*Dekoratyviniis stiklo akcentas UNFINISHED – NEUŽBAIGTAS, stiklo lydymas formoje, kūrinys iš JVMF stiklo
simpoziumo „Pajausk stiklą x feel the glass“, 36x20x10 cm, 2015*

*Ed Van Dijk, Olandija,
Stiklo plastika RAUDONA – RED, stiklo lydymas formoje, kūrinys iš JVMF stiklo simpoziumo „Pajausk stiklą x feel
the glass“, 40x30x15 cm, 2015*

***Raimonds Gabaliņš**, Liepaja University,
THE MYSTERY OF SOUND, marble, steel, H-67 cm, 2015*

*Jolanta Vilija Galdikaitė, Kauno dailės gimnazija,
KERAMIKINIAI OBJEKTAI iš simpoziumo „Raku piala arbatai“, 2015*

*Lolita Grabauskienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
ŽALČIO ŽVILGSNIS, drobė, akrilas, 50x50 cm, 2015*

*Sigita Grabliauskaitė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
Dekoratyvinė stiklo plastikos kompozicija NOSTALGIJA ŽAISLAMS, 5 vnt, laisvo stiklo formavimas karštu būdu,
2015*

*Jolanta Grigienė, Jonavos Janinos Miščiukaitės meno mokykla,
VIDURVASARIO TYLA, drobė, kartonas, akrilas, 50 x70 cm, 2010*

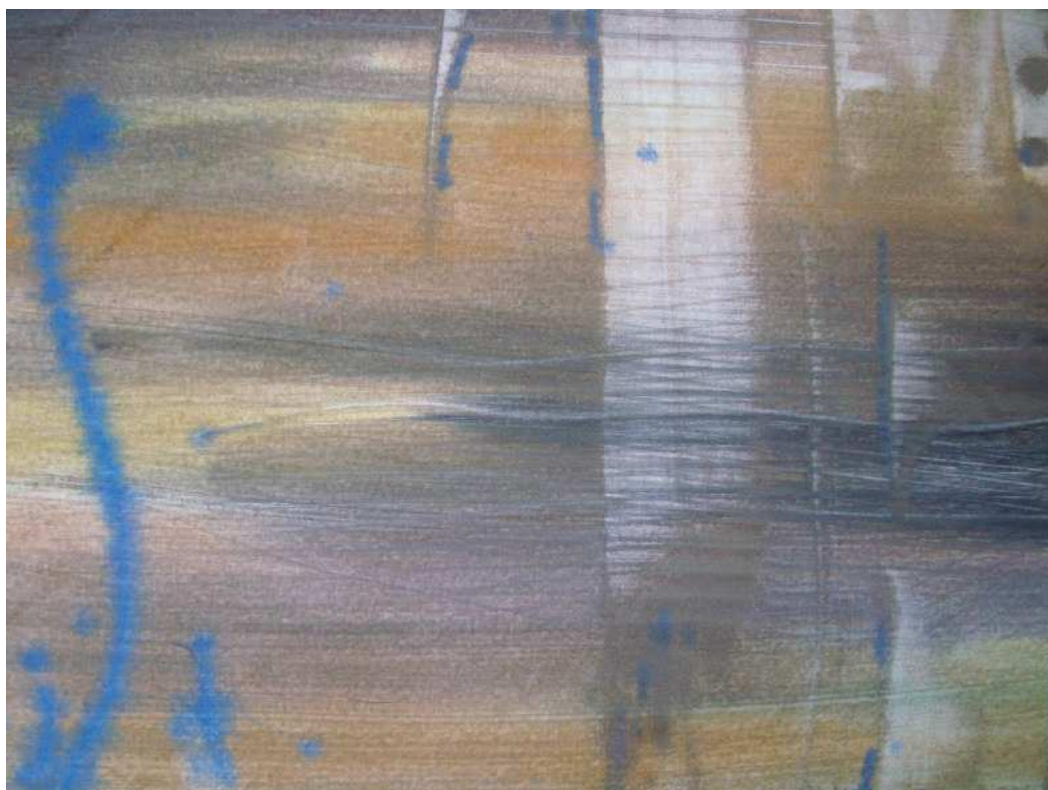
*Gintarė Jarašienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
Fotografijų ciklas IMPRESIJOS I, II, skaitmeninė spauda ant drobės, 50x100 cm, 2015*

*Jolita Jasevičienė, Lazdijų rajono Krosnos mokykla,
VIDUS, drobė, mišri technika, 50x60 cm, 2014*

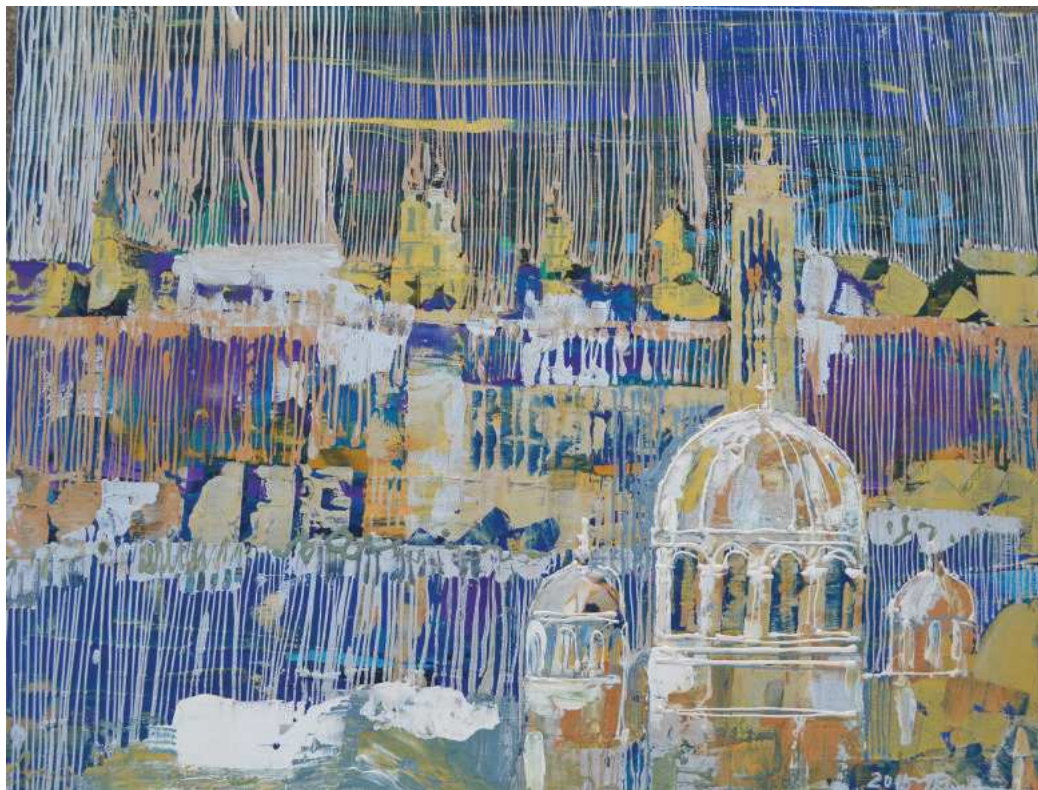

***Ilona Kalibatienė**, Alytaus jaunimo centras,
RUGSĖJO POKŠTAS, baltas molis, glazūra, auksas, 42x28x28 cm, 2015*

*Skirmantė Kaziūnaitė, Kauno rajono Akademijos Ugnės Karvelis gimnazija,
MAKRORITMAS, fotografija, 21x29 cm*

*Rima Keturkienė, Kauno Juozo Grušo meno vidurinė mokykla,
MANO MIESTAS, drobė, akrilas, 60x80 cm, 2015*

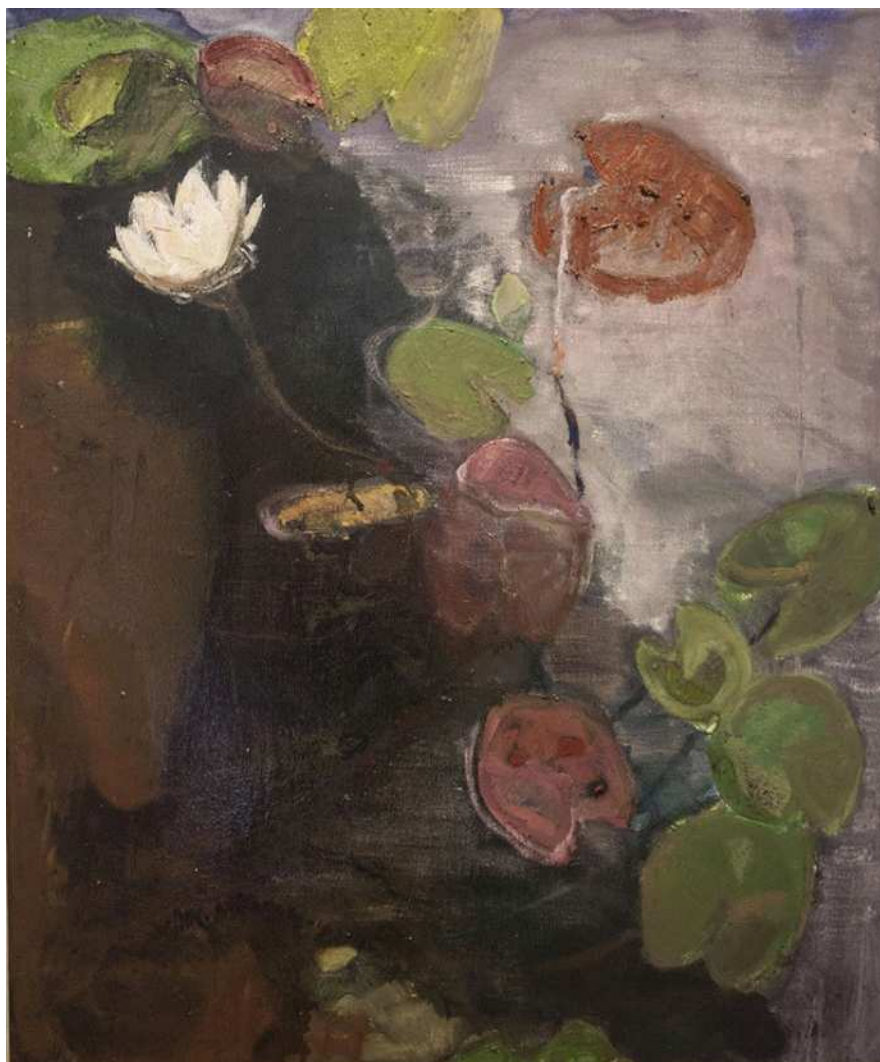
*Inta Klasone, Liepaja University,
CATCHING DREAM I, graphic art, 40x50 cm, 2016*

*Inta Klasone, Liepaja University,
CATCHING DREAM II, graphic art, 40x50 cm, 2016*

*Aldis Kļaviņš, Liepāja University,
MY OUTGOING TIME, acrylic on canvas 50x70 cm, 2014*

*Julija Klevinskaitė-Gleiksner, Jonavos Janinos Miščukaitės meno mokykla,
SURVILŲ LELIJOS, 50x60 cm, drobė, aliejus, 2015*

*Irina Kostina, Vilniaus „Santaros“ gimnazija/progimnazija,
PELĒDŪ KALNAS, 120x100 cm, 2015*

*Akvilina Kripaitytė, Šv. Mato gimnazija,
DEKORATYVINIS INDAS, keramika, 30x30 cm*

*Mārtiņš Krūmiņš, Liepāja University,
AUGUST AND OCTOBER, mixed technique, 120x90 cm, 2010*

*Ilona Kristina Leporda, Kauno rajono Girininkų pagrindinė mokykla,
KRIOKLYS, drobė, aliejus, 75x107 cm, 2012*

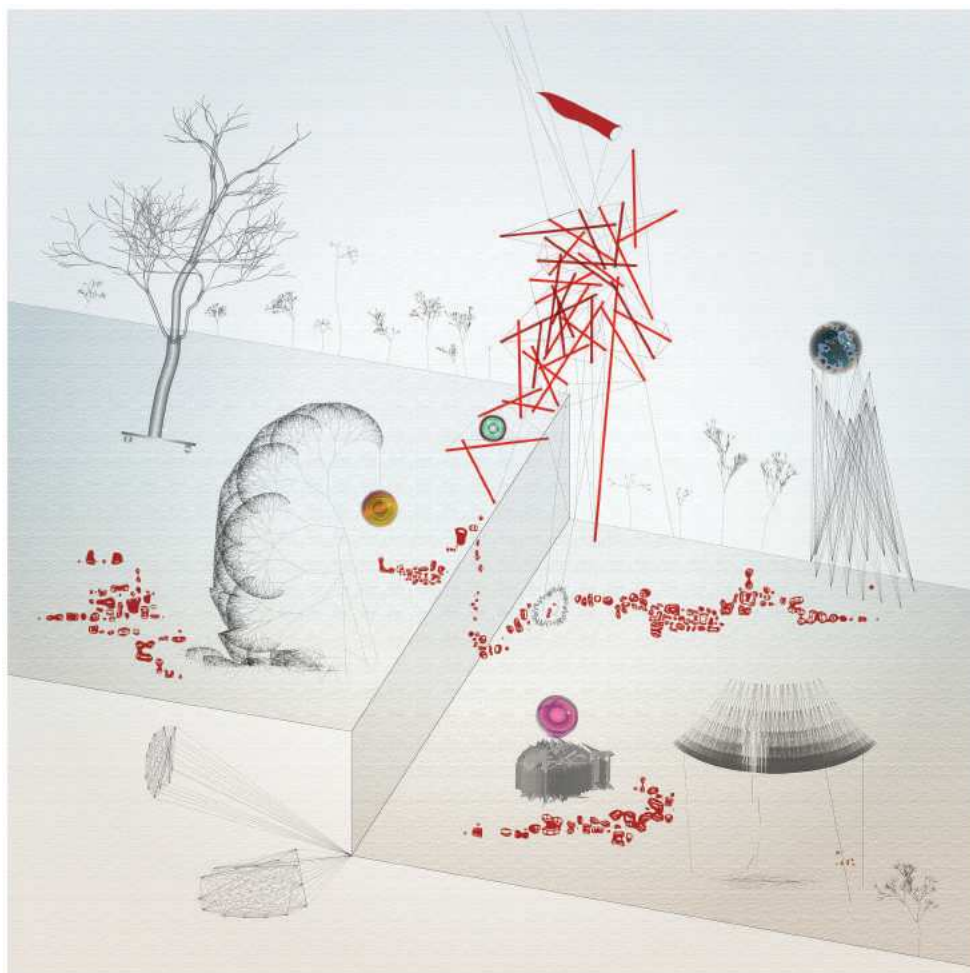
*Ilona Kristina Leporda, Kauno rajono Girininkų pagrindinė mokykla,
TARPEKLIS, drobė, aliejus, 78x100 cm, 2012*

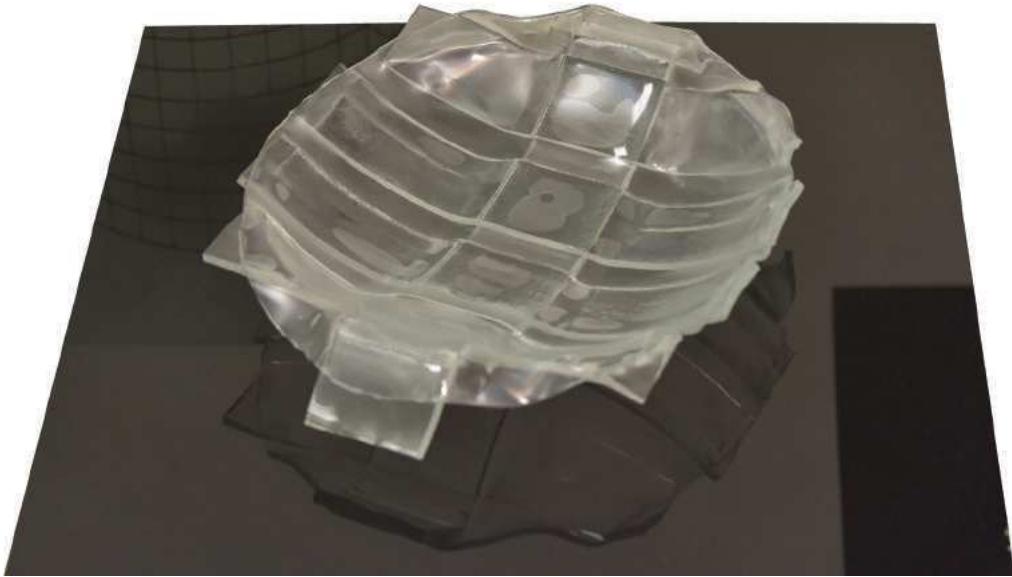
*Lolita Malinauskienė, Vilniaus kolegija,
BALTOS MINTYS, akvarelė, 62x37 cm, 2014*

*Irena Mikuličiūtė, Irenos Mikuličiūtės dailės studija,
ŠVIESA IR ŽMONĖS, drobė, aliejus, 70x50 cm, 2015*

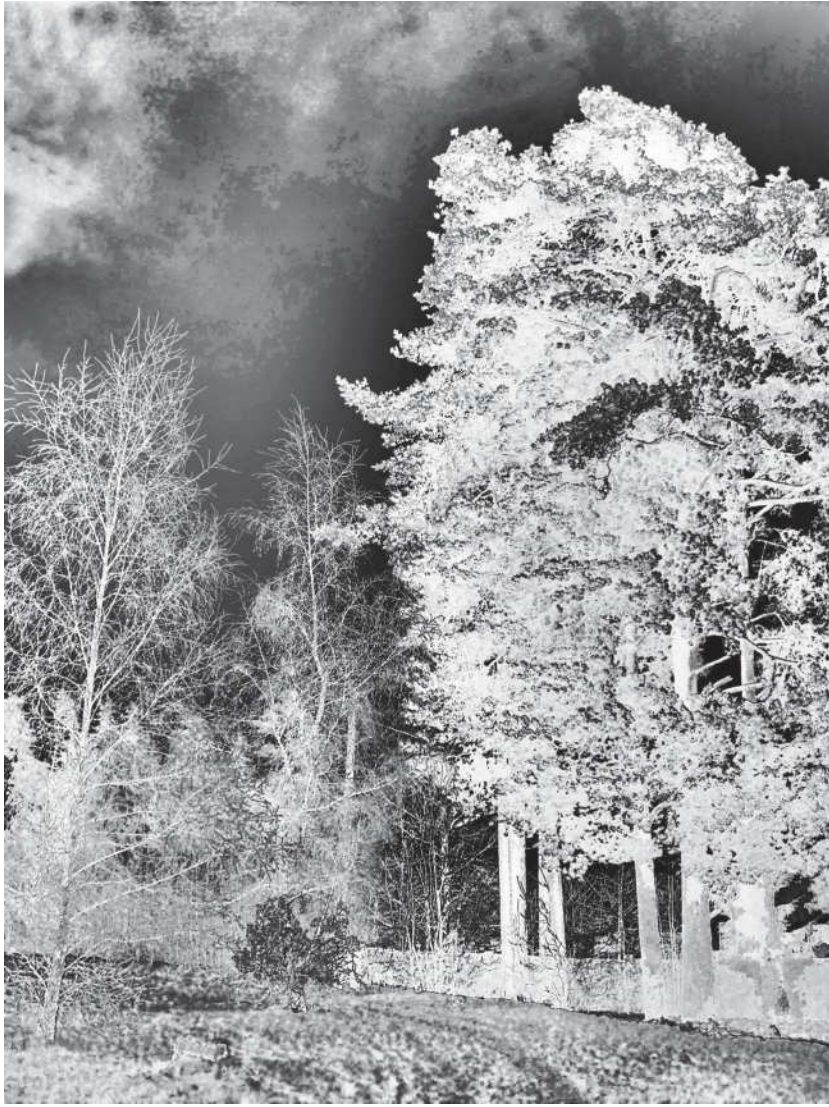
*Eimantas Narvydas, Kauno technologijos universitetas,
KONKURSAS, skaitmeninė grafika, 60x60 cm, 2015*

*Artūras Rimkevičius, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
JAPONIJOS DVELKSMAS, lakštinis stiklas, 35x25x8 cm, 2015*

*Aivars Rozenbahs, Liepaja University,
LIFE, photography, 30x 40 cm, 2015*

*Aivars Rozenbahs, Liepaja University,
SILEND, photography, 40x30 cm, 2015*

*Lolita Rūgytė, Šakių rajono meno mokykla,
ŽENKLAI - 3, drobė, akrilas, 80x60 cm, 2015*

*Birutė Sarapienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
REALUS NATIURMORTAS, tapyba ant šilko, 73,5 x 52,2 cm, 2015*

*Sigita Saulėnienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
PAJŪRIO NUOTAIKA, mišri technika, 29,5x10 cm, 2013*

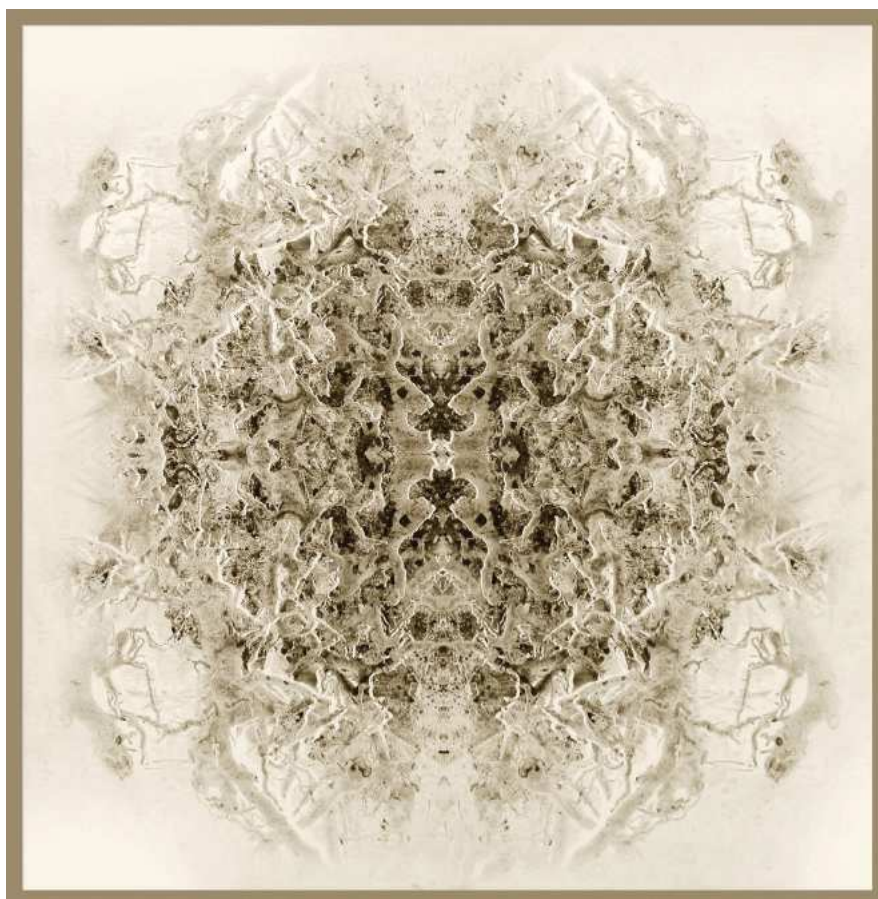
*Marijona Sinkevičienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
PAJŪRIO MIŠKAS, tapyba ant šilko, 48x55 cm, 2015*

*Solvita Spirģe-Sēne, Liepaja University,
GET LOST, cianotipia, 25x25 cm, 2015*

*Raimondas Šimkevičius, Ramučių kultūros centras,
Objektas ĮPAKAVIMAI, kartonas, dažai, pakavimo plėvelė, dokumentavimas, 60x57x14 cm, 2015*

*Birutė Šležienė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
INVERSUS, skaitmeninė spauda ant drobės, 80x80 cm, 2015*

*Gražina Štutenė, Kauno kolegija, Justino Vienožinskio menų fakultetas,
LAIKO DIAGNOZĖ, stiklo grafika, 50x50 cm, 2015*

*Ingrida Vaitkienė, Alytaus Panemunės pagrindinė mokykla,
Šviestuvai LĖKIAI, oda, varis, bukas, 30x15x15 cm, 2015*

*Arūnas Vaitkus, Alytaus Dainavos pagrindinė mokykla,
BELAUKIANTI, aliejus, drobė, 70x90 cm, 2015*

*Rasa Vaitkutė-Žemaitienė, Vilniaus „Saulės“ privati gimnazija, Vilniaus „Sietuvos“ progimnazija,
MERGINA SU ŠALIU, akrilas, 60x80 cm, 2015*

*Lauma Veita, Liepaja University,
FORECAST, photography, 44 x 33cm, 2015*

*Nora Vilmane, Liepaja University,
TOUR de SARDEGNA I,II,III, photography, 40x60 cm, 2014*

*Dzintra Vīriņa, Liepāja University,
GREY DAY, aquarelle, 48x63 cm, 2015*

Kaunas, 2016. Tiražas 120 egz.
Leido ir spausdino Kauno kolegijos leidybos centras,
Pramonės pr. 20, LT-50468, Kaunas